

ALKALMAZOTT STATISZTIKA

Összeállította:

Dr. Kincses Áron

A jegyzet az alkalmazott statisztika tantárgy félév során elhangzott előadásainak anyagát tartalmazza. Ebből kifolyólag nemcsak saját gondolatokat ölel fel, hanem más szerzők írásai közül is válogat. Ezek főképpen a kiadott kötelező és ajánlott irodalomból, illetve a Központi Statisztikai Hivatal internetes honlapjáról származnak. A jegyzet kifejezetten az alkalmazott statisztika tantárgyat felvett hallgatóknak a vizsgára való felkészítését hivatott segíteni, belső anyag, mely kereskedelmi forgalomba nem hozható.

A tantárgyi tematika:

- A társadalom és gazdaságstatisztika fogalma, tárgya, feladata, jogi keretei.
- Statisztikai termelési folyamatok, alapsokaság, megfigyelési egység, célsokaság, a statisztikai egységek típusai, termékek és szolgáltatások osztályozása, gazdálkodási formák, FEOR, területi osztályozások.
- A gazdasági osztályozások statisztikai háttere, gazdasági tevékenységek osztályozása, gazdasági ágak, ágazatok.
- Ágazati statisztikák.
- A mezőgazdasági statisztika forrásai, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar helye a nemzetgazdaságban, a gazdálkodás szervezeti keretei.
- A mezőgazdaság teljesítménye makrogazdasági mutatók alapján.
- A földhasználat, a növénytermesztés és az állattenyésztés főbb jellemzői, a mezőgazdaság munkaerő-felhasználása.
- Termelői, ráfordítási árak és kapcsolatuk a piaci árakkal, árindexek, agráröllő.
- A demográfia tárgya, forrásai. Demográfiai átmenetek.
- Népesedési folyamatok Európában. A reprodukció fogalma és mérése. Népeségi prognózisok. Népesedélmélet és népesedéspolitika.
- A mozgások osztályozása, a vándorlás fogalma, a migráció csoportosítási lehetőségei.
- Területi mobilitás Magyarországon a XX-XXI. században. A vándorlók szerkezete és a vándorlások jellemzői. Urbanizációs ciklusok.
- Nemzetközi vándorlás fogalma, elemei. Társadalmi, gazdasági hatásai, cirkulációs migráció. A migrációs folyamatok a világban és Magyarországon.
- Hálózatelmélet, migrációs hálózatok, Kárpát-medencei települési migrációs hálózatok.

A számonkérés módja írásbeli vizsga az előadások anyagából.

Értékelés

50,1 százalék – elégséges

65,1 százalék – közepes

75,1 százalék – jó

90,1 százalék – jeles

Tartalomjegyzék

I, Bevezetés

II, A statisztikai tevékenység intézményi, jogi keretei

III, A társadalom- és gazdaságstatisztika sajátosságai

IV, Statisztikai fogalmak, osztályozások, regiszterek

**V, A statisztika termelési folyamata, statisztikai
tájékoztatási rendszer**

VI, A gazdaságstatisztika fő területei

VII, Társadalomstatisztika fő területei

VII, Statisztikai elemzések eszközei

I, Bevezetés

J. Best amerikai szociológus szerint az emberek négyféle módon tekintenek a statisztikai adatokra: félelemmel telve, naiv értetlenséggel, cinikusan vagy szélsőségesen kritikusan. A kritikák ellenére napjaink társadalmát lépten-nyomon információs társadalomként emlegetik. Ez az elnevezés arra utal, hogy az információ előállítás, feldolgozása, tárolása és forgalmazása egyre nagyobb szerepet játszik a társadalom életében és a gazdasági fejlődésben. A gazdaság és a társadalom szereplőinek információval való ellátásában kitüntetett szerepe van a statisztikának. Mind a bennünket körülvevő világról való tájékozódáshoz, mind annak tudományos értelemben vett megismeréséhez különféle információkra van szükség. A döntések megfelelő előkészítése, megalapozása ugyanis számos információt igényel. Ugyancsak információkat igényel az intézkedések hatásainak nyomon követése.

Egy adóintézkedés megtétele előtt például információkkal kell rendelkezni az adózókról és az adókiadás alapjáról, s fontos felmérni annak várható hatásait is. Egy üzleti vállalkozónak feltétlenül ismernie kell a termékei iránti kereslet várható nagyságát és a vállalkozásának sikerességét befolyásoló egyéb tényezőket. Egy politikusnak jó tudnia, hogy az általa képviselt állampolgárok hogyan vélekednek bizonyos kérdésekről.

Az ilyen és ehhez hasonló célra szolgáló információk akkor igazán hasznosak, ha a valóság megismerni kívánt tényeit egyszerűen és egyértelműen, tömören, bárkivel könnyen közölhető formában fejezik ki. Ennek a követelménynek jól megfelelnek a számok formájában megjelenő – röviden számszerű – információk.

A statisztika önálló tudományterület saját történettel, szervezettel, tárggyal, szemlélettel, alágazatokkal (pl. matematikai, területi, gazdaságstatisztika, társadalom, biometria, ökonometria, ...). A *matematikai-statisztika* a többfázisú statisztikai munka adatfeldolgozási, elemzési fázisához kapcsolódó alapvetően elméleti, a matematikához erősen kötődő tudományterület, ami azt vizsgálja, hogy az összegyűjtött adatokból milyen módon, milyen feltételekkel vonhatunk le következtetéseket. A legtöbb tudományterület a statisztikát mint segédtudományt „használja”.

1. ábra: A statisztika alkalmazási területei

A **statisztika** olyan gyakorlati tevékenység, illetve tudományos módszertan, amely arra szolgál, hogy a valóság tényeinek nagy tömegét tömören, számszerűen jellemezze.

A statisztikákat sokféleképpen lehet csoportosítani. Néhány fontosabb ezek közül:

- a statisztikai vizsgálat **köre** szerint:
 - **leíró statisztika** – az adatgyűjtés, -feldolgozás, -elemzés egyszerűbb eszközeivel találkozunk.
 - **statisztikai következtetés** – nincs lehetőség a teljes jelenség megfigyelésére, szűkebb kört figyelnek meg, és ezeket az információkat vonatkoztatják a teljes sokaságra.

A következtetés lehet:

- statisztikai becslés
- statisztikai hipotézis vizsgálat

- A statisztikai vizsgálat **specializáltsága** szerint:
 - **általános statisztika** – általános módszertani kérdésekkel foglalkozik
 - **szakstatisztika** – egy-egy speciális szakterület statisztikájával foglalkozik. (pl. népességstatisztika)

Statisztikai alapfogalmak:

- **Statisztikai sokaság:** a megfigyelés tárgyát képező egyedek összessége (pl. népszámlálás – az ország népessége)
- **Megfigyelési egység:** akire vagy amire vonatkozóan adatokat gyűjtünk (a sokaság egy-egy eleme, pl. emberek, cégek, területek, gazdasági ágak stb.)
- **Számbavételi egység:** aki az adatot szolgáltatja (ember, szervezet)
- **Statisztikai sokaság csoportosítása:**

Annak függvényében, hogy az adatok mire vonatkoznak:

- **álló sokaság** – időpontra vonatkozik (stock) pl. 2009. január 1-jén működő kft.-k száma
- **mozgó sokaság** – időtartamra vonatkozik (flow) 2009-ben alakult/megszűnt kft.-k száma

Annak függvényében, hogy a sokaság elemei megszámlálhatóak-e:

- **véges sokaság** – megszámlálható
- **végtelen sokaság** – megszámlálhatatlan

Megadásuk módja szerint:

- **diszkrét sokaság** – egy-egy konkrét számértékkel adjuk meg az elemeket
- **folytonos sokaság** – értékközzel kerül megadásra a sokaság

Adatgyűjtések szerint, hogy milyen körre terjed ki:

- **teljes körű:** a sokaság minden egységére kiterjed
- **reprezentatív:** az elemek kiválasztása meghatározott elvek szerint történik.
Eredménye a minta vagy mintasokaság

Statisztikai ismerv: a sokaság egyedeit jellemező tulajdonság (pl. nem).

Ismervváltozat: az ismerv lehetséges kimenete (ff-nő).

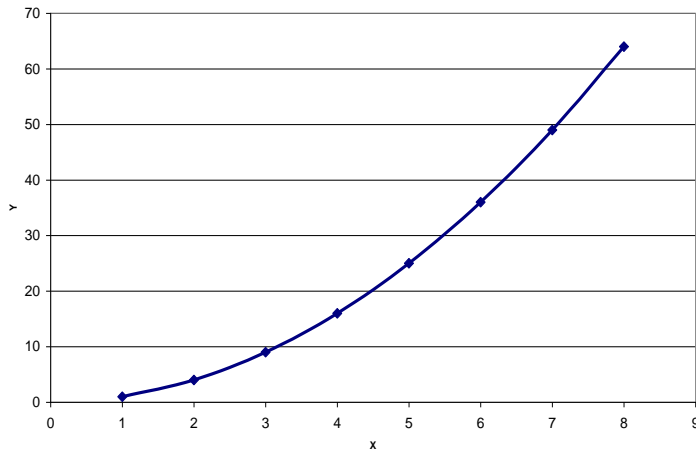
Ismérvek csoportosítása:

- **időbeli ismerv** – időpontot és időszakot is jelenthet
- **területi ismerv** – pl. állandó lakóhely, telephely
- **minőségi ismerv** – számszerűen nem mérhető tulajdonságot takar
- **mennyiségi ismerv** – megszámlálható tulajdonságot jelöl

Az ismérvek közötti kapcsolat lehet:

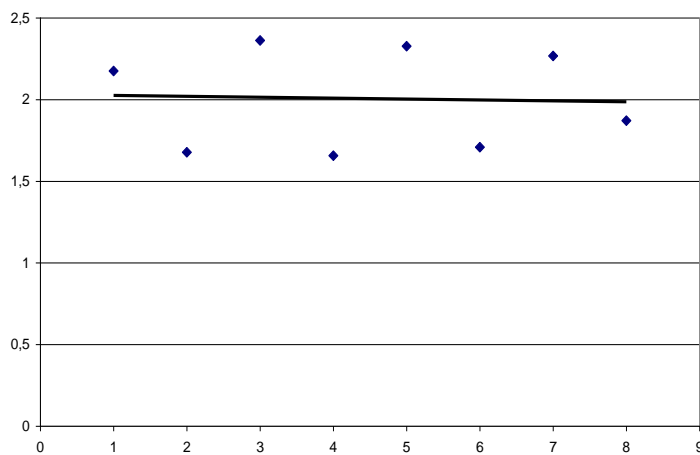
- (1) **Függvényszerű** – az egyik ismerv szerinti hovatartozás egyértelműen meghatározza a másik ismerv szerinti hovatartozást.

2. ábra: Ismérvek közötti függvényszerű kapcsolat

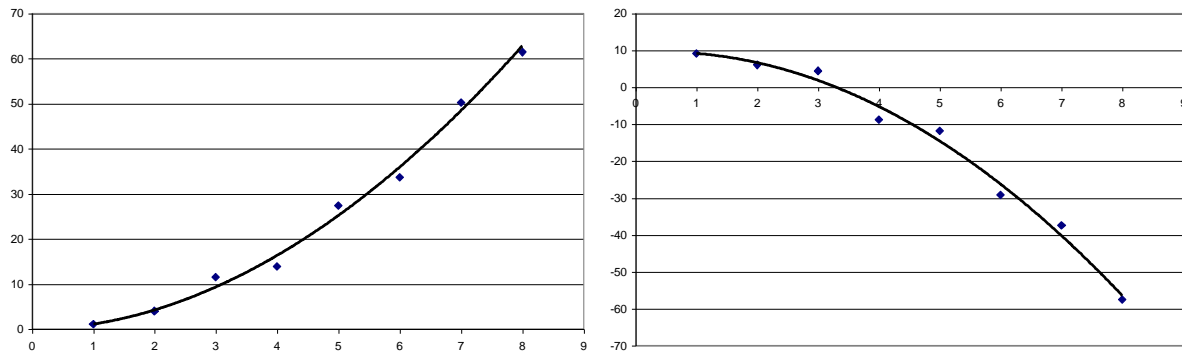
- (2) **Függetlenség** – az egyik ismerv szerinti hovatartozás semmilyen hatással nincs a másik ismerv szerinti hovatartozásra

3. ábra: Ismérvek közötti független kapcsolat

- (3) **Sztochasztikus** kapcsolat – átmenetet jelent a függvényszerű és a függetlenség között; az egyik ismerv szerinti hovatartozás a másik ismerv szerinti hovatartozás tendenciáját (valószínűségét) határozza meg.

4. ábra: Ismérvek közötti sztochasztikus kapcsolat

Ezekkel a tömegesen előforduló sztochasztikus kapcsolatokkal foglalkozik a statisztika!

Az alkalmazott statisztikának két nagy területét szokták megkülönböztetni, a gazdasági és a társadalomstatisztikát. Más csoportosítás szerint a harmadik területet a környezetre vonatkozó statisztikák alkotják. Jelen tárgyalás szerint ez utóbbi rész a gazdaságstatisztikai halmazon belül kapott helyet. A jegyzet első részében a statisztikai tevékenység intézményi, jogi keretei, a statisztika sajátosságai, fogalmai, osztályozásai, valamint a statisztika termelési folyamata és a statisztikai tájékoztatási rendszer kerül bemutatásra. Ezután részletesen tárgyaljuk a gazdaság- és társadalomstatisztika területeit, végül az alkalmazott statisztika egyszerűbb elemzési eszközeivel ismerkedünk meg.

I, A statisztikai tevékenység jogi, intézményi keretei

I.1 Jogi keret

I.2 A hivatalos statisztikai szolgálat intézményei és feladatai

I.3 A KSH feladatai, jogköre

I.4 Statisztikai adatgyűjtési rendszer (OSAP)

I.1 Jogi keretek

Rendelet az európai statisztikákról:

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 223/2009/EK RENDELETE (2009. március 11.): az európai statisztikákról és a titoktartási kötelezettség hatálya alá tartozó statisztikai adatoknak az Európai Közösségek Statisztikai Hivatala részére történő továbbításáról szóló 1101/2008/EK, Euratom európai parlamenti és tanácsi rendelet, a közösségi statisztikákról

szóló 322/97/EK tanácsi rendelet és az Európai Közösségek statisztikai programbizottságának létrehozásáról szóló 89/382/EGK, Euratom tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről

Magyar statisztikai törvények:

1874. évi XXV. törvénycikk az országos statisztika ügyének szervezéséről,

1897. évi XXXV. törvénycikk a M. kir. Központi Statisztikai Hivatalról,

1929. évi XIX. törvénycikk a hivatalos statisztikai szolgálatról,

1952. évi VI. törvény az állami statisztikáról,

1973. évi V. törvény a statisztikáról,

1993. évi XLVI. törvény a statisztikáról (St. Tv.),

170/1993. (XII. 3.) Korm. rendelet a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény végrehajtásáról.

*A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. Törvény – helyett a
az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. Tv.*

A statisztika feladata és célja

A St. Törvény:

1. § A statisztika feladata és célja, hogy valósághű, tárgyilagos képet adjon a társadalom, a gazdaság, a tulajdonviszonyok, a környezet állapotáról és változásairól az államhatalmi és a közigazgatási szervek, valamint a társadalom szervezetei és tagjai számára. A cél elérése érdekében e törvény – összhangban a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvénnyel – az adatok statisztikai módszerekkel történő felvételét, feldolgozását, tárolását, átadását, átvételét, elemzését, szolgáltatását, közlését, valamint közzétételét (a továbbiakban: statisztikai tevékenység) szabályozza.

A törvény hatálya

2. § A törvény hatálya kiterjed

a) az 1. §-ban meghatározott statisztikai tevékenységet folytató természetes és jogi személyekre, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre;

b) a nem statisztikai célú adatgyűjtéseket végző és adatokat kezelő szervekre és szervezetekre, a statisztikai célra is felhasználásra kerülő adataik vonatkozásában.

A statisztikai törvényekben kiemelt jelentősége van a **célhoz kötöttség** elvének. Azaz csak „úgy” nem lehet adatokat gyűjteni, mindennek célja és felhasználása kell legyen.

A St. törvény hatálya kiterjed

= a teljes statisztikai tevékenységre

= a statisztikai tevékenységet folytatókra

= az adatszolgáltatókra

I.2 A hivatalos statisztikai szolgálat intézményei és feladatai

A hivatalos statisztikai szolgálat

3. § (1) E törvényben meghatározott statisztikai tevékenység ellátása a hivatalos statisztikai szolgálat feladata.

(2) A hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek:

a) a Központi Statisztikai Hivatal;

b) a minisztériumok és a Miniszterelnökség;

c) az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala;

d) a Legfőbb Ügyészség;

e) a Magyar Nemzeti Bank;

f) a Gazdasági Versenyhivatal;

g) a Kutatási és Technológiai Innovációs Tanács;

i) a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete.

(3) A Központi Statisztikai Hivatal a 6. § b) és e) pontjában meghatározott feladatainak teljesítése érdekében a (2) bekezdés b)-h) pontjában felsorolt szervektől tájékoztatást kérhet statisztikai tevékenységükről, az országos statisztikai adatgyűjtési program végrehajtásáról. E szervek a kért tájékoztatást kötelesek megadni.

I.3 A KSH feladatai, jogköre

A Központi Statisztikai Hivatal nagy múltú, a kormány felügyelete alá tartozó, szakmailag önálló, országos hatáskörű szerv. Az ország társadalmi és gazdasági helyzetére, népességének alakulására vonatkozó hivatalos adatokat a KSH teszi közzé.

A hivatalnak tájékoztatása során az alábbi alapelveket kell érvényesítenie:

- objektivitás, szakszerűség,
- teljes nyilvánosság (az egyedi adatok egyidejű védelme mellett),
- egyidejű tájékoztatás.

Főbb feladatai:

- a) adatfelvételek megtervezése, adatok felvétele, feldolgozása, tárolása, átadása, átvétele, elemzése, közzétele, közzététele és védelme;
- b) a statisztikai tevékenységek összehangolása, szakmai – meghatározott esetekben egyéb jellegű – irányítási tevékenység ellátása;
- c) a népesség adatainak összeírása céljából időszakonként népszámlálás végrehajtása külön törvény alapján;
- d) egyéb országos összeírások szervezése és végrehajtása;
- e) a hivatalos statisztikai szolgálat országos statisztikai adatgyűjtési programja tervezetének összeállítása, a saját adatgyűjtéseinek végrehajtása és a program végrehajtásának figyelemmel kísérése a hivatalos statisztikai szolgálat szerveinél;
- f) az Országos Statisztikai Tanács bevonásával a statisztikai módszerek, fogalmak, osztályozások kialakítása, a számjelek meghatározása, készítése, nyilvánosságra hozatala, valamint használatuk kötelezővé tétele, statisztikai regiszter működtetése és ennek alapján névjegyzék készítése;
- g) más információrendszerek, a nyilvános, a közhitelű és egyéb nyilvántartások, valamint a hatósági ellenőrzési, gazdasági vagy egyéb tevékenységgel járó adatgyűjtések fogalmi és osztályozási rendszerének kialakításában való közreműködés;
- h) az Országgyűlés és a Kormány évenkénti tájékoztatása az ország társadalmi, gazdasági, népesedési adatairól;
- i) statisztikai adatok szolgáltatása az államhatalom és a közigazgatás szervei, a társadalmi szervezetek, az érdekképviselők, a helyi önkormányzatok, a köztisztviselők, a tudományos, a gazdasági szervezetek, a lakosság és a hírközlő szervek, valamint a nemzetközi szervezetek részére;
- j) a Magyar Köztársaság Közigazgatási Helynévkönyvének vezetése, a Magyar Köztársaság Helységnevtárának kiadása;
- k) részvétel nemzetközi szervezetek statisztikai munkájában, valamint kapcsolattartás külföldi nemzeti statisztikai hivatalokkal;

- l) kötelempéldányra jogosult országos feladatkörű tudományos szakkönyvtár fenntartása, üzemeltetése;
- m) részvétel a statisztikával összefüggő jogszabályok előkészítésében.

Országos Statisztikai Tanács

7. § (1) A hivatalos statisztikai szolgálat működésének, munkája összehangolásának elősegítésére, a társadalmi érdekek képviseletének és az adatfelhasználók igényeinek érvényre juttatására, az országos statisztikai adatgyűjtési program tervezetének véleményezésére, a KSH elnökének szakmai tanácsadó, véleményező szerveként Országos Statisztikai Tanács (a továbbiakban: OST) működik.

(2) Az OST tagjai:

- a) a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szerv vezetője által kijelölt egy-egy tag;
- b) a munkáltatók érdekképviseletei által kijelölt két, az országos gazdasági kamarák által kijelölt egy-egy, a munkavállalók érdekképviseletei által kijelölt egy, valamint a helyi önkormányzatok képviseletei által kijelölt három tag;
- c) a társadalombiztosítás szervei által kijelölt egy tag, továbbá
- d) a tudományos élet képviselői közül, a Magyar Tudományos Akadémia Statisztikai Bizottsága által javasolt és a KSH elnöke által felkért legfeljebb öt szakember.

(3) Az OST ülésein az adatvédelmi biztos állandó meghívottként vesz részt.

(4) A tagokat és az elnököt határozott időtartamra a miniszterelnök bízta meg. A megbízásra az előterjesztést – a KSH elnökének javaslata alapján – a KSH felett felügyeletet gyakorló miniszter teszi meg.

(5) Az OST tagjának személyére szóló kijelölést, illetőleg javaslatot a (2) bekezdésben meghatározott szerv, illetőleg szervezet vezetője közli a KSH elnökével. A megbízást meghatározott szerv, illetve szervezet vezetője közli a KSH elnökével. A megbízás három évre szól, a (2) bekezdés b) pontban meghatározott szervek rövidebb időszakokra is – legalább azonban egy évre – adhatják a jelölést, ebben az esetben a megbízás erre az időszakra szól.

(6) Az OST-tagság megszűnik

- a) a megbízás határidejének lejártával,
- b) a lemondás elfogadásával,
- c) a tag halálával,
- d) a kijelölés, illetve a javaslat visszavonását követő miniszterelnöki felmentéssel.

(7) Az OST-tagság (6) bekezdés d) pontjában meghatározott módon való megszűnése esetén a felmentésre és az új tag megbízása esetén a kijelölési, illetve javaslatvételi eljárásra az (5)

bekezdésben meghatározott rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. Az OST-tagság (6) bekezdés b)-d) pontjában meghatározott módon való megszűnése esetén az új tag megbízásának időtartama eltérő lehet.

(8) Az OST elnökének személyére a tagok sorából, az ügyrendben meghatározott módon az OST tagjai tesznek javaslatot. A megbízást – a KSH elnökének előterjesztésére – a miniszterelnök adja. A megbízás a tagság időtartamára szól.

(9) Az OST elnökének megbízása megszűnik:

a) lemondással,

b) a tagság megszűnésével,

c) a tagok javaslata alapján történő miniszterelnöki felmentéssel.

(10) Az OST elnökének felmentése, valamint az új elnök megbízása esetén a (8) bekezdésben meghatározott rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

7/A. § (1) Az OST tagja, elnöke olyan személy lehet, aki büntetlen előéletű, és nem áll a statisztikusi végzettséghez kötött foglalkozástól eltiltás hatálya alatt (a továbbiakban együtt: kizáró ok).

(2) Az OST tagja, elnöke a megbízásával egyidejűleg hatósági bizonyítvánnyal igazolja azt a tényt, hogy vele szemben nem áll fenn kizáró ok.

(3) A KSH felett felügyeletet gyakorló miniszter az OST tagja, elnöke megbízatása időtartama alatt írásban, a mulasztás jogkövetkezményeinek ismertetésével felhívhatja az OST tagját, valamint elnökét annak igazolására, hogy az igazolásra felhívott személlyel szemben kizáró ok nem áll fenn.

(4) Ha az OST tagja, elnöke – a (3) bekezdésben meghatározott felhívásra – igazolja, hogy vele szemben nem áll fenn kizáró ok, a KSH az igazolás céljából a bünygyi nyilvántartó szerv által kiállított hatósági bizonyítvány kiadása iránti eljárásért megfizetett igazgatási szolgáltatási díjat az OST tagja, illetve elnöke részére megtéríti.

(5) Az OST tagjának, elnökének megbízatása abban az esetben is megszűnik, ha

a) az OST tagja, elnöke a (4) bekezdésben foglalt kötelezettségének az ismételt szabályszerű felhívástól számított tizenöt munkanapon belül sem tesz eleget, és nem bizonyítja, hogy a kötelezettség elmulasztása rajta kívül álló ok következménye, az ismételt felhívástól számított tizenötödik munkanapon,

b) ha a kizáró ok fennállását a KSH felett felügyeletet gyakorló miniszter az igazolás céljából a bünygyi nyilvántartó szerv által kiállított hatósági bizonyítvány tartalma alapján megállapítja, e megállapításnak a kizáró ok hatálya alatt álló részére történő kézbesítése napján.

(6) Ha az OST elnökének, tagjának megbízatása az (5) bekezdés alapján megszűnik, a KSH felett felügyeletet gyakorló miniszter felhívja a jelölésre jogosult szervezet, hogy a megüresedett tisztségre új személyt jelöljön.

(7) A KSH felett felügyeletet gyakorló miniszter az OST tagjának, elnökének a (2) és (3) bekezdés alapján megismert személyes adatait a tag, illetve az elnök megbízatásának megszűnéséig kezeli.

I.4 Statisztikai adatgyűjtési rendszer (OSAP)

A St. Törvény szerinti statisztikai adatgyűjtéseket külön kormányrendelet állapítja meg az évenként változó igényeknek megfelelően. Az adatszolgáltatások lehetnek kötelezők vagy önkéntesek.

➤ Adatátvételek

Statisztikai adatgyűjtések

8. § (1) Statisztikai adatgyűjtéseket

a) adatszolgáltatási kötelezettség előírásával vagy

b) önkéntes adatszolgáltatás alapján lehet végrehajtani.

(2) Adatszolgáltatásra kötelezett bármely természetes és jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet.

(3) Természetes személytől személyes adataira vonatkozó kötelező adatszolgáltatást csak törvény rendelhet el.

(4) Különleges adat statisztikai célból a következők szerint gyűjthető:

a) az érintett faji eredetére, nemzeti, nemzetiségi etnikai hovatartozására, politikai véleményére vagy pártállására, vallásos vagy más meggyőződésére vonatkozó adat csak személyazonosításra alkalmatlan módon és az érintett természetes személy önkéntes adatszolgáltatása alapján,

b) az egészségügyi állapotra, kóros szenvedélyre, szexuális életre, valamint büntetett előéletre vonatkozó adat csak személyazonosításra alkalmatlan módon, az érintett természetes személy önkéntes adatszolgáltatása vagy törvény rendelkezése alapján.

(6) A jogi személy, valamint a gazdasági tevékenységére vonatkozóan a gazdasági tevékenységet folytató természetes személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet

statisztikai adatszolgáltatási kötelezettségének részletes szabályait, az OST állásfoglalásának figyelembevételével, kormányrendelet állapítja meg.

Országos statisztikai adatgyűjtési program

11. § (1) Az adatszolgáltatási kötelezettséggel járó statisztikai adatgyűjtéseket – kivéve a törvényben elrendeltek – a hivatalos statisztikai szolgálat országos statisztikai adatgyűjtési programja (a továbbiakban: program) tartalmazza.

(2) A program tervezetét a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek javaslati alapján a KSH állítja össze.

(3) A KSH az általa összeállított program tervezetét véleményezés céljából az OST elé terjeszti, amely azt elsősorban az adatgyűjtések szükségessége, szakszerűsége, az adatszolgáltatók megterhelése szempontjából és a párhuzamosság elkerülése érdekében véleményezi.

(4) A KSH elnöke az OST véleménye alapján véglegesíti a program tervezetét.

A statisztikai adatok nyilvánossága, védelme, továbbítása

17. § (1) A hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek által végrehajtott adatgyűjtések eredményei – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – nyilvánosak. A nyilvánosságra hozásról a szervek saját hatáskörükben gondoskodnak.

(2) Nem lehet nyilvánosságra hozni a minősített adatokat, valamint – a 18. §-ban foglaltak kivételével – a statisztikai célt szolgáló, a természetes és a jogi személy, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező adatszolgáltatóval kapcsolatba hozható adatot (a továbbiakban: egyedi adat).

18. § (1) Egyedi adat csak statisztikai célra használható, mással csak akkor közölhető, és abban az esetben adható át, valamint hozható nyilvánosságra, ha ehhez az adatszolgáltató előzetesen írásban hozzájárult. Ez a korlátozás nem vonatkozik az azonos szervek belül statisztikai tevékenységet végző személyek egymás közötti adatközlésére.

(2) Közérdekű feladatot ellátó szerv, illetőleg társadalmi szervezet, valamint a költségvetési szerv ezen tevékenységére vonatkozó egyedi adat az adatszolgáltató írásbeli hozzájárulása nélkül is nyilvánosságra hozható.

(3) Egyedi adat – az (1) bekezdésben foglaltakon túlmenően – csak statisztikai célból, statisztikai tevékenységgel foglalkozó nemzetközi szervezetnek, jogszabályban meghatározott

nemzetközi kötelezettség teljesítése érdekében adható át az adatszolgáltató írásbeli hozzájárulása nélkül.

19. § (1) A természetes személy személyére vonatkozó adatgyűjtésnél az érintett nevét és a lakcímét (a továbbiakban: személyazonosító adat) – kivéve azt, amelynek adathordozóját a levéltári anyag védelmére vonatkozó jogszabály értelmében levéltári őrizetbe kell adni – a statisztikai feldolgozás befejezésekor, az adatok teljességének és összefüggésének ellenőrzését követően, de legkésőbb a tárgyidőszakot követő egy éven belül kell törölni, adatátadás esetén – a 21. § (4) bekezdésében foglalt kivétellel – ezt megelőzően is.

II, A gazdaság- és társadalomstatisztika sajátosságai

II.1, Számbavétel, értékelés

II.2, Felosztás

II.3, Térbeli, időbeli összehasonlítások

II.1, Számbavétel, értékelés

Maga a számbavétel, értékelés többféle módon, többféle mértékegységben történhet.

Ezek közül a leggyakoribbak a

- természetes (fizikai) egység (például tonna, fok stb.),
- egyenérték,
- folyóár,
- változatlan ár

segítségével történhet.

II.2, felosztás

A statisztika sajátossága, hogy a részekre osztása különböző elvek mentén is megtörténhet. A felhasználói és döntéshozói igények indukálják a **szervezeti elv** és a **tevékenységi elv** szimultán jelenlétét a statisztikákban.

Így például a gazdaság is két különböző módon osztható fel:

- i. szervezeti szektorokra vagy alszektorokra, amelyek szervezeti egységek csoportjait képviselik;
- ii. „ágazatokra”, amelyek a szakosodott telephelyek csoportjait (ágazat) vagy a homogén szakosodott egységek csoportjait (homogén ágazat) fogják át.

Így a szervezeti elv alkalmazásával például azok a szervezetek kerülnek a mezőgazdaság alá besorolásra, melyeknek ez a tevékenység a fő profiljuk (de nekik minden tevékenységük, ha mellette feldolgozó üzemük van, annak kibocsátását stb. is ide sorolják). Míg a tevékenységi elv alapján a konkrét tevékenységek a meghatározók, azaz minden mezőgazdasághoz köthető tevékenység ebbe a csoportba tartozik (például, ha egy energetikai cég tart három kecskét, akkor a három kecskével kapcsolatos tevékenységek is ide tartoznak, hiába nem ez a cég fő profilja). Az első megközelítést az általános gazdaságstatisztikában, a nemzeti számlák összeállításánál alkalmazzák, míg az utóbbit az ágazati statisztikákban.

II.3, Térbeli, időbeli összehasonlítások

Az időbeli összehasonlításokhoz állományi (Stock) vagy áramlási (Flow) adatokat lehet használni:

- *Stock*: állósokaság; egy adott időpontra/időpillanatra értelmezhető; pl. a világ népessége 2001. január 1-jén,
- *Flow*: mozgósokaság; egy adott időszakra értelmezhető; pl. Magyarországra érkező turisták száma 2004 nyarán, születések száma 2001-ben, napsütéses órák száma 2011-ben.

Területi statisztika jellemzői

- megfigyelési egységei a területegységek (települések, régiók, országok vagy általában a térfelosztás eredményeként kapott területegységek rendszere),
- területi adatomatixokkal dolgozik (sorai területegységek, oszlopai különböző társadalmi, gazdasági változók lehetnek), melynek vizsgálati lehetőségei:
 - sorok (sorvektorok) összehasonlítása: megfigyelési egységek belső struktúrájának összevetésére ad lehetőséget;

- oszlopok (oszlopvektorok) összehasonlítása: különböző társadalmi jelenségek közötti kapcsolatok, együttmozgás/elkülönülés vizsgálata; a területi differenciáltság mérésének kiindulópontja.

Térelmezés

- Helyzetparaméterekkel azonosított adatrendszereket vizsgál (Helyparaméterek: x, y, z, szomszédság, távolság)
- Térbeliség, szomszédsági relációk (pl. autokorreláltság), távolságeloszlások, konfigurációk vizsgálata

Általában az összehasonlíthatóságot akadályozó tényezők:

- Szervezeti változások
- Módszertani változások
- Viszonyítási alap

A pénzügyi adatok (jövedelmek, beruházások, termelési érték, támogatási források) vizsgálata esetében problémát jelent az árak változása, az infláció: (folyó ár (nominálérték) – rögzített ár (reálérték)). A magas inflációval sújtott időszakokban az éves folyó áras adatok kumulálása nem csak értelmetlen, hanem torz eredményekhez is vezethet, hiszen felülértékeli a legmagasabb inflációjú éveket nagy növekedést sugallva, holott a valóságban lehet, hogy visszaesés volt! (Keresztmetszeti vizsgálatoknál, különböző országok adatainak aggregálásakor figyelembe kell venni a különböző mértékegységet is. Mindehhez kapcsolódik a GDP vásárlóerő-paritásos összehasonlítása.)

A vizsgálat szintje

- Mikro: egyetlen gazdasági egység állapotának és működésének jellemzése
- Mezo: a gazdasági egységek egy kisebb-nagyobb részhalmazának – például valamely nemzetgazdasági ág vagy egy régió egységeinek – jellemzése
- Makro: egy nemzetgazdaság valamennyi gazdasági egységének jellemzése, vagy a nemzetgazdaságok egy adott körének – például egy földrajzi vagy más értelemben vett régió valamennyi nemzetgazdaságának – jellemzése.

III, Statisztikai fogalmak, osztályozások és regiszterek

III.1, Fogalmak

III.2, Osztályozások

III.3, Regiszterek

III.1, Fogalmak

Statisztikai fogalmak: a statisztikai információrendszer elemeinek értelmezését segítő leírások, definíciók.

III.2, Osztályozások

Statisztikai osztályozás: a statisztikai sokaság – összetartozó tulajdonságait kifejező ismerv, ismérvek, illetve ismérvkombinációk szerinti – tagolása.

Követelmények, feltételek az osztályozásokkal szemben:

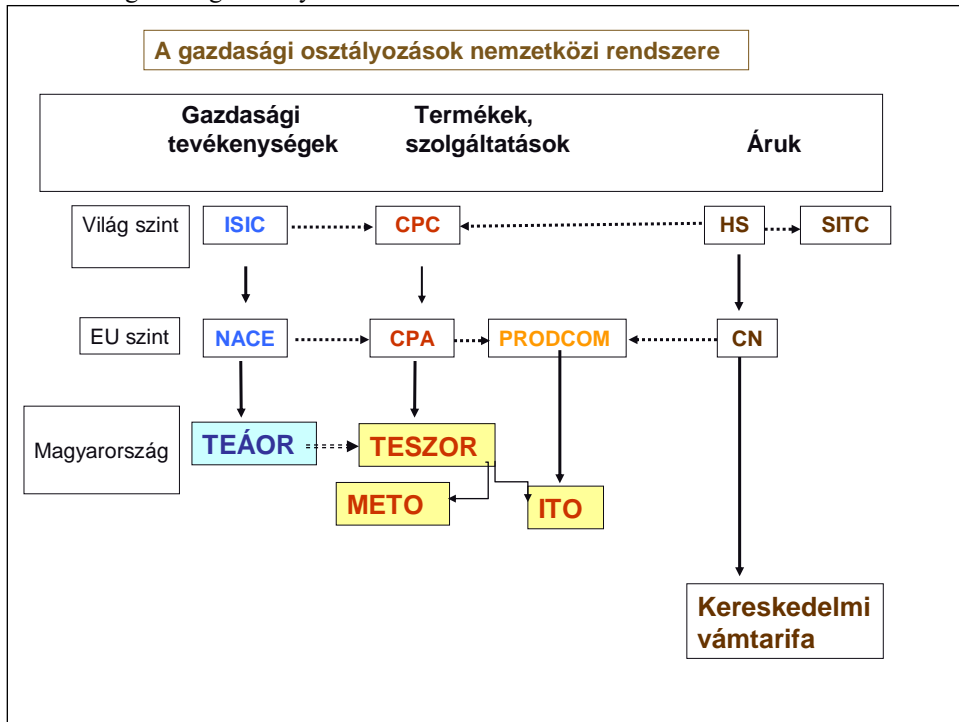
- teljesség,
- átfedésmentesség,
- homogenitás,
- rugalmasság,
- stabilitás.

Az Osztályozások csoportosítása:

- A, Gazdasági tevékenységek osztályozása
- B, Termékek és szolgáltatások osztályozása
- C, Gazdálkodási formák osztályozása
- D, Foglalkozások osztályozása
- E, Szakmakód jegyzék
- F, Területi osztályozás
- G, Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása

A, A gazdasági osztályozások nemzetközi rendszere

5. ábra: A gazdasági osztályozások nemzetközi rendszerének vázlata

Magyarázatok:

Gazdasági tevékenységek osztályozásai

- **ISIC** – International Standard Industrial Classification of all Economic Activities = Gazdasági tevékenységek egységes nemzetközi ágazati osztályozása
- **NACE** – Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes (Statistical Classification of Economic Activities in the European Communities) = Gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozása az Európai Unióban
- **TEÁOR** – Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere

Termékek, szolgáltatások osztályozásai

- **CPC** - Central Product Classification = Központi termékosztályozás, ENSZ
- **CPA** – the European Classification of Products by Activity = Termékek és szolgáltatások tevékenység szerinti osztályozása, EU

- **Prodcom** – Production Communautaire = Az EU ipari termelésének statisztikai megfigyeléséhez használt termékosztályozás

TESZOR – TErmékek és SZolgáltatások Osztályozási Rendszere

Áruk osztályozásai

- **HS** – Harmonized Commodity Description and Coding System = Harmonizált áruleíró- és kódrendszer,
- **CN** – Combined Nomenclature – Kombinált nómenklatúra, a külkereskedelmi statisztikákhoz használt európai rendszer

Az áruosztályozás, a HS további részletezése:

- **SITC** – Standard International Trade Classification

Gazdasági tevékenységek osztályozása

A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR) az EU tevékenységi osztályozásának, a NACE Rev.2-nek magyar nyelvű változata. Az 1893/2006/EK rendelet alapján 2008. január 1-jétől a TEÁOR'08-at alkalmazzuk a gazdasági egységek főtevékenységének meghatározására, a gazdasági és társadalmi mutatók számításánál, valamint a statisztikai adatok publikálásánál.

TEÁOR'08 részletezettsége

Nemzetgazdasági ág	Jelölése
	Betű
Ágazat	2 számjegy
Alágazat	3 számjegy
Szakágazat	4 számjegy

TEÁOR'08 részletezettsége

TEÁOR'08	
Megnevezés	Darab

Nemzetgazdasági ág	21
Ágazat	88
Alágazat	272
Szakágazat	615

TEÁOR'08 részletezettsége GAZDASÁGI ÁGAK (21) szerint

A	Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	L	Ingyenértékesítés
B	Bányászat, kőfejtés	M	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység
C	Feldolgozóipar	N	Adminisztratív és szolgáltatást támogató
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	O	Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás
E	Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás,	P	Oktatás
F	Építőipar	Q	Humán egészségügyi, szociális ellátás
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	R	Művészet, szórakoztatás, szabadidő
H	Szállítás, raktározás	S	Egyéb szolgáltatás
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	T	Háztartás munkaadói tevékenysége, termék
J	Információ, kommunikáció	U	Területen kívüli szervezet

A	Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	A	Mezőgazdaság
B	Bányászat, kőfejtés	B	Ipar
C	Feldolgozóipar	C	
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	D	
E	Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás,	E	Víz- és hulladékgazdálkodás
F	Építőipar	F	Építőipar
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	G	Kereskedelem szállítás és raktározás, vendéglátás
H	Szállítás, raktározás	H	
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	I	
J	Információ, kommunikáció	J	Információ és kommunikáció
L	Ingyanügyletek	L	Ingyanügyletek
M	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	M	Üzleti szolgáltatások
N	Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	N	
O	Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	O	Közigazgatás, oktatás, egészségügyi szolgáltatás
P	Oktatás	P	
Q	Humán egészségügyi, szociális ellátás	Q	
R	Művészet, szórakoztatás, szabadidő	R	Egyéb szolgáltatások
S	Egyéb szolgáltatás	S	
T	Háztartás munkaadói tevékenysége, termék előállítása,	T	
U	Területen kívüli szervezet	U	

Például az „O” nemzetgazdasági ág tovább bontása:

„O” KÖZIGAZGATÁS, VÉDELEM; KÖTELEZŐ TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

Ez a nemzetgazdasági ág azokat a kormányzati, államháztartási típusú tevékenységeket foglalja magában, amelyeket rendszerint a közigazgatás hajt végre.

Magában foglalja:

- *a törvényhozást,*
- *a jogszabályok jogi értelmezését és szabályoknak való megfelelését,*
- *valamint az azokon alapuló programok igazgatását,*
- *a jogalkotást,*
- *az adóztatást,*
- *a honvédelmet,*
- *a közrendet és közbiztonságot, bevándorlást,*
- *a külügyeket és a*
- *a kormányzati programok igazgatását.*

Tartalma 1 ágazat, 3 alágazat, 9 szakágazat

Ágazat: **Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás**

Alágazatok:

84.1 Közigazgatás

Ebbe az alágazatba tartozik az általános közigazgatás (államapparátusi, pl. végrehajtási, törvényhozási, pénzügyi igazgatás stb. a kormányzat minden szintjén), valamint a társadalmi és a gazdasági élet felügyelete, ellenőrzése.

84.2 Társadalmi közszolgáltatás

Ebbe az alágazatba tartoznak a külügyek, a honvédelem, a közrend és a közbiztonság.

84.3 Kötelező társadalombiztosítás

Ebbe az alágazatba tartozik az állam által nyújtott társadalombiztosítási programok finanszírozása és igazgatása.

Szakágazatok

- 8411 Általános közigazgatás
- 8412 Egészségügy, oktatás, kultúra, egyéb szociális szolgáltatás igazgatása
- 8413 Üzleti élet szabályozása, hatékonyságának ösztönzése
- 8421 Külügyek
- 8422 Honvédelem
- 8423 Igazságügy, bíróság
- 8424 Közbiztonság, közrend
- 8425 Tűzvédelem
- 8430 Kötelező társadalombiztosítás

A gazdasági tevékenységek osztályozása történhet **gazdasági egység szintjén** is. Ekkor fő-, másodlagos és kiegészítő tevékenységeket különböztetünk meg.

➤ Főtevékenység

Az a tevékenység, amelyik a legnagyobb mértékben hozzájárul a szóban forgó egység összes hozzáadott értékéhez. A főtevékenységet a „felülről lefelé” módszer segítségével kell megállapítani. Nem szükséges, hogy a főtevékenység részesedése a teljes hozzáadott értéknek legalább 50%-a legyen.

➤ Másodlagos tevékenység(ek)

A statisztikai egység minden más olyan tevékenysége, amelynek végterméke harmadik fél részére értékesített termék vagy szolgáltatás.

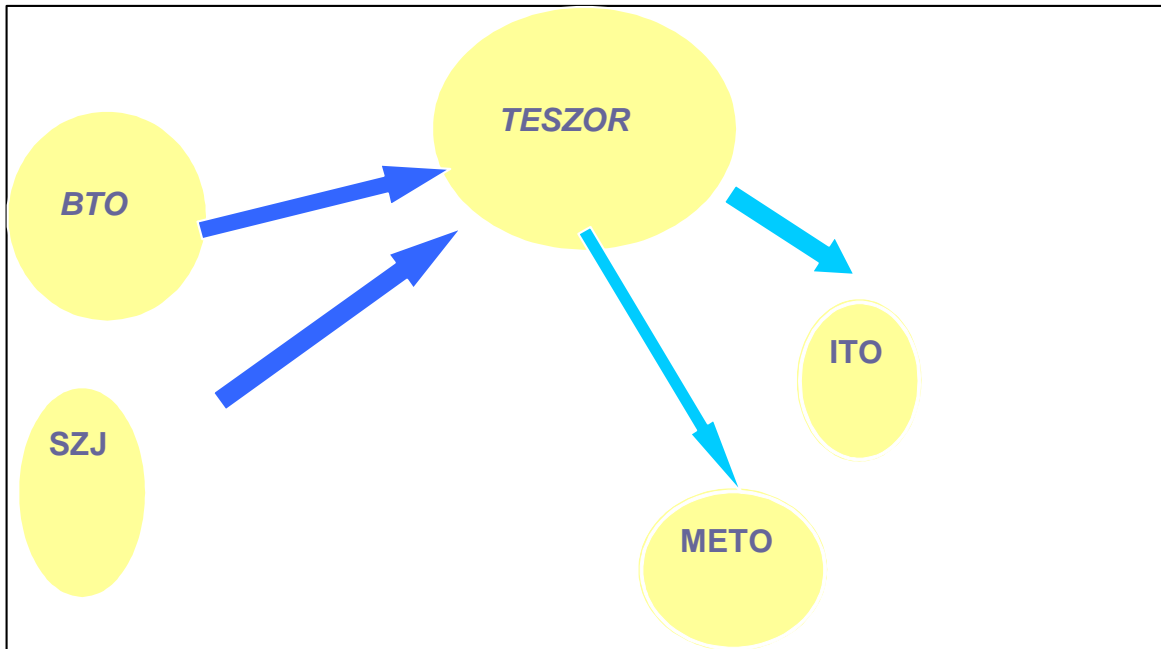
A másodlagos tevékenység részesedése a hozzáadott értékből kevesebb kell hogy legyen, mint a főtevékenységé.

➤ Kiegészítő tevékenység(ek)

Olyan – az adott gazdasági egység fő- és másodlagos tevékenységét támogató – termék(ek) előállítása, illetve szolgáltatások végzése, amelyeket kizárólag a szóban forgó egység használ fel. Például: könyvelés, szállítás, raktározás, beszerzés, reklám, javítás és karbantartás stb.

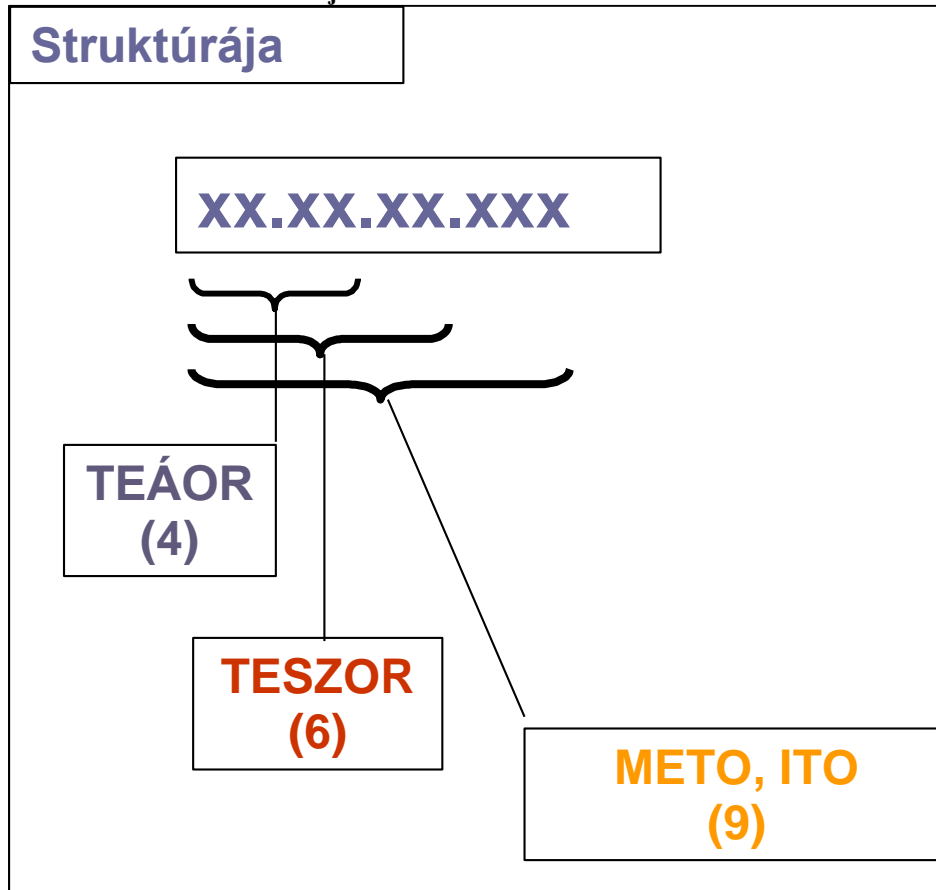
B, Termékek és szolgáltatások osztályozása

6. ábra: Termékek és szolgáltatások osztályozásának rendszere

A Termékek és Szolgáltatások Osztályozási Rendszere a TEÁOR'08-ra épülő 6 szintű osztályozás, amely az egyes szakágazatokat termék- és szolgáltatáscsoportokra bontja tovább (5.429 tétel). A 451/2008/EK rendelet alapján 2008-tól a TESZOR-t kell alkalmazni a statisztikában. Eszerint a TESZOR (1–6. számjegy) felváltja a Szolgáltatások Jegyzékét (SZJ'03-at) és a Belföldi Termékosztályozást (BTO-t).

7. ábra: A kódolás struktúrája

TESZOR felépítése:

84	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás
84.1	Közigazgatás
84.11	Általános közigazgatás
84.11.1	Általános közigazgatás
84.11.11	Törvényhozás, végrehajtás
84.11.12	Pénzügyi, költségvetési igazgatás
84.11.13	Átfogó gazdasági, társadalmi tervezés, statisztikai szolgáltatás
84.11.14	Alap kutatáshoz nyújtott kormányzati szolgáltatás
84.11.19	Egyéb közigazgatás
84.11.2	Kormányzatnak nyújtott kiegészítő szolgáltatás
84.11.21	Kormányzati közös humánerő-gazdálkodás
84.11.29	Egyéb kormányzati kiegészítő szolgáltatás

84.12	Egészségügy, oktatás, kultúra, egyéb szociális szolgáltatás (kivéve: társadalombiztosítás) igazgatása
84.12.1	Az egészségügy, oktatás, kultúra és egyéb szociális szolgáltatások (kivéve: társadalombiztosítás) szabályozása, irányítása
84.12.11	Oktatás igazgatása
84.12.12	Egészségügy igazgatása
84.12.13	Lakás-, kommunális szolgáltatások igazgatása
84.12.14	Rekreációs, kulturális, vallási szolgáltatás igazgatása

84.13	Üzleti élet szabályozása, hatékonyságának ösztönzése
84.13.1	Üzleti élet szabályozása, hatékonyságának ösztönzése
84.13.11	Mezőgazdaság, erdészet, halászat, vadászat igazgatása
84.13.12	Energia, üzemanyag-ellátás igazgatása
84.13.13	Bányászat, ásványi erőforrások, feldolgozóipar, építőipar igazgatása
84.13.14	Szállítás, hírközlés igazgatása
84.13.15	Kereskedelem, vendéglátás, szálláshelyszolgáltatás igazgatása
84.13.16	Turizmus igazgatása
84.13.17	Többcélú, fejlesztési projekt igazgatása
84.13.18	Gazdasági, kereskedelmi, munkaügyi közigazgatás

C, Gazdálkodási formák osztályozása

A statisztikai egységek GAZDÁLKODÁSI FORMA szerinti osztályozása (GFO) a Központi Statisztikai Hivatal elnökének a Szakmakód jegyzékről szóló 9005/2007. (SK 7.) KSH közleménye alapján történik.

Eszerint:

VÁLLALKOZÁS (1, 2)

- 1 Jogi személyiségű vállalkozás

2. Jogi személyiség nélküli vállalkozás

KÖLTSÉGVETÉSI SZERV (3)

3 Költségvetési szerv és intézménye (3)

NONPROFIT SZERVEZET (5, 6)

5 Jogi személyiségű nonprofit szervezet

6 Jogi személyiség nélküli nonprofit szervezet

ÁTMENETI ÉS TECHNIKAI BESOROLÁSOK (7, 8, 9)

7 Egyéb gazdasági szervezet

8 Egyéni (nem piaci) gazdasági tevékenység

9 Technikai kód

Részletesebben:

http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/KSHPORTAL/SZOLGALTATASOK/OSZTALY_OZASOK/HATALYOS_MAGYAR_OSZTALYOZASOK/GFO_KOZLEMENY_2011.PDF

D, Foglalkozások osztályozása

A KSH elnökének 7/2010. (IV. 23.) közleménye szerint a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR-08) 2011. január 1-jén lépett hatályba.

Eszerint:

- A **FEOR-08** négy számjegyes decimális rendszerén belül az **első** számhely a foglalkozási főcsoportot, a **második** a foglalkozási csoportot, a **harmadik** a foglalkozási alcsoportot, a **negyedik** pedig magát a foglalkozást jelenti.
- A **FEOR-08** foglalkozások tartalmi leírásai magukban foglalják az adott foglalkozások rövid tartalmi meghatározásait, közlik a legfontosabb feladatokat, felsorolják a jellemző munkaköröket, tájékoztatnak néhány kapcsolódó, de máshová sorolt foglalkozásról.

A foglalkozások osztályozása

Főcsoport sorszáma	Csoportok	Alcsoportok	Foglalkozások
	száma		
1.	4	11	64
2.	7	24	112
3.	8	24	123
4.	2	6	20
5.	3	13	62
6.	4	7	30
7.	6	23	120
8.	3	17	76
9.	2	8	23
0.	3	3	3
Összesen	42	136	632

Foglalkozási főcsoportok megnevezései

Főcsoportok	
sor-száma	megnevezése
1.	Törvényhozók, igazgatási, érdekképviselési vezetők, gazdasági vezetők
2.	Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások
3.	Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások
4.	Irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) jellegű foglalkozások
5.	Szolgáltatási jellegű foglalkozások
6.	Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások
7.	Ipari és építőipari foglalkozások
8.	Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők
9.	Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások
0.	Fegyveres szervek foglalkozásai

Részletesebb információk:

<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/szolgáltatások/hun/feor08/feorlista.html>

E, Szakmakód jegyzék

A Szakmakód jegyzék a TEÁOR'08 alapján készült, a jellemzően egyéni vállalkozók által üzletszerűen végzett gazdasági tevékenységek TEÁOR-nál részletesebb rendszerezése és megjelenítése céljából.

A szakmakód 6 számjegyű, ebből az első 4 számjegy a TEÁOR-ral azonos kódszám, az utolsó 2 számjegy pedig a tevékenység TEÁOR-on belüli sorszáma.

A részleteket a Központi Statisztikai Hivatal elnökének Szakmakód jegyzékről szóló 9005/2007. (SK 7.) KSH-közleménye tartalmazza.

Pl.:

Szakmakód 2011 megnevezése

01 Növénytermesztés, állattenyésztés, vadgazdálkodás és kapcsolódó szolgáltatások

011 Nem évelő növény termesztése

0111 Gabonaféle (kivéve: rizs), hüvelyes növény, olajos mag termesztése

011101 Gabonaféle (kivéve: rizs), hüvelyes növény, olajos mag termesztése m.n.s.

011102 Máktermesztés

011103 Brikett, pellet gyártása gabonafélékből

0112 Rizstermesztés

011201 Rizstermesztés

0113 Zöldségféle, dinnye, gyökér-, gumós növény termesztése

011301 Zöldségféle, dinnye, gyökér-, gumós növény termesztése m.n.s.

0114 Cukornádtermesztés

011401 Cukornádtermesztés

011402 Brikett, pellet gyártása cukornádból

0115 Dohánytermesztés

011501 Dohánytermesztés

0116 Rostnövénytermesztés

011601 Rostnövénytermesztés m.n.s.

011602 Kendertermesztés

0119 Egyéb, nem évelő növény termesztése

011901 Egyéb, nem évelő növény termesztése m.n.s.

011902 Dísznövény- és virágtermesztés
011903 Koszorú- és virágkötés saját termesztésű növényből (nem művirágból)
011904 Koszorúalap-készítés szalmából és szénából (saját termelésű alapanyagból)
011905 Brikett, pellet gyártása egyéb nem évelő növényből
012 Évelő növény termesztése
0121 Szőlőtermesztés
012101 Szőlőtermesztés
0122 Trópusi gyümölcs termesztése
012201 Trópusi gyümölcs termesztése
0123 Citrusféle termesztése
012301 Citrusfélék termesztése
0124 Almatermésű, csonthéjas termesztése
012401 Almatermésű, csonthéjas termesztése
0125 Egyéb gyümölcs, héjastermésű termesztése
012501 Egyéb gyümölcs, héjastermésű termesztése
0126 Olajtartalmú gyümölcs termesztése
012601 Olajtartalmú gyümölcs termesztése
Stb.

Részletesen:

http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/KSHPORTAL/SZOLGALTATASOK/OSZTALYOZASOK/HATALYOS_MAGYAR_OSZTALYOZASOK/SZAKMAKOD_2011_STRUKTURA.PDF

F, Területi osztályozás

Az Európai Unió területén ötszintű osztályozás van érvényben.

3 regionális:

NUTS1 = ország, nagyrégió

NUTS2 = tervezési-statisztikai régió

NUTS3 = megye (főváros)

2 lokális:

NUTS4 = statisztikai kistérség

NUTS5 = település

Az osztályozási rendszer konkrét megvalósulása nem hozott hasonló nagyságú vagy népességű területi szinteket az Unión belül, sokkal inkább a regionális politika és támogatási rendszer érdekeinek lett áldozata.

8. ábra: Az EU-országok regionális rendszerei

EU-tagországok regionális politikai szintrendszere, az ún. NUTS (1994)							
Tagállam	Területegységek száma az egyes szinteken belül			Mini-mális területű	Maxi-mális területű	Mini-mális népességű	Maxi-mális népességű
	NUTS1	NUTS2	NUTS3	(1000km ²)	(1000km ²)	(1000 fő)	(1000 fő)
				területegység a NUTS 2 szinten			
Belgium	3	9	43	2,4	4,4	232	2248
Dánia	1	1	15	43,1	43,1	5141	5141
NSZK (egységes)	16	46	546	0,4	17,5	489	5253
Görögország	4	13	51	2,3	19,2	190	3507
Spanyolország	7	18	52	0,03	94,2	125	6920
Franciaország	8	26	100	1,1	83,5	156	10692
Írország	1	1	1	68,9	68,9	3503	3503
Olaszország	11	20	95	3,3	25,7	116	8926
Luxemburg	1	1	1	2,6	2,6	381	381
Hollandia	4	12	40	1,4	5,7	217	3233
Portugália	3	7	30	0,8	27,0	238	3456
Egyesült Királyság	11	35	65	0,7	31,7	277	6794
EU12 együtt	66	176	829	0,03	94,2	116	10692

Forrás: Eurostat

Magyarországon a területi osztályozási rendszer létrehozása a Központi Statisztikai Hivatal elnökének a területi számjelrendszerről szóló 9001/2008. (SK 1.) KSH-közleménye alapján történik. Természetesen felsőbb jogszabályok rendelik el a változások végrehajtását:

A változást elrendelő jogszabályok, illetve a kapcsolódó KSH-közlemények:

1059/2003/EK rendelet	9002/2004. (SK 3.)
52/2004. (V. 25.) KE határozat	9003/2004. (SK 4.)
85/2005. (VI. 29.) KE határozat	9004/2005. (SK 4)
82/2005. (XI. 10.) OGY határozat	9002/2006. (SK 2.)
103/2003 (VI. 25.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
104/2003 (VI. 25.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
113/2003. (VII. 1.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
114/2003. (VII. 1.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
87/2005. (VI. 29.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
88/2005. (VI. 29.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
89/2005. (VI. 29.) KE határozat	9003/2006. (SK 2.)
127/2007. (VI. 29.) KE határozat	9001/2007. (SK 3.)
127/2007. (VI. 29.) KE határozat	9001/2007. (SK 3.)
2007. évi CVII. törvény	9004/2007. (SK 5.)

9. ábra: A területi számjel összetevői

1. számú melléklet a 9001/2008. (SK 1.) KSH közleményhez

1.1. A területi számjelrendszer

A területi számjelrendszer az államigazgatási területi egységek nevét és számjelét tartalmazza a 2008. január 1-jei állapotnak megfelelő államigazgatási területi beosztás szerint.

1.2. Területi számjel

A területi számjel két részből áll:

- településazonosító törzsszám (1–5. pozíció),
- csoportképző ismérvek sorozata (6–57. pozíció).

Fejezet	Pozíció	Megnevezés	Fejezet	Pozíció	Megnevezés
1.2.1.	1–5	A településazonosító törzsszám, ebből az 5. a CDV-szám	1.2.9.	32–34	A mezőgazdasági tájkörzet kódja
1.2.2.	6–11	A területi jelzőszám:	1.2.10.	35–36	A borvidék kódja
1.2.2.1.	6–7	A megyekód	1.2.11.	37–38	A vállalkozási övezet kódja
1.2.2.2.	8–9	A főváros kerületeinek kódja	1.2.12.	39–40	Az idegenforgalmi régió kódja
1.2.2.3.	10	A település jogállásának kódja	1.2.13.	41–42	Az üdülőkörzet kódja
1.2.2.4.	11	A megyeszékhely kódja	1.2.14.	43–44	A világörökségi helyszín kódja
1.2.3.	12–13	A jogállás 2005 kódja	1.2.15.	45–46	A nemzeti park kódja
1.2.4.	14–18	A kistérség kódja	1.2.16.	47–50	A gyógyturizmus kódja
1.2.5.	19	A régiókód	1.2.17.	51–57	A NUTS-kód
1.2.6.	20	A statisztikai nagyrégió kódja			
1.2.7.	21–25	Az agglomeráció kódja			
1.2.8.	26–31	A körjegyzőség kódja			

10. ábra: A területi számjel kódrendszere

2.1. A megyekód (1.2.2.1.) nomenklatúrája (STAR T03)			
Budapest	01	Budapest	VIII. kerület
Baranya megye	02	Budapest	IX. kerület
Bács-Kiskun megye	03	Budapest	X. kerület
Békés megye	04	Budapest	XI. kerület
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	05	Budapest	XII. kerület
Csongrád megye	06	Budapest	XIII. kerület
Fejér megye	07	Budapest	XIV. kerület
Győr-Moson-Sopron megye	08	Budapest	XV. kerület
Hajdú-Bihar megye	09	Budapest	XVI. kerület
Heves megye	10	Budapest	XVII. kerület
Komárom-Esztergom megye	11	Budapest	XVIII. kerület
Nógrád megye	12	Budapest	XIX. kerület
Pest megye	13	Budapest	XX. kerület
Somogy megye	14	Budapest	XXI. kerület
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	15	Budapest	XXII. kerület
Jász-Nagykun-Szolnok megye	16	Budapest	XXIII. kerület
Tolna megye	17	Valamennyi település kódja (Budapesté is)	00
Vas megye	18	Nem település (fiktív területi egység)	99
Veszprém megye	19		
Zala megye	20		
Országhatáron kívüli tevékenység	21		
Az ország területre nem bontható adatai	22		
2.2. A főváros kerületei kódjának (1.2.2.2.) nomenklatúrája (STAR T37)		2.3. A település jogállása kódjának (1.2.2.3.) nomenklatúrája (STAR T38)	
Budapest	I. kerület	01	Főváros
Budapest	II. kerület	02	Megyei jogú város
Budapest	III. kerület	03	Város
Budapest	IV. kerület	04	Község
Budapest	V. kerület	05	Nem település (kerület, fiktív területi egység)
Budapest	VI. kerület	06	
Budapest	VII. kerület	07	
		2.4. A megyeszékhely kódjának (1.2.2.4.) nomenklatúrája (STAR T39)	
		1	Megyeszékhely
		2	Nem megyeszékhely
		9	Nem település (kerület, fiktív területi egység)

A területi számjelben legtöbbször csak hétpozíciós kódot alkalmazunk, melyben a statisztikai kistérségek szintjéig azonosítjuk a településeket.

A NUTS-kódrendszer nomenklatúrája

1–2. pozíció: országazonosító – HU

- 3. pozíció: 1. szint – statisztikai nagyrégió
- 4. pozíció: 2. szint – tervezési-statisztikai régiók – *statisztikai nagyrégió*n belül
- 5. pozíció: 3. szint – megyék, főváros – *a régió*n belül
- 6–7. pozíció: 4. szint – kistérségek – *a megyén* belül

A statisztikai nagyrégió kódjának nómenklatúrája

- 1 Közép-Magyarország (Közép-Magyarország)
- 2 Dunántúl (Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl)
- 3 Alföld és Észak (Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld)

A régió kódjának nómenklatúrája

A tervezési-statisztikai régiók és a hozzájuk tartozó megyék (főváros)

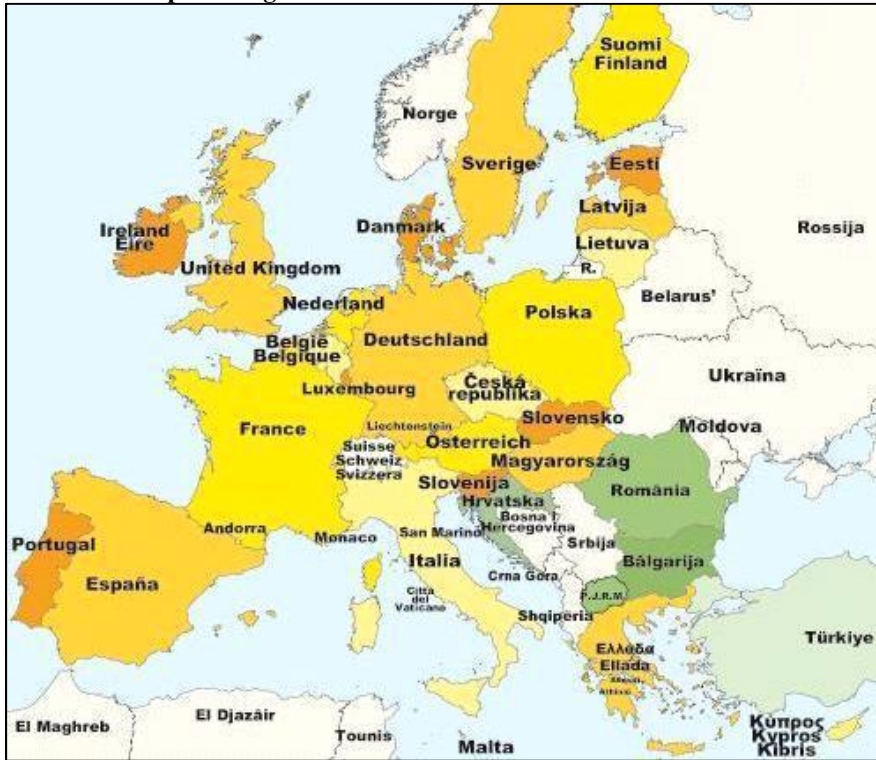
- 1 Közép-Magyarország (Budapest, Pest)
- 2 Közép-Dunántúl (Fejér, Komárom-Esztergom, Veszprém)
- 3 Nyugat-Dunántúl (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala)
- 4 Dél-Dunántúl (Baranya, Somogy, Tolna)
- 5 Észak-Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád)
- 6 Észak-Alföld (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg)
- 7 Dél-Alföld (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád)

Részletesebben:

http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/KSHPORTAL/SZOLGALTATASOK/OSZTALYOSZASOK/HATALYOS_MAGYAR_OSZTALYOSZASOK/TERSZJEL2008.PDF

Néhány területi besorolás:

11. ábra: Európa országai

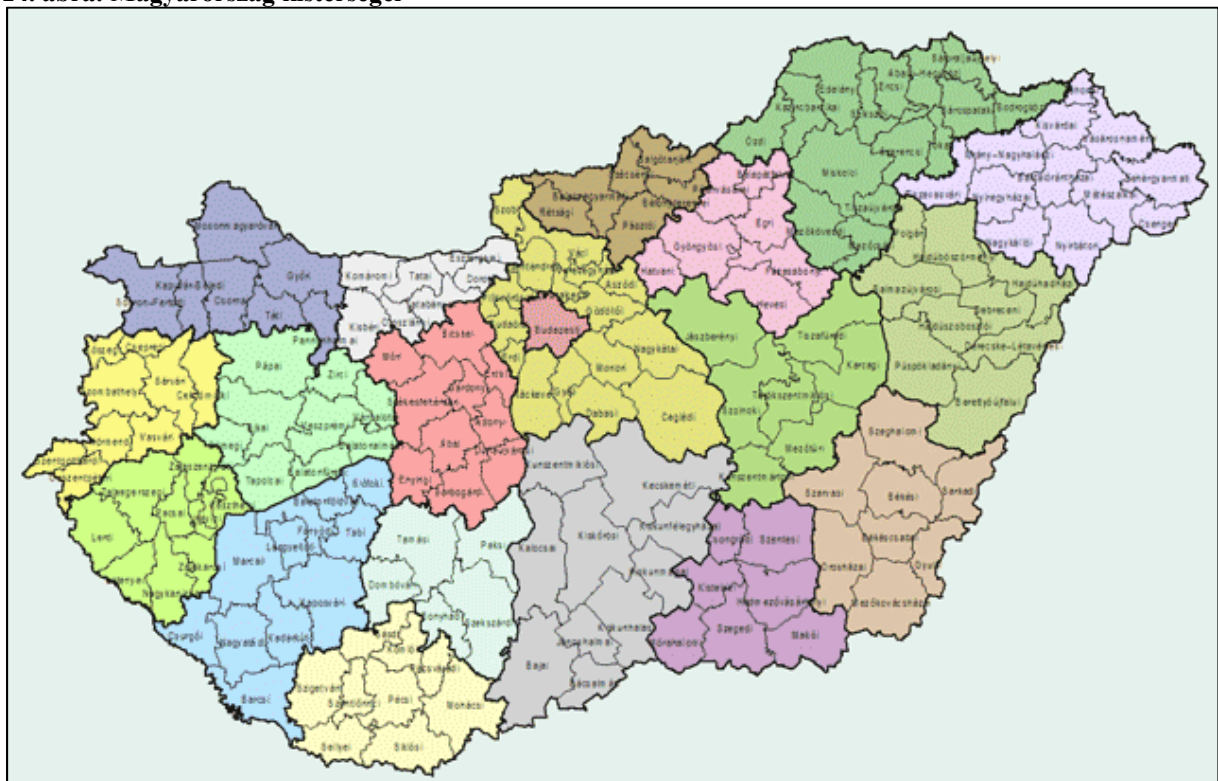
12. ábra: Magyarország régiói (NUTS2)

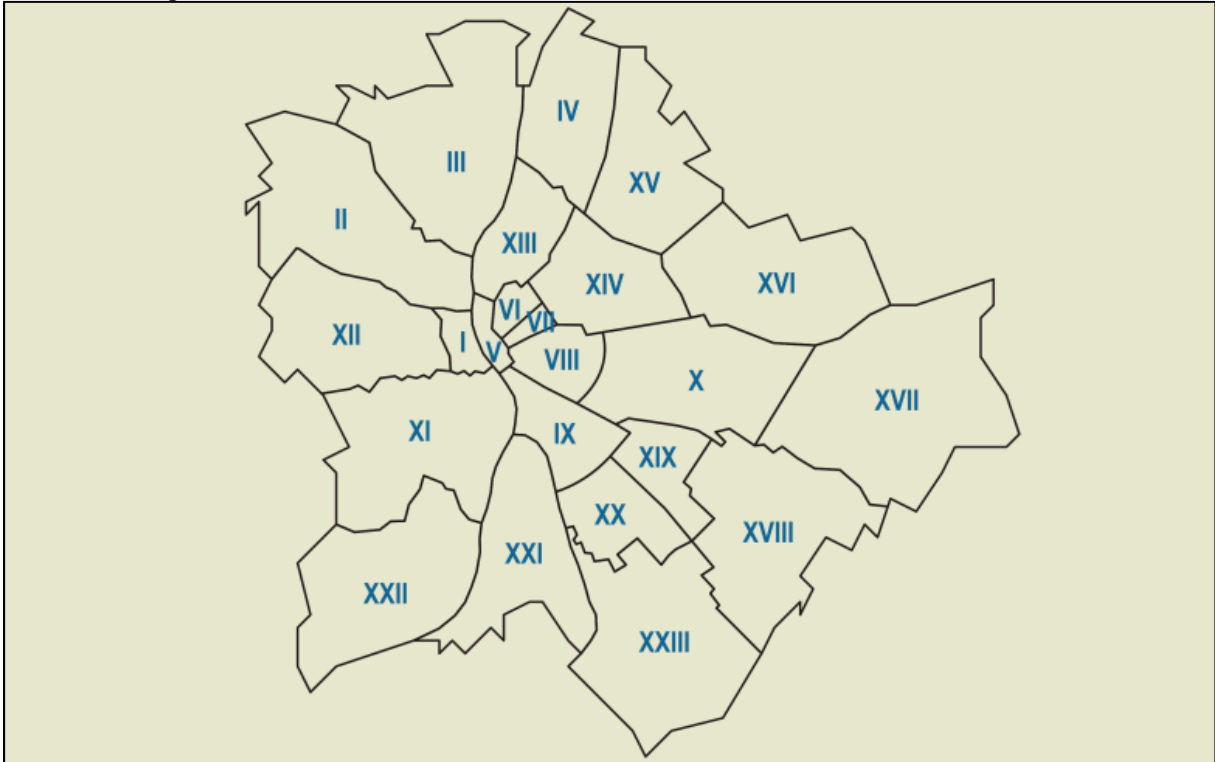
13. ábra: Magyarország megyerendszere

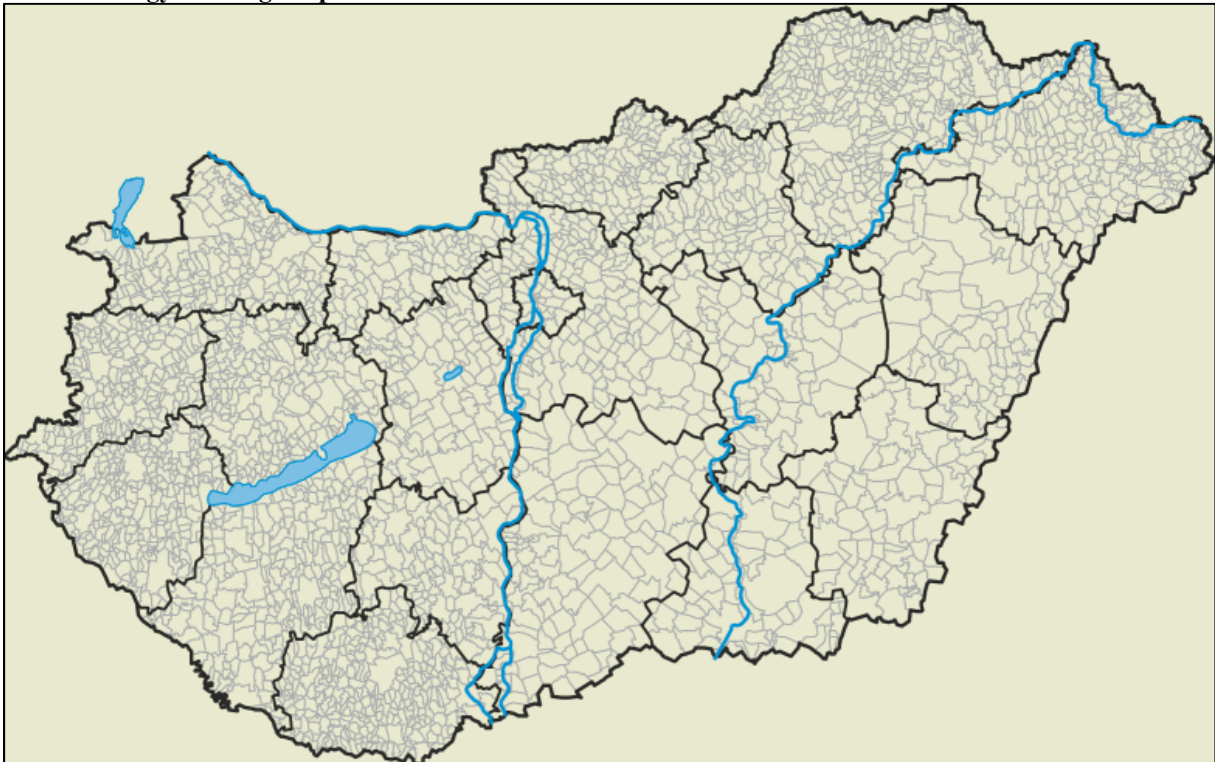
14. ábra: Magyarország kistérségei

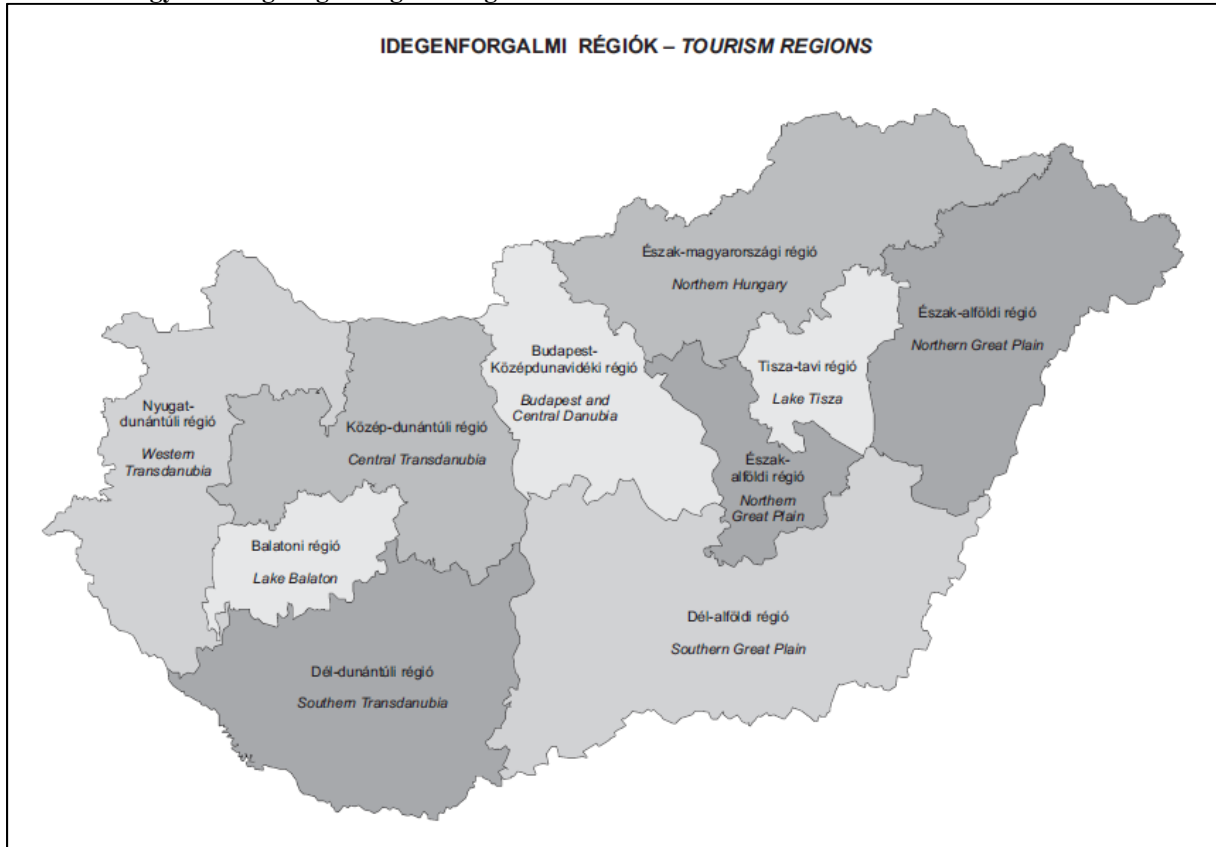
15. ábra: Budapest kerületei

16. ábra: Magyarország települései

17. ábra: Magyarország idegenforgalmi régiói

G, Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása

A COICOP nemzetközi rendszer használatos az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozására.

Főcsoportok:

- 01 Élelmiszerek és alkoholmentes italok
- 02 Szeszes italok, dohányárúk és kábítószer
- 03 Ruházat és lábbeli
- 04 Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyagok
- 05 Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás
- 06 Egészségügy
- 07 Közlekedés és szállítás
- 08 Távközlés
- 09 Szabadidő és kultúra
- 10 Oktatás
- 11 Vendéglátás és szálláshely szolgáltatás
- 12 Egyéb termékek és szolgáltatások

- 13 A háztartásokat segítő nonprofit intézmények egyéni fogyasztási kiadásai
- 14 Az államháztartás egyéni fogyasztási kiadásai

Részletesebb bontás:

- 01 Élelmiszerek és alkoholmentes italok
- *011 Élelmiszerek*
 - 0111 Kenyér és cereáliák
 - 0112 Hús
 - 0113 Hal és tengeri állat
 - 0114 Tej, sajt és tojás
 - 0115 Olaj és zsiradék
 - 0116 Gyümölcs
 - 0117 Zöldségfélék
 - 0118 Cukor, lekvár, méz, csokoládé és cukorka
 - 0119 Egyéb, máshova nem sorolt élelmiszerek
- *012 Alkoholmentes italok*
 - 0121 Kávé, tea és kakaó
 - 0122 Ásványvíz, üdítőital, gyümölcs- és zöldségivó

12 Egyéb termékek és szolgáltatások

- *121 Testápolás*
 - 1211 Fodrászszalonok és más testápolással foglalkozó létesítmények
 - 1212 Elektromos testápolási készülékek
 - 1213 Egyéb testápolási eszközök és termékek
- *122 Prostitúció*
 - 1220 Prostitúció
- *123 Máshova nem sorolt személyes tárgyak*
 - 1231 Óra, ékszer
 - 1232 Egyéb személyes tárgy
- *124 Szociális ellátás*
 - 1240 Szociális ellátás
- *125 Biztosítás*
 - 1251 Életbiztosítás
 - 1252 Ingatlanbiztosítás

- 1253 Egészségbiztosítás
- 1254 Jármű- és közlekedési biztosítás
- 1255 Egyéb biztosítás
- *126 Máshova nem sorolt pénzügyi szolgáltatások*
 - 1261 Pénzközvetítői szolgáltatások fel nem osztott díja (FISIM)
 - 1262 Egyéb máshova nem sorolt pénzügyi szolgáltatások
- *127 Máshova nem sorolt egyéb szolgáltatások*
 - 1270 Máshova nem sorolt egyéb szolgáltatások

III.3, Regiszterek

A statisztikai regiszter az adatszolgáltatók nyilvántartása érdekében a jogi személyiségű gazdasági szervezet, a gazdasági tevékenységet (vállalkozást) folytató természetes személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet nevét, statisztikai azonosítóját, statisztikai csoportképző ismérveinek kódját, valamint az azok meghatározásához szükséges alapadatokat, székhelyét és levelezési címét, telefon- és telefax-számát, valamint telepének címét, tevékenységi körét, nyitvatartási jellegét (állandó jelleggel, idényjelleggel működő telep) tartalmazza.

A statisztikai regiszter tartalma a csoportképzés alapjául szolgáló alapadatok kivételével nyilvános. A hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szervek részére - az országos statisztikai adatgyűjtési programban szereplő adatgyűjtéseik megszervezése érdekében - a regiszter tartalma az ehhez szükséges mértékben kiegészíthető.

Elvárások a regiszterekkel szemben:

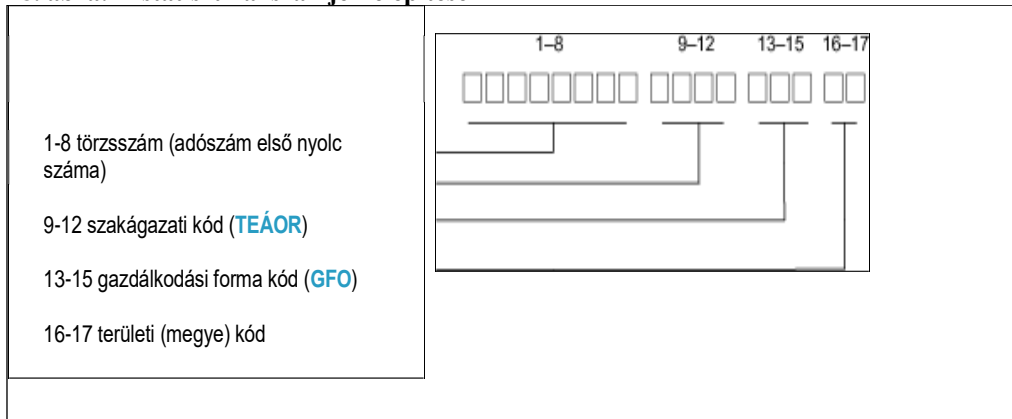
- tartalmazzon minden fontos egységet,
- egyértelműen azonosítsa ezeket az egységeket,
- tartalmazza az egységek legszükségesebb ismérveit,
- pontosság,
- időszerűség,
- változás követése.

Statisztikai regiszter-adatok:

- ✓ Azonosítók
- ✓ Elérési, kapcsolattartási adatok

- ✓ Működésre, állapotra vonatkozó adatok
- ✓ Ismérvek
- ✓ Történeti adatok (jogelőd, jogutód)

18. ábra: A statisztikai számjel felépítése

http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,391294&_dad=portal&_schema=PORTAL

A regiszterben ismérvek, statisztikai jellemzők is szerepelnek. Ezek segítenek a különböző minták kiválasztásánál. Ezek a következők:

- < árbevétel (kategória)
- < létszám (kategória)
- < tevékenységek
- < egyéb jellemzők

A regiszter-karbantartás forrásai a statisztikai adatgyűjtések és adminisztratív nyilvántartások, melyek segítségével a regisztereket folyamatosan frissíteni szükséges, hogy bennük naprakész adatok legyenek.

Regiszterek a KSH-ban

A KSH-ban vállalkozások és intézmények felvételére a Gazdasági Szervezetek Regisztere (GSZR) szolgál.

Ezenfelül speciális, az adott területre vonatkozó statisztikákhoz használatosak még:

- = a kiskereskedelmi üzlethálózat regisztere (KISREG),
- = a kereskedelmi szálláshelyek nyilvántartása (KERSZA),
- = a Non-profit Szervezetek Regisztere (NPREG),
- = a Mezőgazdasági tevékenységet végző gazdaságok (gazdasági szervezetek és egyéni gazdaságok) regisztere (MEZŐREG),

= az Európai Unión belül külkereskedelmi tevékenységet végző szervezetek regisztere (INTRAREG),

= a Szociális szolgáltató intézmények regisztere (SZOCCIM).

IV, A statisztika termelési folyamata

A statisztikai termelési folyamat az igények felmérésétől az adat előállításán keresztül a tájékoztatásig tart. Pontosabban:

- ✓ Tervezés, igényfelmérés
- ✓ Adatgyűjtés szervezése, végrehajtása
- ✓ Adatelőkészítés, adatfeldolgozás
- ✓ Értékelés, elemzés
- ✓ Tájékoztatás

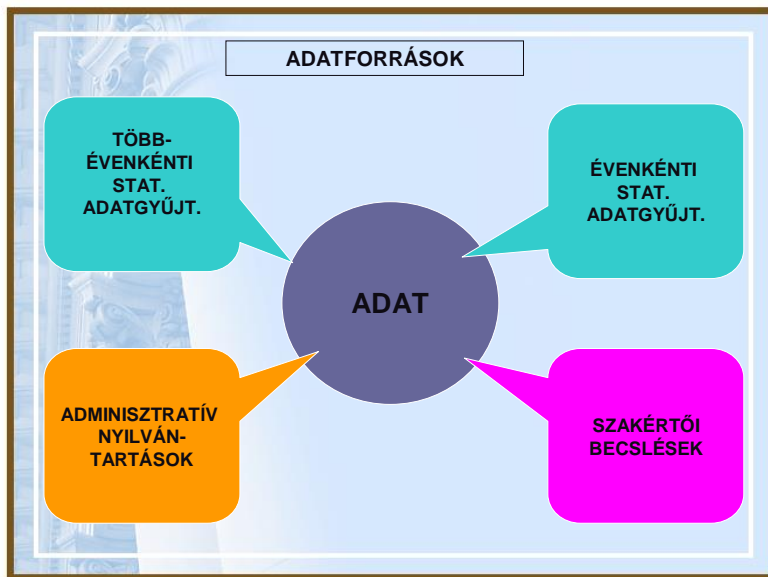
Tervezés, igényfelmérés

Az igények felmérésére szükség lehet jogszabályban rögzített előírások miatt, vagy egyéb igények okán. Ez utóbbi eset kielégítése történhet meglévő adatokból vagy adatgyűjtés szervezésével.

Adatgyűjtés szervezése, végrehajtása

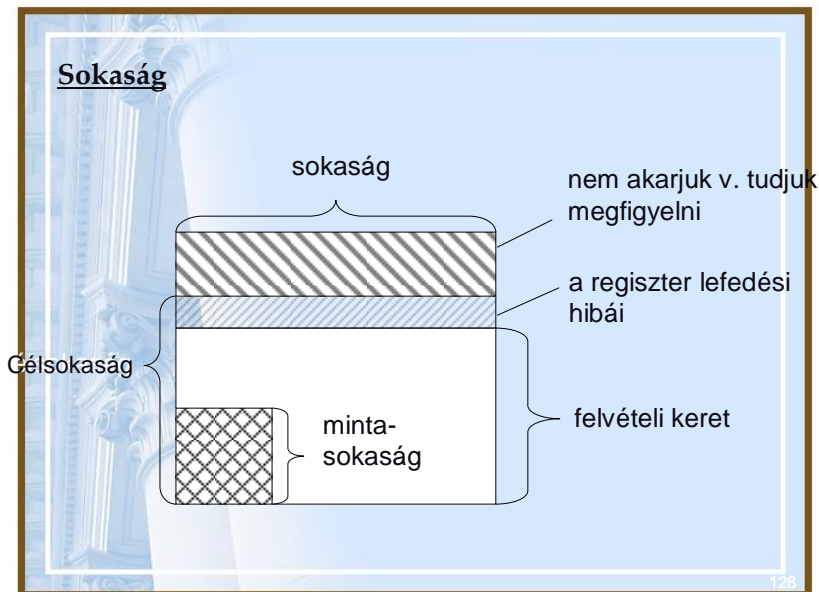
Az adatforrások, melyek az adatgyűjtések alapját adják, lehetnek adminisztratív nyilvántartások, éves, évközi vagy többévenkénti adatgyűjtések. Több esetben, a változó igényekhez igazodva, ezek kibővülnek szakértői becslésekkel is.

19. ábra: Az adatforrások rendszere

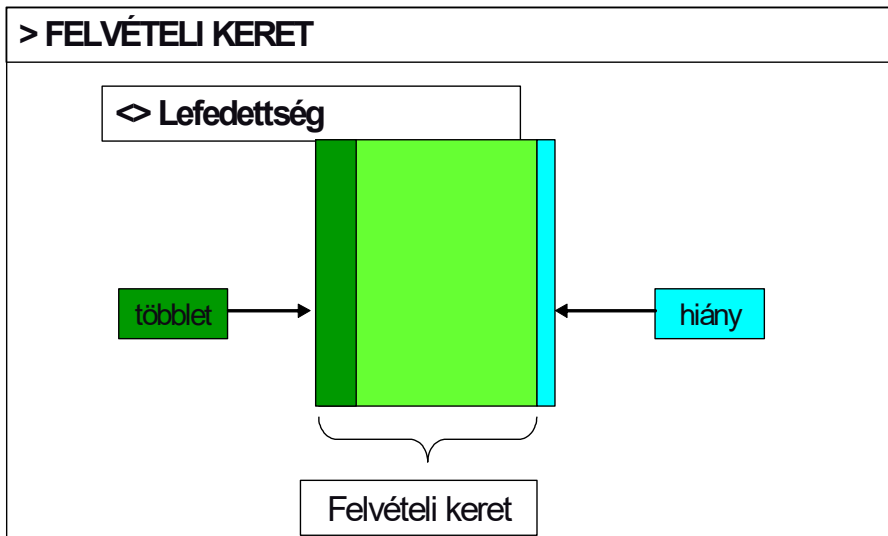

Az adatgyűjtések megszervezésénél mindig szükséges az alapsokaság, a célsokaság, a mintasokaság és a felvételi keret pontos tisztázása. Hiszen az adatgyűjtések végrehajtása, az ebből származó információk pontossága, használhatósága ettől nagyban függ.

20. ábra: A sokaság felépítése

21. ábra: Felvételi keret

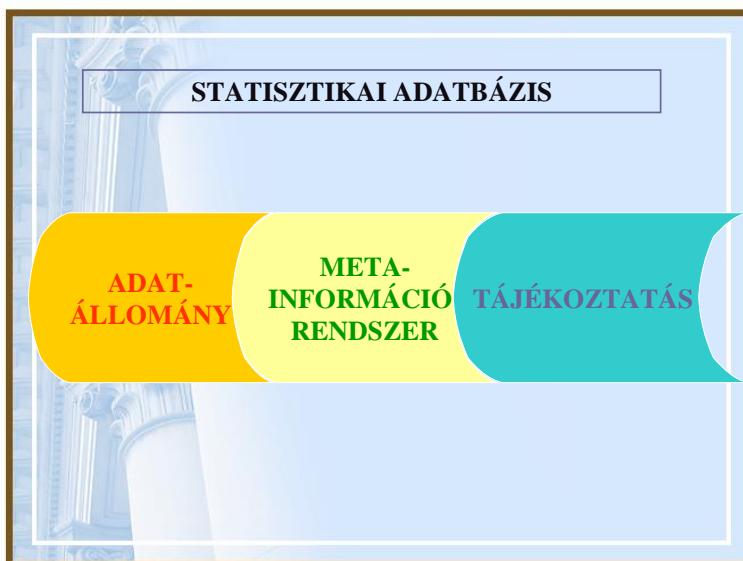

Általánosságban a megfigyelés lehet teljes körű vagy részleges, ez utóbbi esetben fontos követelmény a reprezentativitás.

Adatelőkészítés, adatfeldolgozás; Értékelés, elemzés; Tájékoztatás

A tájékoztatási rendszer az adatállományok, a metainformációs rendszer és a tájékoztatási folyamat egymásra épülő hármásából áll össze.

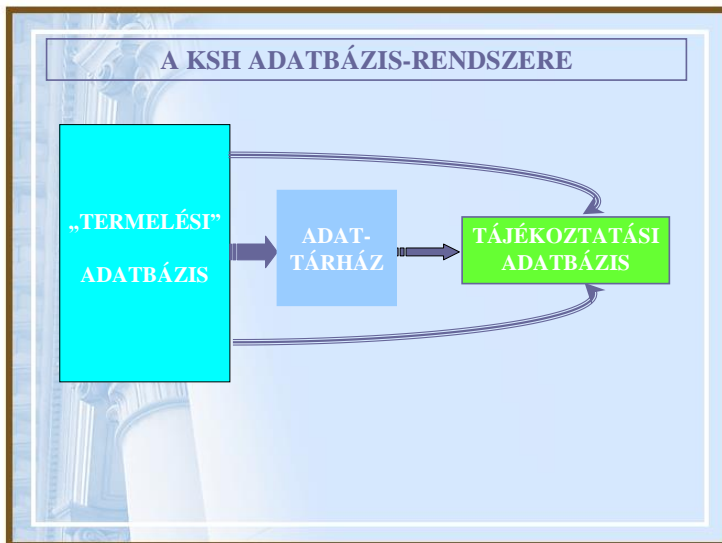
22. ábra: A tájékoztatási rendszer felépítése

Metainformáció alatt a módszerek, osztályozások, definíciók leírását értjük az adatok tartalmáról. Kevésbé pontosan információkat, adatokat az adatokról.

A tájékoztatási rendszer struktúrájában az adott tárgyak rendszerkapcsolatait tükrözi, adatai általában felhasználóbarát-rendszerrel elérhetők, az adott jogrendben előírt adatvédelmi szabályok betartásával.

23. ábra: A KSH adatbázis-rendszere

A termelési adatbázis tartalma:

= elemi (egyedi) adatok

= becült adatok

- ⇒ statisztikai becslésekből
- ⇒ szakértői becslésekből

A termelési adatbázis tartalmának forrásai a statisztikai adatgyűjtések és adatátvételek.

Adattárház:

A KSH adatvagyonának felhasználásra előkészített adatait tárolja. *A KSH munkatársai számára*, biztosítva az adatok felhasználóbarát, dinamikus elérési lehetőségét.

A tájékoztatási adatbázis a *KSH külső adatigénylői számára* előkészített, nem védett adatokat tárolja, biztosítva az adatok felhasználóbarát, dinamikus elérési lehetőségét webböngésző segítségével.

V, A gazdaságstatisztika fő területei

1, A gazdaságstatisztika általános jellemzése

2, Ágazati statisztikák

3, Mérlegek

4, Nemzeti számlák

5, Ágazati kapcsolatok mérlege

6, Nemzeti vagyon számbavételei, mérlegei

V.1, A gazdaságstatisztika általános jellemzése

A gazdaságstatisztika a gazdasági élet eseményeinek, tényeinek tömör, számszerű jellemzésére szolgáló tudományos módszertan, illetve gyakorlati tevékenység. *Mint tudományos módszertan*, az adatok, mutatószámok előállítását megalapozó elvek és eljárások összessége. *Mint gyakorlati tevékenység*, a gazdaság helyzetét és működését jellemzi megfelelően rendszerezett adatok, mutatószámok előállítása és elemzése útján.

A gazdaságstatisztika fogalmának többféle megközelítése létezik:

- Szakstatisztikai: Általános statisztikai módszertan alkalmazása gazdasági jelenségek megfigyelésére és elemzésére statisztikai adatok segítségével.
- Gazdaságelméleti: Hogyan lehet a gazdasági jelenségeket alkalmassá tenni a számszerűsítésre.
- Államigazgatási: A hivatalos statisztikai szolgálat működése, az adatszerzés, a mutatók előállításának gyakorlati munkája statisztikai módszertan alkalmazásával.

Lehetséges szintjei:

- egyetlen gazdasági egység állapotának és működésének jellemzése,
- a gazdasági egységek egy kisebb-nagyobb részhalmazának – például valamely nemzetgazdasági ág vagy egy régió egységeinek – jellemzése,
- egy nemzetgazdaság valamennyi gazdasági egységének jellemzése,
- a nemzetgazdaságok egy adott körének – például egy földrajzi vagy más értelemben vett régió valamennyi nemzetgazdaságának – jellemzése.

A gazdaságstatisztika tárgya: A múlt és a jelen gazdasági jelenségeinek és folyamatainak megismerése a jövőbeni cselekvések megalapozásához.

A gazdaságstatisztika feladata: A (nemzet)gazdaság állapotának, folyamatainak vizsgálata, térbeli, időbeli összehasonlítása.

A gazdaságstatisztika vizsgálja a nominál- és reálfolyamatokat, a jövedelmek keletkezését, felhasználását és a gazdasági folyamatok eredményességét.

V.2, Ágazati statisztikák

- i, Ágazati statisztikák főbb jellemzői
- ii, Ipar, építőipar
- iii, Mezőgazdaság
- iv, Kereskedelem
- v, Közlekedés és hírközlés-statisztika
- vi, Pénzügystatisztika
- vii, Turizmus
- viii, Kommunális statisztika
- ix, Környezetstatisztika

i, Ágazati statisztikák főbb jellemzői

A tervgazdálkodás időszakában ágazati statisztikáktól az elvárás az volt, hogy átfogó képet adjanak az ágazatok helyzetéről. Kiszámú nagyvállalat létezett, így részletes természetes mértékegységű, érték és volumen adatok és éves mérlegbeszámolók álltak rendelkezésre.

A piacgazdaság időszakában a cél a nemzetgazdasági ágak/ágazatok teljesítményének, ráfordításainak, eredményeinek mérése. A szervezetek száma megsokszorozódott, így az adatok gyűjtése nehezebbé vált. Ennek következménye, hogy mérlegbeszámolók helyett is sokszor statisztikai adatgyűjtés történik, illetve a kisebb vállalkozásokat reprezentatív mintával figyelik meg.

A megfigyelési formák az ágazati statisztikában nagyon változatosak:

- *Ipar, építőipar* → 5, illetve 19 főnél többet foglalkoztatók, kettős könyvvitelt vezetőik teljes körűen
- *Mezőgazdaság* → Cenzusok + reprezentatív összeírások
- *Kereskedelem* → reprezentatív összeírás
- *Közlekedés, posta távközlés* → reprezentatív összeírás.

ii, Ipar, építőipar

Ipar- és építőipari statisztika főbb mutatói

- Termelés, értékesítés, rendelésállomány, anyagmentes termelés
- Havi volumen és árindexek
- Ipari munkatermelékenység
- Anyag- és energiaigényesség, kapacitások kihasználása

Ipari tevékenység: az iparba sorolt szervezetek saját termelésű, illetve közvetített szolgáltatással készült ipari termékeinek gyártása és a teljesített ipari szolgáltatások. Az évközi iparstatisztika a bányászat, feldolgozó- és energiaipart (B+C+D), nemzetgazdasági ágakat tekintti együttesen összes iparnak, melynek hivatalos rövid megnevezése: Ipar víz- és hulladékgazdálkodás nélkül.

Ipari termelés: az ipari tevékenység termelési értéke, azaz az értékesítés nettó árbevétele korrigálva a saját termelésű készletek állományváltozásával. A villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás tevékenység ipari termelési értékéből – a többszörös halmozódás kiszűrése miatt – levonjuk az elosztásra átvett és tovább értékesített energia értékét.

Ipari termelői árak: az ipari termelői árindex a termelők által előállított termékek, az ezekhez kapcsolódóan nyújtott szolgáltatások termelői árának havonkénti változását mérő mutatószám. Az ipari termelői árindex a belföldi és külföldi értékesítés árindexének súlyozott átlaga.

Ipari értékesítés: az ipari tevékenységből származó nettó árbevétel.

Exportértékesítés: a külföldre, illetve külföldön értékesített ipari tevékenységből származó termékek, szolgáltatások forintban kifejezett nettó árbevétele. Az exportértékesítés árbevételének elszámolása szempontjából külföldnek a Magyar Köztársaság államhatárán kívüli terület minősül. A nem magyarországi székhelyű, de magyar adószámmal rendelkező cégek felé történő értékesítést is exportértékesítésként vesszük számba.

Belföldi értékesítés: a belföldön értékesített saját termelésű, illetve közvetített szolgáltatással készült ipari termékek és a belföldön értékesített ipari szolgáltatások értéke. A belföldi értékesítés elszámolása szempontjából belföld a Magyar Köztársaság területe.

Árbevétel: az ipari tevékenységből származó termékek és szolgáltatások értékesítése során számlázott összeg.

Nettó árbevétel: árkiegészítéssel növelt, jövedéki, regisztrációs és energiaadó, valamint általános forgalmi adót nem tartalmazó árbevétel.

Rendelésállomány: a hó végi érték a megrendelőtől a gyártóhoz ipari termékekre és ipari szolgáltatásokra beérkezett és elfogadott hátralévő (még nem teljesített) rendeléseket tartalmazza, forgalmi adó nélküli, árkiegészítéssel növelt áron. Az adatok a teljes körűen megfigyelt szervezetek adatait tartalmazzák. A megfigyelés a feldolgozóipar kiemelt ágazataira (rendelésre termelő) terjed ki. A rendelésállomány és az új rendelés adatai a több mint 49 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkoznak.

Az ipari termelés volumenindexe a termelési érték tárgyidőszaki árszinten kifejezett, összehasonlító áras adataiból számított mutató.

Az iparban a számbavétel szervezeti elv és a tevékenység alapján is történik. A megfigyelés méret (5, illetve 19 fő felett) kategóriák szerint differenciált és reprezentatív minták (2-3 százalék) alapján történik.

Mely szakágazatok tartoznak az iparhoz?

Ipar - szakágazatok (TEAOR'08)	
Mindösszesen Ipar - szakágazatok (TEAOR'08)	
05==	Szénbányászat
06==	Kőolaj-, földgáz kitermelés
07==	Fémtartalmú érc bányászata
08==	Egyéb bányászat
09==	Bányászati szolgáltatás
CA	Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása
CB	Textília, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása
CC	Fafeldolgozás, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység
CD	Kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás
CE	Vegyianyag, termék gyártása
CF	Gyógyszergyártás
CG	Gumi-, műanyag és nemfém ásványi termék gyártása
CH	Fémalapanyag és fémfeldolgozási termék gyártása
CI	Számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása
CJ	Villamos berendezés gyártása
CK	Gép, gépi berendezés gyártása
CL	Járműgyártás
CM	Egyéb feldolgozóipar; ipari gép, berendezés üzembe helyezése,
35==	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás

Adatforrások jellege:

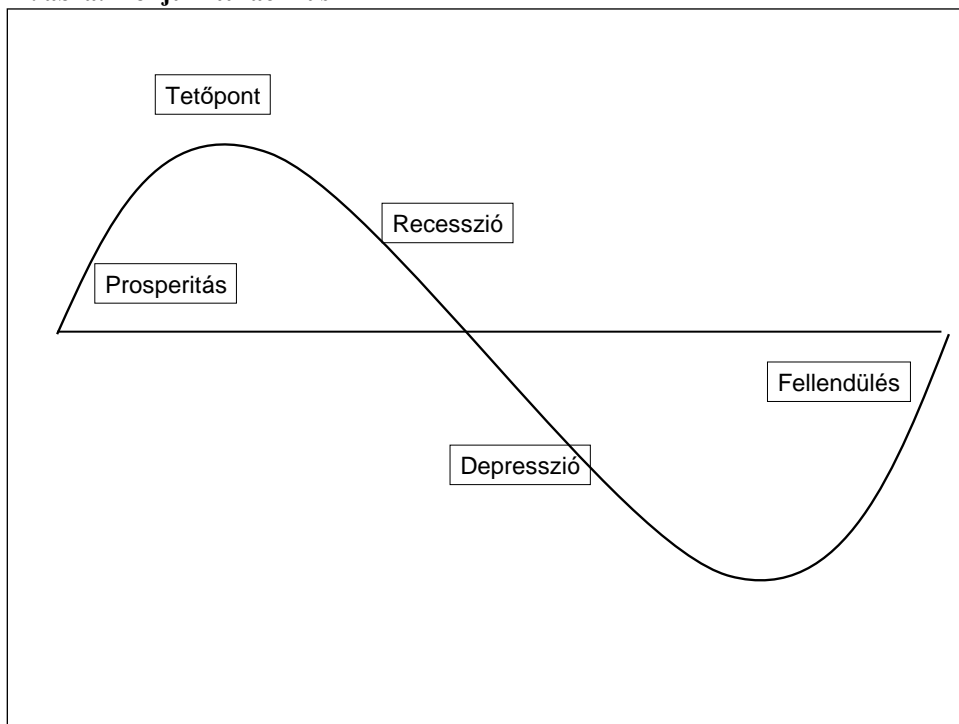
- Szerkezeti változások mérésére
 - éves munkaügyi, beruházás- és teljesítménymutatók
- Konjunktúramutatók
 - negyedéves beruházás adatok (GDP számításokhoz)

- havi termelés, megrendelés állomány, munkaügyi adatok

Mi is az a konjunktúra?

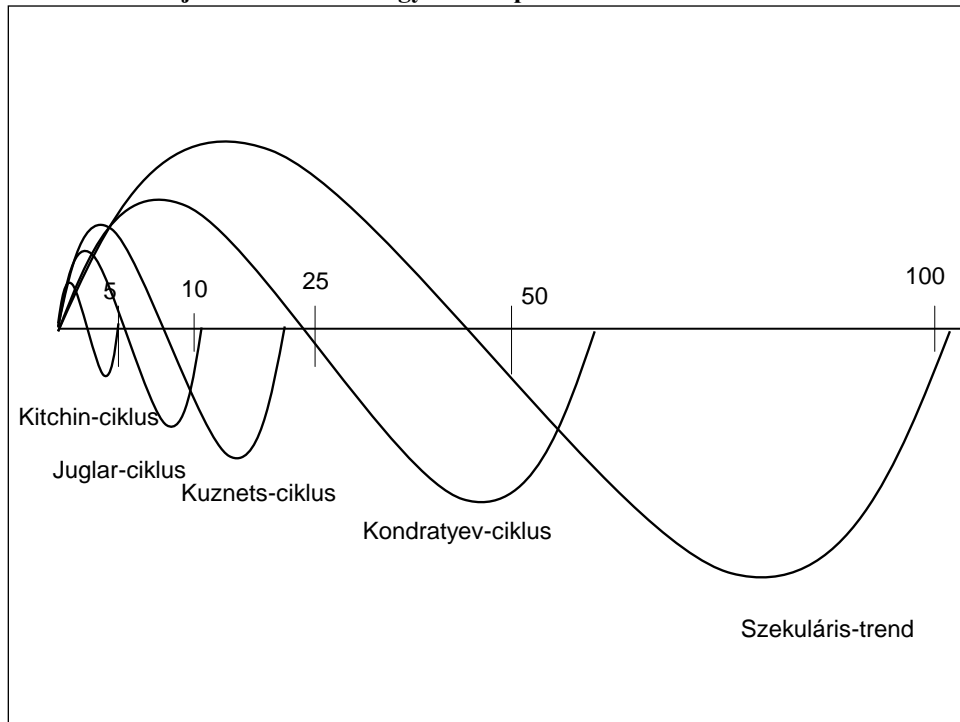
A konjunktúra a gazdasági, üzleti életben tapasztalható „hullámzás” jelensége. A növekedési periódusok után szűk keresztmetszetek következnek, így az óvatosság lesz az uralkodó, amiből a keresletek és a termelés visszaesése következik, változnak a várakozások, ezáltal pedig a beruházások is visszaesnek. A depresszió időszakában megszűnik a szűk keresztmetszet, a költségek csökkenhetnek, ezzel párhuzamosan a profitkilátások javulnak, az új fellendüléshez vezető erők egyre markánsabbak lesznek (új technológiák, gazdaságpolitikai eszközök).

24. ábra: Konjunktúraciklus

Különböző hosszúságú konjunktúraciklusok épülnek egymásra. Ezek periodicitása hozzávetőleg elkülönül egymástól. A Kitchin-ciklus hossza 3–5 év, a Juglar-ciklusé 7–11 év, a Kuznets-ciklusé 15–25 év, a Kondratyev-ciklusé 50–80 év, a Szekuláris-trend pedig 100 év.

25. ábra: A konjunktúraciklusok egymásra épülése

Konjunktúraindikátorok csoportosítása:

Előrejelző indikátorok: megrendelések, várakozások, készletek változásai, építési engedélyek száma

Egyidejű indikátorok: ipari termelés, foglalkoztatás, jövedelem, értékesítés

Lemaradó indikátorok: GDP, árindexek

Speciális indexek: Beszerzési menedzserindex, fogyasztói bizalmi index

Konjunktúraindexeket közreadó szervezetek Magyarországon: a Kopint-Tárki, az Ecostat és a GKI.

Az ipari termelés értéke folyó áron számítva 2011-ben elérte a 23 788 milliárd forintot, az értékesítés pedig a 27 615 milliárdot. Ezek az értékek növekedtek 2009-hez képest, és már meghaladják a válság előtti értékeket, miközben a termelői árak folyamatosan növekszenek. Az iparon belül a feldolgozóipar súlya a domináns, noha a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás szakágazat növelte a legdinamikusabban az árbevételét az ezredforduló óta. A válságból való kilábalás a feldolgozóiparban látszik a legdinamikusabban, míg a bányászat, kőfejtés szakágazat esetén további csökkenés várható. Ennek egyik oka az építőipar rossz teljesítménye.

Az ipari termelés és értékesítés értéke (2001–) – TEÁOR '08 (folyó áron, milliárd Ft)

Év	Termelés	Értékesítés
----	----------	-------------

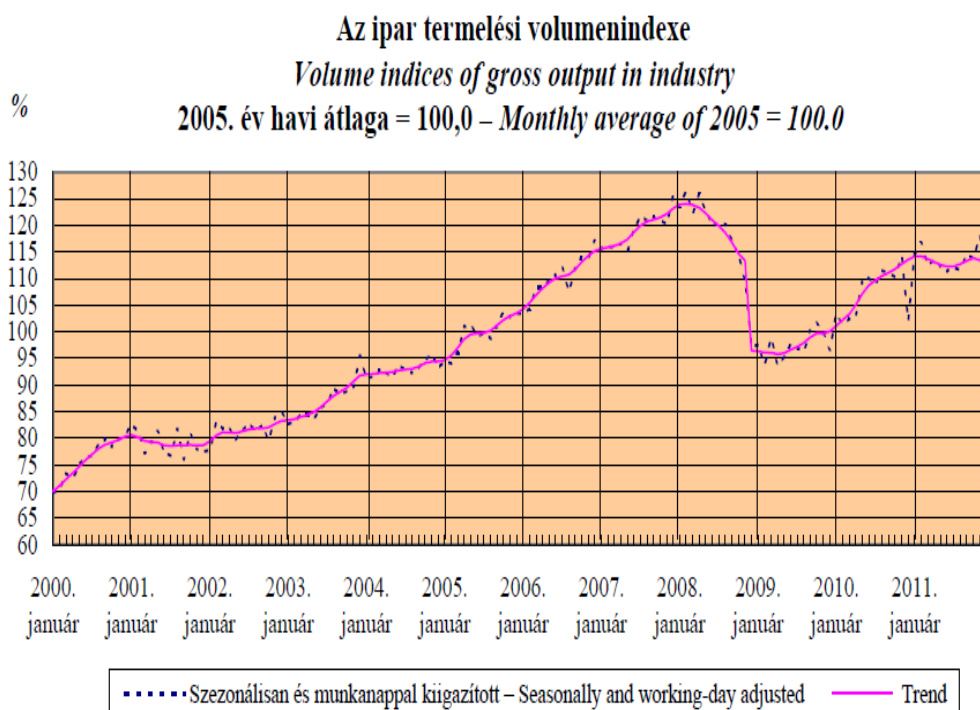
		belföldre	exportra	összesen
2001	12 589	7 132	6 849	13 981
2002	12 753	7 370	6 919	14 289
2003	13 888	7 866	7 694	15 559
2004	15 435	8 507	8 787	17 294
2005	16 920	9 689	9 738	19 427
2006	19 798	11 057	11 759	22 816
2007	21 361	12 077	13 083	25 160
2008	22 024	13 573	13 304	26 877
2009	18 886	11 897	11 568	23 466
2010	21 466	12 177	13 718	25 895
2011	23 788	12 357	15 258	27 615

Az ipar termelési és értékesítési adatai szakágazatok szerint – 4 fő feletti ipari vállalkozások

Időszak	Ipari tevékenység összes nettó árbevétele (1000 Ft)			
	Ipar - szakágazatok (TEAOR'08)			
	Mindösszesen	Bányászat,	Feldolgozóipar	Villamosen. stb.
2000.	12 242 080 913	58 369 614	10 307 027 427	1 876 683 872
2001.	13 357 501 954	65 679 879	11 124 165 627	2 167 656 448
2002.	13 700 168 350	64 809 855	11 282 139 548	2 353 218 947
2003.	14 945 784 334	64 029 960	12 227 792 609	2 653 961 765
2004.	16 615 513 261	73 174 641	13 561 872 729	2 980 465 891
2005.	18 692 627 389	73 027 593	14 950 423 823	3 669 175 973
2006.	22 003 743 941	89 146 621	17 574 353 927	4 340 243 393
2007.	24 238 602 917	72 772 531	18 799 329 144	5 366 501 242
2008.	25 805 308 408	103 462 955	19 282 986 640	6 418 858 813
2009.	22 542 831 793	93 501 216	16 514 314 906	5 935 015 671
2010.	24 891 429 027	73 618 607	18 851 863 973	5 965 946 447
2011.	22 654 708 000	83 607 000	21 041 720 000	1 529 382 000

Időszak	Ipari termelés volumenindexe, előző év azonos időszaka = 100,0			
	Ipar - szakágazatok (TEAOR'08)			
	Mindösszesen	B	C	D
2000.				
2001.	104	115	104	100
2002.	103,8	89,9	104	102,7
2003.	107,2	98,4	108	102,3
2004.	107,9	109,6	109	98,4
2005.	106,9	96,4	108	98,3
2006.	110,2	115,1	111	100,1
2007.	107,9	82,6	108	104,1
2008.	99,9	135,4	99,4	104,8
2009.	82,1	88,8	81,6	88,4
2010.	110,8	78,1	112	101
2011.	105,6	94,8	108	101,6

26. ábra: Az ipari termelés volumenindexei

A ipari termelők árak, 2005–2011

Év	Termelők árak	Belföldi értékesítési árak	Exportértékesítési árak
	ipar összesen	ipar összesen	ipar összesen
Kód	B+C+D+E	B+C+D+E	B+C+D+E
2005 = 100,0			
2005	100	100	100
2006	106,6	108,4	105,2
2007	106,9	115,4	100,1
2008	112,2	128,8	100,7
2009	117,7	130,4	108,1
2010	123,1	140	110,1
2011	128,2	148,6	113,2
Előző év = 100,0			
2005	103,1	106,1	100,7
2006	106,6	108,4	105,2
2007	100,3	106,5	95,2
2008	105	111,6	100,6
2009	104,9	101,3	107,4
2010	104,5	107,3	101,9
2011	104,2	106,2	102,8

Építőipar

A szakstatisztika célja a rövid távú mutatók biztosítása a gazdasági folyamatok vizsgálatához. Általában a havi építőipari termelési érték számításához szükséges adatokat, (épületek és egyéb

építmények bontásban) és az új szerződéseket, a szerződésállományt kezeli, ezekből a mutatókból számít volumenindexeket.

Az építőipari termelést érintette talán a legnagyobb mértékben és leghosszabban a válság. A termelési érték folyó áron 2009-ben mintegy 10%-kal elmarad a 2006-os értékektől, mely 2010-ben tovább csökkent.

Az országos építőipari termelés értéke kivitelezők szerint (1990–) (folyó áron, millió Ft)

Év	Építőipar	Nem építőipari szervezetek	Lakossági építkezés	Összesen
1990	165 069	65 553	33 177	263 799
1995	320 728	44 142	65 050	429 920
2000	978 939	95 557	149 679	1 224 175
2001	1 161 045	105 107	168 374	1 434 526
2002	1 424 543	75 995	189 271	1 689 809
2003	1 539 861	113 033	240 164	1 893 058
2004	1 720 262	111 195	254 811	2 086 268
2005	2 023 467	146 617	205 756	2 375 840
2006	2 222 382	177 109	201 877	2 601 368
2007	2 004 406	149 553	213 727	2 367 686
2008	2 006 918	218 147	216 265	2 441 330
2009	2 006 410	154 992	183 640	2 345 042
2010	1 786 611	130 689	122 473	2 039 773

Az építőipari termelői árak vizsgálata során cél az építőipari termelői árindex számítása, az építési piac ármozgásának bemutatása (konjunktúramutató), a nemzeti számlák és más szakstatisztikák igényeinek kielégítése. Az építőipari termelői árindex output árindex, annak az árak a változását fejezi ki, amelyet az építető fizet a kivitelezőnek.

Ez az árindex figyelembe veszi

- az építési folyamatban felhasznált költségtényezők (anyag, munkaerő) árváltozását,
- a termelékenység és
- a kivitelezői profit változását.

Nem tartalmazza

- a tervezési,
- mérnöki és ügyvédi díjak,
- a telekár,
- az áfa és
- a végső tulajdonost terhelő egyéb költség változását.

Az építőipar termelői árai a termelési értékek csökkenése mellett sem emelkedtek drasztikusan, inkább stagnálnak. Mindez azt jelenti, hogy az építőiparban a volumen visszaesése (azaz az új építkezések, a rendelésállomány) jelenti a legnagyobb gondot, mely az értékindex értékénél is nagyobb csökkenést mutat.

Építőipari termelői árak (előző év=100)

Év	Építőipar	Épületek építése	Egyéb építmény építése	Speciális szaképítés
Kód	F	41	42	43
2008	105,8	105,9	105,2	106,4
2009	103,1	103,5	102,9	103
2010	101,1	100,5	101,1	101,3
2011	102,2	101,4	102,5	102,5

iii. Mezőgazdasági statisztika

A mezőgazdasági statisztikára a tevékenységi szemlélet jellemző. A tevékenység mérete és nem a foglalkoztatottak száma alapján jelöli ki az adatszolgáltatókat. Ez a statisztika a természetes adatokat és a mezőgazdasági számlák rendszerét tartalmazza.

Mezőgazdasági tevékenység: mezőgazdasági termék-előállító tevékenysége és/vagy mezőgazdasági szolgáltatás végzése, TEAOR-besorolásokkal:

TEAOR '08 „a” gazdasági ágba sorolt tevékenységek: mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat.

A mezőgazdaságra általában jellemző a természeti körülmények befolyása, a biológiai folyamatok meghatározottsága, az idényszerűség, a korlátozott erőforrások (föld), valamint a gazdasági egységek sokszínűsége és számossága.

A mezőgazdasági statisztikára továbbá jellemző a speciális gazdaság fogalom. A gazdaság műszakilag-gazdaságilag **önálló egység**, amely **egységes irányítás** alatt áll, és **mezőgazdasági terméket** állít elő vagy mezőgazdasági **szolgáltatást** végez.

Továbbá a

- termőterület (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, erdő, nádas, halastó külön-külön vagy együtt) legalább 1500 m², vagy
- gyümölcsös, illetve szőlőterülete külön-külön vagy együtt legalább 500 m², vagy
- az istállózott mezőgazdasági haszonállat-állomány legalább egy nagyobb élő állat (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly), vagy
- 50 db baromfi (tyúkféle, liba, kacska, pulyka, gyöngyös) külön-külön vagy együtt, vagy
- 25-25 házinyúl, prémesállat, húsgalamb, vagy
- 5 méhcsalád.

A mezőgazdasági statisztika fő területei:

SZERKEZETI STATISZTIKÁK

FÖLDHASZNÁLATI STATISZTIKA

MEZŐGAZDASÁGI SZÁMLÁK RENDSZERE

NÖVÉNYTERMESZTÉS STATISZTIKÁJA

ÁLLATÁLLOMÁNY, ÁLLATI TERMÉKEK STATISZTIKÁJA

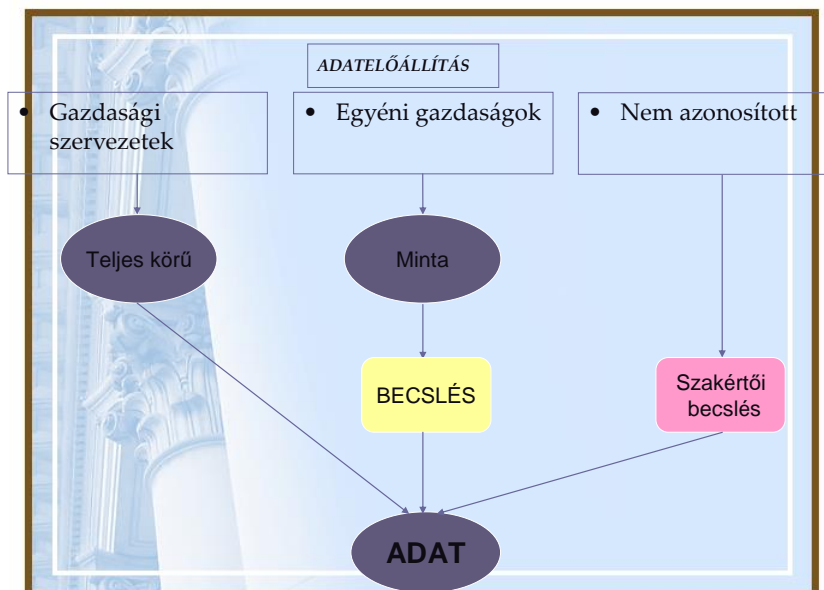
ÉLELMISZERIPAR MEZŐGAZDASÁGI SZEMLELETŰ STATISZTIKÁJA

ERDÉSZETI STATISZTIKA

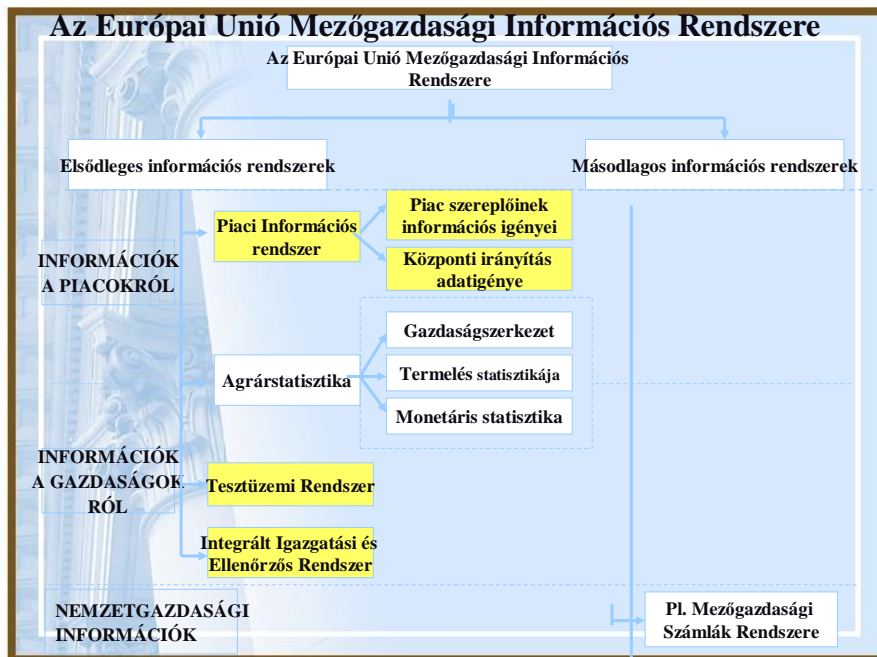
HALÁSZAT, HALGAZDÁLKODÁS STATISZTIKÁJA

A mezőgazdasági adat-előállítás során az évenkénti adatfelvételek a gazdasági szervezeteket teljes körűen, míg az egyéni gazdaságokat minták segítségével figyelik meg. Az évenkénti összeírásokat több évenkénti teljes körű és nagymintás felvételek egészítik ki az Európai Unióban és Magyarországon is.

27. ábra: A mezőgazdasági adat-előállítás általános, sematikus rajza

28. ábra: Az Európai Unió Mezőgazdasági Információs Rendszere

Európai Unió gazdaságszerkezeti összeírások rendszere tízévenként teljes körű, két/három évente nagymintás reprezentatív összeírást ír elő a tagállamok számára.

A 2010. évi Általános Mezőgazdasági összeírás (ÁMÖ)

Az összeírások rendszere Magyarországon hasonló a népszámláshoz, azaz az utóbbi időben rendszeresen 10 évente kerül rá sor, és teljes körű.

Cenzusok

- 1895
- 1935
- 1972
- 1981
- 1991
- 2000
- **2010**

A cenzusok végrehajtása 1972 óta az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Világszervezete Világcenzusához is kapcsolódik.

Az AMÖ 2010 jogi alapját az Európai Parlament és a Tanács **1166/2008** sz. **rendelete** képezte. Ez egy teljes körű gazdaságszerkezeti összeírás. A rendelet pontosan rögzíti a gazdaság fogalmát és a megfigyelendő mutatók körét. A magyar jogrendszerbe az AMÖ végrehajtásáról szóló **2010. évi XXIV. törvény** adoptálta a jogszabályt, mely rögzíti az

- eszmei időpontot: 2010. június 1.,
- gazdaságkülönböt,
- összeírandó mutatók csoportjait (hazai igény is),
- teljes körűség biztosításához gazdálkodók nevének és címének átvétele más információforrásokból:
 - területalapú támogatásban részesültek,
 - földterületet használók,
 - biogazdálkodást folytatók adatait.

Gazdaságszerkezeti összeírások (GSZÖ-k) időrendje

- 2003
- 2005
- 2007

- 2013
- 2016

2000 óta harmonizált az EU követelményeivel.

Mi az a gazdaságszerkezeti összeírás?

Statisztika felvétel, amelynek alapegysége a „**gazdaság**”.

A gazdaságok jellemzői – tevékenység, méret stb. – lehetőséget biztosítanak a következtetések levonása a mezőgazdaság egészére (szerkezet), a gazdálkodás alakulására.

Ültetvény-összeírások jellemzői

Mérföldkövek:

- 1873 – Országos szőlészeti és borászati statisztika
- 1965 – Szőlőültetvények összeírása
- 2001 – Szőlő- és gyümölcsös ültetvények összeírása (SZÖGYÜ'2001)
- 2009 – Szőlőültetvények összeírása

Ültetvény-összeírások jellemzői

- megfigyelés gyakorisága
- megfigyelési egység: ÜLTETVÉNY
- végrehajtás módja
- speciális összeírói hálózat
- szakmai együttműködés
- HNT, Szent István Egyetem/Corvinus Egyetem

Szőlőültetvény:

500 m² vagy annál nagyobb területű, szőlőtőkével **összefüggően beültetett** (telepített) terület, amelyet szőlő vagy szőlő szaporítóanyagának előállítása céljából művelnek.

Európai uniós vonatkozások

- közös piaci szabályozás igen szigorú
- statisztikai jogszabályok
 - 357/79/EGK Európai Tanács rendelete
 - 10 évente alapösszeírások
 - évente információ a telepítésről/kivágásról
- változó környezet, jelenleg új szabályozás

29. ábra: Magyarország borvidékei

Az ÁMÖ, GSZÖ és Ültetvény-összeírások rendszere mellett havi, féléves és éves gyakoriságú, OSAP alapú kérdőívek biztosítják a naprakész és megbízható mezőgazdasági statisztikai adatokat.

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar helye a nemzetgazdaságban

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar

A mezőgazdaság a bruttó hazai termék (GDP) termeléséhez 4,6%-os aránnyal járult hozzá 2011-ben. Az agrárgazdaság aránya a foglalkoztatásban 4,9, a beruházásokban 5,6% volt.

A mezőgazdaság részaránya a kilencvenes évektől szinte folyamatosan csökkent a foglalkoztatásban, illetve a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékében, és ezzel összefüggésben a bruttó hazai terméknek az előállításában is, a beruházásokban ingadozott. A nemzetgazdasági értéktermelésben 2007-ben a magas gabonaár a gyenge hozamok ellenére is szinten tartotta a mezőgazdaság arányát, amit 2008-ban az árunövények bő termése, továbbá a vágóállatok és állati termékek áremelkedése még növelni is tudott. A kibocsátás 2009. évi csökkenése azonban már visszavetette a mezőgazdaság részesedését az értéktermelésben, amelyben a növényi termékek és a tej nagyarányú áresése is közrejátszott. A kibocsátás tovább mérséklődött 2010-ben, de a növénytermesztési és kertészeti termékek árában történt jelentős emelkedésnek köszönhetően az ágazat aránya a GDP előállításában enyhén növekedett. Az agrárium kiemelkedő évet zárt a 2011-es előzetes adatok alapján, és mind a kibocsátás volumene, mind pedig a termelőiár-színvonal számottevően emelkedett, ezek eredményeként

az ágazat nemzetgazdasági súlya 1,4 százalékponttal nőtt.

A támogatások eredményeként 2008–2009-ben a **beruházásokban** számottevően nőtt, 2010-ben csökkent a mezőgazdaság aránya. 2011-ben a teljes nemzetgazdaságot figyelembe véve kis mértékben mérséklődtek a beruházások, a mezőgazdaságban azonban 14%-kal nőtt folyó áras értéke. Az elmúlt években a mezőgazdaságban **foglalkoztatottak** száma és aránya mérséklődött, 2011-ben viszont 13 ezer fővel többen dolgoztak az ágazatban a lakossági munkaerő felmérés adatai alapján.

Az EU-csatlakozás után a beáramló import és a külpiaci gabonakereslet mérséklődése miatt az élelmiszer-gazdaság a korábinál kisebb, 2007-től ismét megnövekedett összeggel javította a külkereskedelmi egyensúlyt. 2007–2008-ban az élelmiszer-kivitel többletét főként a gabonaexport növelte nagy mennyiségével és magas árával. Az élelmiszer, ital, dohányáru termékcsoport külkereskedelmi forgalmának bővülése 2009-ben megtorpant, majd 2010-ben ismét nőtt a forgalom, és a bővülés 2011-ben tovább folytatódott. A növekedés főként a magas termelői árú gabonafélék, a húsok, a nyersanyagok közül pedig az egyre nagyobb részesedésű olajos magvak exportjával függ össze. Az élelmiszer, ital, dohány áruféjzet aránya az exporton belül csökkent az 1990-es évtized második felében, mivel az ipari export ekkor már dinamikusabban növekedett. A mérsékelt ütemű csökkenés 2007-ig tartott, az utóbbi években azonban ismét nőtt részesedése a kivitelből. 2011-ben 7% feletti súlya volt a teljes kivitelből, a mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal együtt pedig meghaladta a 8,5%-ot.

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar helye a nemzetgazdaságban

Év	A mezőgazdaság ^{a)} részaránya				Élelmiszer, ital, dohányáru			Fogyasztóiár-index, előző év = 100,0	
	a foglalkoztatásban, ^{b)} %	a bruttó hazai termék (GDP) termelésében*	a bruttó hozzáadott érték	a beruházásban*	külkereskedelmi forgalmának egyenlege, ^{c)} milliárd Ft*	részaránya		élelmiszer ^{e)}	összesen
						az exportban ^{c)}	a fogyasztásban ^{d)}		
1995	8,0	6,8	8,1	2,9	227,6	20,3	29,6	131,1	128,2
2000	6,6	4,6	5,4	4,7	302,2	6,9	25,3	109,2	109,8
2001	6,3	4,5	5,2	5,5	374,8	7,5	25,3	113,8	109,2
2002	6,2	4,0	4,6	5,5	308,9	6,8	24,8	105,4	105,3
2003	5,5	3,7	4,3	6,1	303,2	6,5	24,3	102,7	104,7
2004	5,3	4,1	4,8	4,3	223,1	6,0	23,7	106,5	106,8
2005	5,0	3,8	4,4	4,5	181,1	5,8	22,7	102,5	103,6
2006	4,9	3,6	4,2	4,2	214,8	5,5	23,3	107,7	103,9
2007	4,7	3,6	4,2	3,7	360,5	6,3	24,2	111,5	108,0
2008	4,4	3,4	4,0	4,7	373,4	6,7	24,8	110,2	106,1
2009	4,6	2,9	3,4	5,6	348,4	7,2	24,6	104,4	104,2
2010	4,5	3,2	3,8	4,8	464,2	6,9	24,1	103,2	104,9

2011	4,9	4,6*	5,4*	5,6*	585,7	7,2	..	106,6	103,9
a) Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágba sorolt gazdasági szervezetek. b) A munkaerő-felmérés adatai. c) A Szabványos Nemzetközi Kereskedelmi Osztályozás (SITC) szerint. d) A háztartások javak rendeltetése (COICOP) szerinti hazai fogyasztási kiadásaiból. e) Termék- és szolgáltatáscsoportok szerint. * Folyó áron									

A háztartások 2010-ben összesen 3499 milliárd forintot költöttek élelmiszerekre és élvezeti cikkekre, ami fogyasztási kiadásaik közel 24%-ának felel meg. Ez az arány az elmúlt évtized során előbb csökkent, 2005-öt követően lassú növekedésnek indult, 2009-ben és 2010-ben azonban ismét mérséklődött. A 2010-ben élelmiszerekre költött összeg folyóáron sem éri el a 2008-as értéket, ami a válság miatt csökkenő háztartási kiadásokkal hozható összefüggésbe.

A gazdálkodás szervezeti keretei

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban **regisztrált vállalkozások száma** 2011 végén **megközelítette a 433 ezret**, ami közel 3%-kal nagyobb az előző évinél. Ezen belül az egyéni vállalkozások nyilvántartott száma 3, a társas vállalkozásoké közel 2%-kal növekedett. Előbbi esetében az őstermelők száma gyarapodott jelentősen, míg utóbbiak közül egyedül a kft.-k száma emelkedett (7%), a részvénytársaságok, a betéti társaságok és a szövetkezetek száma egyaránt csökkent.

A regisztrált vállalkozások száma*									
(év végén)									
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011, előző év=100
Társas vállalkozás	14 448	13 852	13 598	13 632	13 940	13 352	13 444	13 705	101,9
Ebből: kft	6 561	6 424	6 472	6 668	7 214	7 279	7 684	8 247	107,3
részvénytársaság	330	323	325	323	320	315	319	313	98,1
betéti társaság	4 408	4 229	4 130	4 042	3 923	3 458	3 201	3 007	93,9
szövetkezet	1 749	1 531	1 373	1 230	1 136	1 004	960	891	92,8
Egyéni vállalkozás	41 478	41 066	38 858	68 823	374 661	393 578	406 735	418 561	102,9
Ebből: vállalkozói igazolvánnyal rendelkező	20 750	20 292	18 845	18 257	19 230	17 273	18 295	18 193	99,4
Őstermelő ^{a)} és egyéb	20 728	20 774	20 013	50 566	355 431	376 305	388 440	400 368	103,1
Vállalkozás összesen	56 984	55 837	53 399	83 408	389 537	407 870	420 179	432 266	102,9
Ebből: legalább 500 fős	17	14	11	11	9	7	6	8	133,3
250–499 fős	26	25	28	27	26	24	25	23	92,0
50–249 fős	485	434	419	390	387	353	317	296	93,4
20–49 fős	844	807	743	697	661	647	633	617	97,5
10–19 fős	922	870	837	843	877	796	781	772	98,8
1–9 fős	24 086	32 323	31 932	62 427	362 805	354 731	351 000	343 970	98,0

0 fő és ismeretlen	30 604	21 364	19 429	19 013	24 772	51 312	68 414	86 580	126,6
*2004-2008 között TEÁOR'03, 2009-től TEÁOR'08 szerint, a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat szervezetei.									
a) 2008-ban az őstermelők száma az adószám-regisztrációs kötelezettségük miatt nőtt ugrásszerűen.									

A mezőgazdasági vállalkozások munkaerő felhasználása az elmúlt években csökkenő tendenciát mutat, a 10 főnél többet foglalkoztatók száma 2004 óta negyedével csökkent.

A földhasználat és a növénytermesztés főbb jellemzői

Földhasználat művelési ágak és gazdálkodási formák szerint

Hazánk 9 millió 303 ezer hektárnyi területének 79%-a, 7 millió 360 ezer hektár volt termőterület 2011-ben. Aránya hosszabb időszakot tekintve kismértékben, de folyamatosan csökken, elsősorban a települések és az infrastruktúra terjeszkedése következtében. A szántó- és művelés alól kivett terület nagyságában megfigyelhető jelentős változást a 2010. évi teljes körű általános mezőgazdasági összeírás (ÁMÖ) végleges adatai indokolják.

A termőterületen belül 5 millió 337 ezer hektár mezőgazdasági és 1 millió 922 ezer hektár erdőterület volt, a mezőgazdasági terület 57, az erdő 21%-ot foglalt el az ország területéből. Előbbi 57%-os aránya európai összehasonlításban magas, azonban csökkenő tendenciájú, míg az utóbbi arány mérsékelten, de folyamatosan nőtt az elmúlt években. A szántóterület 46%-os aránya (4 millió 322 ezer hektár) az európai országok közül Dánia után a második legnagyobb. A hasznosított gyepterület (2011-ben 759 ezer hektár) hosszabb ideje csökken, ennek fő oka a szarvasmarha-állomány fogyatkozása és szántóföldi tömegtakarmányozása.

Földhasználat művelési ágak és gazdálkodási formák szerint, május 31.								
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (1000 ha)
Szántó	4 510	4 513	4 510	4 506	4 503	4 502	4 322	4 322
Konyhakert	97	96	96	96	96	96	82	82
Gyümölcsös	103	103	103	102	99	99	94	92

Szőlő	95	86	86	86	83	83	83	82
Gyep ^{a)}	1 060	1 057	1 015	1 017	1 010	1 004	763	759
Mezőgazdasági terület	5 864	5 855	5 809	5 807	5 790	5 783	5 343	5 337
Erdő	1 823	1 836	1 851	1 853	1 891	1 903	1 913	1 922
Nádas	62	62	61	57	59	61	65	66
Halastó	34	34	34	34	35	36	36	35
Termőterület	7 782	7 787	7 755	7 752	7 775	7 783	7 356	7 360
Művelés alól kivett terület	1 521	1 516	1 548	1 552	1 529	1 520	1 947	1 944
Összesen	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303	9 303
Gazdasági szervezetek	3 825	3 846	3 780	3 751	3 788	3 834	3 778	3 719
Egyéni gazdaságra azonosított	3 046	2 984	2 877	2 808	2 820	2 866	3 016	2 920
Gazdaságra nem azonosítható	2 432	2 474	2 647	2 745	2 695	2 604	2 509	2 665
Ebből: nem mezőgazdasági	1 333	1 317	1 316	1 297	1 187	1 174	1 144	1 119

^{a)} A korábbi évekre vonatkozóan a teljes gyepterület, 2010 óta csak a ténylegesen hasznosított terület szerepel.

Az ország összes földterületének 40%-át gazdasági szervezetek, 31%-át egyéni gazdálkodók használták 2011-ben. A fennmaradó 29% gazdaságra nem azonosítható terület, melynek közel 42%-a nem mezőgazdasági hasznosítású volt. A földhasználat gazdálkodási formák szerinti összetétele az utóbbi években lényegében nem változott.

Növénytermesztés

Vetésszerkezet

A hasznosított szántóterület 2011-ben 4 millió 322 ezer hektárt, az ország területéből 46%-ot (a mezőgazdasági területből 81%-ot) tett ki.

2011. május végén a vetésterület 4 millió 86 ezer hektár volt, a mezőgazdasági hasznosítású szántóterület 95%-a. Az előző évi rendkívüli csapadékos év után 2011-ben kisebb volt a kipusztult-, valamint a vetetlen terület.

A szántóterület hasznosítása május 31-én								
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vetésterület	4 289	4 246	4 156	4 278	4 263	4 261	4 088	4 086
Vetetlen terület	121	143	179	121	148	144	184	159
Kipusztult terület	13	38	88	23	7	14	151	77
Összesen	4 423	4 427	4 423	4 422	4 418	4 418	4 422	4 322

A **szántóföldi vetésszerkezetben** a gabonafélék részaránya 2011-ben kissé mérséklődött (67%), ezen belül a búzával vetett terület csökkent, a kukoricáé erőteljesen nőtt, megközelítette a 31%-ot. A kevésbé ingadozó keresletű olajos magvú növények aránya az elmúlt években folyamatosan növekedett. 2011-ben a napraforgó aránya nőtt, a repce részaránya viszont kissé csökkent, elsősorban a belvíz következtében. E két ipari növény együttes aránya a 2004. évi vetésszerkezetben 14%, 2011-ben már több, mint 20% volt. Az EU-nak a cukortúltermelés mérséklését célzó intézkedéseit követően hazánkban 2008 óta a cukorrépa vetésállománya csökkent a legjelentősebben. 2011-ben, az előző évhez hasonlóan mindössze 0,4%-kal részesedett az összes vetésterületből.

Szántóföldi vetésszerkezet								
								(%)
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gabonafélék	69,9	69,1	69,1	68,9	68,7	69,0	67,8	66,7
<i>Ebből: búza, rozs</i>	28,5	27,9	27,2	27,0	27,4	28,2	27,0	25,0
<i>árpa</i>	7,8	7,6	7,3	7,7	7,8	7,7	7,4	6,4
<i>kukorica</i>	28,2	28,4	29,4	29,5	28,3	28,3	28,4	30,8
Hüvelyesek	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,6	0,5
Ipari növények	15,8	17,5	18,5	19,4	20,9	21,7	21,7	22,5
<i>Ebből: napraforgó</i>	11,2	12,2	12,8	12,3	13,1	13,2	12,8	14,2
<i>repce</i>	2,4	2,9	3,5	5,2	5,9	6,3	6,5	5,9
<i>cukorrépa</i>	1,4	1,5	1,2	0,9	0,3	0,3	0,4	0,4
Burgonya	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5
Takarmánynövények	6,2	6,1	6,4	5,7	6,7	6,0	6,6	7,2
<i>Ebből: silókukorica</i>	2,4	2,2	2,0	1,8	2,0	1,7	1,9	2,3
<i>lucerna</i>	3,6	3,7	3,6	3,2	3,2	3,2	3,3	3,5
Zöldségfélék	2,3	2,0	2,0	2,1	1,9	1,9	1,9	1,8
Egyéb növények	4,6	4,2	3,0	2,8	0,8	0,4	0,8	0,7
Vetésterület összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2011-ben a 15,5 ezer hektáros cukorrépa-vetésterület 73%-a Dunántúlon koncentrálódott, mivel a termést 2008-tól egyedül a kaposvári cukorgyár fogadja. Dél- és Közép-Dunántúl (33 és 28%) mellett Dél-Alföld 14, Nyugat-Dunántúl 12%-kal részesedett a teljes vetésállományból.

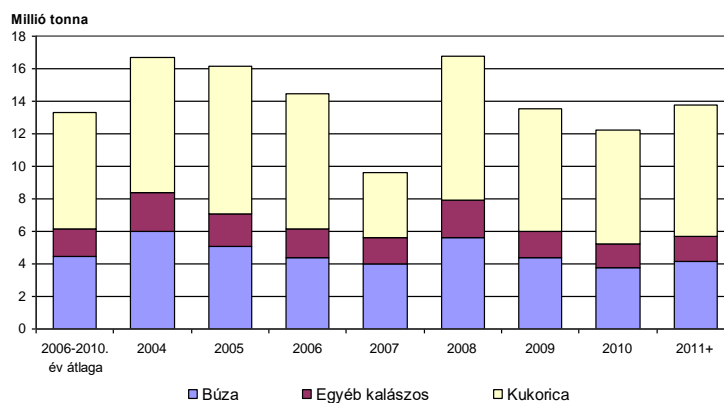
2010-ben a 14,5 ezer hektáros cukorrépa-vetésterület 73%-a a Dunántúlon koncentrálódott, mivel a termést 2008-tól egyedül a kaposvári cukorgyár fogadta. A kiemelkedő Dél- és Közép-

Dunántúl (32 és 28%) mellett Dél-Alföld 15, Nyugat-Dunántúl 14%-kal részesedett a teljes vetésállományból.

Gabonafélék termesztése

Gabonából 2011-ben valamivel több mint 2,6 millió hektárról összesen **13,8 millió tonnát takarítottak be**. A betakarított terület 2%-kal nagyobb, mint 2010-ben, a megelőző öt év átlagától viszont 5%-kal elmarad. A termésmennyiség 12%-kal nőtt és a megelőző évek átlagát is felülmúlta. Kalászos gabonából összesen 5,7 millió tonna termett, 8%-kal több, mint 2010-ben. Kukoricából 8,1 millió tonnát takarítottak be, közel 16%-kal többet, mint előző évben. A gabonák termésátlagai is nőttek, átlag feletti volt a kalászosok és a kukorica hozama is.

30. ábra: A kalászosok és a kukorica termésmennyisége

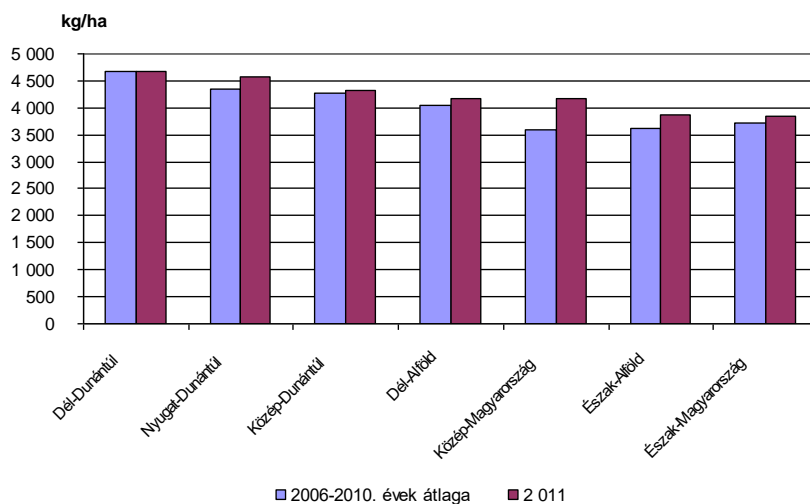
A legfontosabb kalászos gabonából, a búzából 2011-ben az előző évinél 3%-kal kisebb területen (1 millió hektár) 4,1 millió tonnát, a 2010. évinél közel 400 ezer tonnával (10%-kal) többet arattak. Rozsból 76 ezer, árpából 989 ezer tonna került betakarításra. Előbbi termésmennyisége kismértékben csökkent, utóbbié 5%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. Zabból az előző évinél 10%-kal többet (130 ezer tonnát) takarítottak be, a triticales termésmennyisége (340 ezer tonna) 7%-kal maradt el a 2010. évitől.

Az utóbbi években az időjárási szélsőségek fokozódtak, emiatt korábban nem tapasztalt mértékű termésingadozások fordultak elő. Többségében az aszályos évek vetették vissza a hozamokat, 2010-ben viszont a rendkívüli mennyiségű csapadék okozott problémát. A múlt évszázad elejétől kezdődő időszakban 2011 volt a legszárazabb év, azonban a gabonafélék terméseredménye így is kedvezően alakult. Az elmúlt 10 esztendőben a búza

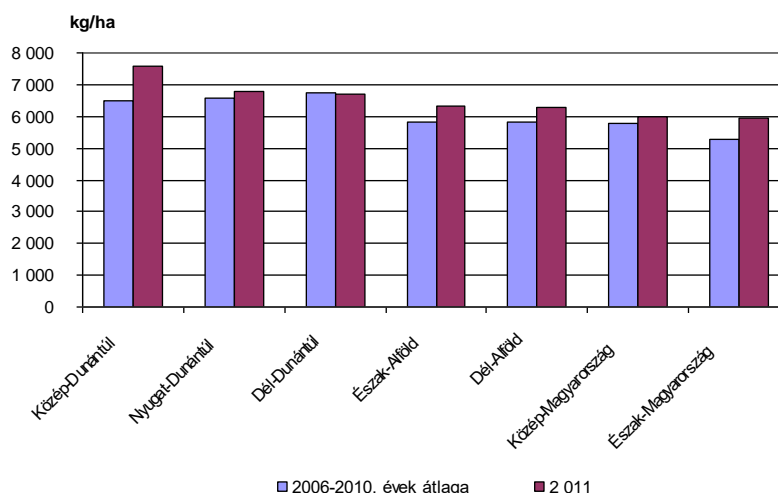
termésátlaga 2003-ban volt a legalacsonyabb (hektáronként 2640 kg), az elmúlt évben ez az érték 4210 kg/ha volt, ami az előző öt év átlagát 4%-kal múlja felül. Kukoricából 2007-ben termett a legkevesebb, hektáronként 3730 kg, 2011-ben pedig 6590 kg, ami 6%-kal magasabb a 2006–2010. évek átlagánál.

A főbb gabonák termésátlagai a 2006–2010 időszak átlagához viszonyítva régióként eltérő mértékben változtak. A búza hozama minden régióban emelkedett az öt éves átlaghoz képest, legnagyobb mértékben a szerényebb súlyt képviselő Közép-Magyarországon, valamint Nyugat-Dunántúlon és Észak-Alföldön, a legkevésbé Dél-Dunántúlon. A kukorica termésátlaga Közép-Dunántúlon kiemelkedő mértékben nőtt, valamint a Dunától keletre is mindenhol jelentősen magasabb volt.

31. ábra: A búza termésátlaga régióként

32. ábra: A kukorica termésátlaga régióként

Az **EU-tagországok** – az előzetes és részben becsült adatok szerint – **gabonából** 281 millió tonna körüli mennyiséget takarítottak be 2011-ben, közel annyit, mint az előző évben. Magyarországon az EU gabonatermésének közel 5%-a termelt. A termelés eltérő képet mutat a tagállamok között. A jelentős súllyal rendelkező Németországban, Egyesült Királyságban, Olaszországban és Lengyelországban csökkent a termés, miközben a szintén számottevő részesedéssel rendelkező Spanyolországban és Romániában növekedés volt 2010-hez viszonyítva.

Az EU 2011. évi gabonatermésének közel 46%-át kitevő **búzából** megközelítőleg az előző évvel azonos mennyiséget takarítottak be. Magyarország az EU búzatermeléséből mintegy 3%-kal részesedett. Az tagországok **árpából** a 2010. évinél valamivel kevesebbet, 52 millió tonnát termeltek. Magyarország részesedése közel 2%-os volt. Franciaország, Németország és Spanyolország együtt az össztermés több mint felét adta, e nagy termelők közül egyedül Spanyolországban nőtt, a másik két országban jelentősen csökkent a termés mennyisége.

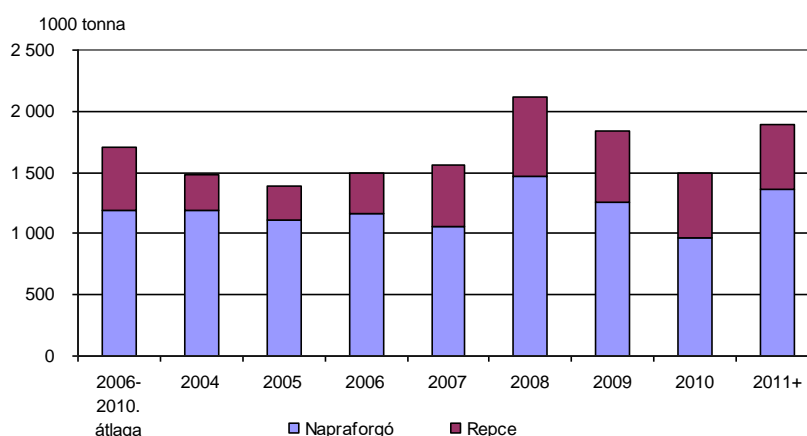
Az EU **kukoricatermése** 2011-ben nem változott jelentősen 2010-hez viszonyítva, az össztermés közel 15%-át Magyarország adta. A legnagyobb termelő Franciaország a közösség kukoricaterméséből közel egynegyedével részesedett, mellette Románia és Olaszország termelése számottevő.

Ipari növények termesztése

A **főbb olajos magvak** betakarított területe 2011-ben az előző évinél 6%-kal nagyobb volt, 807 ezer hektárról összesen 26%-kal többet takarítottak be a termelők, ami az előző öt év termésének átlagát is 11%-kal felülmúlja. Napraforgóból 15%-kal nagyobb területen, 41%-kal több, összesen 1,4 millió tonna termett. A repce betakarított területe (233 ezer hektár) 10%-kal csökkent, 527 ezer tonnás termésmennyisége a 2010. évihez hasonló volt.

Cukorrépából 2011-ben 14 ezer hektáron 771 ezer tonnát, az előző évinél 6%-kal kevesebbet termeltek a gazdaságok; termésátlaga hektáronként 53 540 kg volt, az elmúlt öt év átlagánál 7%-kal magasabb.

33. ábra: A főbb olajos magvak termésmennyisége

Magyarország az EU **cukorrépaterméséből** 2011-ben mindössze 0,7%-kal részesedett az előzetes adatok alapján. A legnagyobb termelők: Franciaország, Németország és

Lengyelország együtt az össztermés több mint felét állították elő. A jelenlegi termelési kvótáknak köszönhetően a hazai szükséglet mintegy harmadát fedezi az itthon termelt és feldolgozott cukorrépa. Napraforgóból Magyarország az EU termésének közel ötödét (Franciaország több mint negyedét) takarította be. Repceből alig 3%-os volt arányunk, a legnagyobb termelők (Franciaország, Németország, Lengyelország, valamint az Egyesült Királyság) a termés közel háromnegyedét adták.

A **főbb árunövények termelési intenzitása** (100 hektár szántóterületre jutó termésmennyiség) térségenként jelentősen különbözik. E mutató régiónkénti sorrendjét átlagos évben az eltérő vetésszerkezeti arány határozza meg, azonban a termésátlag ingadozása is lényegesen befolyásolja. 2011-ben 100 hektár szántóterületre vetítve búzából Nyugat-Dunántúl termelt legtöbbet, ott a szántó 26%-át foglalta el a növény. A legalacsonyabb érték Dél-Dunántúlon volt, ahol országosan a legkevesebb búzát vetették (az összes szántó 20%-a). Kukoricából a Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország közti jelentős eltérést a termelési adottságokhoz igazodó (46, illetve 14%-os) vetésszerkezeti arány indokolja. A napraforgó észak-magyarországi és a repce nyugat-dunántúli magasabb mutatóját szintén az éghajlati adottságoktól függő eltérő vetésszerkezet magyarázza. Az országos átlagértékek a repce kivételével számottevően nőttek 2010-hez képest.

Egyéb növények termesztése

Burgonyából 2011-ben 564 ezer tonna, az előző évinél 16%-kal több termelt. **Zöldségfélékből** az előző évinél közel 40%-kal többet, 1,6 millió tonnát takarítottak be. A **gyümölcs** mennyisége (alig 542 ezer tonna) 29%-kal volt kevesebb, mint 2010-ben, az almatermést drasztikusan visszavető tavaszi fagykár következtében. A szőlőtermés 2010-ben nagyon alacsony volt (295 ezer tonna), 2011-ben az előzetes adatok szerint mintegy 482 ezer tonnát takarítottak be a termelők.

A zöldség-gyümölcs és szőlőtermesztés előzetes adatai – a szántóföldi kultúráktól eltérően – csak részben származnak statisztikai megfigyelésből, amit egyéb (minisztériumi, kutatóintézeti, terméktanácsi) információk egészítenek ki. A később beérkező, teljes körű végleges statisztikai adatok ezen termékcsoportoknál az előzetesen becsülttől nagyobb mértékben eltérhetnek.

Az állattenyésztés főbb jellemzői

Állatállomány

Az **állatállomány** nagysága a 2011. december 1-jei összeírás alapján elmaradt az előző évitől, csak a szarvasmarha állomány gyarapodott mérsékelten (2%).

A **szarvasmarhák** száma (2011-ben 698 ezer darab) valamelyest stabilizálódott miután az elmúlt két évtizedben erőteljesen fogyott. A külföldi (főként törökországi) tenyész- és vágóállat kereslet kedvezett az állatlétszám növekedésének. Elsősorban az egyéni gazdaságok állománya bővült (6%-kal), a gazdasági szervezeteké lényegében nem változott. A tehénállomány 328 ezer darab volt, 6%-kal több, mint egy évvel korábban. A tejhasznú és húshasznú tehenek száma 4, illetve 8 ezerrel emelkedett az előző összeírás óta.

A **sertésállomány** az elmúlt évek tendenciáját követve tovább csökkent, az állomány éppen meghaladta a 3 millió darabot, ez 4%-kal kevesebb az előző évinél. Az állomány csökkenése 2006–2010 átlagát tekintve 10%-nál is nagyobb. A csökkenés a gazdasági szervezeteknél realizálódott, ott 7%-kal kisebb a sertések száma (2011-ben 2159 ezer darab), az egyéni gazdaságokban ellenben – 2003 óta először – enyhe növekedés tapasztalható. A kisüzemi sertéstartás romló jövedelmezőségére utal, hogy az egyéni gazdaságokban az állomány drasztikusan lecsökkent az elmúlt évtizedben. A 2002-ben megfigyelt állomány 36%-ára esett vissza az állatlétszám 2011-ben, miközben a gazdasági társaságok a jelentős ingadozások mellett is közelítik a 2000-es évek elején mért adatokat. Az egyéni gazdaságok az EU-csatlakozás előtt, 2003 decemberében még az ország sertésállományának 46, 2011 telén már csupán 29%-ával (873 ezer darab) rendelkeztek. A 210 ezres kocaállomány 4%-kal maradt el az egy évvel korábitól.

Decemberi állatállomány										
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011	
	1000 db								előző év = 100,0	2006-2010. átlaga=100
Szarvasmarha	723	708	702	705	701	700	681	698	102,5	100,0
<i>Ebből: tehén</i>	345	334	322	322	324	312	309	328	106,1	97,2
Sertés	4059	3853	3 987	3 871	3 383	3 247	3 168	3 032	95,7	89,7
<i>Ebből: anyakoca</i>	296	277	290	259	230	226	219	210	95,9	89,5
Juh	1397	1405	1 298	1 232	1 236	1 223	1 181	1 095	92,7	95,7
<i>Ebből: anyajuh</i>	1088	1082	1 030	977	964	968	844	833	98,7	88,2
Baromfi	41330	41076	39 677	38 281	39 716	40 264	42 075	41 747	99,2	105,2
<i>Ebből: tyúkféle</i>	32814	31902	30 303	29 866	31 165	32 128	31 710	33 006	104,1	102,2
<i>pulyka</i>	3592	4415	4 087	4 368	3 527	3 018	3 168	3 053	96,4	87,2
<i>liba</i>	2127	1370	2 708	1 817	2 120	1 405	1 384	1 244	89,9	73,4
<i>kacsa</i>	2797	3389	2 579	2 230	2 904	3 713	5 813	4 444	76,4	168,6

Hazánk az EU sertésállományának 2%-ával és a szarvasmarha-állomány kevesebb mint 1%-ával rendelkezett 2011 decemberében. Az EU-tagállamok közül a legnagyobb sertéstartók (Németország, Spanyolország, Lengyelország, Franciaország, Dánia és Hollandia) együtt a közösség sertésállományának (2011 decemberében mintegy 149 millió) 70%-át. Az előző évihez képest Lengyelországban 12%-kal csökkent az állomány, a többi említett országban nem volt jelentős változás. A szarvasmarha-állomány (87 millió darab) közel felét 3 ország (Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság) termelői tartották 2011-ben.

A **juhállomány** közel 1,1 millió darab volt, összességében 7%-kal, ezen belül az anyajuhok száma 1%-kal csökkent 2010-hez képest. Az állatlétszám az elmúlt évtized közepéig növekedett, 2006 óta viszont folyamatosan visszaesett. A hazai mérsékelt kereslet mellett az ágazat jelentős kivittel bír.

A **baromfiállomány** (2011-ben 41,7 millió darab) 1%-kal volt kisebb, mint 2010-ben, az előző öt év átlagát viszont 5%-kal meghaladta. A baromfiállomány 79%-át kitevő tyúkfélék száma 4%-kal nőtt, az állományuk mérsékelt növekedése figyelhető meg az elmúlt években. Pulykából 4, libából 10, kacsából 24%-kal tartottak kevesebbet a gazdaságok, mint 2010 decemberében. A baromfiállomány közel kétharmada vágóállat, amely évente többször cserélődik, gyorsan követve a jövedelmezőség változását.

A kacsállóomány az elmúlt években számottevően nőtt, 2011-ben azonban jelentős visszaesés tapasztalható. Az állomány korábbi gyarapodása részben összefügg a libamáj exportkeresletének, valamint a lúdtartás visszaesésével, ami a kacsatartóknak kedvezett, egyúttal a kacsafogyasztás növekedését segítette elő.

A tartási intenzitás országos átlaga főbb állatfajok szerint a baromfitartásban nőtt, a szarvasmarha és a sertéstartásban nem változott jelentősen 2011-ben. A régiós különbségek a baromfi ágazatban növekedtek. 2011-ben Közép-Magyarország szarvasmarha-tartási intenzitásában megelőzte a korábban első Nyugat-Dunántúlt.

A főbb állatfajok tartási intenzitása régióként, 2011. december 1.						
(100 hektár szántóra jutó állatállomány, 1000 darab)						
Megnevezés	Országos átlag	Maximum		Minimum		Maximum a minimum %-ában
Szarvasmarha	16	21	Közép-Magyarország	11	Dél-Dunántúl	186
Sertés	70	92	Észak-Alföld	32	Észak-Magyarország	287
Baromfi	966	1516	Közép-Dunántúl	462	Dél-Dunántúl	328

Vágóállatok és állati termékek termelése

A teljes vágóállat-termelés 2010-ben az előzetes adatok szerint megközelítőleg 1,4 millió tonna volt, 24 ezer tonnával (1,8%-kal) több az előző évinél. A vágóállat-termelésből a vágóbaromfi 48, a vágósertés 43%-kal részesedett. A vágóbaromfi mennyisége az előző évihez képest gyakorlatilag nem változott, a vágósertésé 5,3%-kal nőtt. Vágómarhából az elmúlt évekhez hasonlóan tovább mérséklődött a termelés.

Vágóállat- és állatitermék-termelés

A teljes vágóállat-termelés 2011-ben az előzetes adatok szerint megközelítőleg 1,4 millió tonna volt, 32 ezer tonnával (2,4%-kal) több az előző évinél. A vágóállat-termelésből a vágóbaromfi 51, a vágósertés 40%-kal részesedett. A vágóbaromfi mennyisége az előző évihez képest 6%-kal nőtt, a vágósertésé a tavalyi értéket csak megközelítette. Vágómarhából az elmúlt évekhez hasonlóan tovább mérséklődött a termelés.

Vágóállat- és állatitermék-termelés									
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011+	2011, előző év=100
Vágóállat, ezer t	1 433	1 381	1 372	1 396	1 400	1 356	1 329	1 361	102,4
Ebből: vágómarha	98	88	84	89	88	80	81	78	96,3

vágósertés	683	608	613	643	620	570	553	548	99,1
vágóbaromfi	606	640	632	616	646	660	650	691	106,3
Tehéntej, millió l	1 845	1 878	1 796	1 794	1 792	1 712	1 641	1 690	103,0
Tyúktojás, millió db	3 265	2 964	2 956	2 843	2 879	2 741	2 732	2 487	91,0

Az állati termékek közül tehéntejből 1,7 milliárd litert, 3%-kal többet, tyúktojásból 2,5 milliárd darabot, 9%-kal kevesebbet termeltek a gazdaságok az előző évinél.

A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása

A mezőgazdasági munkát végzők száma többféle értelmezéssel határozható meg, a munkaerő-felhasználás több, hiteles, nemzetközi módszertan szerint is számítható. A gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak, alkalmazottak többnyire napi 8 órában végzik tevékenységüket, azonban az egyéni gazdaságokban nem ritka a napi néhány órás munkavégzés sem.

Többek között ilyen okok vezettek el az éves munkaerőegység fogalmának bevezetéséhez, ami a néhány órás munkavégzés teljes munkaidős munkavégzésre (évi 1800 óra) való átszámítását teszi lehetővé, összehasonlítvá téve a gazdasági szervezetekben és az egyéni gazdaságokban végzett munka nagyságát. Az EU gyakorlata megkülönbözteti a fizetett és a nem fizetett munkavégzést is, utóbbi az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett mezőgazdasági munkát fedi.

Az éves munkaerőegység jól használható a mezőgazdasági munka szerkezetének vizsgálatára, azonban nem alkalmas a nemzetgazdaság más ágakkal való összehasonlításra, ugyanis a munka mennyisége és nem a munkát végzők száma kerül elszámolásra. Munkaerő-ráfordításként a kiegészítő tevékenységként végzett mezőgazdasági munkával is elszámol, azaz a nem mezőgazdasági főtevékenységű foglalkoztatottak mezőgazdasági munkáját is figyelembe veszi. A más nemzetgazdasági ágakkal való összehasonlításra a valamennyi nemzetgazdasági ágra kiterjedő munkaerő-felmérés és az intézményi munkaügyi statisztika szolgál.

A lakossági munkaerő-felmérés sajátossága, hogy csak részben, az intézményi munkaügyi statisztika pedig egyáltalán nem számol az egyéni gazdaságokban végzett mezőgazdasági tevékenységgel – annak legjobb mutatója az éves munkaerőegységben kifejezett adat.

2011-ben annyi időt kötött le a **mezőgazdasági tevékenység végzése, mintha 437 ezren egész évben teljes munkaidőben** dolgoztak volna. A mezőgazdaság munkaerő-ráfordításának nagysága az előzetesen rendelkezésre álló adatok alapján az előző évi szinten maradt. Az összes munkaerő-ráfordítás háromnegyede nem fizetett munkaerő-felhasználás (2000-ben még közel négyötöde volt).

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás								
(éves munkaerőegység)								
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011+
Nem fizetett	426634	407 682	390 903	348 046	325 358	336 482	331 938	332 360
Fizetett	127151	114 566	113 500	111 245	104 750	105 793	104 718	104 851
Összesen	553785	522 248	504 403	459 291	430 107	442 275	436 656	437 211

A mezőgazdaság munkaerő-ráfordítása 21%-kal csökkent hazánk uniós csatlakozása óta, ezen belül a nem fizetett munkaerő 22, a fizetett munkaerő 18%-kal lett kevesebb. A csökkenés fő oka az egyéni gazdaságok számának gyors ütemű fogyatkozása. A 2000-ben és 2010-ben végrehajtott teljes körű mezőgazdasági összeírás adatai szerint 10 év alatt az egyéni gazdaságok száma 40%-kal esett vissza, amely a tőke, valamint a szakértelem hiányával, és a kedvezőtlen gazdaságszerkezettel áll összefüggésben. **A lakossági munkaerő-felmérés adatai szerint 2011-ben országosan 3,8 millió főt foglalkoztattak, 31 ezer fővel többet, mint előző évben. Ezen belül a mezőgazdaságban, a vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban a foglalkoztatottak 4,9%-a, 185,1 ezer fő dolgozott,** ami közel 8%-os bővülést jelent 2010-hez viszonyítva.

Az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint 2011-ben a nemzetgazdaságban alkalmazottak 2,8%-a, 74,7 ezer fő dolgozott a mező-, vad- és erdőgazdálkodásban, valamint a halászatban, az előző évinél 4%-kal kevesebben.

2011-ben a legalább 5 főt foglalkoztató élelmiszer-ipari szervezetek 97 ezer főt, az előző évinél 1%-kal kevesebbet alkalmaztak. Az élelmiszeriparban dolgozók létszáma a nemzetgazdasági alkalmazottak 3,5, ezen belül a feldolgozóipariak 15,5%-át tette ki, az arányok 2010-hez képest nem változtak jelentősen.

A munkaügyi statisztika szerint a legalább 5 főt foglalkoztató mezőgazdasági szervezetekben 2011-ben a **havi bruttó átlagkereset** 153 300, a nettó 105 925 forint (a nemzetgazdasági átlag 75%-a) volt. A bruttó átlagkereset 6,6 (a nemzetgazdasági átlagnál 1,4 százalékponttal nagyobb mértékben), a nettó 4,0%-kal (a nemzetgazdaságinál 2,4 százalékponttal lassabban) nőtt.

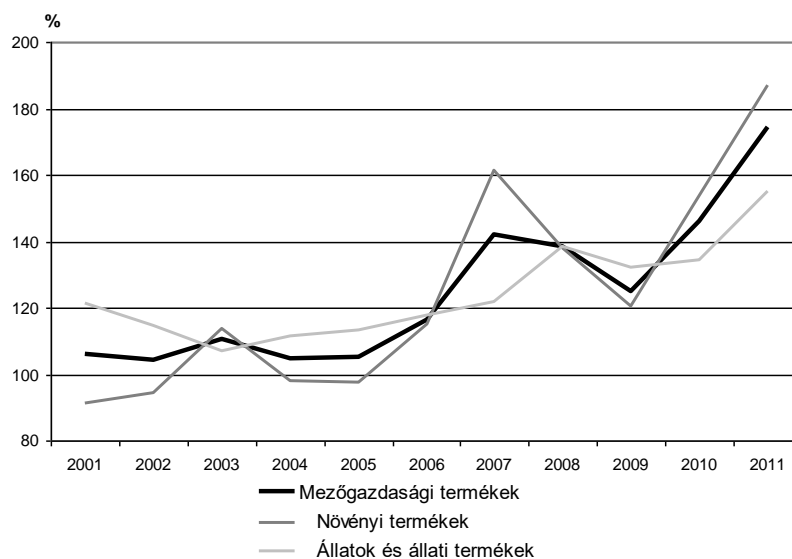
Az élelmiszeripar megfigyelt szervezeteiben a havi bruttó átlagkereset 2011-ben 170 391 forint volt, 6%-kal magasabb, mint az előző évben. A havi nettó átlagkereset 115 893 forintra, – a bruttóéhoz hasonlóan – 6%-kal emelkedett. Az élelmiszeriparban dolgozók keresete mind a nemzetgazdasági, mind az ezzel közel azonos feldolgozóipari átlagnál alacsonyabb volt, lemaradása az elmúlt két évben egyaránt 20%-os volt.

Termelői és ráfordítási ár

A **termelőiár-színvonal** a 2010. évi 16,8%-os növekedést követően 2011-ben ismét jelentősen, 19,3%-kal emelkedett. Az elmúlt évtized legnagyobb, 22,2%-os árnövekedése 2007-ben volt, az akkori aszályos időjárás és szűkös gabonatermés hatásaként. A mezőgazdasági termékek árszínvonala 2011 végére közel háromnegyedével magasabbak voltak, mint 2000-ben.

*A mezőgazdasági termékek termelői ára az éven belül általában a piaci kereslet-kínálat változásának megfelelően alakul: nagyobb terméktömeg (kínálat) hatására az árak csökkennek, a kínálat szűkülése pedig növeli az árakat. Mezőgazdaságunk meghatározó termékei, a szántóföldi árunövények és a vágóállatok árát a **világpiaci áringadozások** határozzák meg, amik jelentős hatást gyakorolnak a többi ágazat (pl. a zöldségek, a gyümölcsök és a tejtermékek) árviszonyaira is. Az Európai Unió tagországaiban 2011-ben megfigyelhető számottevő árnövekedés a hazai termelői árak emelkedéséhez is hozzájárult, amit erősített az élénk külpiaci kereslet és a forint gyengülése. Hosszabb időszak alatt – az éves ingadozások ellenére – az **árszínvonal növekvő tendenciája** érvényesül.*

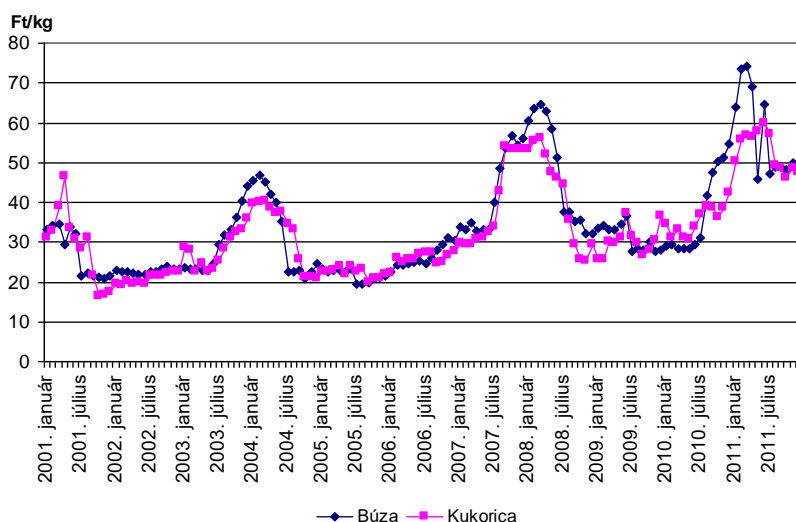
34. ábra: **A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexe** (2000 = 100%)

A termelőiár-indexek termékcsoportonkénti adataiból kitűnik, hogy a **növénytermesztési és kertészeti termékek** árszínvonalának erős ingadozását az elmúlt években elsősorban a gabonák, valamint a szőlő és a gyümölcsfélék ármozgása okozta. 2007-ben az exportpiacainkon kialakult erős gabonahiány következtében szökött fel a termelőiár-színvonal, amely a következő évben a kiemelkedő termékek hatására mérséklődött, és ez a tendencia 2009-ben a főbb árunövények termésnövekedése ellenére is folytatódott. 2010-ben a gyenge terméseredmény hatására az árak ismét emelkedni kezdtek, a búza és a kukorica árát rekord magasságba emelve. Ezt a 2011. évre vonatkozó biztató terméskilátások tudták valamelyest mérsékelni a tavasz folyamán, azonban az élénk bel- és külföldi kereslet így is magasan tartotta az árakat az év végéig.

A búza és a kukorica termelői árának alakulásában - tízéves időszakot tekintve - növekvő tendencia mutatkozik, egyes években pedig a trendtől eltérő jelentős drágulás figyelhető meg. A ráfordítások növekvő költsége mellett a kedvezőtlen időjárású évek gyenge termésmennyisége indokolja az árak ilyen jellegű mozgását. Míg 2003-ban és 2007-ben az aszály, addig 2010-ben a rendkívüli csapadékmennyiség vetette vissza a növénytermesztés eredményét és emelte az árakat. 2011-ben a búzáért és a kukoricáért egyaránt 28%-kal kaptak többet a termelők, mint egy évvel korábban.

35. ábra: **A búza és a kukorica termelői ára (2001-2011)**

A napraforgót 14, a repcét 48%-kal magasabb áron tudták értékesíteni 2010-hez viszonyítva. Miután 2010-ben a számottevő terméskiesés rekord áremelkedést okozott a paradicsom árában, 2011-ben ezt jelentős mérséklődés követte (34%). A gyümölcsfélék közül az alma ára 19%-kal emelkedett az előző évihez képest, ugyanis a tavaszi fagykarak jelentős veszteségeket okoztak a gazdáknak. A szőlő ára a termésmennyiség bővülésének ellenére nőtt 14%-kal, mivel a termelők érvényesíteni tudták az átlagon felüli termés minőséget.

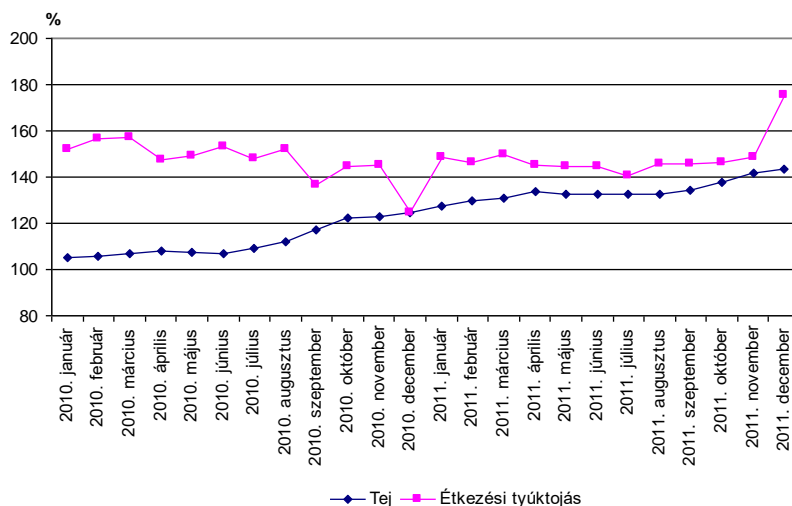
A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexei főbb termékcsopontonként								
(előző év = 100,0)								
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Növényi termékek	86,2	99,4	118,0	140,5	85,6	87,3	127,6	121,6
Ebből: gabonafélék	79,2	90,1	124,1	169,9	76,4	85,8	132,5	130,1
ipari növények	102,4	102,8	100,9	110,2	111,9	85,9	111,1	133,2
zöldség	104,0	107,6	114,3	104,9	108,0	93,1	121,9	88,2
szőlő, gyümölcs	75,1	121,6	116,5	142,7	74,0	80,7	151,3	117,1
Állatok és állati termékek	103,9	101,8	104,0	103,6	113,6	95,4	101,8	115,3
Ebből: élő állatok	110,1	103,1	104,9	98,8	114,0	100,3	98,6	115,0
állati termékek	94,7	99,7	102,3	112,3	112,8	84,7	110,1	116,0
Összesen	94,6	100,7	110,6	122,2	97,3	90,5	116,8	119,3

Az élő állatok és állati termékek termelőiár-színvonala stabilabb képet mutat, a 2010. évi mérsékelt emelkedést követően 2011-ben 15%-kal nőttek az árak. 2001 után ez a második legnagyobb mértékű éves növekedés, amelyet több tényező együttesen befolyásolt.

Az élő állatok ára 2010-ig a 2008. évi szint közelében maradt, 2011-ben viszont 15%-kal magasabb volt. Ezen belül kiemelkedő a vágómarha árának 42%-os emelkedése, amelyet a megnövekedett külföldi (elsősorban törökországi) kereslet árfelhajtó hatása magyaráz. A

vágójuh és a vágóbaromfi ára 16, a vágósertésé 10%-kal emelkedett. Utóbbi esetében a forint gyengesége miatt jelentősen dráguló import generált növekvő belföldi keresletet.

36. ábra: A tej és tojás termelőiár-indexe (2005 = 100)

A tej felvásárlási ára két éve folyamatosan emelkedik. A 2010. évi 13,6%-os növekedést 2011-ben újabb 19,8%-os áremelkedés követett. A tojás ára szeptemberig nem érte el a 2010 azonos időszakit, azonban a decemberi 40,9%-os (előző év decemberéhez viszonyított) emelkedés 2011 egészében így is 1,5%-kal emelte meg az árat. Ez utóbbi jelentős emelkedés összefüggésbe hozható a tyúktartásra vonatkozó szigorúbb szabályozással.

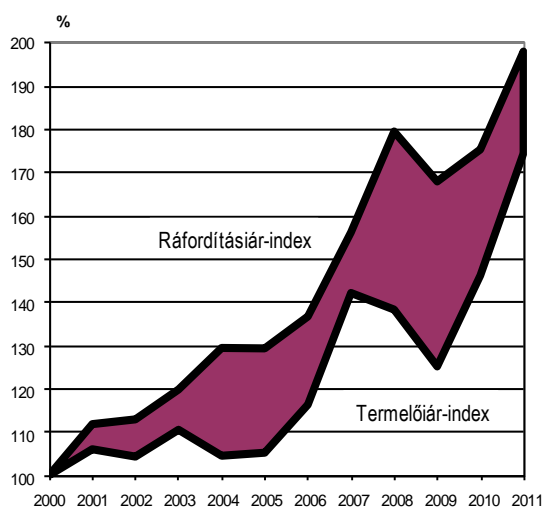
A mezőgazdaság ráfordításiár-szintje 2010-ben 4, 2011-ben 13%-al haladta meg az előző évit. A változást a folyó termelő felhasználás 15%-os drágulása okozta, a beruházásoké valamivel a tavalyi ár alatt maradt. Az energia ára 2011-ben 13, a takarmányé 28%-kal volt magasabb a 2010. évinél, a műtrágyák ára is közel 24%-kal emelkedett.

A mezőgazdaság termelői és ráfordítási árainak viszonya az elmúlt tíz évben változó képet mutatott, hányadosuk alapján hol előbbi, hol utóbbi nőtt gyorsabban. Az agrárium a termelői árak esése, ugyanakkor a ráfordítások fokozódó drágulása nyomán 2008-ban és 2009-ben jelentős árvesztéssel szembesült, ahogy ezt az **agrárrolló** nyílása is mutatja. 2010-ben és 2011-ben viszont a termelői árak növekedésének mértéke 12, illetve 6%-kal múlta felül a ráfordításokét.

37. ábra

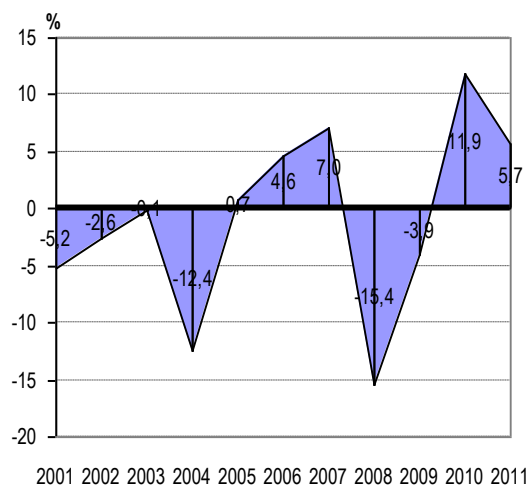
Termelői- és ráfordításiár-index

(2000 = 100%)

Agrárrolló

(eltérés 100,0-tól, %)

A termelőiár- és a ráfordításiár-index hányadosa az agrárrolló, amely megmutatja, hogy adott évben érvényesült-e a mezőgazdasággal szemben a többi ágazat árlefölöző hatása. Az agrárrolló nyílása ellenére is növekedhet a mezőgazdaság jövedelme, ugyanis korszerűbb technológiával fokozható a kibocsátás. Az agrárrolló azért sem áll közvetlen összefüggésben a mezőgazdaság jövedelmezőségével, mert a termelői ár nem tartalmazza az összes bevételt (pl. a támogatásokat), és a ráfordítási árak közt sem szerepel a termeléshez kapcsolódó összes kiadás (pl. a hitelkamat és a földbérleti díj).

Külkereskedelem

Az **élelmiszerek, italok és dohány** a nyersanyagok áruféjzetbe sorolt **mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal** (pl. olajos magvakkal és növényi olajokkal) együtt 2011-ben 8,5%-kal, az előző évinél közel fél százalékponttal nagyobb arányban részesedtek Magyarország külkereskedelmi forgalmából. A termékcsoport elmúlt években megfigyelhető növekvő aktívuma számottevően hozzájárul a külkereskedelmi egyenleg javításához.

A nemzetgazdaság külkereskedelmi forgalmában a mezőgazdasági eredetű import aránya az előző évtized elejétől (főként az EU-tagságot követően) bővült, a hosszú távú trendben azonban jelentős éves eltérések is vannak. A termékcsoport kivitele 2006-ig csökkenő, azt követően azonban növekvő aránnyal részesedett a külkereskedelemből. A mezőgazdasági

eredetű áruk külkereskedelmi aktívuma az elmúlt öt évben jelentősen meghaladta a korábbi értékeket, 2011-ben közel 30%-kal nőtt az előző évihez, több mint két és félszeresére a 2004. évihez képest. A növekedést főként a növényi termékek exporttöbblete eredményezte, amely 24%-kal volt magasabb, mint előző évben. A gabona és gabonakészítmények forgalma 16%-os bővülésnek köszönhetően 317 milliárd forint aktívummal zárt. Emellett az olajos magvak és növényi olajok külkereskedelmi többlete is növekedett. Az élő állatok és állati termékek közül a nagyobb súlyt képviselő hús és húskészítmények külkereskedelmi többlete volt a jelentősebb (2011-ben 175, az előző évben 157 milliárd forint), az élő állatoké 51 milliárd forint, az előző évi érték több mint kétszerese. Tejtermékekből és tojásból a 2010. évi 24 milliárdnál közel harmadával kisebb, 15 milliárd forint behozatali többlet származott.

A mezőgazdasági eredetű áruk* külkereskedelme								
Megnevezés	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Export (milliárd Ft)								
Élelmiszerek, italok, dohány	672	718	858	1 086	1235	1201	1365	1608
Mezőgazdasági nyersanyag	108	108	112	131	203	211	225	296
Összesen	780	826	970	1 217	1437	1412	1591	1904
Import (milliárd Ft)								
Élelmiszerek, italok, dohány	449	537	643	725	861	853	901	1022
Mezőgazdasági nyersanyag	55	60	63	67	94	81	110	130
Összesen	503	597	706	792	955	934	1011	1153
Egyenleg (milliárd Ft)								
Élelmiszerek, italok, dohány	223	181	215	360	373	348	464	586
Mezőgazdasági nyersanyag	53	47	49	65	109	130	116	166
Összesen	276	228	264	425	482	478	580	751
Ebből:								
Növényi termékek	178	198	246	391	445	453	488	603
Élőállatok és állati termékek	134	91	89	109	121	119	145	201
Egyéb	-23	-31	-39	-40	-49	-48	-34	-32
Ital, dohány	-12	-29	-33	-35	-35	-46	-19	-20
Mezőgazdasági eredetű áruk részesedése a külkereskedelemből (%)								
Export	6,9	6,6	6,2	7,0	7,8	8,5	8,1	8,5
Import	4,1	4,5	4,4	4,6	5,2	6,0	5,6	5,7

*A mezőgazdasági nyersanyagok kategória a külkereskedelem szabványos nemzetközi kereskedelmi osztályozás (SITC) szerinti termékforgalmának II. Nyersanyagok áruféjezetéből a 21. Nyersbőr és kikészítetlen szőrme, 22. Olajos mag és olajtartalmú gyümölcs, 29. Állati és növényi eredetű nyersanyag, továbbá 4. Állati és növényi olaj, zsír és viasz árucsoportokat tartalmazza.

Magyarország 2011-ben összesen 156 országgal kereskedett mezőgazdasági eredetű árukkal (2010-ben 151 volt ez a szám). Ezek közül 106 országgal kétirányú

kapcsolatban bonyolítottuk le a forgalom döntő hányadát, további 35 országba csak exportáltunk, 15 országból csak importáltunk.

A magyar kivitel több országba, kiegyenlítettebben irányul, miközben a behozatal kevesebb országból és koncentráltabban érkezik. A magyar exportot befogadó első 15 ország a teljes kivitel 83%-át fedi le, közöttük 11 EU-tagország található. A 15 legnagyobb importáló ország között 13 EU tagállam, valamint további két szomszédunk szerepel. Együtt a behozatal több mint 90%-át szállítják. A teljes mezőgazdasági eredetű import 93%-a érkezik hazánkba az unióból.

A mezőgazdasági eredetű termékek külkereskedelmének országonkénti összetétele az EU-csatlakozást követően jelentősen megváltozott, az EU-ba irányuló mezőgazdasági eredetű export ugyanis kevésbé növekedett, mint a behozatal. (Számbavételi változás is hozzájárult az EU-egyenleg romlásához: 2003-tól a tengerentúli származási ország helyett a befogadó kikötővel rendelkező EU-tagország szerepel az import feladójaként.)

Mezőgazdasági eredetű export és import főbb országok szerint, 2011						
Sor- szám	Magyarországról export			Magyarországra import		
	befogadója	milliárd Ft	megoszlás, %	feladója	milliárd Ft	megoszlás, %
1.	Németország	257,1	13,5	Németország	241,6	21,0
2.	Szlovákia	231,4	12,2	Lengyelország	143,3	12,4
3.	Románia	204,3	10,7	Hollandia	117,3	10,2
4.	Olaszország	173,3	9,1	Ausztria	99,4	8,6
5.	Ausztria	161,7	8,5	Szlovákia	95,8	8,3
6.	Lengyelország	83,9	4,4	Olaszország	56,7	4,9
7.	Hollandia	81,9	4,3	Románia	52,1	4,5
8.	Csehország	70,7	3,7	Franciaország	50,5	4,4
9.	Oroszország	54,0	2,8	Csehország	49,2	4,3
10.	Franciaország	51,5	2,7	Szlovénia	28,7	2,5
11.	Egyesült Királyság	48,4	2,5	Belgium	27,2	2,4
12.	Törökország	46,1	2,4	Egyesült Királyság	26,0	2,3
13.	Ukrajna	42,2	2,2	Spanyolország	22,5	2,0
14.	Szlovénia	40,5	2,1	Szerbia	19,5	1,7
15.	Horvátország	34,4	1,8	Horvátország	17,3	1,5
	1–15. összesen	1 581,4	83,1	1–15. összesen	1 047,1	90,8
	141 ország összesen	1 903,8	100,0	121 ország összesen	1 152,6	100,0

A mezőgazdasági eredetű külkereskedelmi termékgorgalmunk teljes (exportot és importot összesítő) értékének 95%-át 26 partnerországgal bonyolítottuk le 2011-ben. Közülük 17 EU-tag, 5 egyéb európai, 4 Európán kívüli (Oroszország, Törökország, Japán és az Amerikai

Egyesült Államok) volt. Legjelentősebb partnerünk Németország (az összforgalom 16%-ával), 2011-ben az oda irányuló exportunk kismértékben meghaladta az onnan érkező importot. A 26 ország közül 21 exporttöbblet-befogadó volt, a legnagyobb mértékben (teljes exporttöbbletünk 46%-ával) Románia, Szlovákia és Olaszország. A legnagyobb összegű importtöbblet (teljes importtöbbletünk közel 74%-a) Lengyelországból és Hollandiából érkezett. A szomszédos hét országhoz összforgalomunk 34%-a kapcsolódott, közülük Szlovákia, Ausztria és Románia – Németország után – legjelentősebb partnereink, részesedésük közel 28%.

Magyarország az élelmiszerek, italok, dohányárúk és mezőgazdasági nyersanyagok külkereskedelmi forgalmában 2011-ben összesen 751 milliárd forint aktívumot ért el, ezen belül 113 országgal szemben összesen 880 milliárd forint exporttöbbletre tett szert, 43 országból viszont összesen 128 milliárd forint importtöbbletet fogadott be. Az aktívum jelentős javulása az egyes országokkal szembeni kiviteli többlet növekedésének és behozatali többlet csökkenésének köszönhető.

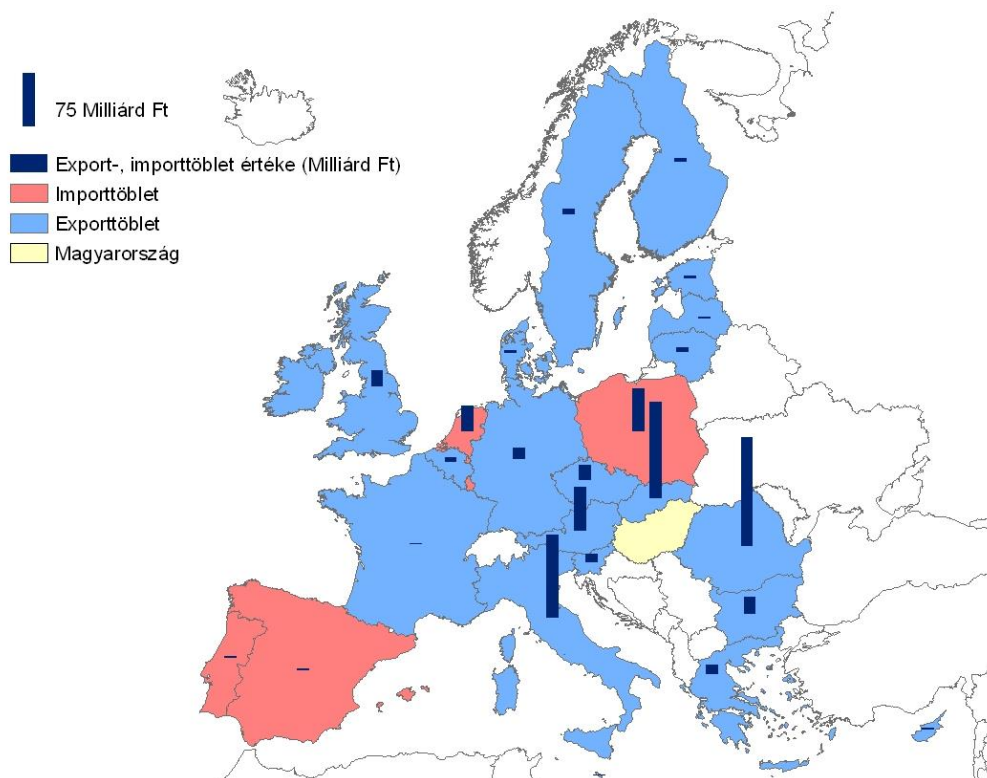
Az exporttöbblet több mint négyötöde 15 országba (ebből 9 EU-tagország) irányult. Az importtöbblet közel háromnegyede ugyanakkor 2 EU-tagállamból (részben mint kikötőbe érkeztető feladó országból) származott. A rangsor elején álló 15 ország közül összesen 4 volt az EU tagja.

Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi egyenlege főbb országok szerint, 2011						
Sor- szám	Az országonkénti exporttöbblet			Az országonkénti importtöbblet		
	csökkenő rangsora szerinti					
	ország neve	exporttöbblet, milliárd Ft	megoszlás, %	ország neve	importtöbblet, milliárd Ft	megoszlás, %
1.	Románia	152,2	17,3	Lengyelország	59,4	46,3
2.	Szlovákia	135,6	15,4	Hollandia	35,4	27,6
3.	Olaszország	116,6	13,3	Brazília	8,1	6,3
4.	Ausztria	62,4	7,1	Szerbia	5,5	4,2
5.	Oroszország	53,8	6,1	Malajzia	3,6	2,8
6.	Törökország	41,5	4,7	Spanyolország	2,7	2,1
7.	Ukrajna	32,7	3,7	Mozambik	2,3	1,8
8.	Bulgária	24,1	2,7	India	2,2	1,7
9.	Bosznia- Hercegovina	24,0	2,7	Argentína	1,7	1,3
10.	Egyesült Királyság	22,4	2,5	Portugália	1,6	1,3
11.	Japán	21,6	2,5	Indonézia	1,0	0,8
12.	Csehország	21,4	2,4	Kína	1,0	0,7
13.	Horvátország	17,2	2,0	Thaiföld	0,8	0,7
14.	Németország	15,5	1,8	Chile	0,8	0,6
15.	Görögország	13,6	1,5	Srí Lanka	0,7	0,6
	1-15. összesen	754,6	85,8	1-15. összesen	126,8	98,8
	113 ország összesen	879,6	100,0	43 ország összesen	128,4	100,0

A legnagyobb exporttöbbletet befogadó három országba elsősorban sertés- és baromfihús, tejtermék, valamint kukorica kivitel irányult, ezen kívül Románia és Szlovákia jelentős élő sertés-, búza- és napraforgóolaj-, Olaszország pedig élőjuh importot bonyolított hazánkból.

Legnagyobb importtöbbletünk Lengyelországból és Hollandiából érkezett, főként élő sertés, sertéshús, tej- és tejtermék, tojás, kertészeti termékek, élelmiszer-készítmény (cukorka, csokoládé, cukrászati készítmény) behozatalából. A korábban kisebb importot bonyolító Brazíliából nagy mennyiségű cukor érkezett hazánkba és Mozambik is ennek köszönhetően került a lista elejére.

Magyarország mezőgazdasági eredetű áruinak külkereskedelmi egyenlege az Európai Unió tagországaival szemben, 2011

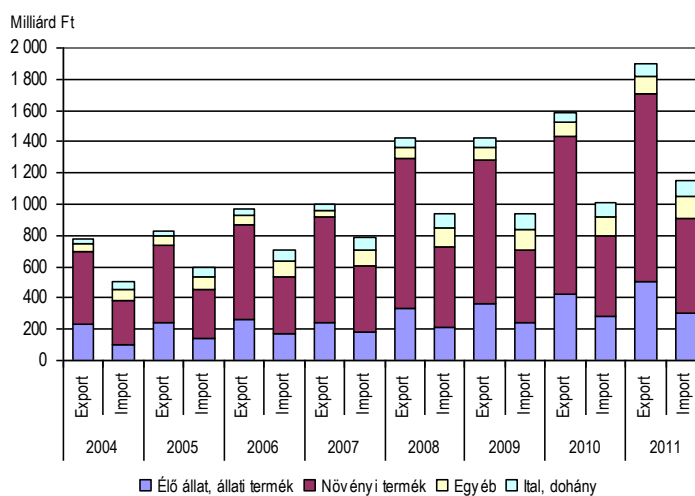
Az export árucsoportonkénti szerkezetében az élő állat és állati termékek, valamint a növényi termékek együttesen a kivitel 90%-át adták az elmúlt években. A két árucsoport ezen belüli aránya viszont változó tendenciát mutat. A mezőgazdasági eredetű termékek exportjából a növényi termékek részesedése 2004–2008 között az évi 60-ról 67%-ra emelkedett, ezt követően azonban csökkent, 2010-ben és 2011-ben egyaránt 63% volt. A változás főként abból

adódott, hogy a gabonák előbb emelkedő, ezután kissé mérséklődő aránnyal részesedtek a mezőgazdasági exportból. Eközben az élő állatok és állati termékek részesedése 2008 óta mérsékelten emelkedett, 2011-ben arányuk 27% volt.

Az importból a növényi termékek 2011-ben 52, az élő állatok és állati termékek 27%-kal részesedtek. A fennmaradó hányadot az italok és dohányárúk, valamint az egyéb kategóriába sorolt áruk (egyéb, táplálkozásra alkalmas termékek, készítmények, továbbá állati és növényi eredetű nyersanyagok) adták.

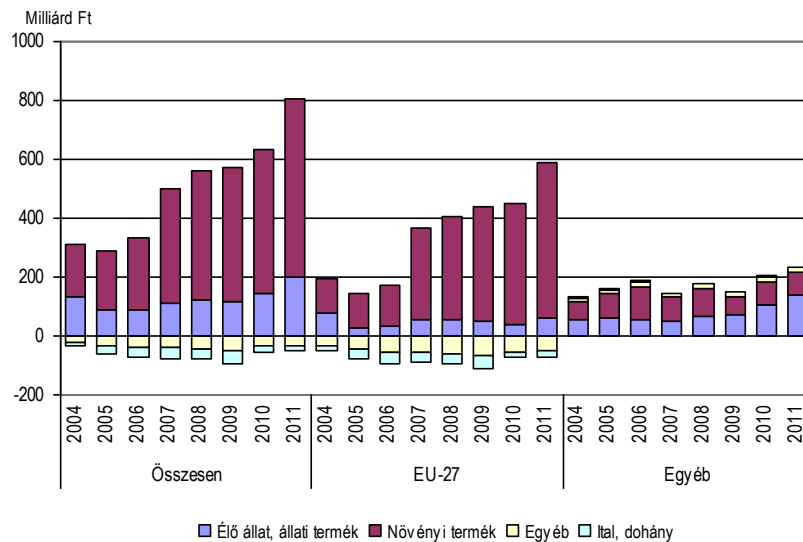
Az egyéb, táplálkozásra alkalmas termékek és készítmények legnagyobb része élelmiszer-ipari adalékanyagok (állományjavítók, színezékek, ízfokozók stb.) forgalmából származott, ezen kívül pl. konzervek, levesporok tartoztak ebbe az árucsoportba.

38. ábra: **Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi forgalma főbb árucsoportok szerint**

Az árucsoportonként számított és országcsoportokra bontott külkereskedelmi egyenleg alapján összehasonlítható az EU mint elsőszámú kereskedelmi partner, valamint a többi ország egymáshoz viszonyított súlya. A meghatározó gabonafélék forgalmából 2004-ben még mindössze 67 milliárd, 2010-ben már 274 milliárd, 2011-ben pedig 317 milliárd forint kiviteli többlet származott. Ezen belül EU-relációban 2010-ben 236 milliárd, 2011-ben 269 milliárd volt a forgalom egyenlege.

39. ábra: **Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi egyenlege főbb árucsoportok szerint**

A mezőgazdasági eredetű áruk nem EU-tagországokkal lebonyolított külkereskedelmi forgalma az utóbbi években minden főbb árucsoportban kiviteli többletet eredményezett; a mezőgazdasági áruk külkereskedelmi forgalma azonban nagyrészt az EU-tagországokkal bonyolódik le.

Az EU-ba irányuló külkereskedelemből származó exporttöbbletet elsősorban az élő állatok és állati termékek (ezek közül a tejtermékek és a tojás), illetve az egyéb, táplálkozásra alkalmas termékek és készítmények, valamint az italok és dohánytermékek jelentős importtöbblete csökkentette. A külkereskedelmi egyenleget leginkább a gabonakivitel javította. A gabonaexport kiemelkedő szerepe jelzi, hogy agrártermelésünk sérülékenyebbé vált, az állati termékek termelésében versenyhátrányba kerültünk az Európai Unión belül, amit az egyéb országokba irányuló, egyre növekvő állati termék többlet valamelyest mérsékel.

Mezőgazdasági termelői árak és hatásuk az élelmiszerek fogyasztói árára

Élelmiszerek termelői és fogyasztói ára

A mezőgazdasági termelőiár-színvonal 2010-ben jelentősen, 16,8%-kal emelkedett az előző évhez képest, az élelmiszerek fogyasztói ára ennél kisebb mértékben, 3,1%-kal bővült. Az élelmiszerek fogyasztói ára az ezredfordulótól folyamatosan növekedett, 92%-kal haladva meg a 2000. évi szintet, míg az éves termelői áraknak emelkedő és csökkenő periódusai is voltak, összességében fele akkora (46%-os) változással a 2000. évi árakhoz képest.

Az agrártermékek termelőiár-szintje 2011-ben gyorsuló ütemben növekedett tovább. A havi adatokat vizsgálva februárban az éves átlagnál kisebb értékesítések mellett 47,5%-kal

magasabbak voltak az árak az egy évvel korábbinál. Ezen belül a növényi termékek árszínvonala 67,9, az élő állatoké és állati termékeké 13,3%-kal emelkedett. Az év első hónapjainak termelői árindexei az éves indexekben a kis felvásárlási mennyiségek miatt minimális súllyal szerepelnek. Így a 2011-es éves mezőgazdasági termelőiár-indexek alakulására ebből nem lehet következtetést levonni.

2011. márciusban az élelmiszerek fogyasztói ára a teljes fogyasztói árnál (4,5%) nagyobb mértékben, az előző év azonos időszakához viszonyítva 10,7%-kal növekedett. Az első három hónapban átlagosan 9,4%-kal voltak magasabbak az árak, mint az előző év azonos időszakában.

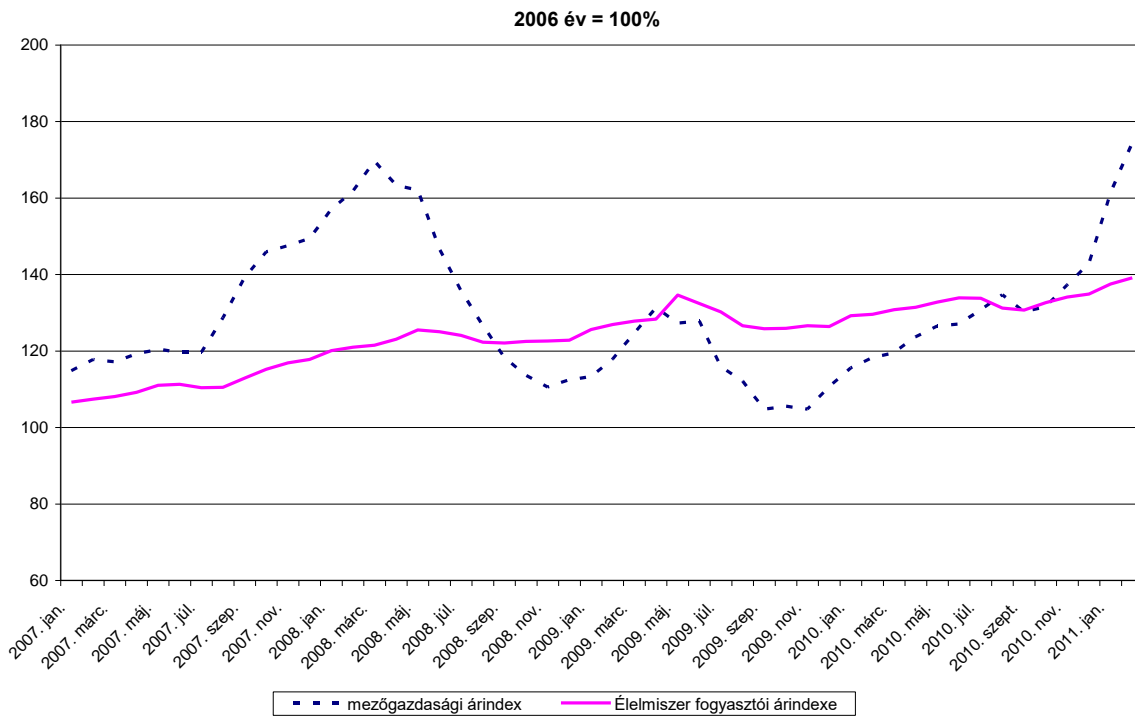
A mezőgazdasági termékekkel, élelmiszerekkel kapcsolatos árindexek

Évek	Mezőgazdasági termelőiár-index	Élelmiszeripar belföldi értékesítési árindexe	Élelmiszerek fogyasztói árindexe
2007	122,2	108,5	112,8
2008	97,3	111,5	110,9
2009	90,5	99,5	103,3
2010	116,8	99,2	103,1

A táblázatban az élelmiszeripar belföldi értékesítési árindexe a TEÁOR'08 szerinti C10-es élelmiszergyártás szakágazatot, az élelmiszerek fogyasztói árindexe a COICOP szerinti 01.1-es élelmiszerek fogyasztói árindexét jelenti.

A mezőgazdasági termelői árak esetén az utóbbi évek tendenciája, hogy több hónapig tartó emelkedések és visszaesések követik egymást, sokkal nagyobb ingadozásokkal, mint az élelmiszerek fogyasztói ára esetén. Ennek oka, hogy a mezőgazdasági termékek átlagos termelői ára adott éven belül a piaci kereslet-kínálat változásának megfelelően alakul: nagyobb terméktömeg hatására az árak általában csökkennek, a kínálat szűkülése pedig növeli az árakat. A szántóföldi árunövények árát a termésmennyiségek nagysága (árvíz, belvíz hatásai) és a világpiaci áringadozások is jelentősen befolyásolják. Az élőállat és állati termékek esetén a külső körülmények, az időjárás hatása mérsékeltebb, ennek következtében az évközi ingadozások is kisebbek.

40. ábra: A mezőgazdasági termelői árak, valamint az élelmiszerek fogyasztói árindexei

A gabonafélék árai 2010-ben a kisebb betakarított mennyiségek és a fokozott exportkereslet következményeként a betakarítási időszaktól kezdődően növekedtek. Az előző évihez viszonyítva a búzáért 34, a kukoricáért 35%-kal kaptak többet a termelők. Az éves átlagárat legnagyobb részben az aratás utáni hónapok dömping értékesítése határozza meg, hiszen ezekben a hónapokban a termés 70%-a kerül eladásra. Ennek oka egyrészt, hogy Magyarországon a gabonátárolók nem a termelők tulajdonában vannak, másrészt a következő évi termeléshez bevételre van szükség.

A napraforgót 32, a repcét 14%-kal magasabb áron tudták értékesíteni. 2011 februárjában a gabonafélék termelői ára duplájára növekedett előző évhez képest, bár az éves értékesítések kis hányada esik csak az aratás előtti időszakra, hiszen a betakarítás után vásárolják fel a termékek nagy részét. A növekedés egyik oka, hogy az árvizek és a belvíz miatt Magyarországon kevesebb a vetésterület, így a betakarítási várakozások is kisebbek voltak. A 2011/2012-es globális terméskilátások (Informa Economics adatai alapján 677,1 millió tonna, 28 millió tonnával több az előző évinél) valószínűleg csökkenteni fogják az árakat.

A fogyasztói kosár mintegy egyötödét kitevő élelmiszerek éves átlagos fogyasztói árnövekedése 2009-ben és 2010-ben az azt megelőző évek adataival ellentétben kisebb mértékű volt, mint a fogyasztói árak átlagos emelkedése.

Éven belül megfigyelhető általános tendencia, hogy a nyári hónapokban a friss zöldség- és gyümölcsárak kedvező alakulása miatt (a drágább primőrtermékeket fokozatosan felváltják a nagyobb mennyiségben termő és így általában olcsóbb szabadföldi termények) a teljes élelmiszercsoport havi fogyasztói árindexe árcsökkenést mutat. Ez a folyamat megfigyelhető volt 2010-ben is, azonban az utolsó negyedévben az élelmiszerek látványos áremelkedése következett be, amely 2011 első negyedévében tovább folytatódott. A friss zöldség és gyümölcs csoportok mellett egyes élelmiszer-ipari termékek fogyasztói árai is erőteljesen nőttek, például az étolaj ára 2010. augusztustól 2011. márciusig 39%-kal emelkedett, ugyanebben a nyolc hónapban a liszt 66%-kal, a cukor 73%-kal drágult.

Egyes élelmiszerek havi, országos fogyasztói átlagára (Ft)

Megnevezés	2008.márc.	2009.márc.	2010. márc.	2011. márc.
Bontott csirke, kg	688	713	720	740
Pasztőrözött tej, 2,8%, liter	220	211	197	220
Tojás, 10 darab	298	305	336	311
Napraforgó-étolaj, liter	457	444	395	505
Finomliszt, kg	135	126	116	186
Fehér kenyér, kg	240	243	239	268
Burgonya, kg	114	112	113	216
Kristálycukor, kg	211	219	194	352

Élelmiszerek termelői és fogyasztói árának kapcsolata, élelmiszerpályák

A mezőgazdasági termelői árak a termelőktől vásárolt (továbbértékesítésre, feldolgozásra, fogyasztásra) mezőgazdasági termékek átlagos ára, a fogyasztói árak pedig a háztartások (lakosság) által saját, fogyasztói felhasználásra vásárolt termékek és szolgáltatások átlagos ára. Tehát a két változó és az ezekből képzett indexek más típusú árakat mérnek. Ezenkívül a termelői árak ÁFA nélkül, a fogyasztóiak pedig forgalmi adóval növelt értékeket tartalmaznak. A kétféle árból képzett indexek más termékköröket figyelnek meg, eltérő súlyokkal (például a banánt a fogyasztói áraknál megfigyelik, de a hazai mezőgazdasági termeléseknél nem releváns, ellenben a juhok élőtesttömeg-termelésének 70-80%-át export útján értékesítik, így ez a termelői áraknál lényegesebb, mint a fogyasztói áraknál).

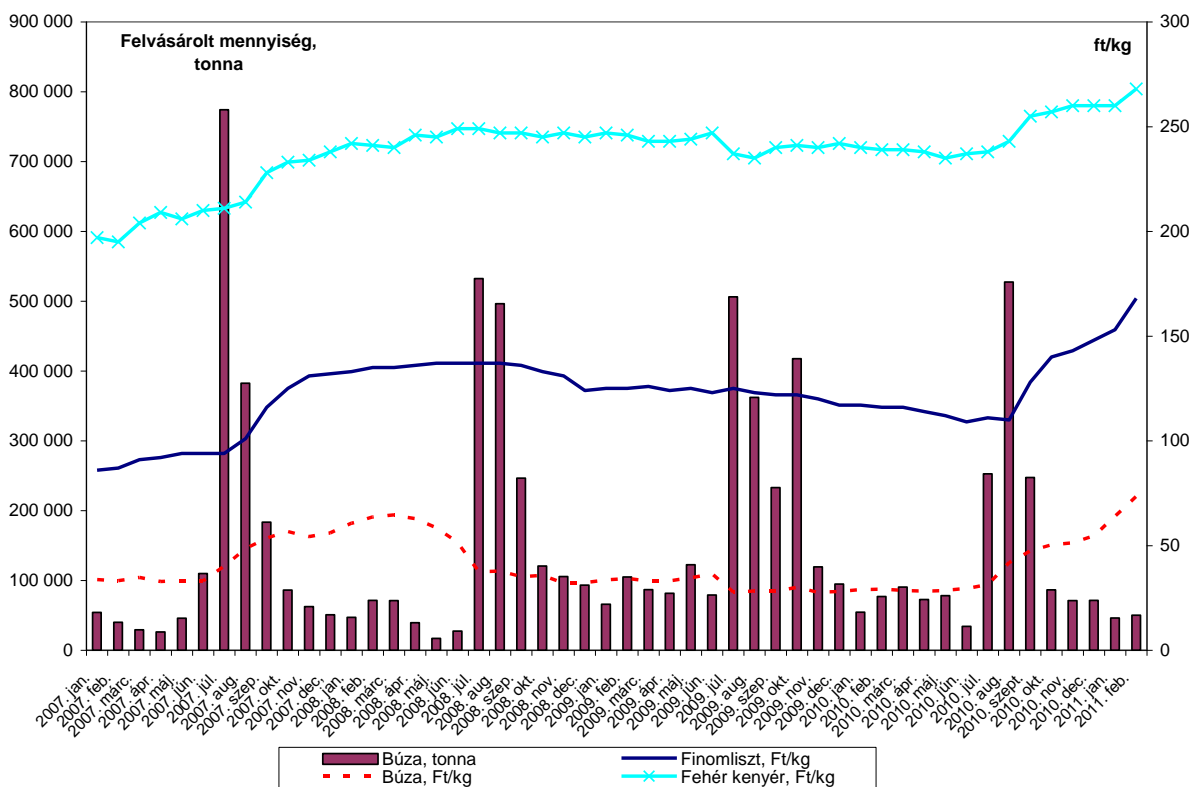
Ugyanakkor a mezőgazdasági termelői áraknak kétségtelenül van hatásuk az élelmiszerek fogyasztói áaira, a közöttük lévő konkrét összefüggéseket az indexek aggregátsága elfedheti. Ennek oka, hogy a világpiacnak, az export és import nagyságának és jelentőségének, a hazai

mezőgazdaság termelési struktúrájának, mennyiségének, a háztartások fogyasztási szerkezetének és a fogyasztói felhasználásra vásárolt mezőgazdasági áruk feldolgozottsági szintjének a hatása termékenként eltérő.

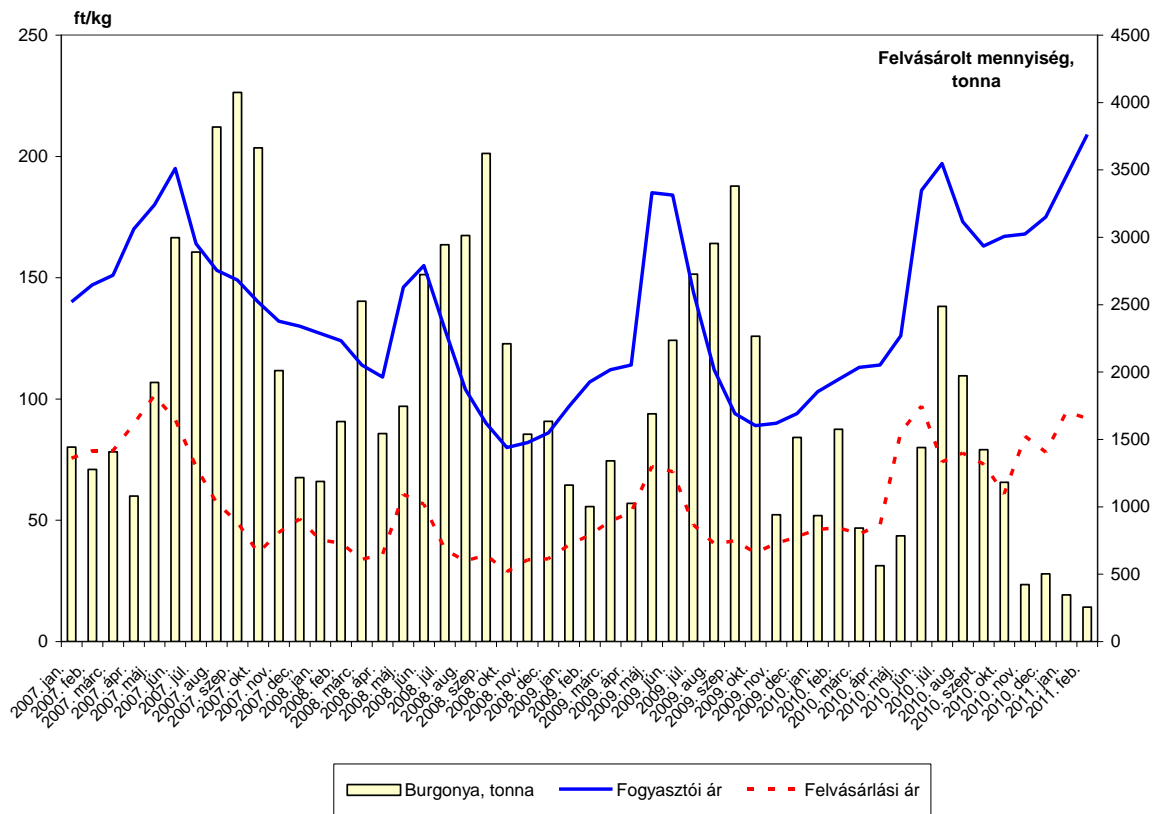
A búza termelői árára a világpiaci hatásoknak és a hazai termésmennyiségnek meghatározó jelentősége van, a kenyér fogyasztói árában ezek a tényezők csak kisebb szerepet játszanak az egymást követő termelési fázisok összetettsége miatt. A napraforgóolaj esetén is a feldolgozottsági hatás tompítja a napraforgó termelői árának változékonyságát. A burgonya, a hagyma és a tej árának alakulásában a hazai termésmennyiség és a fogyasztási szerkezet a meghatározó, a mezőgazdasági termelői és a fogyasztói árak szinkronban mozognak az alacsony hozzáadott érték miatt. A kristálycukor ára 2010 végétől növekszik, a cukorrépa felvásárlási árának csökkenése mellett is. A folyamat a mezőgazdasággal közvetlenül összefüggő okokkal nem magyarázható.

Általános megállapításnak látszik, hogy a mezőgazdasági termelő árak gyorsabban és nagyobb mértékben változnak az élelmiszerek fogyasztói árainál, pozitív és negatív értelemben egyaránt. Azaz a fogyasztói árak lassabban és kisebb mértékben növekszenek, de az emelkedés hosszabb ideig éreztetni hatását.

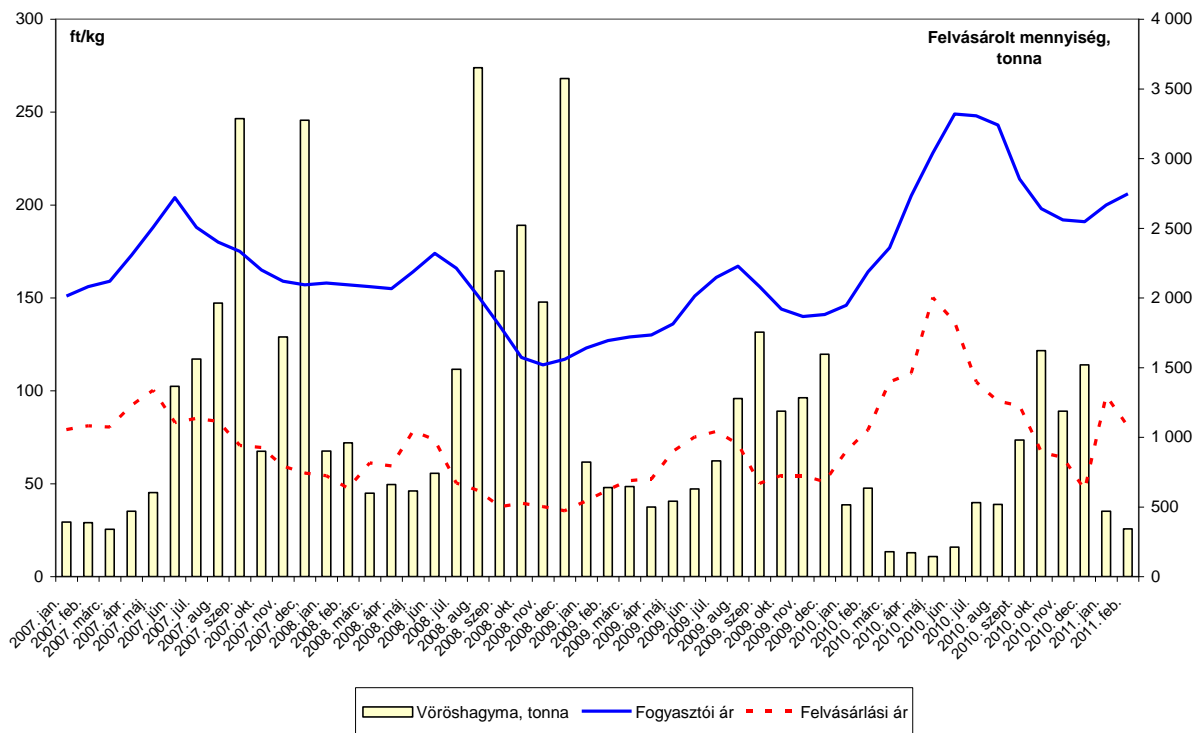
41. ábra: A búza, a liszt és a kenyér abszolút árai és a felvásárolt mennyiségek 2007. január – 2011. február

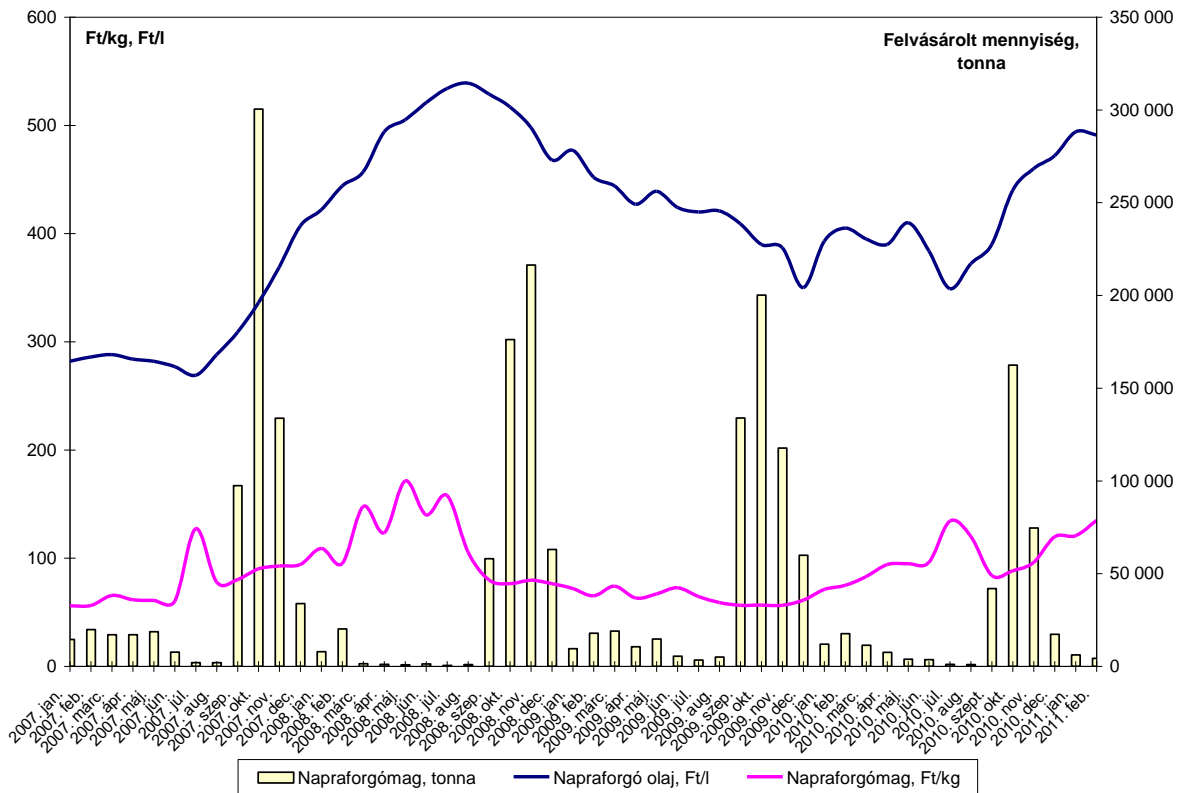
42. ábra: A burgonya abszolút árai és a felvásárolt mennyiségek 2007. január – 2011. február

43. ábra: A hagyma abszolút árai és a felvásárolt mennyiségek 2007. január – 2011. február

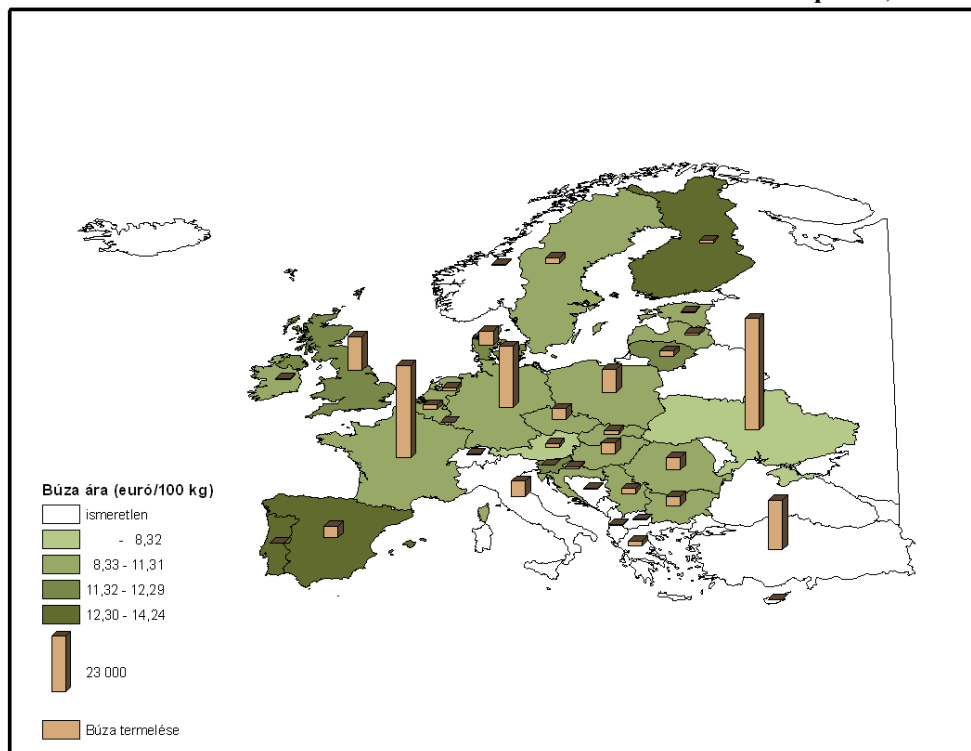

44. ábra: A napraforgó és a napraforgóolaj abszolút árai és a felvásárolt mennyiségek 2007. január– 2011. február

Mellékletek

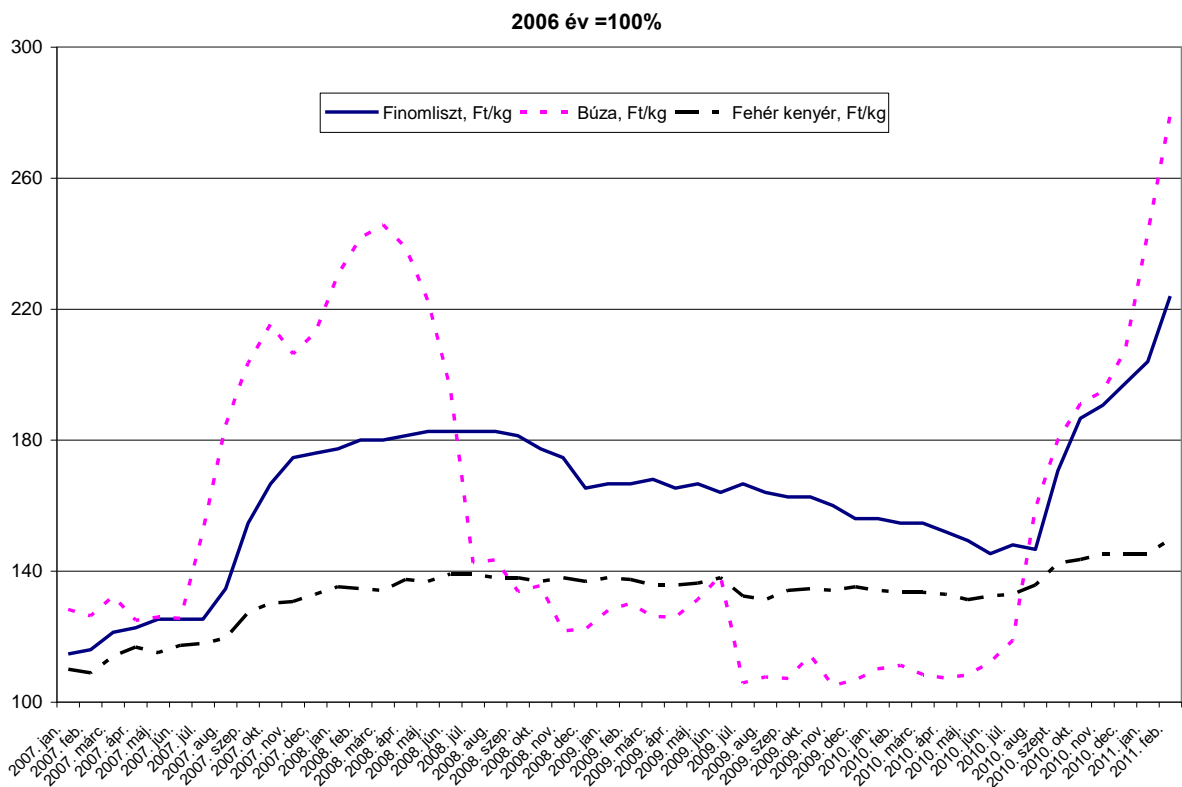
45. ábra: A búza termelésének és felvásárlási árának alakulása Európában, 2009

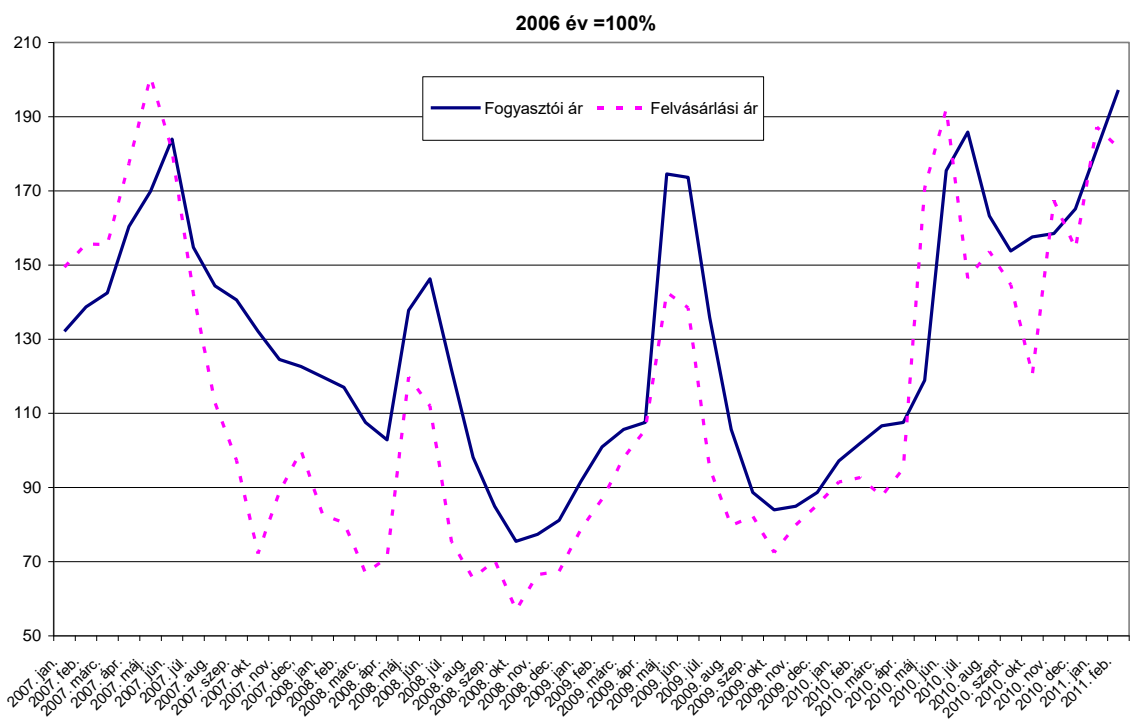
Ukrajna esetén a gabona jellemzői szerepelnek a térképen.

Forrás: Eurostat

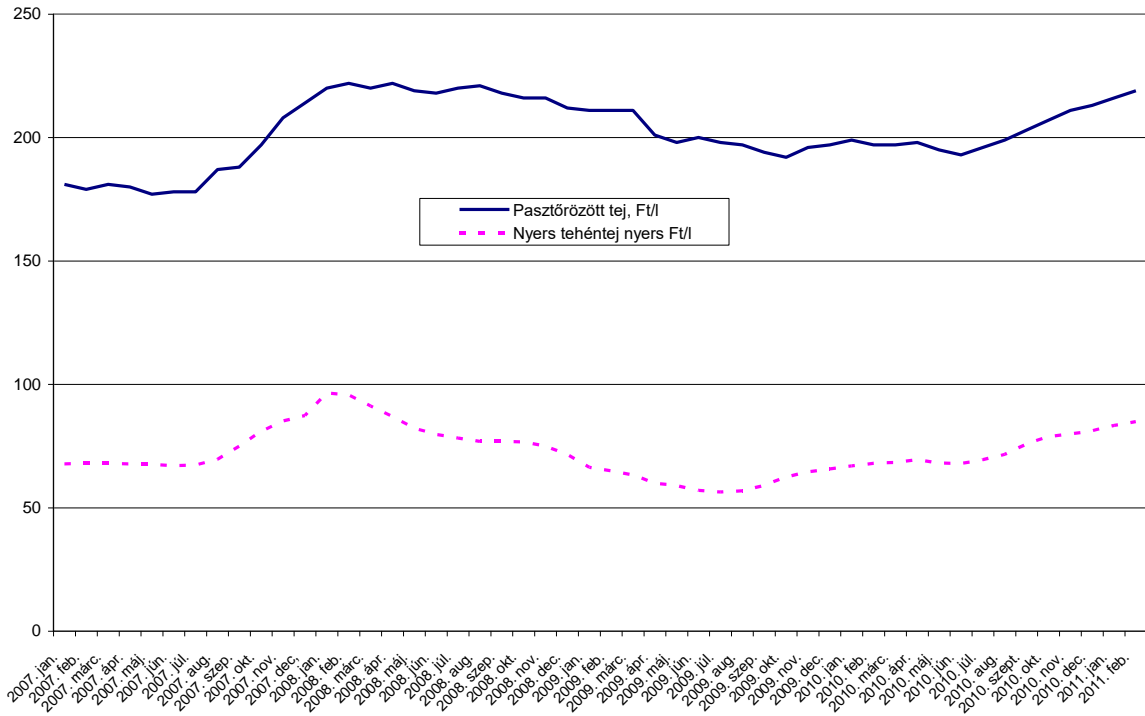
46. ábra: A búza, a liszt és a kenyér árának indexei 2007. január – 2011. február

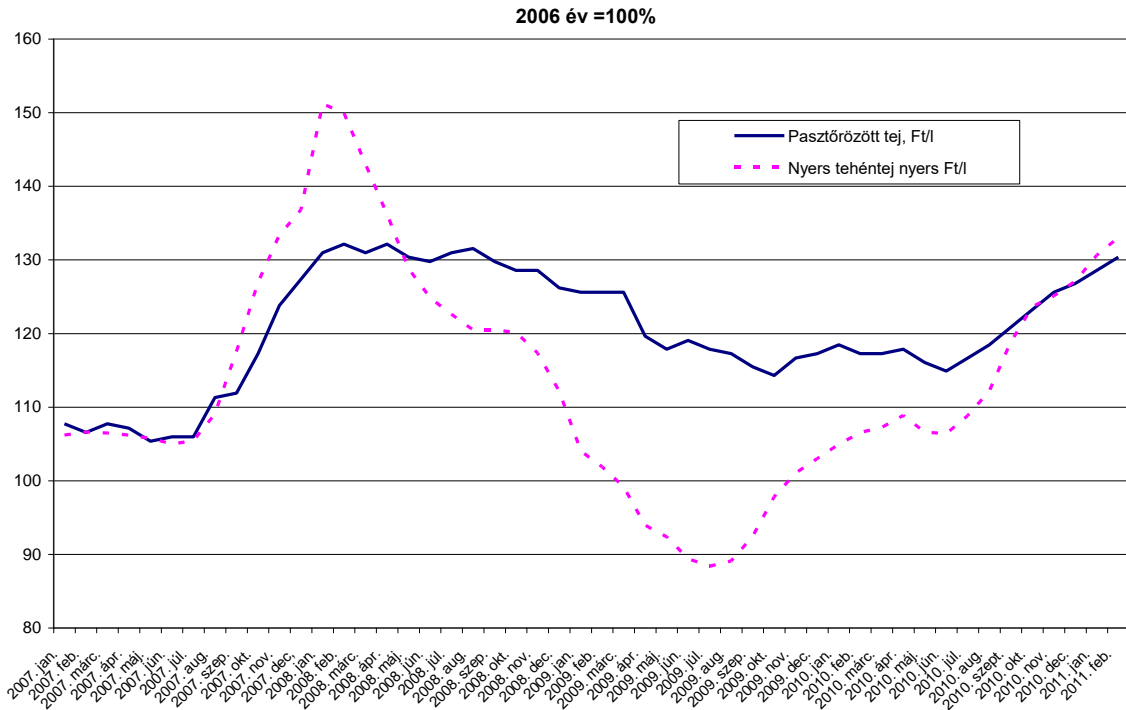
47. ábra: A burgonya árának indexei, 2007. január – 2011. február

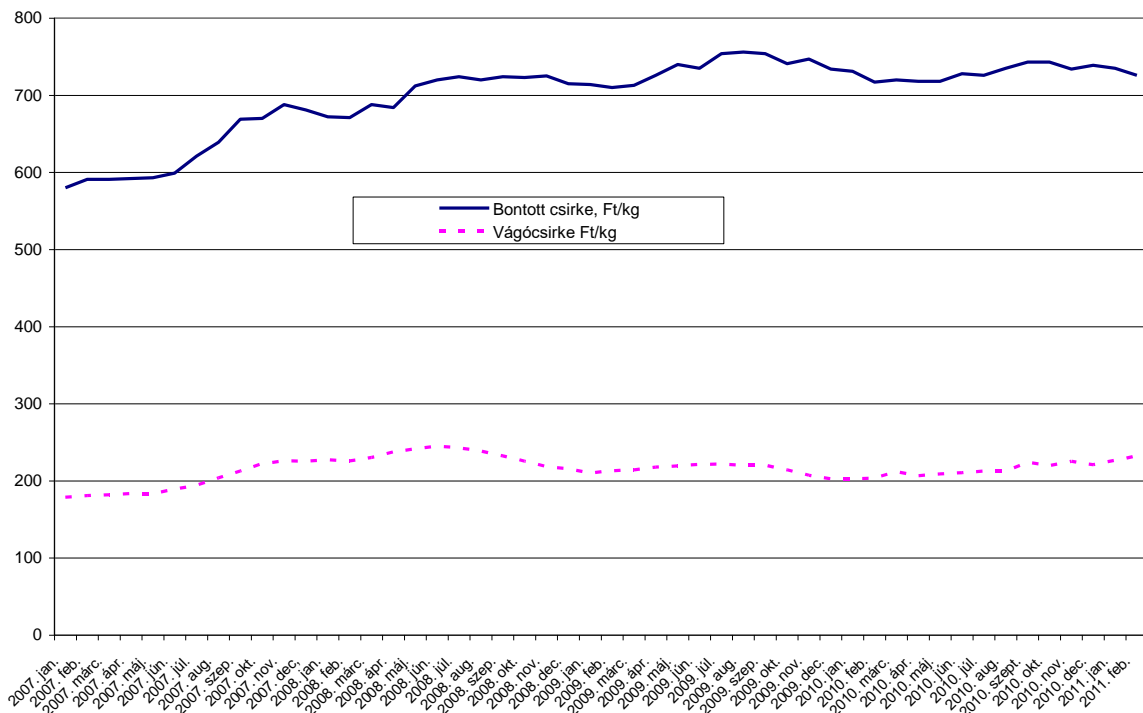
48. ábra: A tej abszolút árai, 2007. január – 2011. február

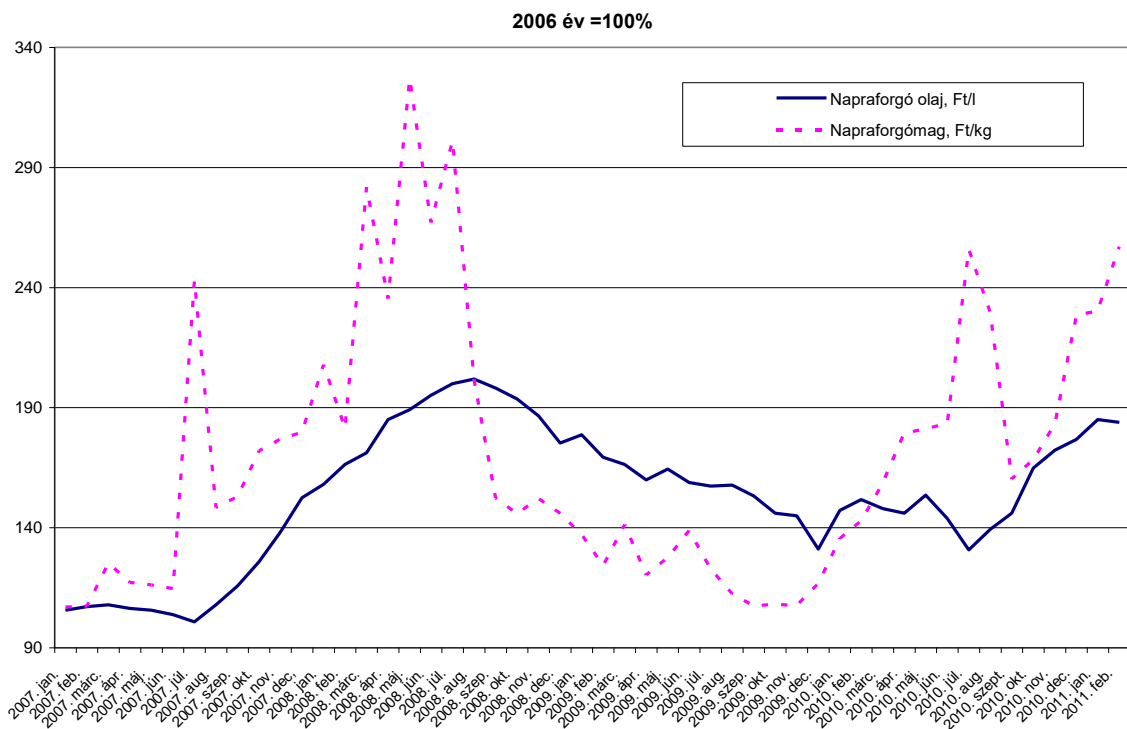
49. ábra: A tej árának indexei, 2007. január – 2011. február

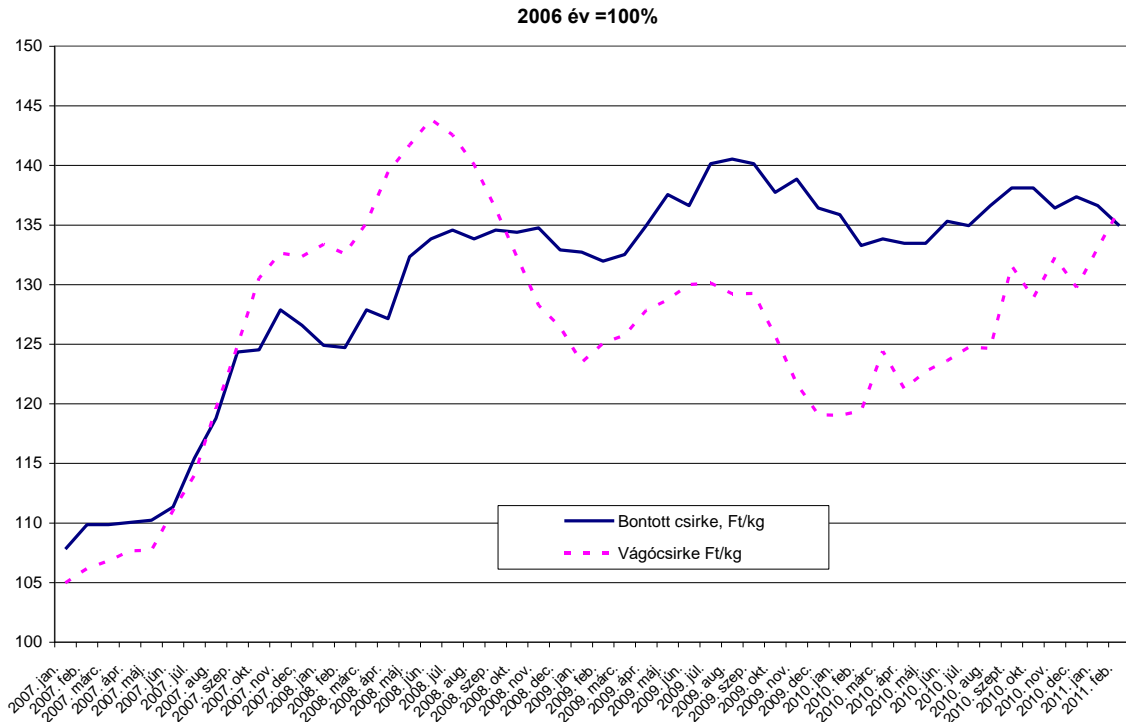
50. ábra: A vágó- és bontott csirke abszolút árai, 2007. január – 2011. február

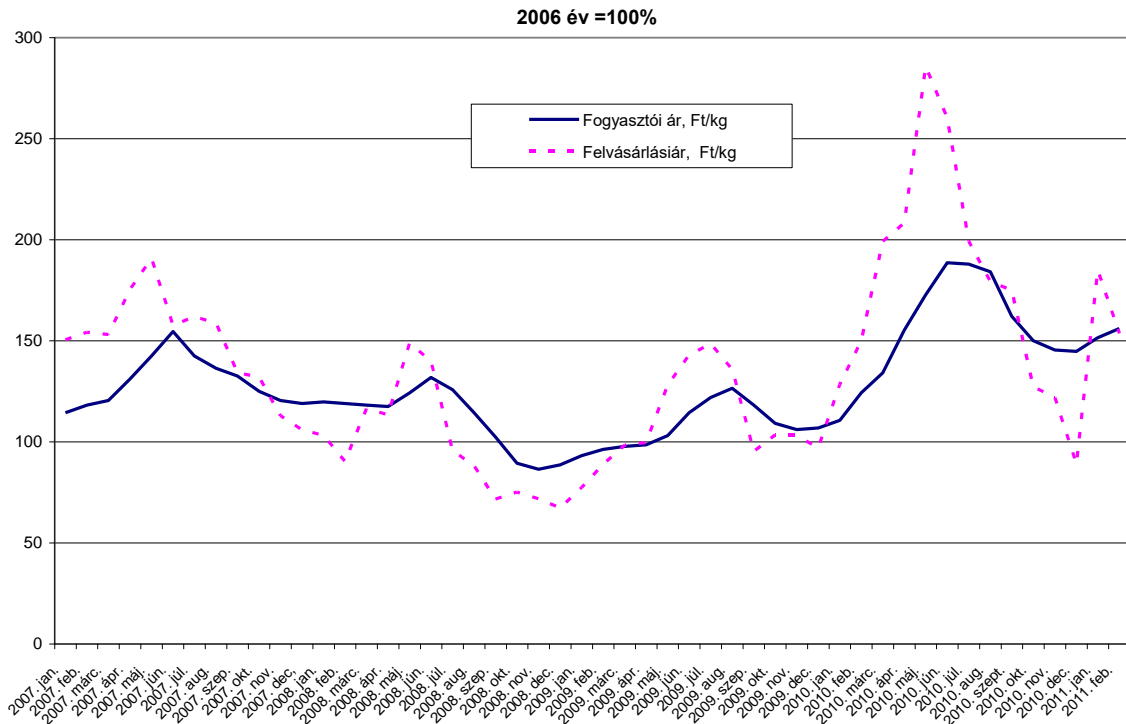
51. ábra: A napraforgó és a napraforgóolaj árának indexei, 2007. január – 2011. február

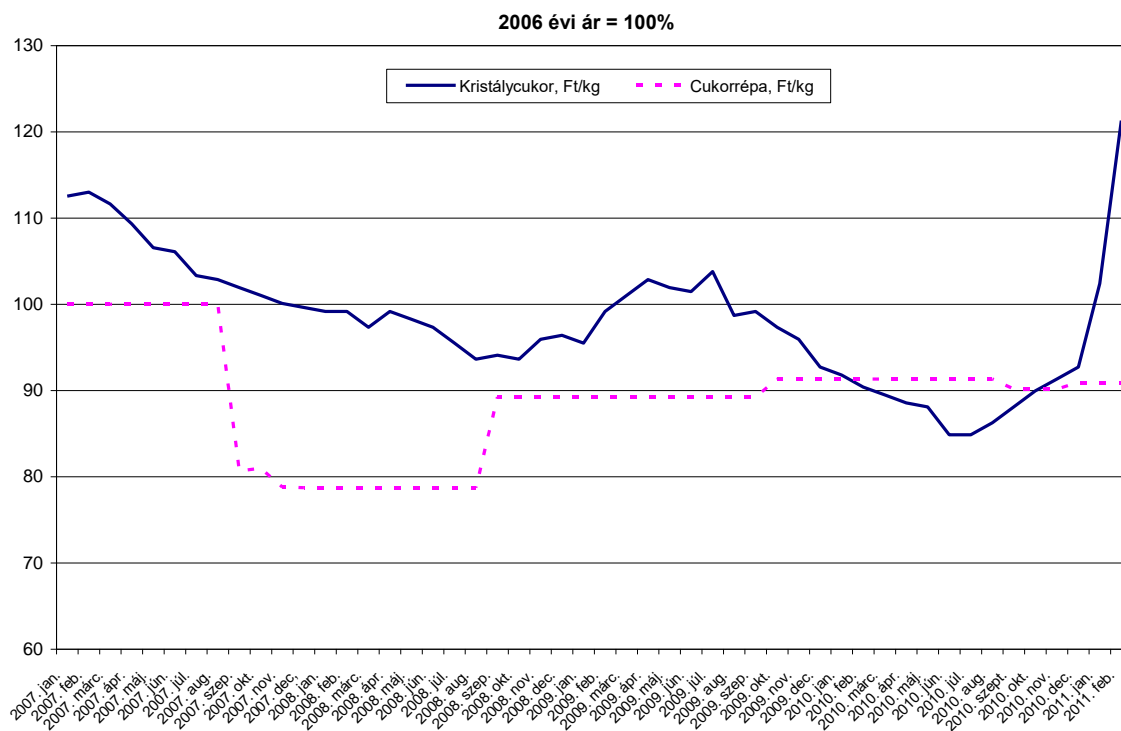
52. ábra: A vágó- és bontott csirke árának indexei, 2007. január – 2011. február

53. ábra: A hagyma árának indexei, 2007. január – 2011. február

54. ábra: A cukorrépa és a kristálycukor árának indexei, 2007. január – 2011. február

MEZŐGAZDASÁGI SZÁMLARENDSZER, 2011

Bevezető

Mezőgazdaságunk 2011. évi teljes bruttó kibocsátása folyó áron 29%-os növekedés eredményeként először haladta meg a 2 ezer milliárd forintot. A létrehozott mezőgazdasági termékek és szolgáltatások értékének jelentős növekedését a volumenek és a termelői árak együttes emelkedése tette lehetővé, ugyanis az előző évinél nagyobb termés iránt élénk bel- és külpiazi kereslet mutatkozott.

A termelési folyamat során felhasznált ráfordítások (folyó termelőfelhasználás) volumene a kibocsátással párhuzamosan 3%-kal nőtt, ezen belül az energia ráfordítás 4, a műtrágyáké és talajjavítószerké 12%-kal emelkedett, az állati takarmány felhasználása viszont 5%-kal elmaradt az előző évitől.

A nettó vállalkozói jövedelem folyó alapáron 85%-kal nőtt 2010-hez képest, közel 670 milliárd forint volt. Míg 2009-ben ez a jövedelem a termelési támogatások összegétől is elmaradt és 2010-ben is csak éppen meghaladta azt, 2011-ben 256 milliárd forint aktívumot mutatott a kettő különbsége. A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása éves munkaerőegységben (ÉME) kifejezve¹ közel 432 ezer fő volt. A mezőgazdaság munkaerő-ráfordítása a megelőző évekhez hasonlóan tovább csökkent. A nem fizetettek munkavégzése 329 ezer, a fizetett alkalmazottaké közel 103 ezer fő éves munkájaként volt kifejezhető.

A mezőgazdasági termelési tényezők éves munkaerőegységre jutó reáljövedelme („A” mutató) az előző évi 18%-os növekedés után 2011-ben kiugróan, 48%-kal emelkedett tovább. Ezzel hazánkat egyedül Románia előzi meg a tagországok közül. Az Európai Unió tagországaiban az előzetes adatok szerint átlagosan 7%-kal emelkedett a mezőgazdasági munka jövedelmezősége.

A termelés főbb jellemzői

A termelési számla forrásoldalának, a kibocsátás értékének és volumenváltozásának megállapítását **a hozamok természetes megfigyelése** alapozza meg.

¹ Egy ÉME egyenlő egy, a mezőgazdaságban főállásban foglalkoztatott személy által a gazdaságban egy év alatt ledolgozott idő mennyiségével. Ez a számbavétel a töredékidőben, illetve a szezonálisan végzett munkát is figyelembe veszi.

2011-ben a növényi termékek termelése jelentősen bővült, amely súlyának köszönhetően nagyban befolyásolta az agrárium teljesítményét. Az állatállomány ezzel szemben tovább csökkent, a korábbi évek trendje érvényesült. A 2011-es év eredményességéhez összességében nagyban hozzájárult az előző két év gyengébb teljesítménye is.

Gabonából 2,7 millió hektárról 13,7 millió tonnát (az előző évinél 3%-kal nagyobb területről 12%-kal többet) takarítottak be. Napraforgóból és repceből együttesen közel 813 ezer hektáron 1,9 millió tonna termett. Az előbbi területe és mennyisége is jelentősen emelkedett, az utóbbit azonban kisebb területen vetették el a kedvezőtlen időjárás miatt, így a termés is kissé elmaradt az előző évitől. Cukorrépából 15 ezer hektáron mintegy 856 ezer tonnát takarítottak be, az előzetes becslésektől eltérően 5%-os termésbővülés következett be.

Burgonyából 600 ezer tonna, zöldségféléből pedig 1,4 millió tonna termett, az előző évinél 23, illetve 29%-kal többet takarítottak be. A gyümölcs mennyisége – nagyrészt a tavaszi fagykárak hatására – az előző évitől 33%-kal maradt el, mintegy 513 ezer tonna volt. A rendkívül gyenge 2010-es év után a szőlőtermés 53%-kal nőtt 2011-ben (450 ezer tonna), az előállított bor mennyisége pedig 61%-kal gyarapodott.

A szarvasmarhák száma – a 2011. december 1-jei összeírás adatai szerint – valamelyest stabilizálódott, a gazdaságok 698 ezer darabot tartottak, az egy évvel korábbihoz képest 2%-kal nőtt az állomány. A sertésállomány 3032 ezer, a baromfiállomány 41,7 millió darab volt, előbbi 4, utóbbi 1%-kal kisebb, mint 2010 decemberében.

A vágóállat mennyisége nem változott jelentősen 2011-ben, összesen valamivel több, mint 1,3 millió tonnát termeltek az állattartók. A vágósertés 2%-os csökkenését (544 ezer tonna), a vágóbaromfi ugyanilyen mértékű emelkedése (664 ezer tonna) ellensúlyozta. A főbb állati termékek közül tehéntejből 1668 millió litert termeltek, ami 2%-os bővülést jelent 2010-hez képest. A tyúktojás előállítása viszont 10%-kal esett vissza, összesen 2458 millió darabot termeltek az év során.

A kibocsátás értéke és összetétele

A mezőgazdasági számlarendszer (MSZR) alapján a mezőgazdaság **teljes bruttó kibocsátása** folyó alapon összességében 2168 milliárd forint volt 2011-ben, ami 29%-kal – 482 milliárddal több – az előző évinél.

Növénytermesztési és kertészeti termékekből folyó alapon 1306 milliárd forint bruttó kibocsátás keletkezett 2011-ben, 349 milliárddal több, mint 2010-ben, ami a termelői árak és a volumen együttes emelkedéséből adódik. Gabonából 667 milliárd, ipari növényekből 259 milliárd forint volt a kibocsátott érték. Az ipari növények közül a jelentős súlyt képviselő

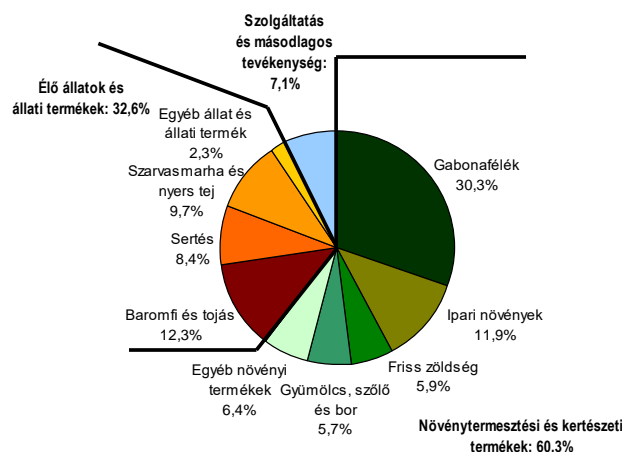
napraforgó kibocsátása 81%-kal emelkedett. Friss zöldségekből 128 milliárd, friss gyümölcsökből, szőlőből és borból 123 milliárd forint került kibocsátásra 2011-ben a termelőktől.

Az **élő állatok és állati termékek** bruttó kibocsátása 708 milliárd forint volt, ami 18%-os emelkedést jelent az előző évhez képest. Az élő (zömmel vágó-) állatok kibocsátása 491 (ezen belül a sertésé 182, a baromfié 218) milliárd forintot tett ki. A szerényebb súlyt képviselő szarvasmarha kibocsátási értéke 76%-os emelkedésnek köszönhetően mintegy 65 milliárd forinttal járult hozzá az ágazat összteljesítményéhez. Az állati termékek kibocsátása 216 (közülük a tejé 145, a tyúktojásé 49) milliárd forint volt 2011-ben.

A termelőknek nyújtott **mezőgazdasági szolgáltatások** 2011-ben 106 milliárd, a nem elkülöníthető nem mezőgazdasági **másodlagos tevékenységek** 48 milliárd forintos értéket képviseltek.

A mezőgazdaság teljes kibocsátásán belül a növénytermesztés részaránya meghaladta a 60%-ot, az élő állatok és állati termékek súlya pedig alig 33%-ra csökkent. Ez utóbbi aránya utoljára 2008-ban volt hasonlóan alacsony, amikor a szintén kiemelkedő terméseredmények a növénytermesztés túlsúlyát fokozták. A gabonafélék és az ipari növények részesedése 36-ról 42 százalékpontra nőtt, az állattartáson belül viszont egyedül a szarvasmarha és a nyers tej együttes aránya nőtt a kibocsátáson belül.

55. ábra: A bruttó kibocsátás megoszlása, 2011 (folyó alapáron, százalék)

A kibocsátott érték és volumen változása az előző évihez viszonyítva

A **mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának volumene** (előző évi áron számított értéke) 2011-ben **közel 11%-kal**, folyó alapon számított értéke pedig **29%-kal nőtt**. Az érték ilyen arányú emelkedése a volumennel egy irányba mozgó árakkal magyarázható.

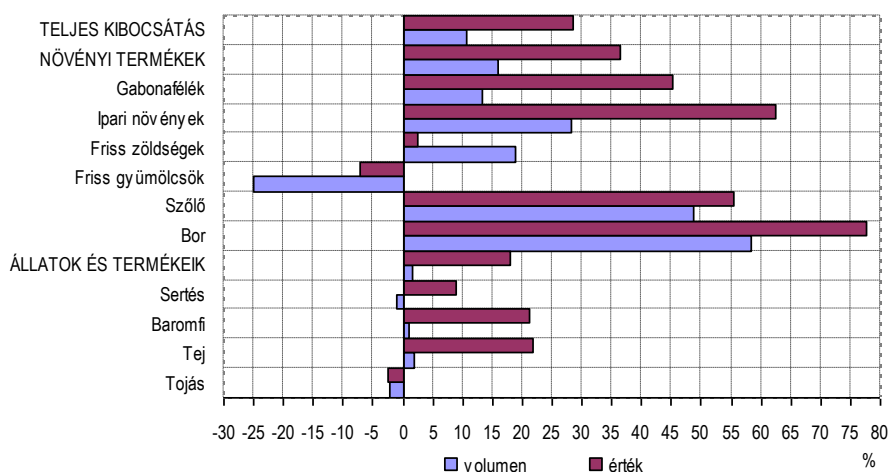
A **növénytermesztési és kertészeti termékeknél** 2011-ben a volumen 16%-kal bővült az előző évi szinthez képest, a folyó áras érték pedig 36%-kal nőtt. A gabonafélék 13%-os volumennövekedése és a 28%-os termelőiár-emelkedés hatására az ágazat kibocsátási értéke 45%-kal növekedett 2010-hez képest.

A friss gyümölcsök jelentős volumencsökkenését az árak emelkedése sem tudta kiegyenlíteni, így értéke is csökkent. A friss zöldségek volumenének növekedését árcsökkenés kísérte, értéke így is 2%-kal emelkedett. A szőlő és a bor megnövekedett mennyiségét a termelők magasabb piaci áron értékesítették, így értékük látványosan emelkedett, ami azonban az előző évi rendkívül gyenge eredménnyel is magyarázható.

Az **élő állatok és az állati termékek** termelése évek óta csökken. Az állattartásból származó bruttó kibocsátás volumene 2003 óta először emelkedett mérsékelten (1,5%), a termelői árak növekedése azonban az értéket 18%-kal emelte. A sertés és tojáskibocsátás volumene 1, illetve 2%-kal csökkent, előbbi értéke nőtt, utóbbié azonban visszaesett. A tej- és baromfikibocsátás értékének növekedését összességében a mindkét termékcsoporthoz vonatkozó 20%-os termelőiár-emelkedés magyarázza.

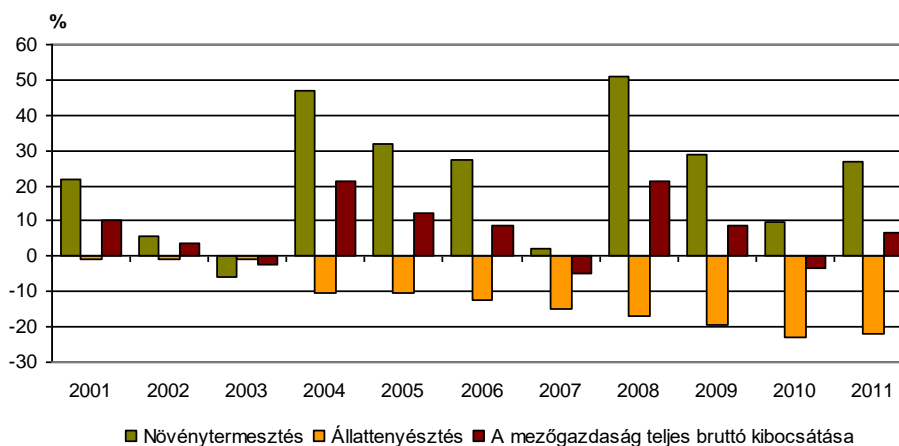
A más termelőknek végzett **mezőgazdasági szolgáltatások** volumene 10, a gazdaságokban nem elkülöníthető nem mezőgazdasági **másodlagos tevékenységeké** 30%-kal emelkedett 2011-ben.

56. ábra: A kibocsátás érték- és volumenváltozása, 2011 (előző év=100)

A mezőgazdaság kibocsátása az elmúlt években rendszerint a növénytermesztéssel azonos irányban változott, így mindössze 2001-ben, 2004-ben, 2008-ban és 2011-ben múlta felül az előző évi szintet. A növénytermesztés évenkénti nagymértékű ingadozását alapvetően a gabonafélék és az olajos magvak időjárási tényezőktől függő, igen eltérő termésátlagai okozták, mivel a termelési szerkezet csak kismértékben módosult. 2011-ben a kibocsátás volumene az előző évhez képest kedvezően alakult, azonban a 2000. évi bázishoz viszonyítva a teljesítmény nem kiemelkedő, növekedése mindössze 6%-os. Ezen belül az állattenyésztés kibocsátásának volumene az EU csatlakozás óta rendre az előző évi alatt maradt, minimális javulás 2011-ben mutatkozik. Az állattenyésztés jövedelmezősége visszaesett, mert a termelési költségek növekedését csak részben ellentételezte az élő állatok és állati termékek lassabban emelkedő árszintje. (Az EU-csatlakozást követően a hús és húskészítmények, tejtermékek fokozódó importja is mérsékelte az árnövekedést.)

57. ábra: A bruttó kibocsátás volumenének változása (2000. év = 100)

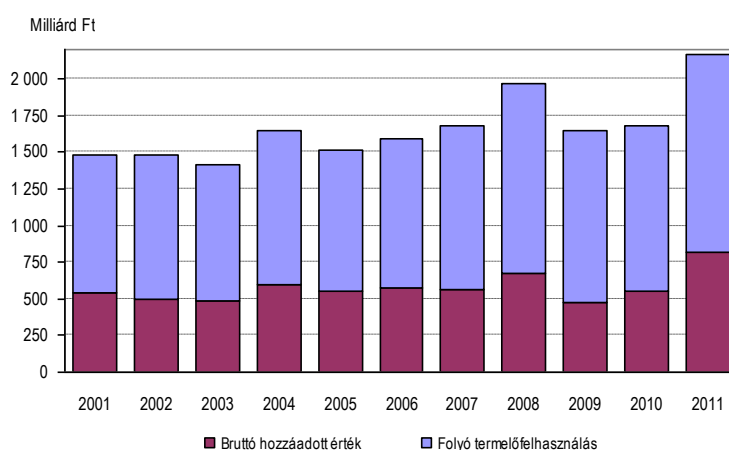
Folyó termelőfelhasználás és bruttó hozzáadott érték

A kibocsátás hozzáadott értékének megítéléséhez a termelési számla felhasználás oldalán el kell számolni a ráfordításokat. A mezőgazdasági termékek előállítására és a szolgáltatások nyújtására fordított **folyó termelőfelhasználás** 1351 milliárd forint volt (piaci beszerzési áron) 2011-ben, 209 milliárddal több, mint az előző évben.

A ráfordítások volumene 3%-kal bővült 2010-hez képest. A változásban a jelentősebb tételek közül az energia- 4, a műtrágya- és növényvédőszer-felhasználás 12%-kal nőtt, míg a takarmányok volumene 5%-kal visszaesett. Az igénybe vett mezőgazdasági szolgáltatások, valamint a felhasznált egyéb termékek és szolgáltatások volumene 10, illetve 7%-kal bővült.

A folyó áron mért kibocsátás növekedése jóval meghaladta a folyó termelőfelhasználását, így a különbözetükként kapott bruttó hozzáadott érték kiugróan, 50%-kal emelkedett, 817 milliárd forint volt 2011-ben. A teljes kibocsátáson belül a bruttó hozzáadott érték aránya 2000-ben még 39% volt, azóta sem érte el az ágazat ezt a szintet. Az érték 2009-ben és 2010-ben csupán 29, illetve 32% volt, 2011-ben azonban elérte a 38%-ot.

58. ábra: A kibocsátás összetétele folyó alapon

A jövedelemszámlák és a jövedelmezőséget befolyásoló tényezők

A jövedelmek forrásaként a következő ábra bemutatja a bruttó hozzáadott értéket és a jövedelmet növelő egyéb tételeket. (A termelői áras bruttó hozzáadott értéket a terméktámogatások egészítik ki alapárasra, az egyéb termelési támogatások – termelési adókkal csökkentett – összege a kibocsátásban nem szerepel, közvetlenül a jövedelmet növeli.)

A **termelési támogatások** nettó összege (a közvetlen terméktámogatásokat is beleértve) az EU-csatlakozás előtt évről évre csupán kissé növekedett – 2004-ben két és félszeresére emelkedett –, azóta is egyre magasabb volt, 2011-ben 434 milliárd forintot ért el, 18%-kal emelkedett az előző évihez képest. Az EU agrárpolitikájának megfelelően a támogatásokon belül a termékhez köthető (ezáltal a bruttó hozzáadott értéket növelő) hányad a 2004. évi 45-ről 2010-ig 5%-ra esett vissza, 2011-ben 6% volt. A növekvő arányú, termékhez nem köthető egyéb (például földalapú, vidékfejlesztési) támogatások a termelési tényezők jövedelmét gyarapítják.

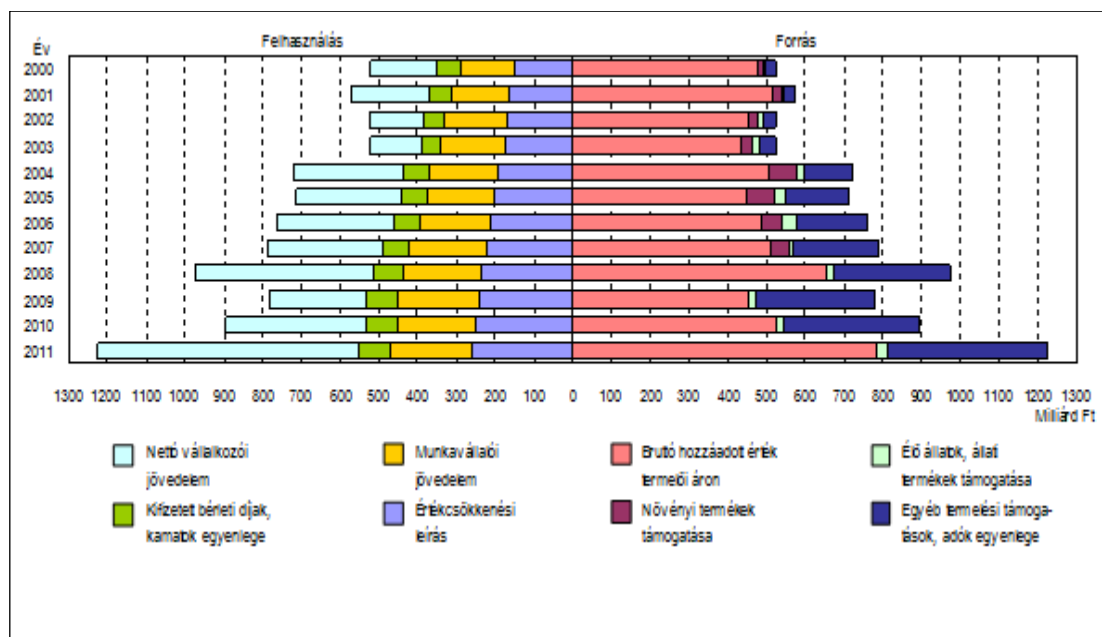
Az következő ábrán a felhasználás oldalon szerepel a termelési folyamat során elhasználandó állóeszközök pótlására, az értékcsökkenésre elszámolt összeg. A bruttó hozzáadott érték és az értékcsökkenés különbözete a jövedelmek keletkezésének forrása.

Az MSZR előírásainak megfelelően kimutatott jövedelem fogalmilag és tartalmilag is eltér a köznapi életben használatostól. Egyrészt azért, mert eredményszemléletű, vagyis az adott elszámolási időszakhoz köthető, függetlenül attól, hogy a bevételek egy része pénzügyileg csak későbbi időpontban realizálódik. Másrészt pedig azért, mert azt a jövedelmet is tartalmazza, amelyhez a saját termelésű mezőgazdasági termékek (illetve házilagos feldolgozásukkal előállított élelmiszerek) fogyasztása juttatja a háztartást.

A **termelési tényezők** (felhasznált föld, tőke, munkaerő) **jövedelme** az elmúlt években főként a növénytermesztés hozamaitól és termékáraitól függően változott, ami a vállalkozói jövedelem alakulását is nagyban befolyásolja. Ezzel szemben a költségek (munkadíj, bérleti díj és kamat) kevésbé ingadozik. Az EU-csatlakozás utáni növekedésben a kedvező termékek mellett a korábbinál jóval nagyobb összegű támogatásoknak volt meghatározó szerepe. A termelési tényezők jövedelme 2011-ben 966 milliárdra emelkedett, 49%-kal túl az előző évit.

A **nettó vállalkozói jövedelem** vegyes típusú, mert a gazdálkodó és családja (a nem fizetett munkaerő) munkájának ellenértékét és a gazdasághoz tartozó föld és tőke hozadékát együttesen mutatja. A nettó vállalkozói jövedelem a 2009-es látványos visszaesést követően ismét növekedett, a kibocsátás bővülésének hatására. 2011-ben értéke drasztikusan (85%-kal) emelkedett, megközelítette a 670 milliárd forintot.

59. ábra: A jövedelem forrásai és felhasználása (milliárd forint)

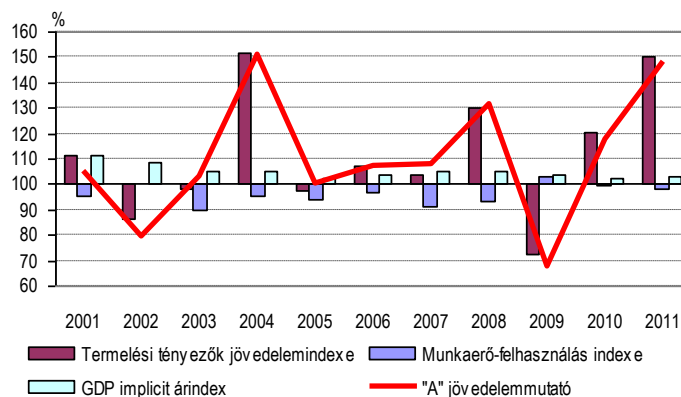

Az elmúlt években a mezőgazdasági vállalkozók jövedelmén belül megnőtt a fokozódó támogatások aránya. A két bő termésű évben, 2004-ben és 2008-ban a jövedelem egynegyeddel magasabb volt a támogatások összegénél, 2009-ben viszont szinte ugyanennyivel alacsonyabb. Míg 2010-ben éppen csak meghaladta azt, 2011-ben közel 256 milliárd forint aktívumot ért el.

A mezőgazdaság élőmunka-felhasználása közel 432 ezer fő volt éves munkaerőegységben (ÉME) kifejezve, 2%-kal mérséklődött 2010-hez képest. A munkaerő-felhasználás hosszú ideje csökkenő tendenciájú, a gazdaságok száma folyamatosan fogyatkozik, egyre kevesebb háztartás foglalkozik mezőgazdasági termeléssel. A fizetett munkaerő ráfordítása megelőző 3 évben stagnált, 2011-ben 2%-os csökkenés után közel 103 ezer fő volt éves munkaerőegységben. A nem fizetett munkaerő ugyanilyen arányban csökkent, 2011-ben 329 ezer főállású személynek megfelelő munkamennyiséget végeztek a segítő családtagok. A mezőgazdasági termelők 2011-ben 211 milliárd forintot fizettek ki munkavállalóiknak, 5%-kal többet, mint az előző évben.

Az MSZR adatai alapján 2011-ben számottevően, 48%-kal nőtt az egy teljes munkaidős dolgozóra jutó, mezőgazdasági tevékenységből származó reáljövedelem („A” mutató). A termelési tényezők jövedelmezősége a jelentősen magasabb kibocsátási érték (növekvő volumen és ár) hatásaként nőtt.

60. ábra: Az „A” jövedelemmutató és tényezőinek változása (előző év = 100)

Az „A” mutatót 2005. évi bázisáron számolva is azt tapasztaljuk, hogy a mezőgazdasági munka jövedelmezősége erősen ingadozik, elsősorban a növénytermesztés hozamának függvényében. A gyenge termés utoljára 2009-ben vetette vissza a bázis szintjére a mutatót, 2011-ben azonban 81%-kal haladta meg az öt évvel korábbi értéket.

Regionális mezőgazdasági számlarendszer, 2010

Az MSZR összeállításakor az Eurostat igényének megfelelően az egy évvel korábbi adatok alapján kell regionális megbontást készíteni. A mezőgazdaság kibocsátása 2010-ben folyó alapáron kismértékben meghaladta az előző évit. A kibocsátás volumene bár számottevően csökkent, ezt a termelői árak jelentős emelkedése kompenzálta.

A tervezési statisztikai régiók mezőgazdasági területének nagysága és termelési adottságai igen eltérőek, így kibocsátásuk is egyenlőtlen képet mutat. Mezőgazdasági területénél számottevően magasabb aránnyal részesedett az országos gabona- és ipari növény kibocsátásból Dél-Dunántúl, a kertészeti termék-, szőlő-, bor- és gyümölcskibocsátásból Közép-Magyarország, Észak-Magyarország és Dél-Alföld, az élő állatok és állati termékek kibocsátásából Dél-Alföld, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúl.

A területileg legnagyobb alföldi régiók szerepe kiemelkedő a mezőgazdasági termelésben: Észak- és Dél-Alföld folyó alapáron a teljes kibocsátás 46%-át teszi ki, ezzel szemben a kis területű Közép-Magyarországról csupán 6, a hegyvidékekkel tarkított Észak-Magyarországról pedig 8%-a származott 2010-ben.

A kibocsátáshoz hasonlóan az alföldi régiókban és Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb a termelési tényezők jövedelme és a vállalkozói jövedelem, e tekintetben Dél-Alföld súlya saját kibocsátásához viszonyítva is kiemelkedik.

A termékcsoportonkénti kibocsátás és a jövedelem megoszlása régióként, 2010

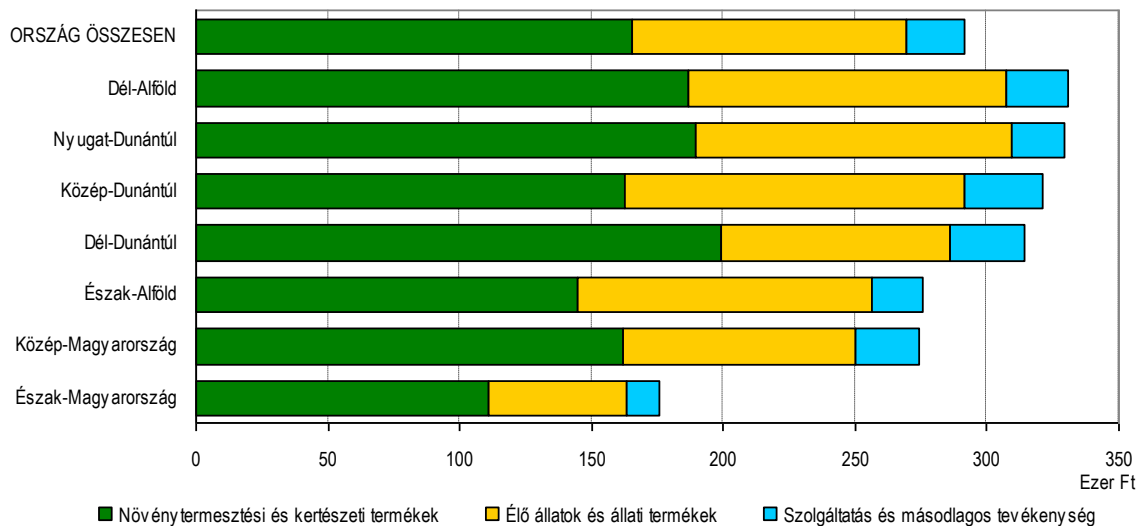
(ország összesen = 100,0)

Megnevezés	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Növénytermesztési és kertészeti termékek	6,7	10,7	12,1	17,3	8,5	19,0	25,6
<i>Ezen belül:</i>							
<i>gabona</i>	5,1	13,7	13,5	23,9	6,3	16,7	20,7
<i>ipari növény</i>	5,8	12,9	13,2	17,1	11,5	18,5	20,9
<i>kertészet, gyümölcs, szőlő, bor</i>	9,0	4,6	8,3	8,6	10,8	22,4	36,2
Élő állatok és állati termékek	5,8	13,6	12,3	12,1	6,5	23,2	26,4
Szolgáltatás és másodlagos tevékenység	7,5	14,5	9,3	18,1	7,2	19,3	24,0
Mezőgazdasági kibocsátás	6,5	12,0	12,0	15,5	7,7	20,5	25,8
Mezőgazdasági terület	7,0	11,2	10,9	14,8	11,4	22,1	22,8
Termelési tényezők jövedelme	6,4	12,6	11,4	14,6	7,5	20,0	27,4
Nettó vállalkozói jövedelem	6,4	13,0	10,9	13,9	7,4	19,7	28,6

Az egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás, vagyis a termelési intenzitás is jelentősen különbözik az ország egyes térségeiben. Országos átlag feletti intenzitást Dél-Alföld és a Dunántúl mutatott 2010-ben, az átlagostól nagymértékben az előző évhez hasonlóan Észak-

Magyarország mezőgazdasága maradt el.

61. ábra: A mezőgazdasági termelés intenzitása régióként, 2009 (egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás alapján, ezer forint)

Az intenzitás országos értéke 3%-kal emelkedett 2009-hez képest. A rangsor elején álló régiókban nőtt az intenzitás (a Dunántúlon átlagon felül), míg a legalacsonyabb értékkel rendelkező három régióban stagnált vagy visszaesett. Jelentős átrendeződés nem történt az egyes térségek között, az amúgy is előnnyel bíró régiókban nőtt az intenzitás, ami a különbségek emelkedéséhez vezetett.

A növénytermesztés intenzitása 6%-kal emelkedett országosan, Nyugat- és Közép-Dunántúlon az átlagot jóval meghaladó mértékben, 20, illetve 21%-kal. Az állattartás intenzitása nem változott az előző évhez képest, azonban amíg a nagy intenzitású régiók közül Dél-Alföldön valamelyest emelkedett, Közép- és Nyugat-Dunántúlon visszaesett ez az érték. Összességében a mezőgazdasági termelés évről évre változó feltételeihez azok a területek alkalmazkodnak legjobban, amelyek valamilyen termékcsoporthoz előállításában jobb adottságokkal rendelkeznek.

iv, Kereskedelem

Belkereskedelmi statisztika a II. világháború óta készül, a privatizáció előtt az állami vállalatok szolgáltatott teljes körű adatokat, utána pedig a bővülő üzlethálózat miatt 5 százalékos reprezentatív minta alapján történik a megfigyelés.

A belkereskedelmi statisztika tevékenységszemplétű statisztika, mely az EU-alapelvek szerint nem tartalmazza a gépjármű- és üzemanyag-kereskedelmet.

- Munkamegosztás
 - Kiskereskedelem – felelőse KSH
 - Nagykereskedelem – felelőse NGM

- Adatforrások
 - Integrált gazdaságstatisztika,
 - Reprezentatív összeírások.

A kiskereskedelem regiszteralapú, a regiszter, melyben a kiskereskedelmi tevékenységet folytató vállalkozások szerepelnek. Alapegysége: az üzlet (kiskereskedelmi üzletek, vendéglátó helyek, és kereskedelmi szálláshelyek, utazási irodák, nagykereskedelmi raktárak).

Főbb mutatók:

- Üzlethálózat demográfiája
- Kiskereskedelmi forgalom és struktúrája → tevékenységi szemléletben
- Nettó árbevétel → ágazati szemléletben
- Foglalkoztatottság → ágazati szemléletben

A kiskereskedelmi üzletek száma tevékenységcsoportok szerint (2000–2012)

Üzlettypus	2005	2006	2010	2011	2012
Kiskereskedelmi üzletek					
Élelmiszer vegyesüzletek és áruházak	33 838	32 787	25 388	25 398	25 320
Élelmiszer-szaküzletek	14 784	14 494	18 129	19 008	19 885
Élelmiszerüzletek és áruházak összesen	48 622	47 281	43 517	44 406	45 205
Vegyesiparicikk-üzlet és áruház	5 680	6 161	5 035	5 061	5 313
Textilszaküzlet	2 912	2 806	1 663	1 702	1 722
Ruházati szaküzlet	22 719	22 356	20 293	20 103	19 806
Lábbeli-, bőr- és bőráru-szaküzlet	3 714	3 779	3 325	3 264	3 253
Bútor-, háztartáscikk- és világítástechnikai szaküzlet	5 335	5 333	4 375	4 434	4 361
Elektromos háztartási cikkek szaküzlete	4 654	4 407	3 202	3 165	3 109
Festékek, vasárak, barkács- és építési anyagok szaküzlete	10 815	10 983	10 519	10 380	10 222
Könyv-, újság-, papíráru-szaküzlet	6 676	6 772	5 536	5 357	5 240
Egyébiparicikk-szaküzlet	35 706	35 382	33 554	33 742	33 682
Telekommunikációs termékek szaküzlete	1 052	1 196	2 007	2 027	2 047
Illatszerek-szaküzlet	2 635	2 710	2 562	2 595	2 623
Humán gyógyászati termékek üzlete	555	622	643
Állatgyógyászati termékek üzlete	106	118	138	147	151
Használtcikk-szaküzlet	5 883	5 970	6 580	7 042	7 416
Iparicikküzletek és áruházak összesen	106 835	106 777	97 337	97 614	97 541
Élelmiszer- és iparicikküzletek, áruházak összesen	155 457	154 058	140 854	142 020	142 746

Üzemanyagöltő állomás	2 152	2 210	2 180	2 206	2 257
Összesen	157 609	156 268	143 034	144 226	145 003
Gépjármű-szaküzlet	3 326	3 456	3 421	3 412	3 331
Gépjárműalkatrész-szaküzlet	5 214	5 288	4 814	4 783	4 776
Motorkerékpár- és -alkatrész-szaküzlet	589	634	642	644	625
Gépjárműüzlet összesen	9 129	9 378	8 877	8 839	8 732
Mindösszesen	166 738	165 646	151 911	153 065	153 735

A kiskereskedelmi üzletek száma 2005-höz képest folyamatosan, kismértékben csökken. E csökkenés mögött az élelmiszer-vegyesüzletek, áruházak arányainak visszaszorulása áll.

Külkereskedelmi statisztika főbb jellemzői

A külkereskedelmi termékforgalom alatt a rezidens és nem rezidens egységek közötti tranzakciók eredményeként a határátlépést fizikailag is megvalósító termékmozgásokat értjük. A megfigyelendő termékek körét, az értékelési alapelveket és az elszámolandó ügyletek típusát nemzetközi gyakorlatban az ENSZ-ajánlások és EU-jogszabályok rögzítik.

Az EU-csatlakozás előtt vámokmányokból származó adatokon alapult, míg az EU-csatlakozás után az EXTRASTAT és az INTRASTAT rendszerek segítségével állíthatók elő az adatok.

EXTRASTAT

- Az Unión kívüli országokkal folytatott kereskedelmet (termékek és szolgáltatások mozgását) méri,
- fogalmak: export – import,
- a tranzit nem része,
- az időpont a vámokmányok kiállításának időszakára.

INTRASTAT

- A tagországok közötti kereskedelmet (termékek és szolgáltatások mozgását) méri,
- fogalmak: beérkezés – kiszállítás,
- belső forgalomnak tekintjük,
- A tranzit nem része,
- havi megfigyelés.

Külkereskedelmi ügyletek értékelése háromféleképpen történhet:

- Határparitáson:

- Az áru piaci értéke az importáló ország határán + szállítási és biztosítási költség, vagy
- az áru piaci értéke az exportáló ország határán + szállítási és biztosítási költség;
- hazai értékelés forintban,
- mennyiségi értékelés kilogrammban, illetve tonnában.

Külkereskedelmi számbavételi módok

- General trade rendszer: *az ország területére belépő és kilépő összes terméket, szolgáltatást méri.*
- Special trade rendszer: *az ország területére belépő és kilépő termékek és szolgáltatások, kivéve vámraktárakat, vámszabad területre érkezők, elhagyók – mi ezt használjuk!*

Külkereskedelmi forgalom 2001–2010

Év	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energiahordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
Behozatal (milliárd forint, folyó ár)						
2001	281,4	195,1	792,2	3 413,70	4 982,60	9 665,10
2002	292,4	194,2	725,7	3 445,90	5 045,80	9 704,10
2003	327,1	211,3	825	3 811,10	5 520,90	10 695,40
2004	448,7	226,7	886,1	4 194,00	6 463,50	12 218,90
2005	536,9	234,7	1 339,30	4 320,40	6 714,30	13 145,50
2006	643	274,1	1 788,80	5 235,50	8 283,40	16 224,70
2007	725,4	293,8	1 663,00	5 576,90	9 115,40	17 374,50
2008	861,2	357	2 359,40	5 847,00	9 078,90	18 503,50
2009	853,5	251	1 690,20	5 017,70	7 705,10	15 517,50
2010	901	382,1	1 948,60	5 790,10	9 152,50	18 174,30

Év	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energiahordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
Kivitel (milliárd forint, folyó ár)						
2001	656,2	173,7	169,4	2 712,80	5 036,00	8 748,20
2002	601,3	177,5	145,2	2 740,10	5 209,80	8 874,00
2003	630,3	198,8	157,1	2 762,00	5 895,50	9 643,70
2004	671,8	244,6	213	3 088,70	7 014,30	11 232,40
2005	718	246,4	339,2	3 429,30	7 692,70	12 425,50
2006	857,8	296,3	387,3	4 296,20	9 753,50	15 591,10
2007	1 085,80	330,3	503,9	4 595,30	10 829,10	17 344,50
2008	1 234,60	434	691,8	4 894,70	11 185,40	18 440,40
2009	1 201,10	365,8	425,8	4 573,60	10 007,70	16 574,00
2010	1 365,30	477,4	558,6	5 435,50	11 853,40	19 690,00

Év	Élelmiszerek, italok, dohány	Nyersanyagok	Energiahordozók	Feldolgozott termékek	Gépek és szállítóeszközök	Összesen
Egyenleg (milliárd forint, folyó ár)						
2001	374,8	-21,4	-622,8	-700,9	53,4	-916,9
2002	308,9	-16,7	-580,5	-705,8	163,9	-830,1
2003	303,1	-12,5	-667,8	-1 049,00	374,5	-1 051,70
2004	223,1	17,9	-673,1	-1 105,20	550,8	-986,6
2005	181,1	11,7	-1 000,10	-891,1	978,4	-720,1
2006	214,8	22,2	-1 401,50	-939,3	1 470,10	-633,6
2007	360,5	36,5	-1 159,10	-981,6	1 713,70	-29,9
2008	373,4	77	-1 667,60	-952,4	2 106,50	-63,1
2009	347,6	114,9	-1 264,40	-444,2	2 302,60	1 056,40
2010	464,2	95,3	-1 390,00	-354,7	2 700,80	1 515,70

Magyarország külkereskedelmi behozatala 2010-ben a gépek és szállítóeszközök csoportra 9152,5, feldolgozott termékekre 5790,1, míg energiahordozókból 1948,6 milliárd forint volt folyóáron. A kivitelek esetén is a gépek és szállítóeszközök aránya a legnagyobb 11 853, míg a feldolgozott termékek esetén 5435,5 milliárd forint volt 2010-ben.

Az egyenleget tekintve a gépek és szállítóeszközök és az élelmiszerek, ital, dohány csoportból többet exportálunk, mint importálunk, az energiahordozókból jelentős behozatalra szorulunk, a többi termékcsoporthoz hozzávetőleg kiegyenlített a helyzet.

v. Közlekedés- és hírközlés-statisztika

Közlekedésszatisztika a XX. század eleje óta készül. Célja a személyszállítás (egyéni és közösségi közlekedés) és az áruszállítás megfigyelése.

- Alágazatai
 - Vasúti szállítás
 - Közúti szállítás
 - Vízi szállítás (tengeri, belvízi)
 - Légi szállítás
 - Csővezetékes
 - Űrszállítás

Közlekedési infrastruktúra:

- Úthálózat (hidak, építmények stb.)
- Vasúti pályák
- Légikikötők és üzemeltetői
- Járműállomány (vasút stb.)

Közlekedésstatistika adatforrásai

- Adminisztratív regiszterek
- Adatgyűjtések
 - KSH (reprezentatív és teljes körű adatgyűjtések)
 - NGM (teljes körű adatgyűjtés)

Közlekedésstatistika főbb mutatói

- Szállított utasok száma és utas kilométer
- Szállított áru súlya és árutonna kilométer
- Képzett mutatók (átlagos szállítási távolság, járművek futás teljesítménye stb.)
- Gazdasági teljesítménnyel összefüggő mutatók (nettó árbevétel)

A következő táblázat adatai azt mutatják be, hogy a közúti szállítás a leghangsúlyosabb Magyarországon. Ugyanakkor a vízi szállítás volumene növekszik a leggyorsabban.

Áruszállítás az áruk tömege és a szállítási formák szerint

Év	Szállított áruk tömege, ezer tonna	Ebből			
		vasúti	közúti	vízi	csővezetékes
2001	207 043	50 117	129 935	2 903	24 064
2002	293 845	50 370	217 099	3 006	23 360
2003	291 227	50 612	214 390	2 105	24 107
2004	297 581	51 726	213 339	7 356	25 142
2005	314 032	50 850	228 935	8 413	25 818
2006	338 642	54 705	250 801	7 327	25 793
2007	331 518	53 983	243 299	8 410	25 809
2008	343 954	51 542	258 380	8 829	25 189
2009	303 079	42 277	229 809	7 744	23 232
2010	280 020	45 794	199 848	9 951	24 410

Áruszállítás árutonna-kilométerek és a szállítási formák szerint

Év	Árutonna-kilométer, millió	Ebből			
		vasúti	közúti	vízi	csővezetékes
2001	26 241	7 731	12 500	1 055	4 904
2002	30 959	7 752	17 143	1 120	4 912
2003	32 614	8 109	18 199	1 117	5 149
2004	36 716	8 749	20 598	1 904	5 410
2005	41 993	9 090	25 138	2 110	5 591
2006	48 426	10 167	30 495	1 913	5 779
2007	53 912	10 137	35 804	2 212	5 723
2008	53 522	9 874	35 743	2 250	5 637
2009	50 154	7 673	35 373	1 831	5 262
2010	50 565	8 809	33 721	2 393	5 623

Magyarország forgalomban lévő személygépkocsi-állománya a járművek gyártmánya szerint

A jármű gyártmánya	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összesen:	2 888 735	2 953 737	3 012 165	3 055 427	3 013 719	2 984 063
Ebből:						
Opel	396 189	412 164	425 017	434 055	431 325	429 636
Suzuki	321 747	351 611	380 131	401 987	405 119	404 128
Volkswagen	244 735	252 286	259 382	264 213	262 227	261 832
Ford	188 364	202 658	215 235	225 566	226 419	226 797
Renault	173 852	181 553	186 058	189 083	189 578	190 923
Skoda	164 960	168 383	169 974	170 256	164 663	162 689
Fiat	136 813	137 668	137 383	137 170	134 623	132 452
Toyota	87 724	99 296	109 813	118 496	120 815	121 977
Peugeot	107 000	112 778	117 691	121 024	120 779	120 401
Lada	217 878	194 453	171 128	149 527	131 151	117 299
Citroën	71 683	76 054	79 064	81 157	80 645	80 483
Daewoo	73 216	72 833	72 247	71 947	71 422	70 872
Seat	55 637	59 826	62 408	64 306	63 957	63 800
Mercedes	46 433	47 975	50 637	53 035	53 364	54 218
Audi	48 832	49 527	51 159	52 918	53 092	53 586

A hírközlés-statisztika elnevezés pontosabban a távközlés és informatikai eszközök használatának statisztikáját jelenti. A távközlési statisztika a XX. század óta, az informatika rész pedig az 1980-as évektől létezik. A termelés ágazati, míg a felhasználás tevékenységi (termék és szolgáltatás) szemléletű statisztikai megközelítéseket tartalmaz. A statisztika kiemelt területei az informatikai és kommunikációs technológia (IKT), illetve a távközlési konvergencia (telefon, internet, kábeltévé).

Távközlés és informatikai eszközök statisztikájának forrásai

- Adminisztratív regiszterek (Nemzeti Hírközlési Hatóság, Vezetékes és Mobil Távközlő Szolgálat, kábeltélevízió-szolgáltatók, internetek),
- GSZR (Gazdasági Szervezetek Regisztere),
- reprezentatív és teljes körű adatgyűjtések.

Távközlés és informatikai eszközök statisztikájának főbb mutatói

- Előfizetők száma
- Beszélgetések száma, beszélgetésidő (mobil és vezetékes távbeszélés)
- Adatforgalom (internet és adatátvitel)
- Műsorok, műsor csomagok (kábeltévé)
- Helyi, helyközi és nemzetközi forgalom

Az internet-előfizetések száma hozzáférési szolgáltatások szerint

Az időszak végén	Kapcsolt vonalon (modem +ISDN)	xDSL	Kábeltév é	Vezeték nélküli	ebből mobilinternet	Egyéb (pl. LAN, bérelt vonal)	Összesen
2003	391 398	114 813	77 189	60 538	..	22 654	666 592
2004	320 494	235 969	135 803	88 122	..	14 489	794 877
2005	241 611	372 523	212 145	155 988	..	18 470	1 000 737
2006	85 878	597 331	374 647	251 774	199 784	19 995	1 329 625
2007	62 985	739 028	563 593	434 361	356 721	32 056	1 832 023
2008	24 742	806 569	718 060	678 123	570 835	83 420	2 310 914
2009	22 403	800 013	782 430	1 036 898	933 000	161 799	2 803 543
2010	15 137	789 657	893 177	1 407 039	1 306 912	236 454	3 341 464

Az internet-előfizetések száma erőteljesen növekedett Magyarországon 2003 óta. Az utóbbi öt évben a mobilinternet-előfizetések növekedtek a legdinamikusabban, míg a vonalasoké visszaszorult.

vi, Pénzügystatisztika

A pénzügystatisztika elsődleges feladata a pénzügyi folyamatok és az azokra ható tényezők nyomon követése az adott régióban, országban vagy az Európai Unióban. A statisztika kialakulásának oka többek között, hogy a nemzetgazdaságban egyre nagyobb szerepe van a jövedelemtranszfereknek.

Pénzügystatisztika fajtái:

- Monetáris statisztika
- Kormányzati pénzügyi statisztika
- Nemzetközi fizetési mérleg
- Vállalatok pénzügyi elemzése
- Pénzügyi szektor helyzetének és fejlődésének vizsgálata

A felsorolt öt részterület közül az első hárommal foglalkozunk kicsit részletesebben.

Monetáris statisztika

A statisztika feladata az országban folyó pénzforgalom rendszerének, szerkezetének mérése. A monetáris statisztikát a jegybank állítja össze, melynek során vizsgálja a pénzforgalom és a reálfolyamatok kapcsolatát (pl. betétállomány összetétele), valamint a kamatszinteket.

Kormányzati pénzügyi statisztika

Feladata a kormányzat és főbb szervezetei jövedelemátcsoportosító tevékenységének nyomon követése. Egyrészt vizsgálják, hogy a költségvetés mennyiben segíti az ország gazdasági céljait, másrészt prognózisokat készítenek. Ezenfelül az állami költségvetés bevételeinek kiadásainak nyomon követése is feladata a kormányzati pénzügyi statisztikának. A legfontosabb beavatkozási eszköz ebben a folyamatban az adórendszer.

Az állami költségvetés mérlege a kormányzati pénzügystatisztika legfontosabb eleme, melyet évente a Parlament fogad el, csak a Parlament módosíthatja, a Pénzügyminisztérium (MEH) készíti és teszi közzé. A statisztikához szorosan kapcsolódik az önkormányzatok költségvetésének vizsgálata.

Nemzetközi fizetési mérleg

A fizetési mérleg egy adott ország rezidens (statisztikai értelemben vett belföldi) és nem rezidens gazdasági szereplői közötti, meghatározott időszakban lezajló reálgazdasági és pénzügyi műveletek számbavételére szolgál. (beáramló-kiáramló; áruk, szolgáltatások, jövedelmek, viszonzatlan folyó átutalások). Jelzi az ország külfölddel bonyolított áru- és pénzforgalmát (pozitív vagy negatív egyenleg?). (Ikerdeficit: Amikor a költségvetési hiány egyben folyó fizetési mérleghiányt is okoz.)

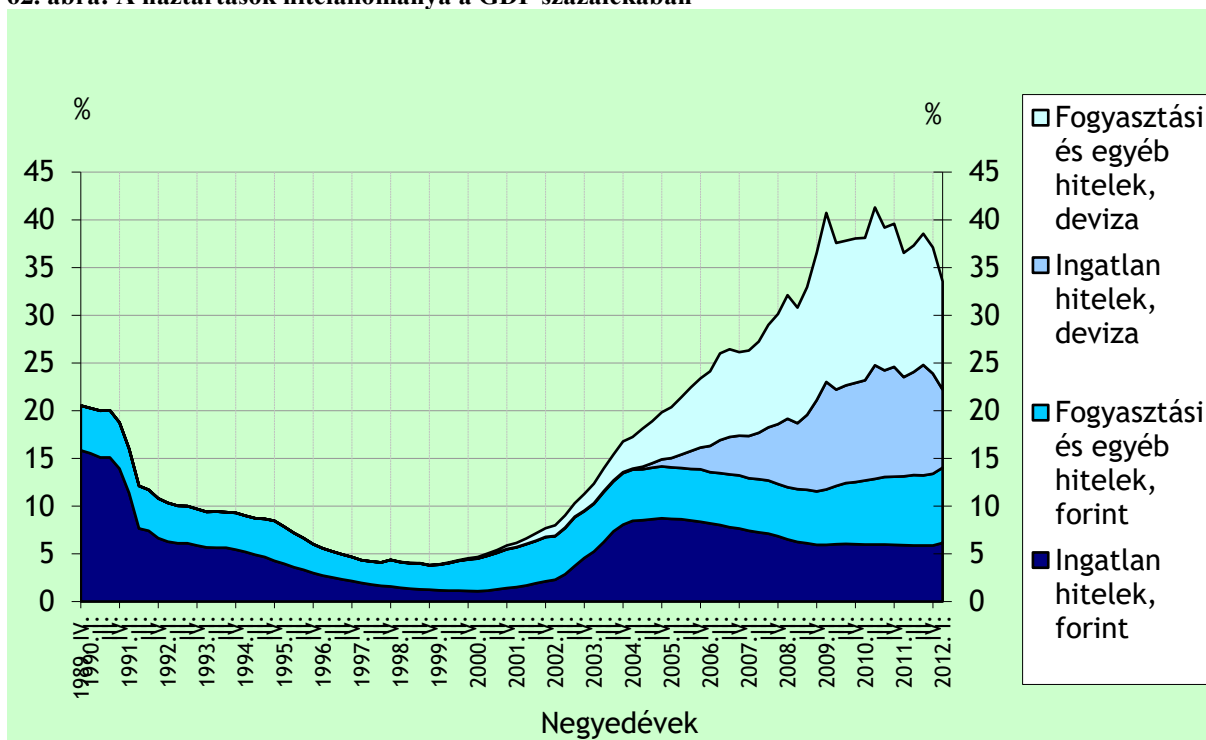
Magyarország fizetési mérlege folyó passzívum. Ezt tőkebeáramlás tudja ellensúlyozni. Ha a tőke „önként jön”, az befektetés, ha nem, az kölcsöntőke. Ez utóbbi esetben a tőkebeáramlásnak „ára”, hozama van. A nem fedezett passzívum a tartalékok változását (csökkenését) eredményezi.

Az USA folyó fizetési mérlege passzív. Ezt nem kell teljes mértékben fedezni, mert az USD tartalékvaluta. Ez is megerősíti azt, hogy a gazdasági világban: „Ha ketten teszik ugyanazt, az nem ugyanaz.”

Az elemzéséhez általában felhasználják:

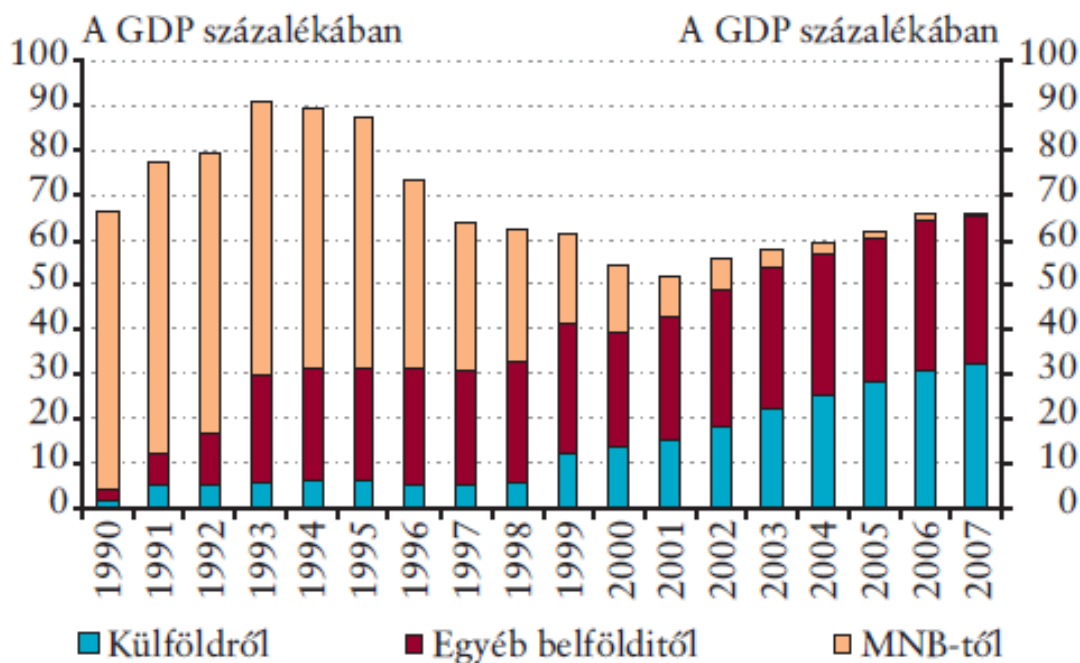
- a külkereskedelmi mérleget,
- az idegenforgalmi mérleget,
- a nemzetközi tőkemozgás adatait (kamatokat),
- az adósságrátát (= adósságállomány az export százalékában).

62. ábra: A háztartások hitelállománya a GDP százalékában

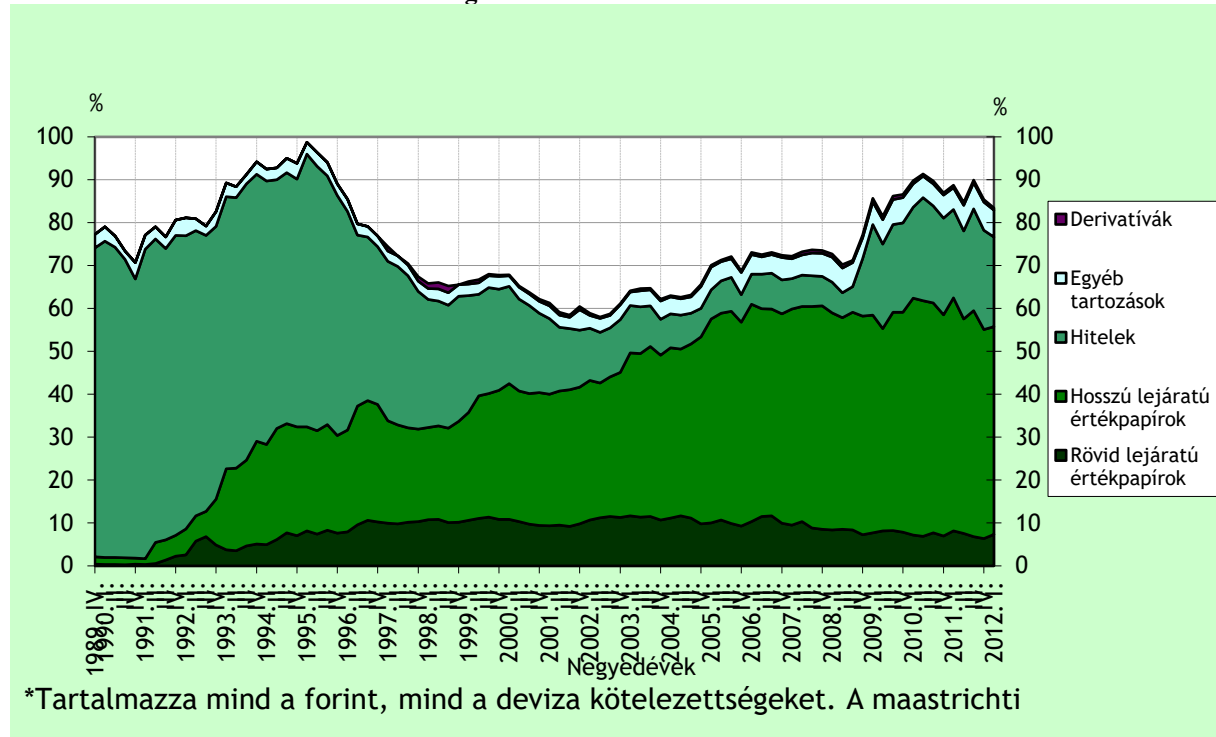
63. ábra: Az államháztartás konszolidált bruttó adóssága fő hitelező szektorok szerint

Az államháztartás konszolidált bruttó adóssága fő hitelező szektorok szerint

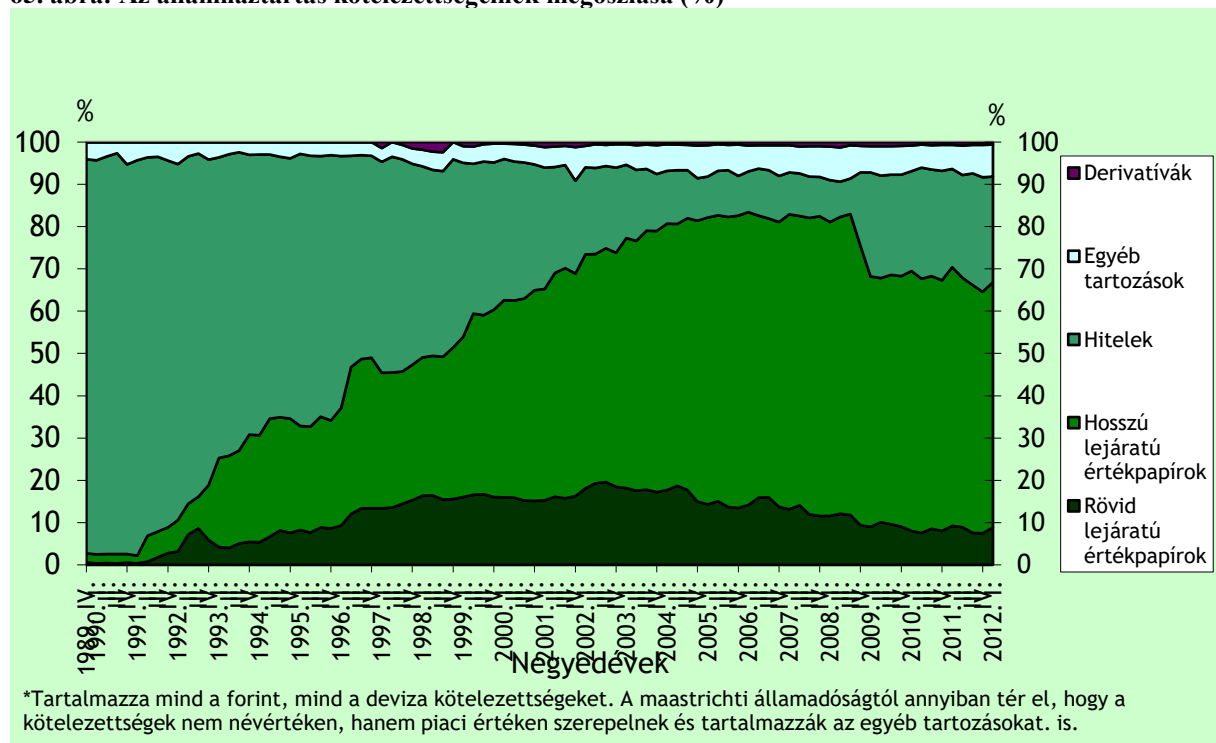

Forrás: MNB.

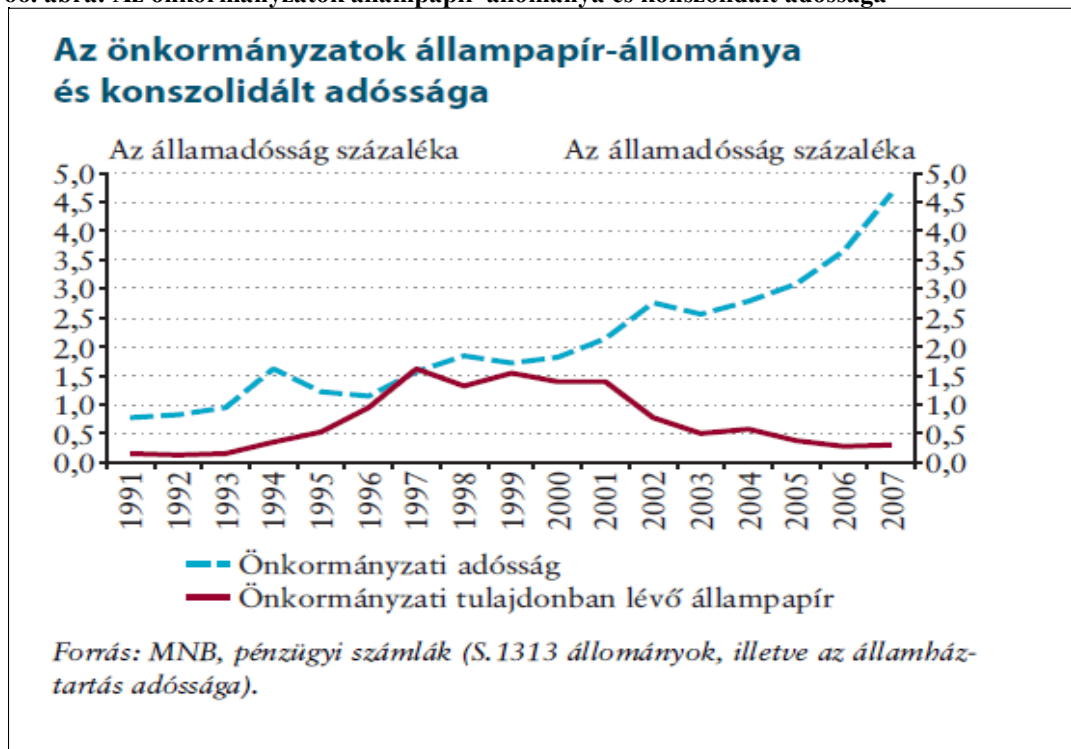
64. ábra: Az államháztartás kötelezettségeinek alakulása a GDP %-ában

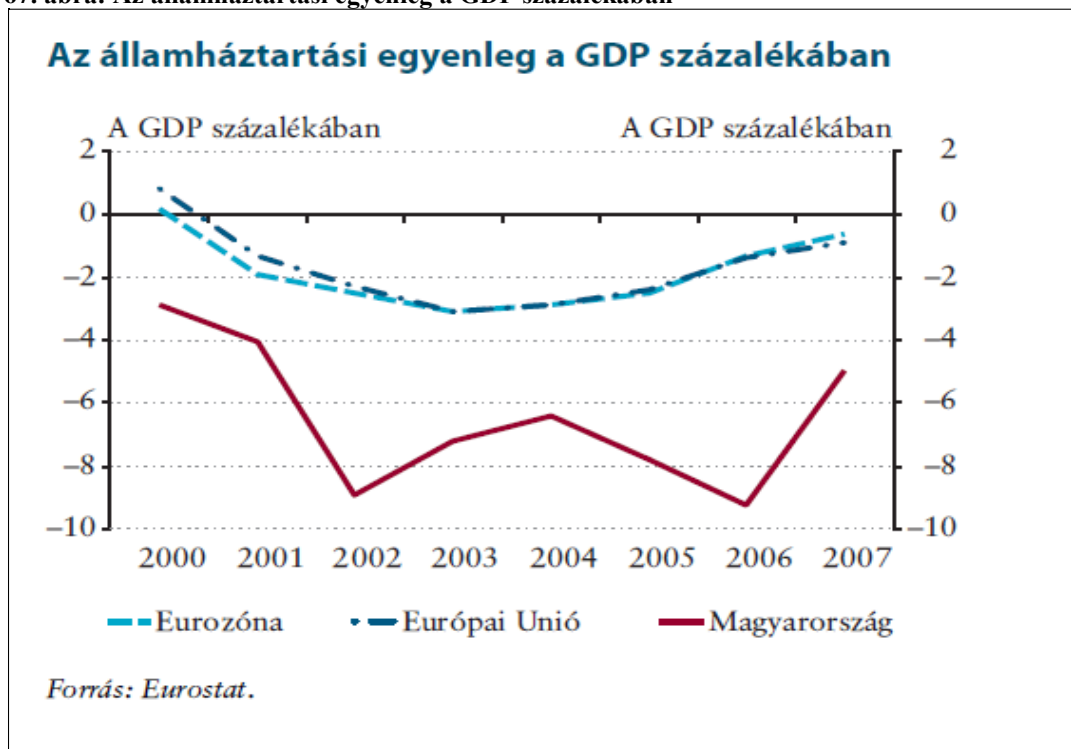
65. ábra: Az államháztartás kötelezettségeinek megoszlása (%)

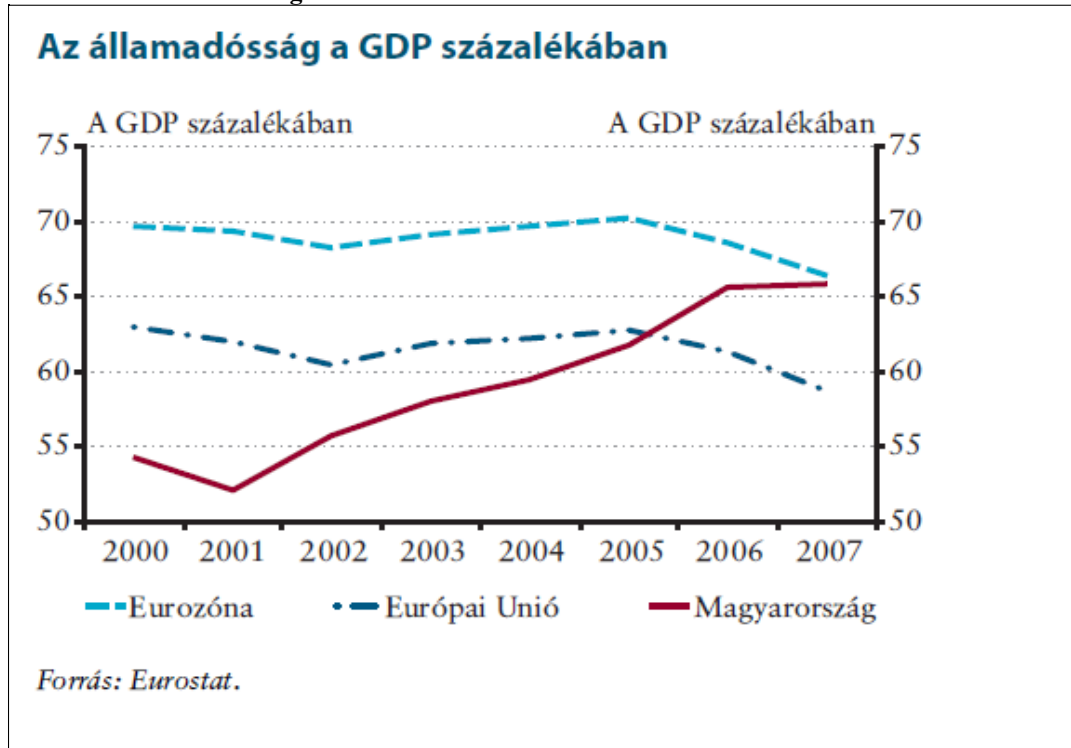
66. ábra: Az önkormányzatok állampapír-állománya és konszolidált adóssága

67. ábra: Az államháztartási egyenleg a GDP százalékában

68. ábra: Az államadósság a GDP százalékában

A fenti ábrából látható, hogy Magyarország államadóssága az utóbbi években dinamikusan növekedett folyó értékben és a GDP százalékában is. Ez a növekedés sokkal nagyobb mértékű, mint az Európai Unió átlaga. A teljes államadósság növekedésében közrejátszott az önkormányzatok növekvő hitelfelvétele. Az adósság szerkezetében is átrendeződés vehető észre, egyre nagyobb az aránya a külfölddel szembeni tartozásoknak.

Az államadósság üteménél gyorsabban növekedett a vizsgált években a lakosság eladósodottsága. Ebben a folyamatban a devizahitelek aránya elkezdett túlzottan magas arányt elérni.

vii, Turizmus

A *turizmus* olyan személyek tevékenységei, akik saját szokásos környezetükből más helyre utaznak, ahol folyamatosan nem több mint egy évet töltenek el pihenési, üzleti vagy más célokból, de nem keresőtevékenységet folytatnak.

Szokásos környezet: egy személy otthonának és munkahelyének vagy tanulmányai helyének közvetlen környéke, valamint az általa gyakran látogatott helyek.

Utazási célok (motivációk):

- ❑ Turisztikai cél
 - o Szabadidős turizmus:
 - szórakozás, pihenés, sport;
 - üdülés;
 - városnézés;
 - természetjárás;
 - rokon, barát, ismerős meglátogatása;
 - iskolai tanulmányút, tábor;
 - gyógykezelés (nemzetközi utazások esetén), egészségmegőrzés;
 - kulturális és sportrendezvény meglátogatása;
 - vadászat;
 - vallási cél;
 - hobbi jelleg.
 - o Üzleti turizmus:
 - konferencia, kongresszus;
 - üzleti út;
 - kiállítás, vásár.

- ❑ Nem turisztikai cél
 - Vásárlás
 - Átutazás
 - Munkavégzés (szezonális, alkalmi munkavégzés, Magyarországon foglalkoztatott, üzletelés)
 - Tanulás
 - Egyéb

A *turizmus statisztikai mérése* a XX. század második harmadától történik, tevékenység szemléletű statisztika. A turizmust a nemzetközi nomenklatúrák nem definiálják önálló ágazatként, így sok ágazat (szálláshely szolgáltatás, vendéglátás, személyszállítás, utazásszervezés stb.) tevékenységeinek halmaza, melyben a kínálati és keresleti statisztika szétválik.

Turisztika statisztika témakörei:

- Kereskedelmi szálláshelyek
- Nem üzleti célú szálláshelyek
- Magánszálláshelyek
- Utazásszervezők
- Lakosság belföldi utazásai
- Külföldiek magyarországi turisztikai kiadásai
- Lakosság külföldi utazásai
- Vendéglátás
- Turizmus szatellit számlák

A turizmusstatisztika fontosabb mutatói:

- Utazók száma
- Vendégek száma
- Eltöltött idő
- Turisztikai fogyasztás
- Utasforgalmi export, import

+

- Turizmus szatellit számla!

A *turizmusstatisztika adatforrásai* elsődlegesen a regiszterek (szálláshelyregiszter, utazásszervezők regiszter), melyek a kínálati oldalra vonatkozóan teljes körű lefedettséget biztosítanak. A keresleti oldalra vonatkozóan reprezentatív összeírások adnak információkat.

A turizmus vizsgálatai során elkülönül egymástól a magyar állampolgárok belföldi és külföldi utazásainak, illetve a külföldi állampolgárok magyarországi tartózkodásainak a vizsgálati rendszere. E három részterület kerül rövid bemutatásra.

A lakosság utazási szokásainak (LUSZ) vizsgálata során egy éven keresztül, negyedévenként 12 ezer háztartást keresnek fel, és arról kérdezik őket, hogy az elmúlt három hónapban részt vettek-e a turizmus valamely formájában: kirándultak, víkendeztek, esetleg hosszabb (négy- vagy többnapos) utazást tettek-e.

Ha utaztak, részletes kérdések következnek az utazás összes érdekes körülményeiről:

- annak okáról (motivációiról),

- hosszáról,
- földrajzi céljáról,
- az utazáshoz használt közlekedési eszközökről,
- az igénybevett szálláshelyekről,
- mennyibe is került az utazás.

Ha nem utaztak az elmúlt időszakban, az iránt érdeklődnek, melyek voltak azok a körülmények, amelyek ezt nem tették lehetővé.

A 12 ezres reprezentatív minta választ ad a lakosság turisztikai utazási szokásainak leglényegesebb kérdéseire.

A külföldiek magyarországi turisztikai kiadásai egy (kérdőíves) keresletfelvétel, melyet a legforgalmasabb határállomásokon, rendszeresen, évente kb. 120 ezer esetben készítenek a Magyarországot éppen elhagyó külföldi állampolgárokkal.

Az utazás összes érdekes körülményeiről megkérdezik a külföldi látogatókat:

- jövetelük céljáról (motivációjáról),
- tartózkodási idejükről,
- mely régiókban jártak,
- milyen közlekedési eszközt vettek igénybe,
- hol szálltak meg,
- mennyibe is került az utazásuk.

A reprezentatív minta választ ad a külföldiek magyarországi utazási szokásainak leglényegesebb kérdéseire. Ez a felmérés alkalmas arra, hogy a külföldiek számára értékesített szolgáltatások exportjának alapadatait szolgáltatassa a fizetési mérleghez.

A lakosság külföldi utazásai

A magyar lakosságnak csak kb. egytized része utazik több-kevesebb rendszerességgel külföldre. Ezért a Lakosság turisztikai utazási szokásai c. felmérés során az alacsony „találati arány” miatt nem gyűlik össze elegendő információ a külföldre irányuló utazások körülményeiről. Ezért

- egyes nagy forgalmú határállomásokon,
- a külföldről hazatérő magyar állampolgárokkal készítenek interjúkat,

- évente kb. 24 ezer esetben.

A felmérés kérdései nagyban hasonlítanak a háztartások körében végzett interjúk során feltettkére, így a reprezentatív minta választ ad a lakosság külföldi utazási szokásainak leglényegesebb kérdéseire. Ez a felmérés alkalmas arra, hogy a külföldi utazások során vásárolt szolgáltatások importjának alapadatait szolgáltatassa a fizetési mérleghez.

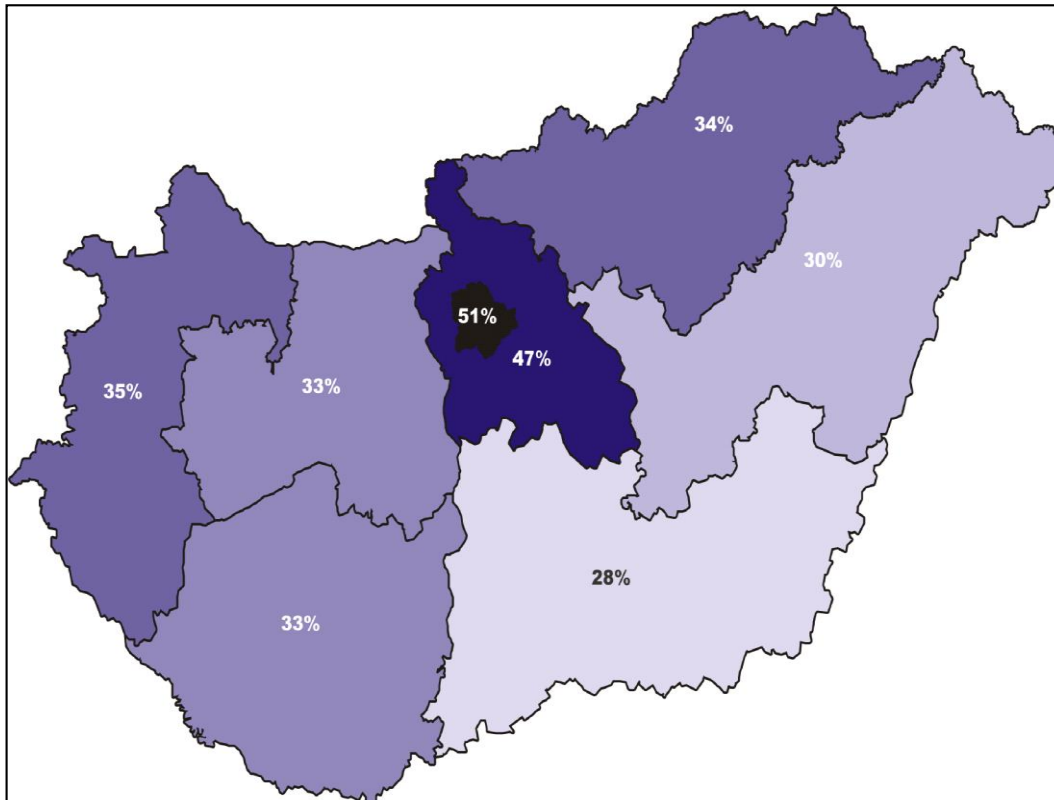
Szálláshely-szolgáltatók összefoglaló adatai, 2011

Megnevezés	Kereskedelmi szálláshely	Egyéb (2009-ig magán-) szálláshelyek	Nem üzleti célú szálláshely	Együtt
Működő egység	3 277	37 129	858	41 264
Szoba	130 400	97 093	13 562	241 055
Férőhely	340 402	221 546	54 483	616 431
Vendég, ezer	8 021	877	445	9 343
Vendégéjszaka, ezer	20 616	3 264	1 473	25 353
Átlagos tartózkodási idő, éjszaka	2,6	3,7	3,3	2,7

A kereskedelmi szálláshelyek száma Magyarországon az utóbbi években stabilizálódott, enyhe területi átrendeződés mellett.

A lakosság utazási aktivitása természetesen erős összefüggést mutat a jövedelmek nagyságával (és a korösszetétellel is), így Budapesten és Pest megyében a legmagasabb az utazásokban részt vevők aránya.

69. ábra: Utazási aktivitás (az utazáson részt vevők aránya a lakosságon belül), 2008

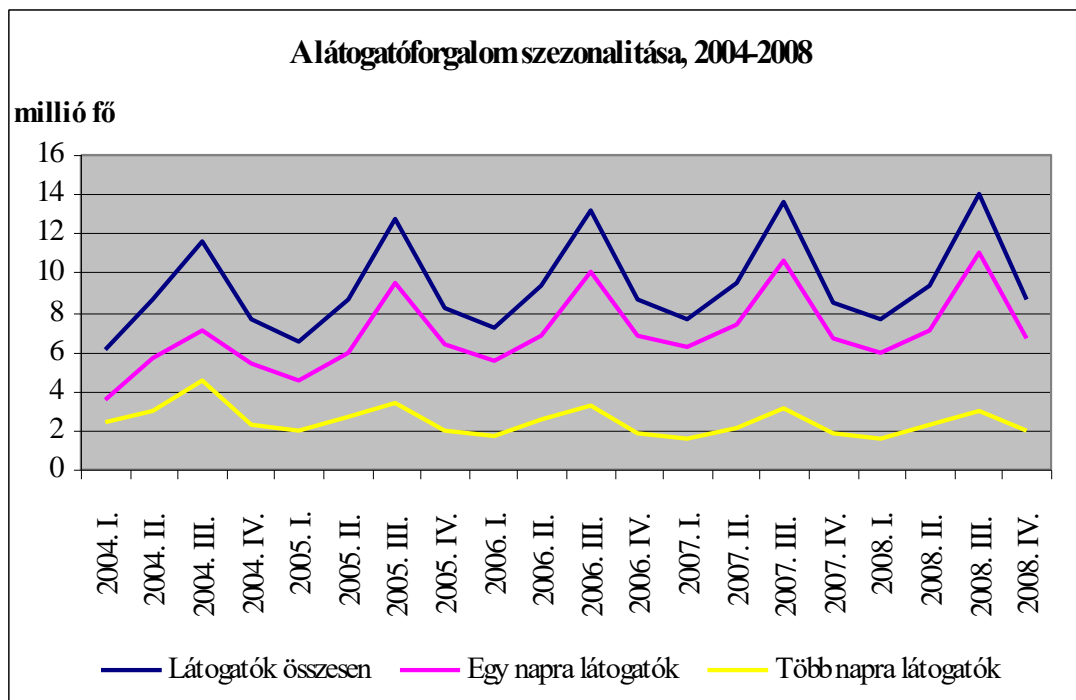
A belföldi utazások alkalmával a legtöbben személygépkocsival, vonattal és autóbusszal közlekednek, és rokonokhoz, barátokhoz, illetve saját nyaralóba tartanak. Csak ezek után következnek a kereskedelmi szálláshelyek, mint desztinációk. Ezek közül a legtöbben szállodákban töltik idejüket, a külföldi vendégekre még inkább igaz ez az utóbbi megállapítás.

A többnapos belföldi utazások jellemzői, 2009. I. negyedév

Megnevezés	1–3	4 és	Összes	1–3	4 és	Összes
	éjszakás	több-		éjszakás	több-	
		éjszakás			éjszakás	
	utazás, ezer fő			utazáson eltöltött idő,		
				ezer nap		
Közlekedési eszköz						
Személygépkocsi, motor	1 930	270	2 200	5 487	1 870	7 357
Autóbusz	499	52	551	1 352	330	1 682
Vasút, HÉV	473	86	559	1 350	590	1 940
Egyéb	6	0	6	16	0	16

Megnevezés	1-3	4 és	Összes	1-3	4 és	Összes
	éjszakás	több-		éjszakás	több-	
		éjszakás			éjszakás	
utazás, ezer fő			utazáson eltöltött idő, ezer nap			
Igénybe vett szállástípus						
Szálloda	341	135	476	1 092	792	1 883
Panzió	100	17	117	302	105	407
Kemping	2	1	3	6	8	14
Ifjúsági szálló, turistaszálló	70	13	83	190	101	291
Munkahelyi üdülő, sporttábor	8	8	15	25	48	73
Magánszálláshely	16	15	31	57	90	147
Saját nyaraló, második otthon	494	30	524	1 397	209	1 606
Rokon, barát által biztosított szállás	1 828	189	2 017	5 031	1 438	6 469
Egyéb	51	0	51	104	1	105

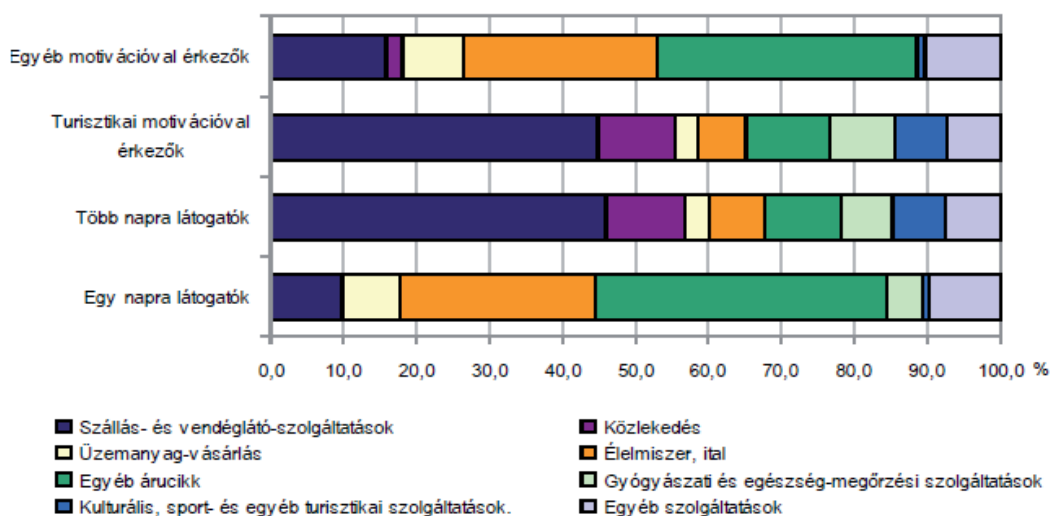
70. ábra: A látogatóforgalom szezonalitása, 2004–2008

71. ábra: A Magyarországra látogató külföldiek fogyasztási szerkezete, 2008

ε

A Magyarországra érkező külföldi látogatók fogyasztási szerkezete

Turizmus, 2001–2010

Év	A kereskedelmi szálláshelyek				Ebből a szállodák			
	vendégei		vendégéjszakái		vendégei		vendégéjszakái	
	összesen	ebből külföldi	összesen	ebből külföldi	összesen	ebből külföldi	összesen	ebből külföldi
Száma, ezer								
2001	6 073	3 070	18 648	10 894	3 988	2 432	11 626	7 640
2002	6 176	3 013	18 450	10 361	4 060	2 427	11 681	7 529
2003	6 315	2 948	18 611	10 040	4 092	2 375	11 699	7 346
2004	6 616	3 270	18 899	10 508	4 571	2 745	12 638	8 106
2005	7 064	3 446	19 737	10 779	5 018	2 911	13 599	8 465
2006	7 183	3 310	19 652	10 046	5 134	2 788	13 701	7 905
2007	7 474	3 451	20 128	10 171	5 417	2 906	14 129	8 008
2008	7 651	3 516	19 974	10 010	5 623	2 983	14 174	7 919
2009	7 151	3 228	18 710	9 220	5 179	2 728	13 103	7 276
2010	7 304	3 386	19 031	9 358	5 522	2 961	13 904	7 728

Magyarország legnépszerűbb városai a vendégéjszakák száma alapján, 2011

Külföldivendég-éjszakák szerint	Belföldivendég-éjszakák szerint
Budapest	Budapest
Hévíz	Hajdúszoboszló
Bük	Siófok
Sárvár	Sopron
Hajdúszoboszló	Hévíz
Balatonfüred	Zalakaros
Siófok	Bük
Győr	Balatonfüred
Zalakaros	Gyula
Sopron	Eger

viii. Kommunális statisztika

A kommunális statisztika az „E” nemzetgazdasági ágra vonatkozik. Napjainkban súlyponteltolódás, szerepváltozás figyelhető meg. Korábban az ellátottság volt fontos, ma a hangsúly a kibocsátások mérésén van.

A kommunális statisztika elemei:

- Gázszolgáltatás,
- vízszolgáltatás, csatornázottság, szennyvíztisztítás,
- energiaszolgáltatás,
- távhőszolgáltatás,
- úthálózat,
- városi zöldterületek,
- hulladékgazdálkodás (köztisztaság, településtisztaság).

Adatforrásokat a teljes körű – település szintű – statisztikai adatgyűjtések és az adminisztratív adatforrások egyszerre biztosítják.

A kommunális statisztika mutatói:

- Ellátott lakások (üdülők) száma
- Erőforrás-használat (naturális mutató és ár)
- Kibocsátások (naturális mutató és ár)

- Épített környezet (utak stb.) állapota (naturális mutató)
- Zöldterületek állományváltozása (naturális mutató)
- Hulladékmennyiségek összetétel és gyűjtés módja szerint (naturális mutató és ár)

Közüemi víztermelés és -szolgáltatás (1990–)

Év	Termelt vízmennyiség, 1000 m ³	Háztartások	Egyéb fogyasztók	Összes	A vízvezeték-hálózat hossza, km
		részére			
		szolgáltatott vízmennyiség, 1000 m ³			
1990	1 012 123,60	579 287,10	331 816,70	911 103,80	52 419,40
1995	795 936,70	421 389,30	240 229,50	661 618,80	58 973,10
2000	721 361,90	388 062,20	172 041,10	560 103,30	62 284,80
2001	687 195,50	372 445,40	162 568,90	535 014,30	62 622,10
2002	726 337,70	381 181,50	165 145,70	546 327,20	63 148,90
2003	739 276,5	395 187,8	165 400,1	560 587,9	63 762,10
2004	701 451,0	372 022,30	160 799,60	532 821,90	64 355,40
2005	677 374,20	371 162,90	149 677,70	520 840,60	64 640,60
2006	668 321,00	370 143,40	142 709,40	512 852,80	64 940,60
2007	666 608,00	375 656,30	138 624,00	514 280,30	65 235,10
2008	640 737,60	361 802,60	130 022,10	491 824,70	65 194,10
2009	633 009,50	360 275,50	121 893,50	482 169,00	65 517,60

Gázellátás, 1990–2010

Év	Vezetékes gázzal ellátott település		Vezetékes gázt fogyasztó háztartás		A gázcsőhálózat hossza, km	Egy háztartási fogyasztóra jutó évi vezetékes gázfogyasztás, m ³
	összesen	az összes település %-ában	összesen	a lakásállomány		
				%-ában		
1990	453	14,8	1 629 706	41,9	22 549	1 142,40
1995	1 525	48,8	2 342 218	58,7	53 477	1 360,10
2000	2 508	80	2 823 732	69,5	72 496	1 227,60
2001	2 635	84,1	2 898 615	71,1	74 559	1 304,70
2002	2 690	85,8	2 969 815	72,4	75 980	1 331,40
2003	2 786	88,6	3 037 255	73,5	78 018	1 505,00
2004	2 826	89,9	3 100 777	74,3	79 377	1 427,00
2005	2 845	90,5	3 158 138	75	80 473	1 456,60
2006	2 847	90,5	3 215 058	75,9	81 033	1 372,50
2007	2 863	90,8	3 260 145	76,3	81 555	1 164,20
2008	2 871	91,1	3 291 554	76,5	82 128	1 152,60
2009	2 876	91,2	3 335 688	77	82 565	1 083,70
2010	2 877	91,2	3 395 984	78,1	82 884	1 067,70

ix, Környezetstatisztika és fenntartható fejlődés

1993. évi XLVI. törvény a statisztikáról:

Stt. 1. § A statisztika feladata és célja, hogy valósághű, tárgyilagos képet adjon a társadalom, a gazdaság, a tulajdonviszonyok, a környezet állapotáról és változásairól az államhatalmi és a közigazgatási szervek, valamint a társadalom szervezetei és tagjai számára.

A statisztikát (a földrajzot és sok más tudományterületet is) a legegyszerűbb módon társadalom- és gazdaságstatisztikai területre lehet bontani. Ezt a felosztást némileg kétségbe vonják a környezettel összefüggő kérdések, hiszen ezek mindkét részterülettel kölcsönhatásban vannak. Ezért sokszor mint a statisztika harmadik pillérét szokták említeni a környezetstatisztikát. Abban mindenesetre egyet lehet érteni, hogy ez a legújabb statisztikai terület, mely adatgyűjtésekre és adminisztratív adatforrásokra egyaránt épül, de sokszor szakértői becsléseket igényel (pl. egy szarvasmarha egy évben átlagosan mekkora mennyiségű metánt bocsát ki), ahol az adatszolgáltatók gyakran az önkormányzatok.

Környezetstatisztika felépítése

- Környezeti elemek statisztikája
- Környezeti számlák rendszere

Környezetstatisztikai területek

- Levegő és éghajlat
- Víz
- Élővilág és természetvédelem
- Erdő
- Hulladék
- Zaj és rezgés
- Egyes gazdasági ágazatok környezeti hatásait leíró statisztikák (pl. agrárkörnyezet, közlekedés és környezet, energia és környezet viszonya)
- Környezetvédelmi ráfordítások
- Környezetvédelmi ipar
- Környezet-egészségügy

Adatforrások:

- statisztikai adatgyűjtések
- mérési eredmények
- adminisztratív nyilvántartások
 - engedélyezési, üzemeltetési nyilvántartások
 - emissziós regiszterek
 - zöldhatósági regiszter
 - HIR (Hulladék Információs Rendszer)

A környezetstatisztika általános csoportosítási lehetőségei:

Napjainkban a környezet állapotáról, terheléséről, védelméről és megújításáról szóló tanulmányok, valamint az azok alapjául szolgáló adatbázisok egyre nagyobb érdeklődésre tartanak számot. A nemzetközi szinten is széles körben elterjedt módszertani fejlesztések egyik legfontosabb eleme a környezeti jelzőszámok, vagyis indikátorok használata.

A jelzőszámok rendszerezése több módon történhet. A nemzetközi gyakorlatban leginkább elfogadottá vált PSR (terhelés-állapot-válasz), illetve DPSIR (hajtóerők-terhelés-állapot-hatás-válasz) modell egy-egy lehetséges csoportosítása ezen mutatóknak. Az OECD ajánlása alapján kifejlesztett PSR-modell azon ok-okozati viszonyon alapul, hogy az emberi tevékenység terheli a környezetet, és változást idéz elő a környezeti elemek minőségében, a természeti erőforrások mennyiségében. A környezet állapotában történt változások és ezek negatív hatásai társadalmi válaszokat indukálnak.

PSR: az OECD fejlesztette ki a 80-as években

DPSIR: Európai Környezetvédelmi Ügynökség dolgozta ki, mely egy elemzési eszköz, amely alkalmas a társadalom és a környezet kapcsolatának rendszerbe foglalására.

DPSIR modell:

- Driving forces – hajtóerők
- Pressures – terhelések
- State – állapot
- Impact – hatás

- Response – társadalmi válasz

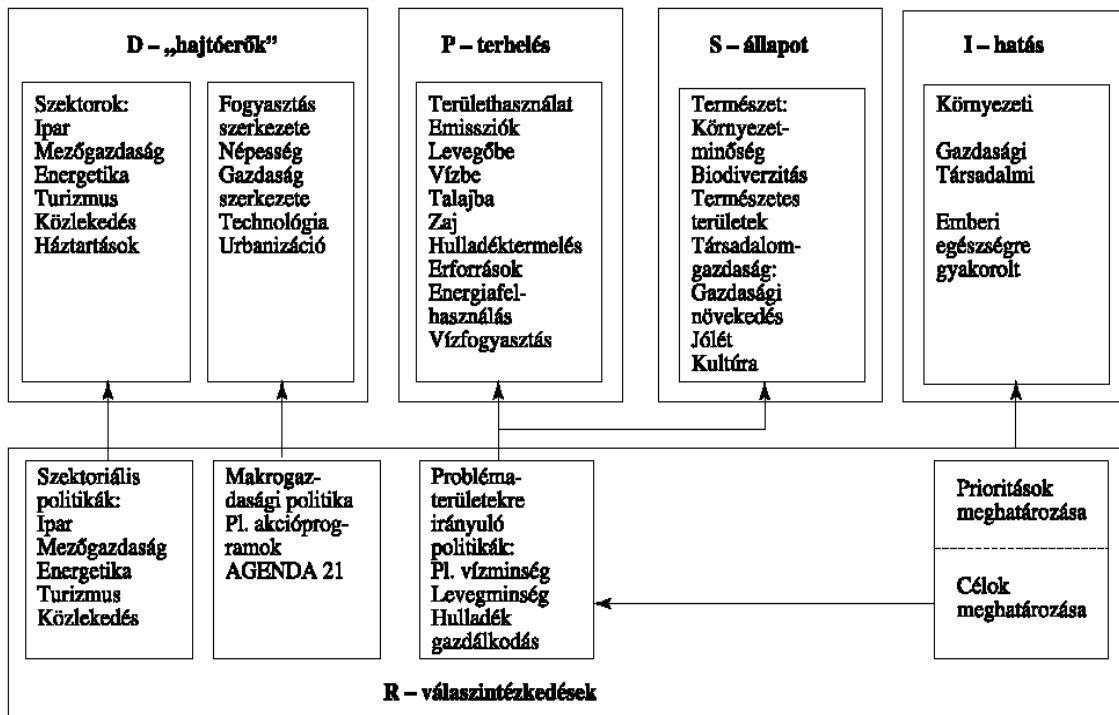
A környezet állapotát befolyásolják a környezetet érő terhelések, amelyek mennyiségét és minőségét a társadalmi hajtóerők szabják meg. A környezet állapotváltozásaiból környezeti hatások származnak. A hatások válaszokat, intézkedéseket indukálnak azok megelőzésére, semlegesítésére. Ezek a válaszok elsősorban a hajtóerők megváltoztatására irányulnak. Oly módon, hogy a hajtóerőkből származó terhelések csökkenjenek, a környezet állapotváltozásai mérséklődjenek, a hatások kedvezőbbek legyenek.

Példa:

Éghajlatváltozás

- hajtóerő: közlekedés, ipar, gazdasági tevékenység
- terhelés: üvegházgázok kibocsátása, földhasználat
- állapot: szén-dioxid és egyéb üvegházgázok koncentrációjának növekedése
- hatás: éghajlatváltozás
- válasz: elkerülési (alacsonyabb kibocsátás) és alkalmazkodási (alkalmazkodás a megváltozott körülményekhez) stratégiák

72. ábra: A DPSIR modell felépítése

Levegő és éghajlat

- Emisszió: az összes, emberi tevékenységből eredő, légkörbe kerülő szennyezőanyagok mennyisége – levegőszennyezés, szennyezőanyag-kibocsátások
- Immisszió: a levegőben jelen lévő szennyezőanyagok mennyisége – légszennyezettség, a levegő minősége

Levegőszennyezés:

Az üvegházhatású gázok globális léptékű problémát okoznak, mennyiségük korlátozása nemzetközi összefogást igényel. Az 1992-es riói ENSZ-konferencia elfogadott egy éghajlat-változási keretegyezményt az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése érdekében. Ez a legfontosabb három szennyezőanyagra, a szén-dioxidra, a metánra és a dinitrogén-oxidra vonatkozik. Az 1997-es Kiotói Jegyzőkönyv már olyan aggregált mutatót tartalmaz, amely újabb három, a részlegesen fluorozott szénhidrogénekre (HFC-k), a perfluor-szénhidrogénekre (PFC-k) és kén-hexafluoridra (SF₆), tehát összesen hat üvegházhatású gázra terjed ki.

A hat üvegházhatású gázzal kapcsolatos (ÜHG) kiotói vállalás képezi az itt bemutatott mutatók alapját. Az első három mutató a szén-dioxid (CO₂), a metán (CH₄) és a dinitrogén-oxid (N₂O) gázokkal kapcsolatos, amelyek szerepe részarányukat tekintve a legjelentősebb az éghajlatváltozáshoz vezető környezeti terhelésben. A negyedik mutató új, amely a részlegesen fluorozott szénhidrogénekre (HFC-k), a perfluor-szénhidrogénekre (PFC-k) és a kén-hexafluoridra (SF₆) vonatkozik.

Az egyes üvegházhatású gázok globális felmelegítési képessége (GWP) eltérő. (100 éves időhorizonton CO₂ = 1, CH₄ = 21. Ez azt jelenti, hogy 100 év alatt 1 tonna metán 21 tonna CO₂-nek megfelelő felmelegedést okoz.) Az üvegházhatású gázok GWP-egyenérték segítségével számított kibocsátásainak mutatói összehasonlíthatók.

Magyarország a Kiotói Jegyzőkönyv keretében vállalta, hogy a választott 1985–1987-es időszakhoz viszonyítva az üvegházhatású gázok kibocsátását 2008–2012-es időszakra 6%-kal csökkenti. Ez a vállalás országonként eltérő, az EU-15-é 8%.

A savasodás, a Föld felszínének közelében lévő (troposzférikus) ózon és az eutrofizálódás jelenléte összefüggésben van a határokon is áttérjedő környezeti problémákkal, amelyek fő okozói a levegőbe kerülő kén-dioxid, nitrogén-oxidok, illékony szerves vegyületek, ammónia

és ezek kémiaiilag átalakult vegyületei. A levegőbe jutott kén- és nitrogén-dioxid száraz vagy nedves ülepedés formájában kikerül a légkörből, és savasodást okoz. A savasodás káros hatása a biológiai közösségekben, az erdőkben, a felszíni vizek elszennyeződésében, a vízellátó rendszerek, az épületek, a műemlékek és emlékművek károsodásában jelentkezik. A tározók, tavak, vízfolyások eutrofizálódásának következménye a felgyorsult algaövekedés.

A troposzférikus ózon (nem közvetlen kibocsátás eredménye, hanem főleg a nitrogén-oxidok és az illékony szerves vegyületek jelenlétében a napsugárzás hatására képződik) igen veszélyes az emberi egészségre, különösen a légzőszervekre és a légutakra, továbbá hozzájárul az éghajlatváltozáshoz is.

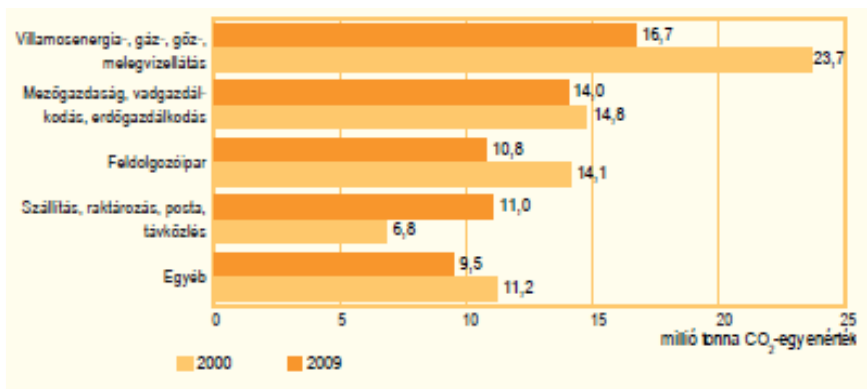
A szilárd anyagok nagy koncentrációban – különösen a finom (10 µm-nél kisebb) szemcsék – egészségkárosítók, elsősorban szív- és tüdőbetegségeket okozhatnak.

Légszennyező anyagok kibocsátás (tonna)

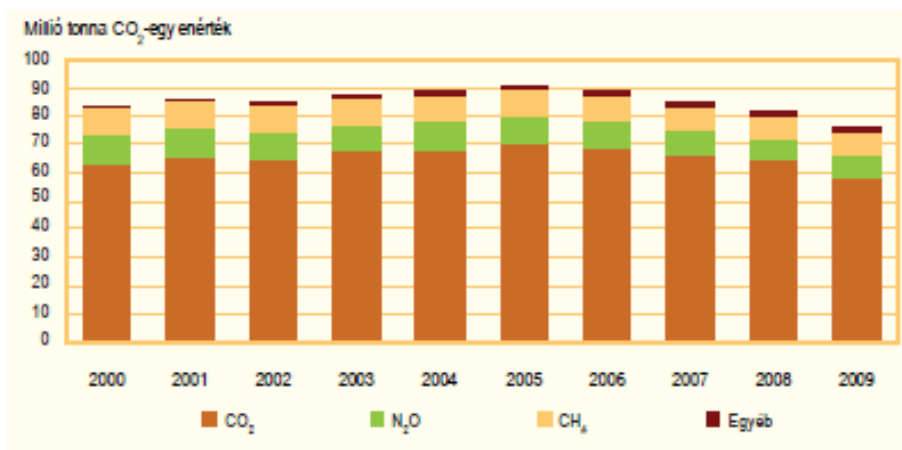
Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kén-dioxid (SO₂)									
összesen	1 010	705	486	129	118	84	88	80	32
ebből: hőerőművekből	423	436	383	20	10	10	10	10	11
Nitrogén-oxidok (NO_x)									
összesen	238	190	186	204	208	190	183	167	162
ebből: közlekedésből	116	101	110	135	142	123	117	105	96
Szilárdanyag (PM)									
összesen	205	155	129	90	83	60	64	80	166
ebből: lakosságtól	75	44	27	46	40	18	21	32	23
Szén-monoxid (CO)									
összesen	997	761	633	565	504	406	368	309	480
ebből: közlekedésből	568	449	436	397	358	321	278	221	238
Illékony (nem metán) szerves vegyületek (NMVOC)									
összesen	150	150	173	177	177	148	141	128	109
ebből: közlekedésből	73	73	61	59	60	58	51	42	30
Metán (CH₄)									
összesen	559	452	462	428	424	421	410	403	404
ebből: hulladékkezelésből	151	165	177	176	174	172	169	165	162
Szén-dioxid (CO₂) (bruttó)									
összesen	72 505	61 681	58 723	60 702	59 496	57 710	56 286	50 596	51 393
ebből: hőerőművekből	22 178	23 901	23 558	18 382	19 458	20 317	19 425	16 212	16 562
Ózonréteget károsító anyagok									
Telítetlen freonok (HCFC)	..	0,94	1,10	0,16	0,14	0,16	0,12	0,09	..

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat; Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

73. ábra: Az ágazati üvegházgáz-kibocsátás alakulása

74. ábra: Az üvegházgáz-kibocsátás szerkezete, 2000-2009

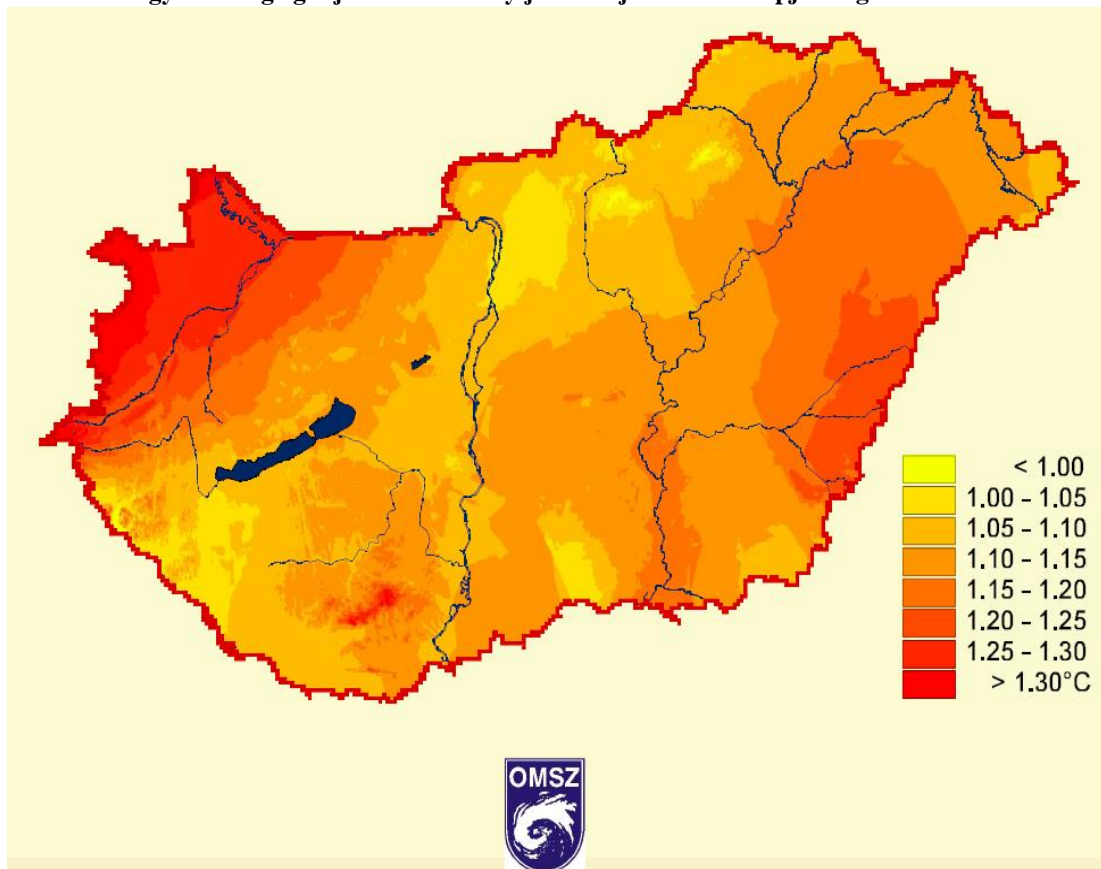

Éghajlatváltozás

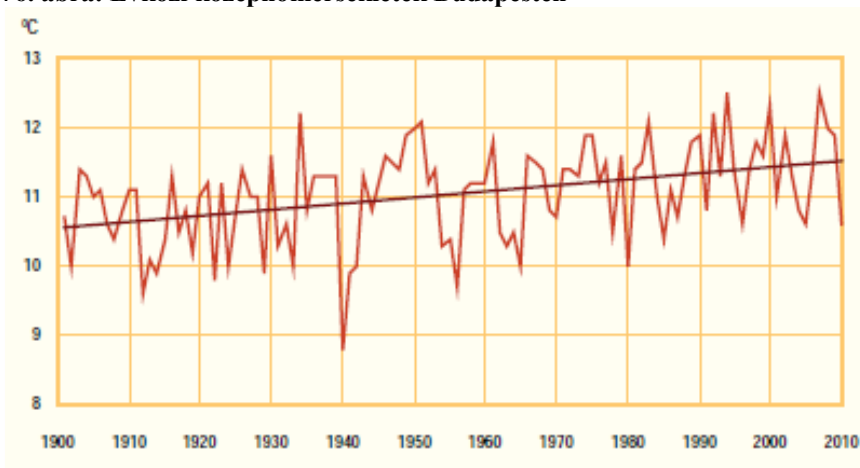
Bár az éghajlatváltozás alapvetően természetes jelenség, a mai szóhasználatban legtöbbször az ember tevékenysége – elsősorban a károsanyag-kibocsátás és az üvegházhatású gázok arányának növekedése – által okozott, hosszú távú éghajlati változásokat értjük alatta.

Az éghajlatváltozásra általában Magyarországon az előrejelzések szerint kevesebb csapadék, nagyobb átlaghőmérsékletek, továbbá az időjárás nagyobb változékonysága (szélviharok, árvizek, hőségek) lesznek a jellemzőek.

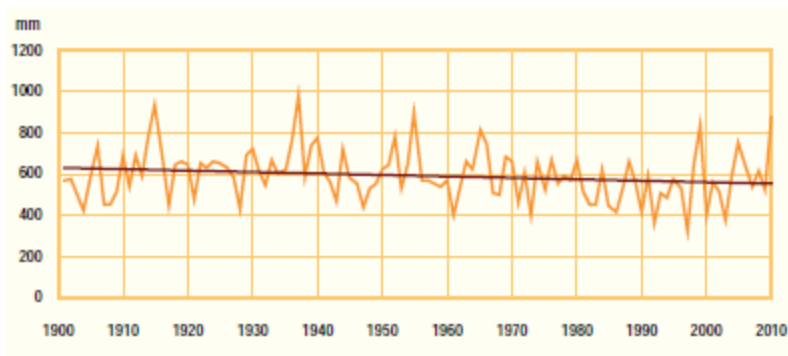
75. ábra: Magyarország éghajlatának néhány jellemzője 1901-től napjainkig

76. ábra: Évközi középhőmérsékletek Budapesten

77. ábra: Csapadékösszegek Budapesten

Víz

A **vízkészlet** rendelkezésre állása térben és időben egyaránt eltéréseket mutat, akár egy ország területén belül is. Használata éppen ezért állami felügyeletet, jogi és közgazdasági szabályozók alkalmazását igényli.

A vízkészletek használati értékét elsősorban azok rendelkezésre álló mennyisége határozza meg, a felhasználás prioritási rendjét a feladatok fontossága és a víz minősége függvényében határozzák meg.

Tekintettel arra, hogy a felszíni vizek jelentős része határokon átlépő környezeti elem, feltétlenül szükséges a nemzetközi összefogás a vízgazdálkodásban.

A **szennyvíztisztítás** és kármentesítés szempontjából a legfontosabb feladat a felhasznált ivóvízből keletkezett szennyvizek minél nagyobb arányú összegyűjtése és az előírásoknak megfelelő tisztítása, majd szigorú ellenőrzés melletti visszaengedése felszíni vizeinkbe.

A vízzel kapcsolatos statisztikai területek:

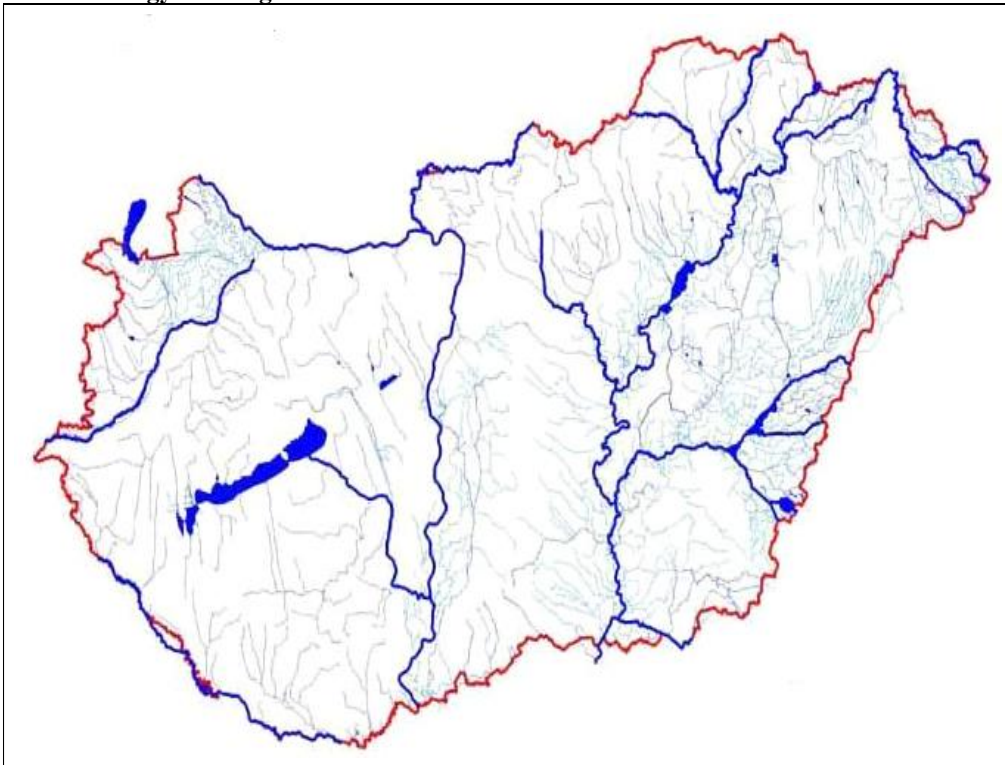
- Vízkészlet
- Vízfelhasználás
- Vízszennyezés
- Szennyvíztisztítás, kibocsátás
- vízminőség

78. ábra: A Kárpát-medence vízrajzi és domborzati térképe

A Kárpát-medence vízrajzi és domborzati térképe a nagy vízszabályozások előtt

79. ábra: Magyarország felszíni vizei

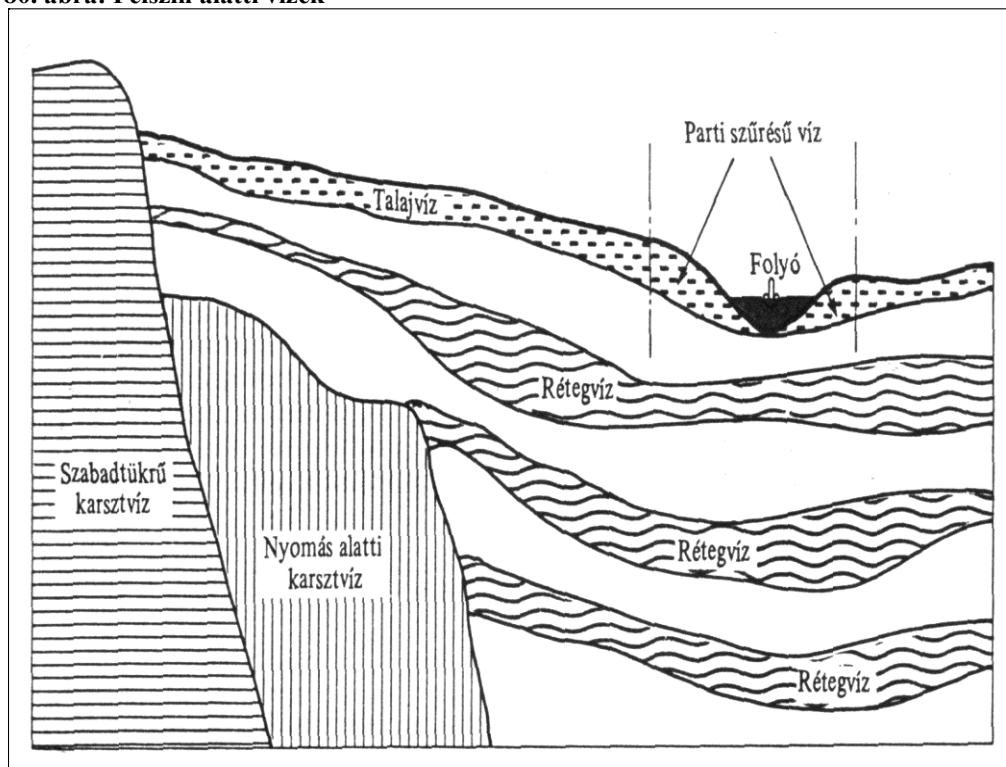

Vízkielégítés:

Felszíni vízkészlet 94%-a külföldről származik. Mintegy 65%-a a Duna, 22%-a a Tisza és 13%-a a Dráva vízgyűjtő területén áll rendelkezésre. Felszín alatti vízkészlet (a víztermelés aránya, 2003):

- parti szűrésű víz (33%)
- talajvíz (4%)
- rétegvíz (50%)
- karsztvíz (13%)

80. ábra: Felszín alatti vizek

Magyarország állóvizei:

Magyarországon 1200 természetes és mesterséges tó van. Összterületük: 900 km², az ország területének kevesebb, mint 1%-a.

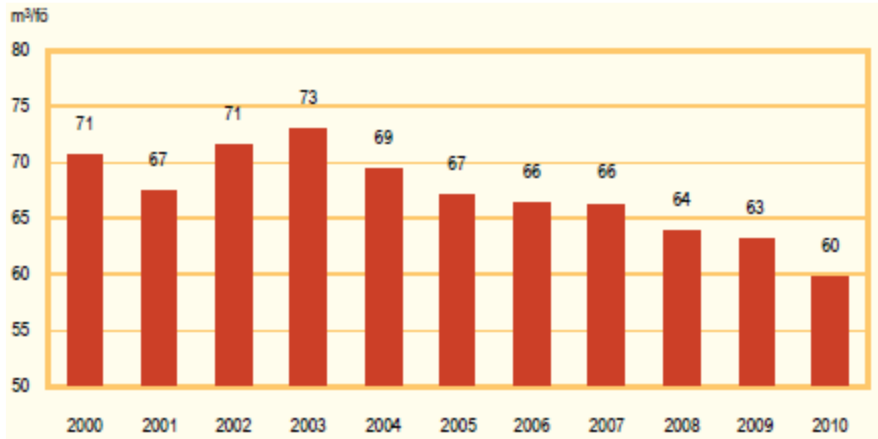
A Balaton 600 km², a Velencei-tó 25 km², a Fertő tó 309 km², (ebből 198 km² Ausztriában), a halastavak 78 km², a tározók, bányagödrök 15 km², a folyók holtágai 46 km², az egyéb természetes tavak pedig 45 km² területet tesznek ki.

Vízfelhasználás lehet:

- Lakossági (ivóvíz – szigorú minőségi követelmények)

- Ipari (a villamosenergia-ipar kiemelt felhasználó)
- Mezőgazdasági (öntözés, halgazdaság)

81. ábra: Víztermelés

Vízszenyezés

Szenny- és használtvíz-kibocsátás mutatói:

- mennyisége (pl. közcatornán elvezetett szennyvíz mennyisége)
- elvezetőhálózat kiterjedtsége
- minősége (tisztítást igénylő vagy nem igénylő – ez utóbbinak nagy része hűtővíz)
- fontos a kibocsátó tevékenysége (gazdasági ágak vagy ágazatok szerint)

Szennyvízkezelés fontos mutatói a szennyvíztisztítási kapacitás és a szennyvíztisztítás módja.

Ez utóbbi lehet:

- első fokozat: mechanikai tisztítás (ülepítés, felúsztatás, rácsok) a lebegőanyag 60%-kal csökkenthető;
- második fokozat: biológiai tisztítás (célja a szervesanyag-eltávolítás lebontó mikroorganizmusok segítségével);
- harmadik tisztítási fokozat (tápanyag-eltávolítás – P, N, fertőtlenítés stb.).

A háztartások éves nitrogén- és foszforkibocsátása szennyvíztisztítás után

Év	Csatlakoztatott népesség			Nitrogén- kibocsátás a háztartásokból, kg/fő	Foszfor- kibocsátás a háztartásokból, kg/fő
	első fokozatú szennyvíztisztításhoz,%	második fokozatú szenny- víztisztításhoz, %	harmadik fokozatú szennyvíztisztításhoz, %		
1990	22,6	13,3	1,1	3,98	0,86
1995	22,5	16,9	0,9	3,95	0,85
2000	16,2	24,3	5,5	3,51	0,75
2001	20,3	22,9	6,2	3,55	0,76
2002	19,6	22,7	9,7	3,36	0,72
2003	16	20,5	18,4	2,89	0,62
2004	17,9	21	19,2	2,92	0,63
2005	18,9	20,4	21,3	2,87	0,62
2006	18,1	29,5	15,8	3,11	0,67
2007	16,7	25,7	24	2,79	0,6
2008	17,8	24,2	26	2,74	0,59

A harmadik fokozatú szennyvíztisztítás aránya Magyarországon folyamatosan növekszik, ami mindenképpen kedvező folyamatnak tekinthető.

Élővilág és természetvédelem

Magyarországon az első természetvédelmi jellegű törvény 1879-ben született, amely az erdővédelemről rendelkezett. Egészen 1961-ig a természetvédelem egyet jelentett az erdővédelemmel. Ekkor az Országos Természetvédelmi Hivatal létrehozásával önálló irányítás alá került a természet védelme. Az akkor létrehozott természetvédelmi területek aránya 4,5% volt, 2008-ra 9,5%-ot foglalnak el az ország területéből.

Az országos jelentőségű védett kategóriába tartozó területek nagysága 837,5 ezer ha volt 2008-ban, 2,6%-kal nagyobb területet érintve a 2000. évinél. E védett területek csaknem 58%-a nemzeti park. A legsokoldalúbb természetvédelmi területi kategóriát jelentő nemzeti parkok száma 10, területük 440,8 ezer ha-ról 482,6 ezer ha-ra bővült az évtized alatt.

A tájvédelmi körzetek a környező területeknél gazdagabb természeti értékeket védenek, de megművelt területeket és lakott településeket is tartalmaznak. A 37 tájvédelmi körzet az országos jelentőségű természetvédelmi területek 39%-át teszi ki.

A természetvédelmi terület természeti vagy egyéb értékek megóvására és fenntartására szolgál. 2008-ban a 163 természetvédelmi terület az országos jelentőségű természetvédelmi területekből 3,6%-ban részesedett. A természetvédelmi területek a legheterogénebb csoportot jelentik a

védett természeti területek között. Ide tartozhatnak rezervátumok, termő-, ill. tenyészhelyek, védett parkok, arborétumok vagy esetleg történelmi emlékhelyek.

A Natura 2000 területek kijelölése 105 állat-, 36 növényfaj és 46 élőhelytípus vonatkozásában történt meg. A hazánkban élő európai jelentőségű, illetve a nagy tömegben az országon átvonuló madárfajok védelmét 55 Különleges Madárvédelmi Terület biztosítja. A Különleges Természetmegőrzési Területek száma 467. A két terület nagysága mintegy 1 950 ezer hektár, amelynek 39%-a már meglévő védett területeket foglal magában.

Környezetstatisztikai szempontból fontos mutatók (élővilág):

- erdők egészségi állapota,
- Flóra és fauna veszélyeztetettségi állapota,
- vadállomány, vadgazdálkodás,
- mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állományváltozása
- védett természeti területek száma, nagysága
 - országos jelentőségű és helyi jelentőségű védett területek
 - nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek, természeti emlék

Országos jelentőségű természeti területek

Év	Nemzeti park	Tájvédelmi körzet	Természetvédelmi terület	Összesen	Az ország területéhez
	1000 ha				
2000	441	349	26	816	8,8
2001	441	349	26	816	8,8
2002	485	310	26	821	8,8
2003	485	309	26	821	8,8
2004	484	317	28	829	8,9
2005	486	324	29	839	9
2006	486	324	29	839	9
2007	486	327	32	845	9,1
2008	483	325	30	838	9

2000-ben tíz ország, Magyarország részvételével, aláírta az Európa Tanács által elfogadott Európai Táj Egyezményt (azóta 35 ország csatlakozott az egyezményhez).

A tájvédelem alapvető célja, hogy elősegítse a tájak, táji értékek megőrzését, támogassa az ezen alapuló tájpolitikát, tájtervezést, tájfejlesztést, kialakíthassa a tájakra vonatkozó örökségvédelmi szemléletet. Továbbá, hogy megvalósuljon a tájvédelemben az európai együttműködés.

A tájvédelem lényeges eszköze a létesítmények tájba illesztése (telepítési helyszín megválasztása, környezetterhelő hatások mérséklése, tájjelleghez alkalmazkodó kialakítása). A tájrehabilitáció gyakorlatában az elsők között felvállalt feladat az országban százszámra fellelhető néhai bányagödrök, külszíni fejtések természeti tájba való visszaillesztése, a tájsebek gyógyítása.

Erdő

Az utóbbi évtizedekben az erdők és az erdészet ügye egyaránt politikai és közéleti kérdéssé vált, a fokozatosan előtérbe kerülő társadalmi, gazdasági és ökológiai problémák következtében. A riói Föld-csúcsot követően valamennyi jelentős nemzetközi szervezet felvette programjai sorába az erdők és az erdészet problémakörét.

Az erdők védelme, és a fenntartás-orientált erdőgazdálkodás teljes körűvé tétele uniós szinten került szabályozásra, a magyar törvényhozás mára szinte hiánytalanul adaptálta az ezen környezeti elemre vonatkozó jogszabályi kötelezettségeket.

Magyarország területének csaknem ötödét, 1903 ezer hektárt borított erdő 2008-ban. Mind az erdőterület, mind az erdősültség foka (20,5%) évről évre növekszik, ami önmagában kedvező képet mutat. Ha azonban összehasonlítjuk az Unió országaival, hazánk alatta marad az EU átlagának, ami 35% felett van. A következő 20-25 évre távlati cél hazánkban a 25-26%-os erdősültség elérése. Az elmúlt közel egy évtizedben az erdőtelepítések és fásítások nyomán évente 10-15 ezer hektárral nőtt az erdőterület nagysága, és átlagban több mint 26 ezer hektár területet újítottak fel évente.

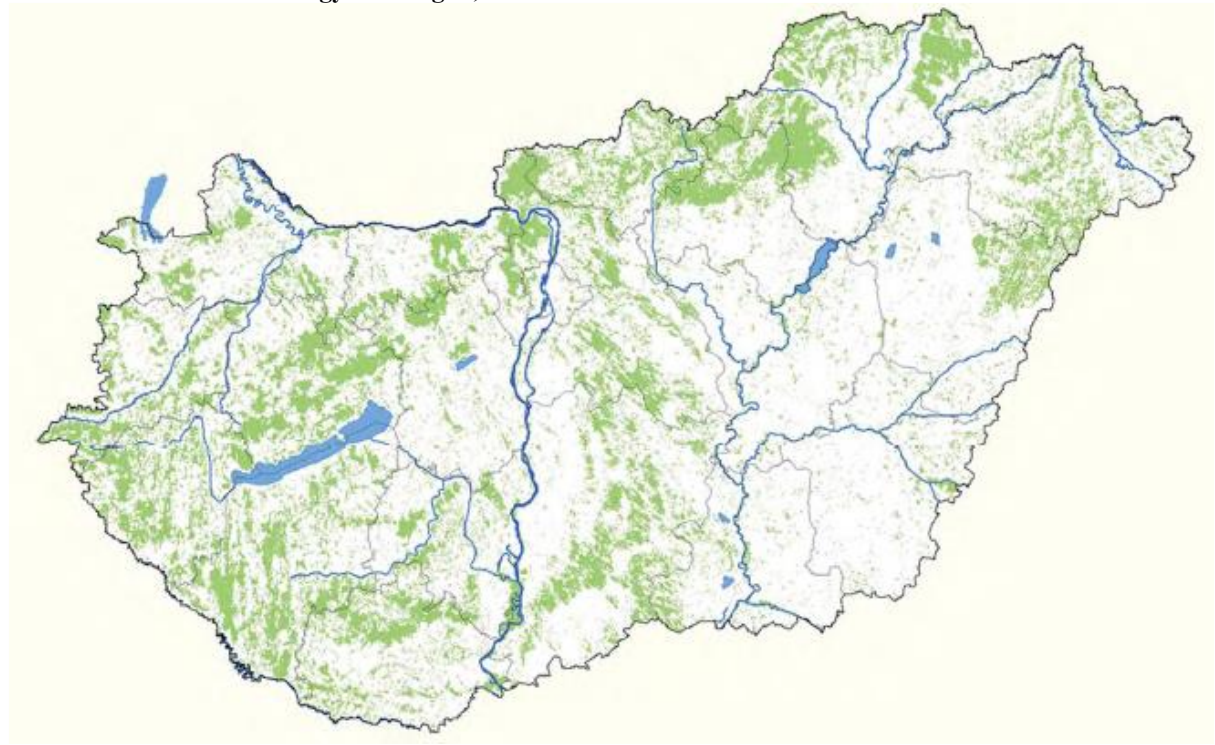
Környezetstatisztikai szempontból lényeges mutatók:

- erdőterület (rendeltetés szerint) – hektár
- faállománnyal borított terület (fafajcsoportok és korosztályok szerint) – hektár
- élőfakészlet (fafajcsoportok és korosztályok szerint) – 1000 m³
- éves folyónövedék – 1000 m³
- fakitermelés (1000 m³), erdőtelepítés, erdőfelújítás (hektár)

Az erdőterület alakulása

Év	Összes erdőterület		Összes erdőgazdálkodási célú terület, 1000 hektár
	1000 hektár	aránya az ország területéből, (%)	
2000	1 773	19,1	1 908
2001	1 787	19,2	1 921
2002	1 804	19,4	1 937
2003	1 823	19,6	1 955
2004	1 836	19,7	1 968
2005	1 851	19,9	1 981
2006	1 853	19,9	1 983
2007	1 891	20,3	2 019
2008	1 903	20,5	2 031

82. ábra: Erdőterületek Magyarországon, 2010

Hulladék

Hulladék fogalma: A hulladék az emberi tevékenység során keletkező anyag, amely keletkezési helyén felesleges, ott fel nem használható és további kezelést igényel.

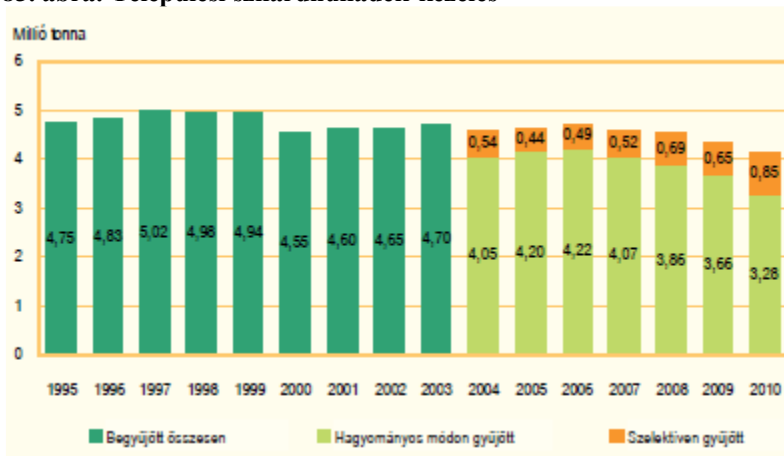
Csoportosítási lehetőségek:

- a halmazállapota szerint: szilárd, iszapszerű és folyékony
- a keletkezés helye szerint: települési (háztartási vagy azzal együtt gyűjtött), termelési (ipari, mezőgazdasági stb.)
- veszélyesség szerint: inert hulladékok (építési bontási), nem veszélyes hulladékok és veszélyes hulladékok

A különböző forrásokból származó hulladékok mennyisége a gazdasági növekedéssel párhuzamosan, de annál intenzívebb tempóban növekszik. A hulladék mint környezeti probléma előtérbe kerülésével a hulladékok gyűjtésével és kezelésével foglalkozó hulladékgazdálkodás napjainkra önálló gazdasági ágazattá nőtte ki magát.

Az EU VI. Környezetvédelmi Akcióprogramja hangsúlyozza, hogy a hulladékgazdálkodás tervezése során az elsőbbséget élvez a megelőzés mellett az újrahasznosításra, valamint az energiahatékony felhasználásra kell a legnagyobb figyelmet fordítani.

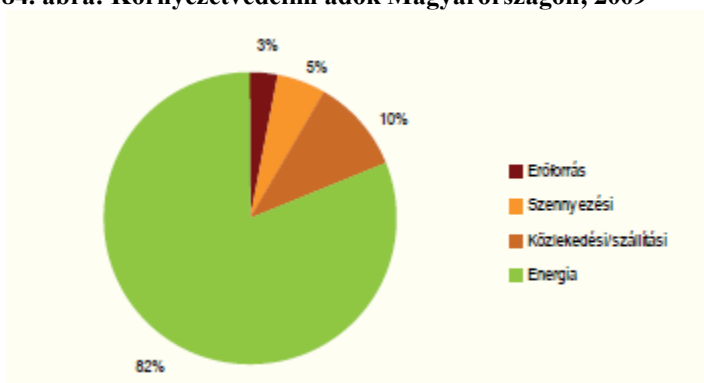
83. ábra: Települési szilárdhulladék-kezelés

Környezeti számlák mutatói:

- Erőforrásszámlák
 - Készletek, anyagáramlás naturális és értéki mutatói
- Emissziós számlák
 - Kibocsátásintenzitások nemzetgazdasági áganként naturális és értéki mutatók
- Ráfordításszámlák
 - Környezeti beruházások és ráfordítások és környezeti adók értékben

84. ábra: Környezetvédelmi adók Magyarországon, 2009

Fenntartható fejlődés fogalma

„Olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégítsék szükségleteiket”

A fenntartható fejlődés témakörei

- Gazdasági fejlődés
- Szegénység és társadalmi kirekesztés
- A társadalom előregedése
- Közegészségügy
- Klímaváltozás és energia
- Termelési és fogyasztási minták
- Természeti erőforrások használata
- Szállítás
- Jó kormányzás
- Globális partnerség

A mutatók hierarchikus rendszere

- Az első szinten lévő mutatók (12 fő mutató) átfogó képet nyújtanak az egyes területeken végbemenő főbb tendenciákról.
- A második szinten található mutatók (45) – az első szint mutatóival együtt – a fő célkitűzések megvalósulását mérik.
- A harmadik szint mutatói (98 elemző mutató) egy-egy altéma mélyebb elemzésére adnak lehetőséget.

V.3, Mérlegek

A termékmérlegek a részletes elemzést segítik, általában termékcsoportokra vonatkoznak, fizikai mértékegységekben mutatják ki. Felépítésük: termelés – forgalom – fogyasztás – felhalmozás. Példák: energiamérleg, legfontosabb nyersanyagok, mezőgazdasági termékek.

Gabonafélék összevont mérlege 2004–2006

Megnevezés	Gabonafélék összesen		
	2004	2005	2006
Összevont mérleg, tonna			
Nyitó készlet	4 728 541	10 415 336	13 854 933
Betakarított összes termés	16 779 333	16 212 463	14 467 371
Behozatal	203 485	130 134	117 290
Forrás összesen	21 711 359	26 757 933	28 439 594
Ipari feldolgozás	2 129 942	2 212 592	2 216 557
Takarmányfelhasználás	5 871 071	5 754 517	5 663 611
Vetőmag-felhasználás	467 063	461 167	450 574
Kivitel	2 578 295	4 216 885	5 192 513
Egyéb felhasználás	6 321	3 299	1 861
Veszteség	243 331	254 540	244 419
Záró készlet	10 415 336	13 854 933	14 670 059
Felhasználás összesen	21 711 359	26 757 933	28 439 594
Ebből belföldi élelmezésre	2 008 564	2 092 939	1 997 061

Energiamérleg

Energiamérleg oldalai

- ❖ források = nyitókészlet + termelés + import
- ❖ felhasználás = fogyasztás + export + zárókészlet

Szintjei: nemzetgazdasági és vállalati, létezik egyedi és összevont energiamérleg. Ebből számolható a fajlagos energiafelhasználás (energiamennyiség/lakos).

Az energiamérleg termelési oldala

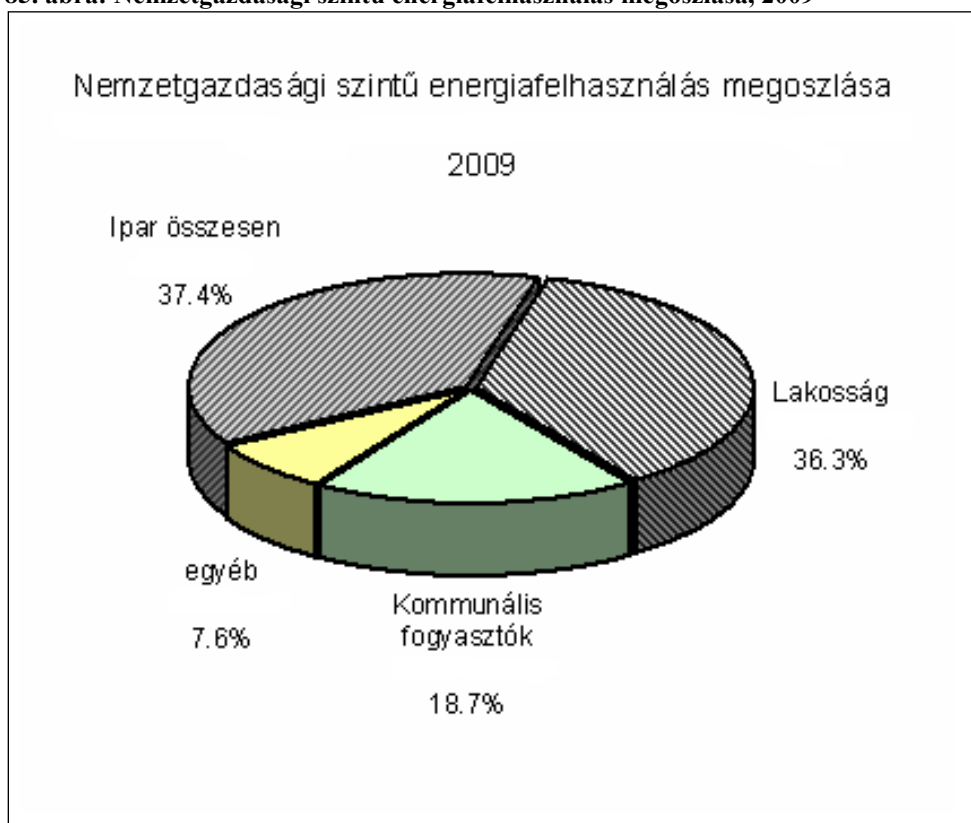
Megnevezés	2008		2009	
	kt, Mm3 at 15oC,GWh	PJ	kt, Mm3 at 15oC,GWh	PJ
I. TERMELÉS		435,8		458,5
Szén	9 404	70,9	8 986	65,1
Ezen belül: mélybányászat + peremi külf. mátraaljai lignit	1 363	15,4	959	10,7
Kőolaj	811	33,9	791	33,1
Gazolin	259	10,9		8,7
Földgáz /nettó száraz/	2 643	84,0	2 968	95,8
Bányászati PB	165	7,8	197	9,3
Vízerőművi villamos energia	213	0,8	228	0,8
Atomerőművi villamos energia	14 818	161,5	15 426	168,1
Szélerőművi villamos energia	205	0,7	331	1,2
Tűzifa		25,1		28,2
Egyéb (fa- és mezőgazdasági hulladék)		26,1		32,9
Geotermikus		4,0		4,0
Kommunális hulladék		3,3		3,3
Egyéb (biogáz, bioüzemanyag. napenergia.stb)		6,9		8,0

Az energiabehozatal, -forrás, -felhasználás

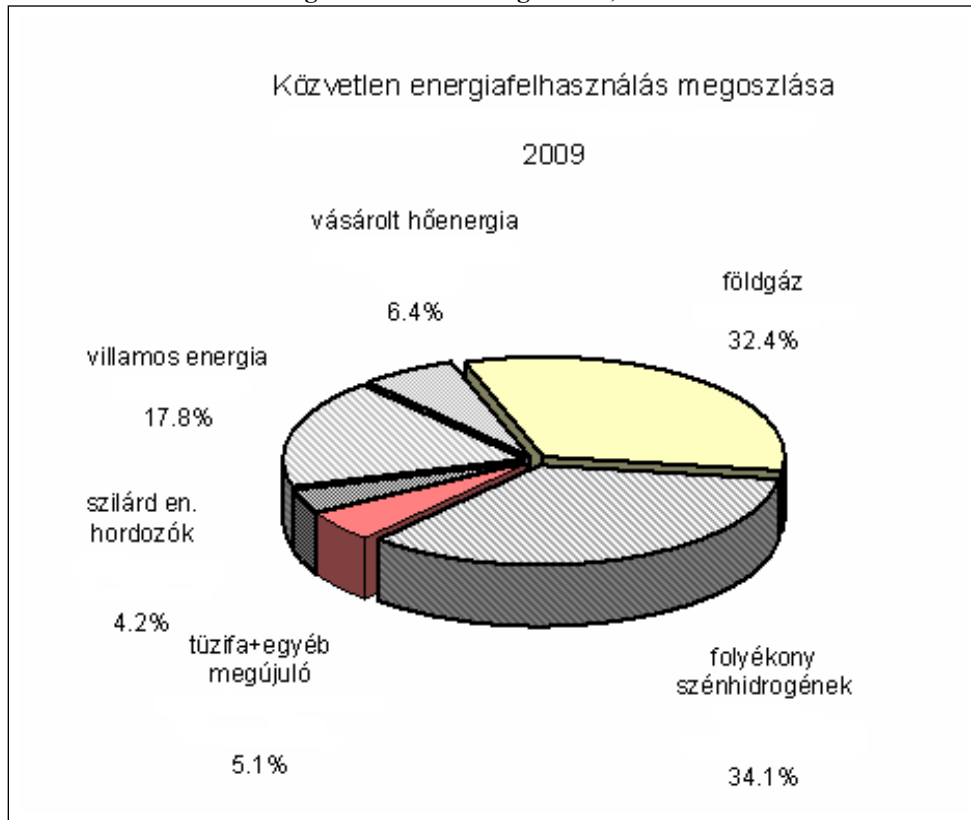
Megnevezés	2008		2009	
	kt, Mm3 at 15oC,GWh	PJ	kt, Mm3 at 15oC,GWh	PJ
II. BEHOZATAL		868,0729		732,9198
Szén	2744	70,961	1717	46,589
Brikett	16	0,335	0	0,358
Koksz	16	0,453	6	0,17
Kőolaj	6665	278,578	5424,571	226,7471
Kőolajtermékek	2636	109,685	2573	106,8163
Földgáz	11403,1	390,4421	9635	331,0586
Villamos energia (imp-export szaldó)	3903	14,0508	5513	19,8468
Tűzifa és egyéb kommunális hulladék		3,568		1,334118
III. FORRÁS ÖSSZESEN		1303,878		1191,402
Le: kivétel		145,3363		106,2699
készletváltozás		32,21282		29,49243
IV. BELFÖLDI FELHASZNÁLÁS		1126,329		1055,64
ebből: országos villamos energia		43928		41721

A lakosság és az ipar energiafelhasználása közelítőleg megegyezik egymással. Az energiahordozók közvetlen felhasználásában a földgáz és a kőolaj külön-külön több mint egyharmad arányt tesz ki a teljes fogyasztásnak.

85. ábra: Nemzetgazdasági szintű energiafelhasználás megoszlása, 2009

86. ábra: A közvetlen energiafelhasználás megoszlása, 2009

5c, Nemzeti számlák, Nemzetgazdasági elszámolások

Nemzeti számlák rendszerének nemzetközi mérföldkövei

- 1953. az ENSZ első nemzetgazdasági számlarendszerének kidolgozása
- 1970. a „Kék könyv” = SNA (System of National Accounts) megjelenése
- 1993. SNA módosítása
- 1995. Az ESA megjelenése

Nemzetiszámla-számítások hazai mérföldkövei

- 1893–1916 Fellner Frigyes nemzeti vagyon- és nemzetijövedelem-számításai
- 1968-tól párhuzamos ENSZ és KGST módszertan alapján történő számítások
- 1970-től a fekete- és szürkegazdaság egyre több elemére készítenek becsléseket
- 2007-től becslések az illegális tevékenységekre is
- 1996-tól negyedéves GDP-számítások

A nemzeti számlák célja, hogy valóságghú képet adjanak a nemzetgazdaságban zajló termelés folyamatáról, az arra ható tényezőkről, a forgalmazás és fogyasztás kapcsolati rendszeréről, melyben annak elemei szoros összefüggésben vannak egymással. A nemzeti számlák rendszere kiegészülhet szatellit számlákkal (pl. Turizmus szatellit számlák, Mezőgazdasági Számla Rendszer).

A nemzeti számlák feladata integrálni az ágazati termelési, forgalmazási, fogyasztási és felhasználási statisztikákat, azok fogalmait, módszertanát (de nem jelent azonosságot!), lehetővé tenni a nemzetközi összehasonlítást és a gazdasági folyamatok előrejelzését.

A nemzeti számlák elvei és elszámolási szabályai:

Események, jelenségek makrogazdasági következményeinek teljes körű, mindenre kiterjedő leírása, egységes (konzisztens) elvek alapján, számszerűen összefüggő (koherens) rendszerben. Ebben a folyamatban maga az esemény lehet gazdasági (pl. vállalkozó dönt a termelés szerkezetéről) vagy nem gazdasági (beteg megoperálják, hurrikán keletkezik). Bár mindenképpen *a megvalósult közvetlen gazdasági következményeket (műtét költségei, a romba dőlt épületek értéke) írja le a rendszer.*

Mi marad ki ebből rendszerből?

1. Humán tőke

- A tudás a nemzetgazdaság „vagyonának” legnagyobb tétele.
- A számbavétel akadálya, hogyan lehetne gazdaságilag értékelni a tudást?

2. Szabad javak

- A környezeti feltételek meghatározóak a jólét alakulásában: *napfény, eső, levegő, tenger, mint táplálékforrás stb.*
- Nincs olyan egység, amely elsajátíthatná a keletkezett jövedelmet, hasznot.
- Ha korlátozott erőforrássá válik, akkor lesz értéke (*szén-dioxid-kibocsátás*).

3. Háztartáson belül nyújtott szolgáltatások

- A személyi szolgáltatások nagy részét a magánháztartások tagjai nyújtják egymásnak: lakhatás, ételmezés, ruházkodás, gondoskodás. Hasonló jellegű az önkéntes munka is.
- Elsősorban nem gazdasági megfontolások alapján történik a termelés. A piaci ár nehezen értelmezhető.

4. Állam hosszú távú társadalmi kötelezettségei

- Ez a fajta „államadósság” (nyugdíjfizetési kötelezettség) többszöröse az adott évi összes államháztartási kiadásnak.

A jelenségek értékelése

- A nemzeti számlák a nemzeti valutában kifejezett értékadatokkal mérik az eseményeket. (Kivétel a munkaerőinputot kifejező munkaidő.)
- A nemzeti valuta értéke időben változik. Különböző időpontban értékelt adatok nem hasonlíthatók össze, mert más a mértékegységük. Ezért:
 - *Az állományi adatokat egyazon időpontban mérjük. Két időpont között a fizetőeszköz értékváltozását kimutatjuk.*
 - *A folyamatok esetén időszaki átlagárakat használunk. Minél hosszabb az időszak, annál kevésbé tényleges ár az átlagár.*

Rezidens szervezeti egységeknek nevezzük azokat az egységeket, amely egységeket gazdasági érdekeik tartósan (legalább egy évig) az adott nemzetgazdasághoz kötik. Kivételt képeznek a tanulók és az államok hivatalos delegáltjai. Ezek a küldő ország rezidensei maradnak. E szerint az osztályozás szerint a nemzetgazdaság rezidens szervezeti egységek rendszere, míg a külföld nem-rezidens szervezeti egységek rendszere, csak az adott nemzetgazdasággal kapcsolatban álló állományok és folyamatok.

Rezidens szervezeti egységek osztályozása

- Háztartások (fogyasztói hasznosság maximalizálása)
- Vállalatok (profitmaximalizálás)
- Pénzügyi vállalatok (kockázatkezelés)
- Kormányzat (jóléti funkciók, externalitások kezelése, állam működésének biztosítása, gazdaság szabályozása stb.)
- Nonprofit intézmények (a kormányzathoz hasonló jóléti funkciók, externalitások kezelésének felvállalása, de magánfinanszírozásból)

Nemzeti számlák vonatkozási köre: Tartalmazza a vállalatok, vállalkozások, költségvetési szervek és a nonprofit szervezetek, egyéni és kisvállalkozások hozzáadott érték adatait (létrehozott új értéket).

Elszámolási szabályok, a számbavétel időpontja szerint megkülönböztethető:

- *Eredményszemlélet:* Elszámolás a reálgazdasági esemény (termelés, tulajdonváltás, adóalap keletkezése stb.) időpontjában.
- *Pénzforgalmi szemlélet:* Elszámolás a pénzfizetés (átutalás) időpontjában.

Fontos kiemelni, hogy lényeges időbeli eltérés adódik például az adók vagy a kamatok keletkezése és azok pénzbeli teljesítése között. Esedékesség egy harmadik időpont.

Nemzeti számlák fogalmai

Kibocsátás: az adott gazdasági egység által más, a termelő és szolgáltató gazdasági egységen kívüli egységek számára előállított, valamint a saját végső fogyasztásra kerülő termékek és szolgáltatások összessége. A kibocsátást a nemzeti számlák alapján értékelik.

Összes kibocsátás részei

- Saját termelésű termékek értékesítése, és a
- Saját termelésű javak készletváltozása
 - *Együtt: piacon ténylegesen eladott és eladásra szánt termékek és szolgáltatások*
- Vállalatokon belüli, telepek közötti termékátadás
- Saját alkalmazottaknak természetben adott illetmények
- Barterforgalomban átadott termékek
- Saját beruházásra felhasznált és saját előállítású javak
 - *Együtt: piacra nem kerülő termelés*

Folyó termelőfelhasználás: a termelési folyamat során az elszámolási időszakban más termelőegységtől vásárolt termékek és szolgáltatások értéke, amelyeket új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel. (Az állóeszközök értékcsökkenése azonban nem

része a folyó termelőfelhasználásnak.) A folyó termelőfelhasználás értékelése piaci beszerzési áron történik.

Alapár: Az az ár, amennyit a termelő egységnyi termék vagy szolgáltatás értékesítésekor realizál. (Azaz az értékesítési árból le kell vonni a termelő által befizetett termékadókat, és hozzá kell adni az értékesítéshez kapcsolódó terméktámogatásokat.)

Piaci beszerzési ár: Az az ár, amelyet egységnyi termék vagy szolgáltatás igénybevételéért a felhasználó ténylegesen fizet. (Tehát nem tartalmazza a termelő célú felhasználáshoz vásárolt termékek és szolgáltatások után visszaigényelhető áfát, valamint a terméktámogatások értékét.)

A bruttó felhalmozás a bruttó állóeszköz-felhalmozás és a készletváltozás összege.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás tartalmazza az elszámolási időszakban vásárolt vagy saját termelésben előállított tárgyi eszközök és immateriális javak értékét, a használt tárgyi eszközök értéknovekedését, a külföldről származó tárgyeszköz-appointot, valamint a pénzügyi lízing konstrukcióban beszerzett tárgyi eszközök értékét.

A készletváltozás az elszámolási időszak során a gazdasági szektorok saját termelésű és vásárolt készletállományában bekövetkezett változás értéke.

Bruttó hazai termék (GDP) alapján: termelési oldalról számítva egyenlő az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapján értékelt bruttó hozzáadott értékek (azaz a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbségeinek) és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és -támogatások egyenlegének összegével.

Bruttó hazai termék (GDP), piaci beszerzési áron

Termelési oldalról:

+ az alapján számított bruttó hozzáadott értékek összege

+ termékadók

– terméktámogatások

Felhasználási oldalról:

- + háztartások végső fogyasztási kiadásai
- + államháztartás végső fogyasztási kiadásai
- + nonprofit intézmények végső fogyasztási kiadásai
- + bruttó állóeszköz-felhalmozás
- + készletváltozás
- + export
- import

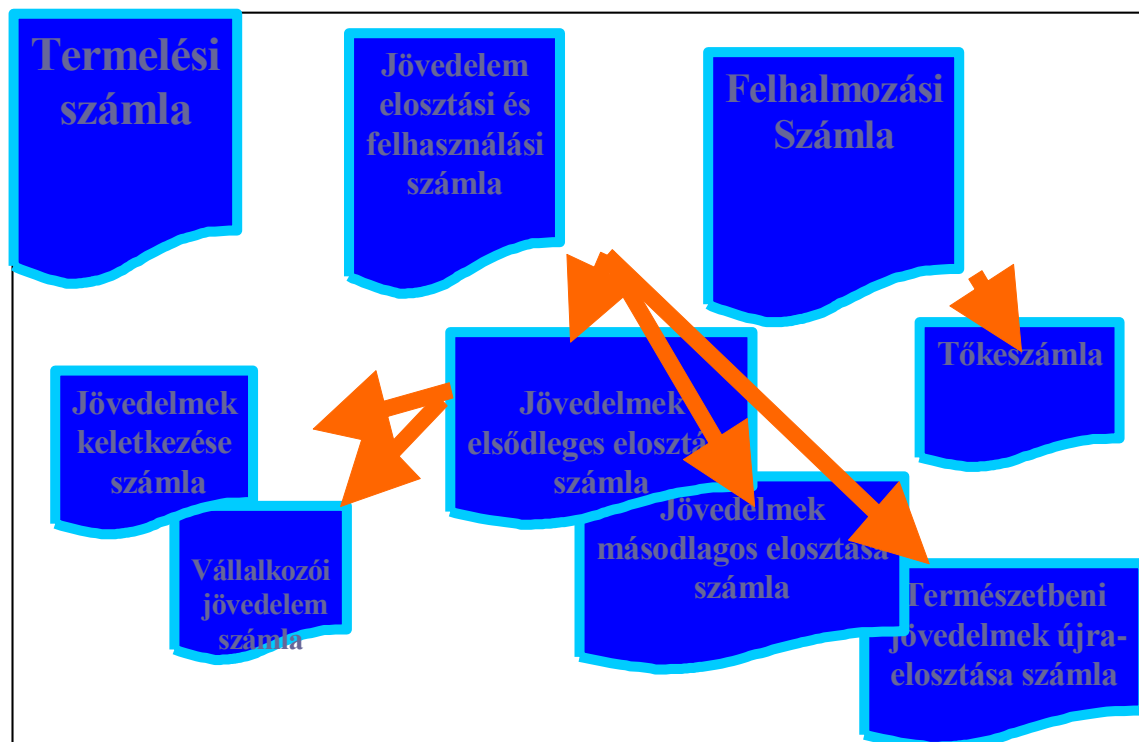
Bruttó hazai termék (GDP) számítható

- az összes anyagi és nem anyagi termelés alapján
- felhasználási oldalról
- jövedelmi adatok alapján

Bruttó nemzeti termék (GNP=Gross National Product): egy bizonyos ország állampolgárai és jogi személyei (elsősorban vállalatai) éves termelésének pénzben kifejezett mérőszáma. A folyó árakon mért bruttó nemzeti terméket *nominális GNP*-nek, az inflációval korrigált mutatószámot *reál GNP*-nek nevezzük. A bruttó nemzeti terméket úgy kapjuk meg a bruttó hazai termékéből egy adott országban, hogy levonjuk belőle a hazai devizakülföldiek teljesítményét, és hozzáadjuk a hazai állampolgárok és vállalatok külföldön szerzett jövedelmét. A bruttó nemzeti termék (GNP) tehát a jövedelem-transzferekkel korrigált bruttó hazai termék (GDP). A két mutató között elsősorban a nagy tőke- vagy munkaerő-exportőr országok esetében jelentős az eltérés.

A nemzeti számlarendszer három részre osztható: a termelési számlára, a jövedelemszámlára és a felhalmozási számlára.

87. ábra: A Nemzeti számlarendszer felépítése

A termelési számla: A termelési folyamathoz kapcsolódó gazdasági műveleteket tünteti fel. Az intézményi szektorokra és ágazatokra készül, forrásait a kibocsátás, felhasználásait a folyó termelőfelhasználás adja, ezek különbsége a bruttó hozzáadott érték. Nemzetgazdasági szinten a termelési számla egyenlegező tétele a bruttó hazai termék, a GDP.

A jövedelemszámlák a jövedelmek keletkezését, elosztását és felhasználását a nemzetgazdaság szektorai szerinti bontásban és összesítve mutatják be.

A jövedelmi folyamatok nem azonosak a pénzmozgással, annál többek a természetbeni jövedelmekkel, viszont nem tartalmazzák a tőke-transzfereket és az az eszköztartási nyereséget.

Elsődleges jövedelem keletkezik azoknál az intézményeknél, amelyek részt vesznek a termelőfolyamatban termelőként vagy tőketulajdonosként. Az **elsődleges jövedelem** az adott időszak alatt a termelési tényezőtulajdonosok (tőkebefektetők és munkavállalók) által megtermelt jövedelem. Azaz munkabér, kamat, osztalék stb.

Másodlagos jövedelmek típusa:

- interperszonális jövedelmek (személyek közötti átcsoportosítás, redisztribúció),
- interterponális jövedelmek (időbeni átcsoportosítás, pl. nyugdíj)

Jövedelemtípusok:

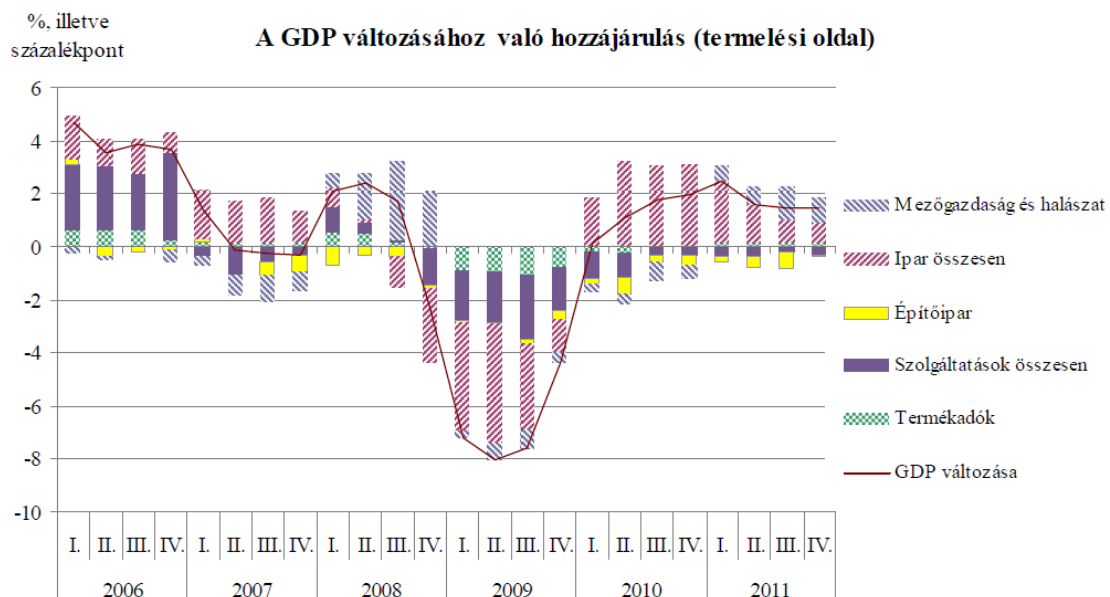
A jövedelem forrása a nettó hazai termék!

- Jövedelemtípusok
 - Termelési tényezők jövedelme (foglalkoztatottak illetményei, a gazdálkodó egység működési eredménye)
 - Tulajdonból származó jövedelmek (tőke javakból – pl. földjáraadékból és kamatok, osztalékok, jogdíjakból)
 - Vegyes jövedelmek (pl. háztartásoknál az önállóak jövedelme tartalmaz bért és működési eredményt is)

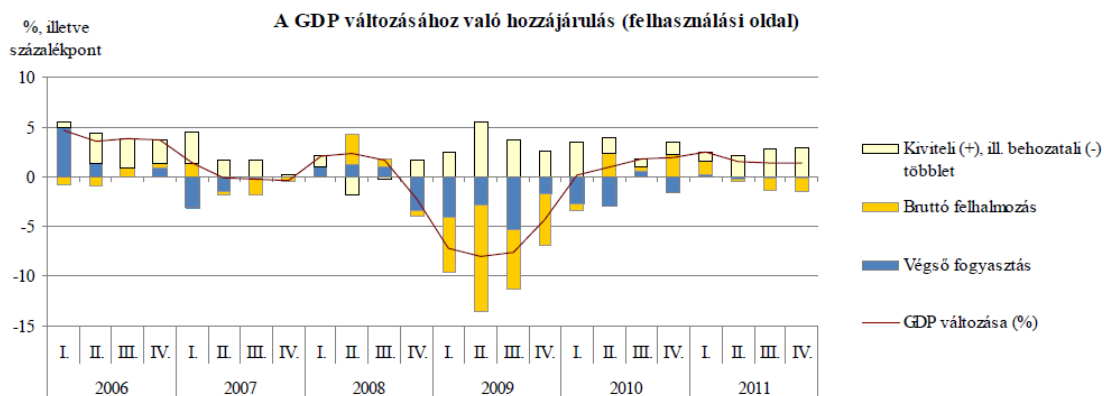
A bruttó hazai termék (GDP) értéke és volumenindexei

Év	A bruttó hazai termék		
	értéke, folyó áron, milliárd Ft	volumenindexe	
		előző év = 100,0	1990 = 100,0
1991	2 498,30	88,1	88,1
1995	5 614,00	101,5	88,7
2000	13 089,00	104,2	102,6
2001	15 103,90	103,7	106,4
2002	17 119,40	104,5	111,2
2003	18 738,20	103,9	115,5
2004	20 665,00	104,8	121
2005	22 018,30	104	125,8
2006	23 675,90	103,9	130,7
2007	24 991,80	100,1	130,9
2008	26 545,60	100,9	132
2009	25 622,90	93,2	123
2010	26 747,70	101,3	124,6

88. ábra: A GDP-hez való hozzájárulás termelési oldalról

89. ábra: A GDP-hez való hozzájárulás felhasználási oldalról

5d, Ágazati kapcsolatok mérlege

Az Ágazati Kapcsolatok Mérlege (a továbbiakban: ÁKM) a nemzetgazdaság ágazatai közötti termelési kapcsolatokat, valamint a termelés és a végső felhasználás strukturális kapcsolatát konzisztensen leíró tábla.

Az 1920-as években Leontief állította össze az első input-output táblát. Célja: a gazdaságon belüli kapcsolatok feltárása. 1957-ben készítették az első magyar (kísérleti) ÁKM-et, melyek 1960-tól rendszeresen készülnek.

Az ÁKM célja a szektorok közötti technikai-technológiai kapcsolatokat követése. Meghatározza, hogy egy szektor egységnyi termeléséhez milyen mértékben használ fel termékeket és szolgáltatásokat a többi szektor termeléséből. Az ÁKM és a forrás- és felhasználástáblák célja a gazdasági folyamatok, a termelés, a fogyasztás és a felhalmozás összefüggő rendszerének leírása.

Az ÁKM alapelve: A gazdaságban előállított termékek és szolgáltatások egyrészt a folyótermelő-felhasználást, másrészt a végső felhasználást szolgálják.

Az ÁKM felépítése

Sorok

- a termelés szektoronkénti elosztását részletezik homogén tevékenységi csoportokba sorolva („Forrástábla”)

Oszlopok

- az egyes szektorok felhasználását részletezik azok eredete szerint („Felhasználástábla”)

Az ÁKM jellemzői

- A sorok (kibocsátó) és az oszlopok (felhasználó) szektorok azonos körét ölelik fel (homogén tevékenységeket tartalmaznak)
- Elszámolása piaci áron történik
- Készítik:
 - Folyó áron
 - Változatlan áron
 - Szervezeti elv alapján
 - Tevékenységi elv alapján

Az ágazati kapcsolatok összevont mérlege (szervezeti, B típusú), 2000

(Folyó áron, Mrd Ft)																
	Mező	Ipar	Építőipar	G.sz.	E.sz.	Össz.	Import	T.adó	Össz.	Háztart. fogyasztása	Közösségi fogyasztás	Bruttó állóeszk. felhalmozás	Készlet-vált.	Export	Végző felhasználás összesen	Összesen
Mező	254	523	5	57	20	858			858	267	13	52	-7	234	559	1 418
Ipar	304	1 997	298	855	329	3 783			3 783	1 604	1	274	253	7 744	9 875	13 659
Építőipar	8	52	23	125	37	246			246	8	6	1 107	3	41	1 166	1 411
Gazd.szolg.	182	1 234	239	2 033	495	4 182			4 182	3 215	116	617	53	803	4 805	8 987
Egyéb szolg.	19	117	12	220	148	515			515	1 935	1 137	14	0	48	3 134	3 648
Össz.	767	3 923	576	3 289	1 029	9 584			9 584	7 029	1 273	2 064	302	8 870	19 539	29 123
Import felhasználás	134	6 541	233	788	153	7 847			7 847	809	0	1 008	318	216	2 351	10 198
Termelőfelhasználás alapján	901	10 464	809	4 077	1 181	17 432			17 432	7 838	1 273	3 072	620	9 086	21 890	39 322
Termékdók és tám. Egyenlege	39	126	20	184	113	482			482	1 295	0	175	14	-3	1 481	1 963
Termelőfelhasználás piaci besz. áron	940	10 590	829	4 261	1 294	17 914			17 914	9 133	1 273	3 247	634	9 083	23 371	41 284
GVA	478	3 069	582	4 726	2 354	11 210			11 210							
Bruttó kibocsátás	1 418	13 659	1 411	8 987	3 648	29 123			29 123							
Import forrás							10 198		10 198							
Termékdók és támogatások egyenlege								1 963	1 963							
Forrás	1 418	13 659	1 411	8 987	3 648	29 123	10 198	1 963	41 284							

5e, Nemzeti vagyon

A fogalom Adam Smithtől (1776) származik: „Az ország, illetve a társadalom egész jószágkészlete; egyenlő a lakosok, illetve a tagok egyenkénti jószágkészleteinek összességével” (Jószág: hasznos dolog, amely valamilyen szükségletet elégít ki.). Vagy:

„Mindazoknak a gazdasági erőforrásoknak az összessége, amellyel a társadalom egy adott időpontban rendelkezik, s amely erőforrások a tárgyi feltételét képezik a termelési és fogyasztási szükségletek kielégítésének.”

Egy országnak adott időpontban rendelkezésre álló (a történelem során felhalmozott) anyagi javak és természeti erőforrások pénzben kifejezett értékének összessége, levonva belőle a külföldi tartozásokat. A nemzeti vagyont tehát mindig növeli a nemzeti jövedelemnek az a része, amely felhalmozásra kerül. Összetételét tekintve a következő módon csoportosítható:

- a) termelő vagyon (a munkaeszközök, munkatárgyak, a művelés alatt álló föld stb.);
- b) nem termelő vagyon (színházak, iskolák, kórházak, középületek stb.);
- c) tartalék- és biztonsági alapok;
- d) a lakosság tulajdonában lévő házak, telkek és tartós fogyasztási cikkek, a külföldi követelések és tartozások különbözete.

Jövedelemtermelő tőke

- Állótőke
 - Gépek, berendezések, szerszámok
 - Épületek, raktárak, üzletek, gazdasági épületek
 - A földbirtok javítását célzó befektetések
 - Az ember képzettsége, tudása, munkakészsége, tehetsége
- Forgótőke
 - Pénz
 - Kereskedelmi készletek
 - Anyagkészletek
 - Termelői készletek

A nemzetivagyon-számítások Magyarországon

- 1855 – Kautz Gyula (kísérleti számítások)
- 1970 – állóeszközök és készletek értékelésére történtek számítások
- 1968 – vállalatok állóeszközeinek és készleteinek kötelező értékelése

Erőforrások

- Emberi munkával létrehozott és újra előállítható erőforrások (mindenhol a nemzeti vagyron része)
- Természeti kincsek formájában rendelkezésre álló erőforrások (nehéz az értékelése)
- A munkaerő, a benne felhalmozott ismeretekkel és tapasztalatokkal (az ENSZ szerint nem része a nemzeti vagyonnak, mivel nem bocsátható áruba)

Határesetek

- A lakosság tulajdonában lévő tartós fogyasztási javak
- Szabadalmak, jogdíjak, védjegyek
- Katonai eszközök (hasznosságuk vitatható)
- Jó hírnév (ez sem könnyen értékelhető)

Az erőforrások osztályozása, az osztályozások szempontjai történhetnek

- társadalmi termelésben betöltött szerepük,
- újra termelhető vagy újra nem termelhető,
- felhasználási rendeltetésük szerint.

VI, Társadalomstatisztika

VI.1, Munkaerő és munkaidő számbavétele

VI.2, Az életszínvonal és életminőség mérése

VI.3, Demográfia

A társadalomstatisztika – a gazdaságstatisztikai definíció átírásával – a társadalmi élet eseményeinek, tényeinek tömör számszerű jellemzésére szolgáló tudományos módszertan, illetve gyakorlati tevékenység. *Mint tudományos módszertan*, az adatok, mutatószámok előállítását megalapozó elvek és eljárások összessége. *Mint gyakorlati tevékenység*, a

társadalom helyzetét és működését jellemzi megfelelően rendszerezett adatok, mutatószámok elállítása és elemzése útján.

Rövidebben a társadalomstatisztika a társadalmi élet és a társadalmi tömegjelenségek vizsgálatára vonatkozó tudományos tevékenység és módszertan.

A statisztika tárgya a nagy számban előforduló társadalmi jelenségek vizsgálata, míg alapvető célja, feladata valóságos és tárgyilagos kép bemutatása a társadalom állapotáról és változásairól, segítség a problémák megoldásához.

A társadalomstatisztika területei:

1. Népeségszám és népesség-összetétel – nem és kor szerinti összetétel, születés, házasságkötés-válás, halálozás – statisztikája
2. A népesség térbeli elhelyezkedése
3. A népesség foglalkozási megoszlása, foglalkoztatottság- és munkanélküliség-statisztikája
4. A népesség iskolai végzettsége
5. A népesség jövedelmi rétegződése
6. Kultúrstatisztika (ezen belül oktatási és közművelődési statisztika)
7. Életmód-statisztika
8. Lakásstatisztika
9. A népesség fogyasztásai, kiadásai, háztartásstatisztika
10. A népesség életkörülményei, életszínvonal-statisztika
11. A népesség tevékenységi struktúrája
12. A népesség egészségi állapota, egészségstatisztika
13. Szociális statisztika
14. A társadalomban előforduló problematikus jelenségek statisztikája

A társadalomstatisztika három legfőbb forrása: *a népszámlálás, az anyakönyvezés és a lakásbejelentés*. A népszámlálások a 19. század közepétől váltak általánossá, hazánkban tízévenként tartanak, mely censzusokat az utóbbi időben Európa-szerte összehangolják.

A népszámlálás egy meghatározott területen élő népesség minden egyedére kiterjedő, adott időpontra vonatkozó demográfiai, gazdasági és szociális adatok gyűjtése, feldolgozása és közzététele.

A gyors változások miatt a népszámlálási adatok 10 év alatt elavulnak. Ezért a censusoknál gyakrabban, kevesebb családot, háztartást kérdeznek meg a vizsgálni kívánt jelenségekről. Fontos, hogy a minta reprezentálja az egész vizsgálni kívánt népességet, hogy a kapott eredményeket arra általánosítani lehessen.

VI.1, Munkaerő és munkaidő számbavétele

Gazdasági aktivitás, munkanélküliség

A lakosság gazdasági aktivitásának – a foglalkoztatottság, illetve a munkanélküliség – vizsgálata a *munkaerő-felmérés*en alapul, ami a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, a 15–74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt.

A magyar munkaerő-felmérés a **vizsgált népességet egy meghatározott időszakban** (a kikérdezés hetét megelőző héten, a hetet hétfőtől vasárnapig számítva) **végzett tevékenységük alapján osztályozza.**

Gazdaságilag aktívak azok, akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres jövedelmet biztosító munkájuk, és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni.

Passzív munkanélküli: a gazdaságilag nem aktívak közül az, aki szeretne dolgozni, és két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást, de nem keres munkát, mert foglalkoztatását reménytelennek látja.

Foglalkoztatott

- ❖ *az, aki az adott héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, illetve*
- ❖ *rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (betegség, szabadság stb. miatt) volt távol.*

Munkanélküli

- ❖ *az, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelyből átmenetileg hiányzott;*
- ❖ *a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát;*
- ❖ *két héten belül munkába tudott volna állni, ha talált volna megfelelő állást;*
- ❖ *illetve már talált munkát, ahol 2002-ig 30, 2003-tól 90 napon belül dolgozni kezd.*

Főbb mutatók a munkaerő-statisztikában:

Aktivitási arány: a gazdaságilag aktívak a megfelelő korcsoportba tartozó népesség százalékában.

Munkanélküliségi ráta: a munkanélküliek a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népesség százalékában.

Foglalkoztatási arány: a foglalkoztatottaknak a megfelelő korcsoportba tartozó népességhez viszonyított aránya.

Munkaerő felvételek két fajtáját különböztetjük meg:

- ***Munkaerő-felmérés:*** háztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel. A 15–74 éves lakosság (gazdasági szervezetekben, egyéni gazdaságokban végzett) főtevékenységével számol el.
- ***Intézményi munkaügyi statisztika:*** 5 és annál több főt foglalkoztató vállalkozásokban és költségvetési szervekben, gazdasági szervezetekben alkalmazásban állókat figyeli meg

Alkalmazásban álló: az a munkavállaló, aki a munkáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban áll, s munkaszerződése, munkamegállapodása alapján havi átlagban, munkadíj

ellenében legalább 60 munkaóra teljesítésére kötelezett, függetlenül attól, hogy foglalkoztatása a munkáltatónál főállásban vagy ún. további munkaviszonyban történik.

Statisztikai állományi létszám: alkalmazásban állók, kivéve a munkából meghatározott okok miatt tartósan távollevő személyek (*szülési szabadságon lévők, a különböző gyermekgondozási ellátásban részesülők, korábban a sorkatonai szolgálatot teljesítők, három hónapot, 1999-től egy naptári hónapot meghaladóan betegek, fizetés nélküli szabadságon lévők stb.*).

A foglalkoztatottság statisztika fogalmai

- Foglalkoztatottság: *aktív kereső népesség/ munkaképes korú népesség száma*
- Munkaképes korú népesség: *elérték a munkavégzéshez szükséges kor alsó határát, de nem érték el a nyugdíjjogosultsági kort*
- Munkaerőforrás: számba veszi a nyugdíjkorhatáron túli, de még aktív kereső tevékenységet végzőket is
- Keresők: saját jogon van fizetésük, jövedelmük (munkanélküli segélyen lévők, gyed, táppénz stb.)
- Eltartottak: tanulók, segélyben vagy más juttatásban nem részesülők

A foglalkoztatottság mérése

- 100 keresőre jutó eltartottak száma
- 100 gazdaságilag aktív lakosra jutó inaktív népesség száma
- Idősor elemzések fontossága!

Munkanélküliség vizsgálata

A KSH már az 1920-as években publikálta a munkát keresők adatait, a népszámlálások mindig mérték, de 1949 után megszűnt a mérése. Az 1990-es évek társadalmi polarizációja ismét aktuálissá tette a statisztika előállítását.

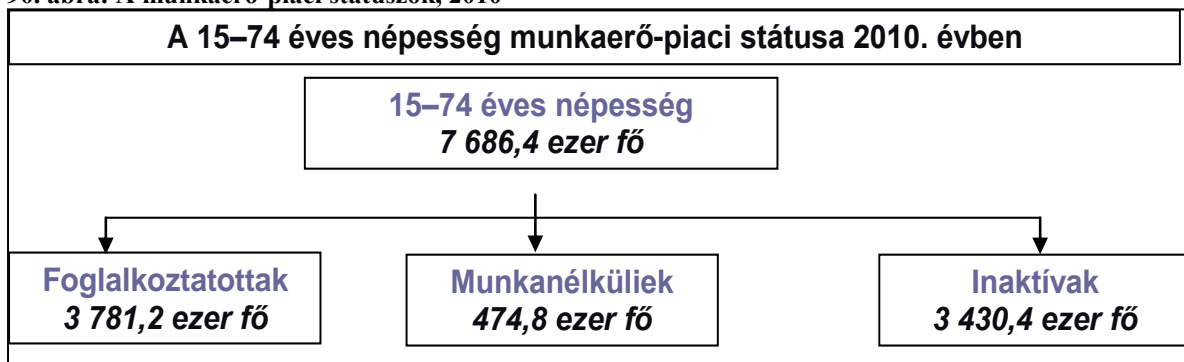
A ***munkanélküliség*** mérésének napjainkban több forrása létezik, így a számbavétel, a módszertan, a megközelítés és nem utolsósorban a konkrét számok is eltérnek egymástól.

A források:

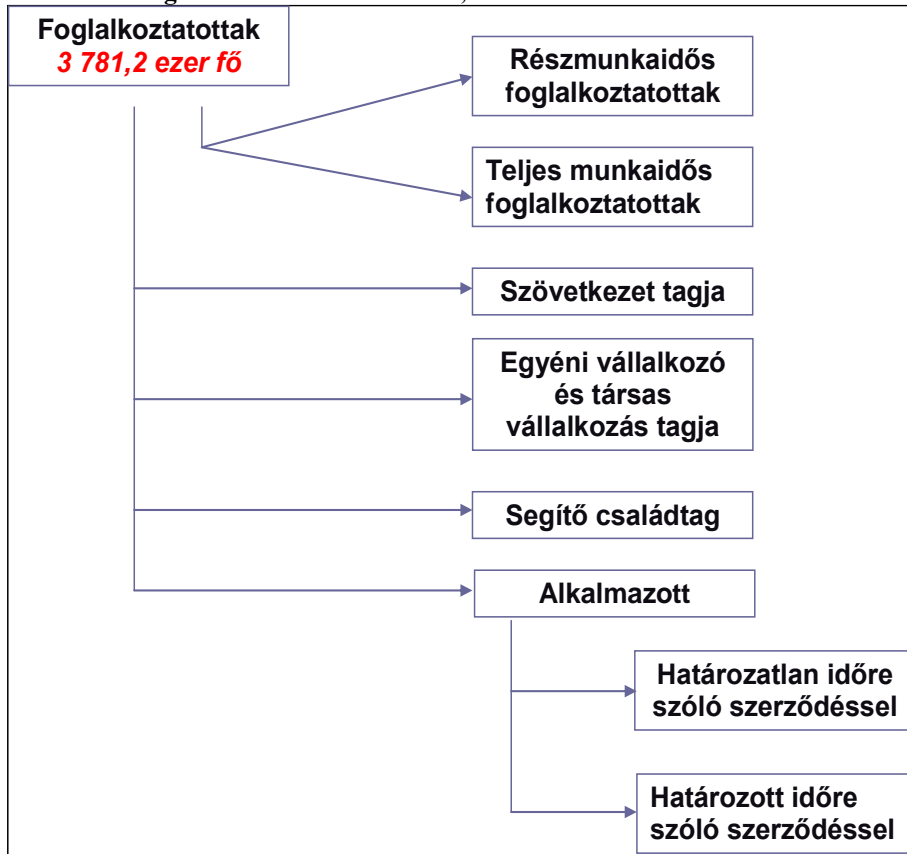
- **Országos Munkaügyi Központ**

- január 1-i munkaerőlétszámhoz viszonyít
 - csak a regisztráltakkal számol el
- **KSH – reprezentatív felvétel negyedévente**
 - az adatfelvétel időpontjához viszonyít
 - a regisztráltakénál bővebb körrel számol el
- **Az 1990. évi népszámlálásban**
 - állást kereső munkanélküliek
 - első ízben munkát keresők
- **A Nemzeti Erőforrás Fejlesztési Minisztérium nyilvántartásában**
 - akik a munkaviszonyukat egy éven belül veszítették el
 - akiknek még nem volt munkaviszonyuk, vagy régen veszítették el
 - pályakezdők, akik egy éven belül nem tudtak elhelyezkedni

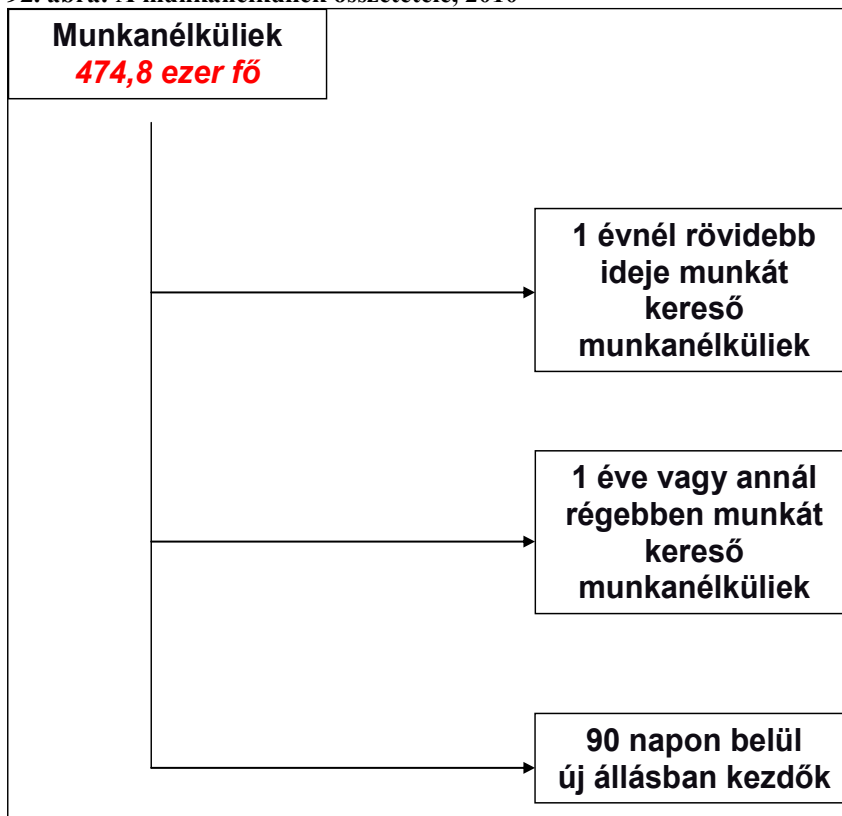
90. ábra: A munkaerő-piaci státuszok, 2010

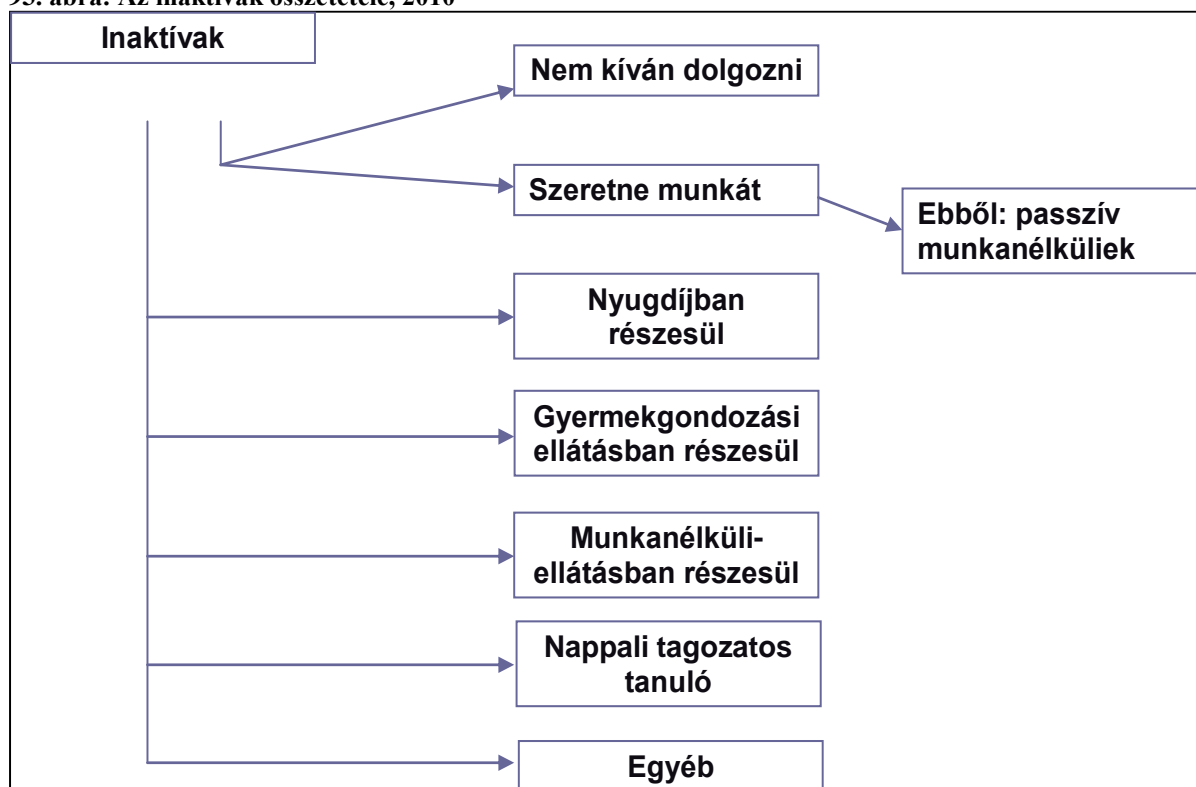
91. ábra: A foglalkoztatottak összetétele, 2010

92. ábra: A munkanélküliek összetétele, 2010

93. ábra: Az inaktívok összetétele, 2010

A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása, 1998–2010

Év	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Gazdaságilag aktívak	Gazdaságilag nem aktívak	15–64 éves népesség	Aktivitási arány	Munkanélküliségi ráta	Foglalkoztatási ráta
	ezer fő					%		
1998	3 676,20	310,4	3 986,60	2 867,90	6 854,50	58,2	7,8	53,6
1999	3 786,30	285,1	4 071,40	2 764,70	6 836,10	59,6	7	55,4
2000	3 832,00	263,2	4 095,20	2 745,50	6 840,70	59,9	6,4	56
2001	3 849,80	233,9	4 083,70	2 767,70	6 851,40	59,6	5,7	56,2
2002	3 850,30	238,4	4 088,70	2 761,00	6 849,70	59,7	5,8	56,2
2003	3 897,20	244,3	4 141,50	2 694,70	6 836,20	60,6	5,9	57
2004	3 874,70	252,4	4 127,10	2 699,20	6 826,30	60,5	6,1	56,8
2005	3 878,60	303,1	4 181,70	2 633,00	6 814,70	61,4	7,2	56,9
2006	3 906,00	316,5	4 222,50	2 593,30	6 815,80	62	7,5	57,3
2007	3 897,00	311,7	4 208,70	2 591,00	6 799,70	61,9	7,4	57,3
2008	3 849,10	328,8	4 177,90	2 616,30	6 794,20	61,5	7,9	56,7
2009	3 751,30	420,3	4 171,60	2 599,40	6 771,00	61,6	10,1	55,4
2010	3 750,10	474,5	4 224,60	2 544,60	6 769,30	62,4	11,2	55,4

VI.2, Az életszínvonal és életminőség mérése

Cél az életkörülmények viszonyítása, összehasonlítása (gazdaság- és társadalomstatistika határán mozog), az életszínvonal objektív és szubjektív értékelése.

Az életszínvonal-statisztika főbb területei

- Kereset- és jövedelemstatisztika
- A lakosság fogyasztása
- A jövedelmek felhasználási lehetőségei
- Rétegenkénti különbségek vizsgálata (szegénység, létminimum)
- Munkanélküliség

Kereset- és jövedelemstatisztika

Az első jövedelemfelvételre 1960-ban, a népszámlálásra épülve került sor. 1963-tól minden rétegre kiterjedően 5 évente, többlépcsős, rétegzett minta alapján készítenek statisztikát. 1968–1988 között a felvétel kiegészült egy munkáltatói kérdőívvel, rákérdeztek a háztartások mezőgazdasági termelési tevékenységeire, a termeléshez kapcsolódó ráfordításokra. 1978-tól kezdődött meg az adatok összevetése a makroadatokkal, korrekciós tényező bevezetésével. 1988-tól az SZJA bevezetésének hatására a láthatatlan jövedelmeket is próbálják mérni.

Reálbér: a fogyasztási cikkek és szolgáltatások azon mennyisége, amit a lakosság a keresetért meg tud vásárolni.

Reálbérintex: az egy főre jutó nominálkereset index és a fogyasztói árindex hányadosa.

Egy főre jutó nominálkereset: munkaviszonyból származó összes (nettó) kereset és a teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszámának hányadosa.

Fogyasztói árindexet Magyarországon a XX. század eleje óta számítják. Az 1968-as első reprezentatív fogyasztói árstatisztikát 3000 reprezentáns termékre és 120 csoportra vonatkozóan az előző évhez, illetve az előző év azonos időszakához viszonyítva készítették, mely kiterjedt a kiskereskedelmi és a piaci árakra is. Mivel 1990 után megszűnt a központi árszabályozás, az árak szabaddá váltak. Ezért a reprezentáns termékeket több helyen kellett megfigyelni, mely tartalmazza a vásárolt fogyasztást (imputált lakbér), de nem veszik figyelembe a lakosság beruházásait (EU-módszertan szerint). 1800 termék és szolgáltatás, 160 csoport tartozik ide. A termékeket, szolgáltatásokat évenként felülvizsgálják. Az összeírás kiterjed a fővárosra, vidékre, a forgalmazó helyek összes típusára is.

Fogyasztói árindex főbb jellemzői

- Az egyedi árakból súlyozott átlagárát számítanak
- Bázisok:

- előző év decemberi árak bázisán
 - megelőző hónap árának bázisán
 - előző év azonos havi adatainak alapján
- Az árindexeket összegzik:
 - a termékek és szolgáltatások fajtái szerint,
 - a javak rendeltetése szerint, és
 - külön az alapvető javakra.

A *fogyasztóiár-index* a háztartások (lakosság) által a saját felhasználásra vásárolt termékek és szolgáltatások időben bekövetkező (átlagos) árváltozását méri. Részben módszertani, részben technikai okokból bizonyos vásárlások, pl. ingatlan vagy egyes szolgáltatások (természetbeni juttatások) nem szerepelnek a fogyasztóiár-indexben.

A fogyasztóiár-index jelzi az *infláció*, a „pénzromlás” mértékét. Az árváltozások mérése a termékek és szolgáltatások célszerűen megválasztott reprezentánsaiból összeállított fogyasztói kosár alapján történik, hónapról hónapra figyelemmel kísérve az árváltozásokat. A *reprezentánsok* a használati értéket meghatározó, legfontosabb minőségi jellemzőkkel körülhatárolt, viszonylag nagy volumenű termék-, illetve szolgáltatásfélések (például sertéscomb csont és csülök nélkül; házi jellegű kenyér; Multifilter cigaretta, rövid (85 mm); női szandál bőr, ragasztott műtalppal; LCD televízió, a képernyő mérete 60–70 cm; propán-bután gáz, háztartási, 11,5 kg-os palackban; autóbenzin, ólommentes, 95 oktánszámú; teljes árú menetjegy, gyorsvonat, II. o. 200 km).

Fogyasztási árindexek árucsoportok szerint, 1985–2010

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohányárúk	Ruházkodási cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1985	106,3	101,7	110,9	105,3	120,9	105,9	109,3	107
1986	102	105,2	109,4	106,1	103,5	104,9	108,9	105,3
1987	109,2	113,5	109,7	102,3	106,5	106,2	109	108,6
1988	115,8	114,3	120	108,5	112,8	116,3	117,5	115,5
1989	117,7	111,1	118,2	117,6	111,4	122,4	116,6	117
1990	135,2	130,7	123,3	120,8	127,6	128,9	125,6	128,9
1991	121,9	125,1	132,1	131,7	181	143,4	141,9	135
1992	119,4	119,6	123	114,3	143,2	127,2	126	123
1993	129,2	118,6	116,7	111	120,3	121,6	124,1	122,5
1994	123,4	116,4	116,1	111,8	111,7	119	120,3	118,8
1995	131,1	120,1	120,2	124	150	127,3	126	128,2
1996	117,3	126,6	125,6	119,2	132,5	125,7	126,4	123,6
1997	117,5	118,9	118,7	108,5	129,9	116,1	119,2	118,3
1998	114,4	115,3	114,1	108,1	117,9	110,7	116,2	114,3
1999	102,9	111,5	110,6	106,6	109,4	114,7	114,8	110
2000	109,2	111	105,8	101,7	109,1	115	109,7	109,8
2001	113,8	111,2	105,3	101	110,3	104,9	109,8	109,2
2002	105,4	109,7	104	98,4	105,5	104,1	106,4	105,3
2003	102,7	110,7	103	98,6	107,3	103,9	105,9	104,7
2004	106,5	111,3	103,4	99,4	114,1	103,9	107,6	106,8
2005	102,5	103,3	100,2	97,7	106,2	104,5	105,5	103,6
2006	107,7	104,3	99,3	96	106,4	102,7	104,1	103,9
2007	111,5	106,7	101	98,7	124,6	104	107,4	108
2008	110,2	105,6	100	99,3	112,7	104,6	105	106,1
2009	104,4	107,5	100,5	102,6	108,2	101,1	104,6	104,2
2010	103,2	108,2	99,6	100,2	106,3	108,8	104,3	104,9

Jövedelemkülönbségek: korábban – aktív keresők első és utolsó decilise között – a jövedelemkülönbség négyszeres volt, jelenleg: tízszeres. A különbségeket jelentősen befolyásolhatja a szakképzettség és a végzett munka jellege (fizikai, szellemi stb.).

Keresetek vizsgálata:

Kereset: A kereset a munkavégzésre irányuló jogviszony alapján a munkavállaló részére pénzben vagy természetben fizetett díjazás (munkabér, munkadíj, illetmény). *Ide értendők a gazdasági társaságok tagjai részére a személyes közreműködés ellenértékéért történő kifizetések is.* A kereset összetevői az alapbér, illetve törzsbér, a bérpótlékok, a kiegészítő fizetés, a prémium, a jutalom és a 13. és további havi fizetés. Kereseteket differenciáló tényezők az aktív és inaktív háztartások közötti jövedelemkülönbségek, a foglalkoztatási kategóriák okozta különbségek, a családok összetételében fennálló demográfiai különbségek, a munkanélküliek aránya – munkanélküliség időtartama és a lakóhely szerinti különbségek.

Bruttó átlagkeresetek nemzetgazdasági áganként, 2005–2010

Kód	Gazdasági ág	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	103 190	112 388	122 231	133 570	137 101	143 861
B	Bányászat, kőfejtés	171 465	190 530	202 985	225 650	244 051	234 243
C	Feldolgozóipar	145 997	158 597	172 277	183 081	190 331	200 692
D	Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	243 039	265 912	294 241	321 569	345 035	363 900
E	Vízellátás; szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgyűjtés, stb.	140 699	151 912	164 572	178 049	181 818	193 604
B-E	Ipar	150 406	163 363	176 911	188 182	196 505	207 004
F	Építőipar	106 608	117 626	136 301	146 475	152 204	153 130
G	Kereskedelem, gépjárműjavítás	131 068	145 243	158 077	171 780	175 207	185 812
H	Szállítás, raktározás	149 068	162 091	173 776	186 376	196 350	200 129
I	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	95 823	102 908	112 222	120 600	122 561	122 699
J	Információ, kommunikáció	288 876	306 792	328 902	358 217	366 752	368 113
K	Pénzügyi, biztosítási tevékenység	349 809	401 580	390 511	431 601	427 508	433 458
L	Ingatlanügyletek	134 409	145 550	159 225	169 845	177 747	182 903
M	Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	200 830	212 963	244 998	281 150	292 974	297 489
N	Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	119 555	128 486	139 127	147 125	149 131	145 576
O	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	207 356	223 009	253 335	267 657	234 696	242 958
P	Oktatás	181 444	191 211	193 250	204 600	194 958	195 930
Q	Humán-egészségügyi, szociális ellátás	144 100	151 889	160 050	169 977	161 265	142 282
R	Művészet, szórakoztatás, szabad idő	154 312	161 416	183 898	183 813	179 199	179 976
S	Egyéb szolgáltatás	133 846	140 893	153 512	157 950	160 375	150 025
A-S	Nemzetgazdaság összesen	158 343	171 351	185 018	198 741	199 837	202 525
	Ebből:						
	versenyszféra	148 555	162 531	177 415	192 044	200 304	206 863
	költségvetés	182 185	193 949	206 225	219 044	201 632	195 980

Létminimum, 2006–2010 (Ft)

Háztartástípusok	2006	2007	2008	2009	2010
Egy háztartásra számítva					
Aktív korúak háztartásai					
1 felnőtt	60 128	66 271	71 736	75 024	78 736
1 felnőtt 1 gyermekkel	99 211	109 347	118 364	123 790	129 914
1 felnőtt 2 gyermekkel	129 275	142 483	154 232	161 302	169 282
2 aktív korú felnőtt	105 224	115 974	125 538	131 292	137 788
2 felnőtt 1 gyermekkel	144 307	159 050	172 166	180 058	188 966
2 felnőtt 2 gyermekkel	174 371	192 186	208 034	217 570	228 334
2 felnőtt 3 gyermekkel	198 422	218 694	236 729	247 579	259 829
2 felnőtt 4 gyermekkel	222 474	245 203	265 423	277 589	291 323
Nyugdíjas korúak háztartásai					
Egytagú	54 115	59 644	64 562	67 522	70 862
Kéttagú	93 198	102 720	111 191	116 287	122 041
Háromtagú	132 282	145 796	157 819	165 053	173 219
Egy főre számítva					
Aktív korúak háztartásai					
1 felnőtt	60 128	66 271	71 736	75 024	78 736
1 felnőtt 1 gyermekkel	49 605	54 674	59 182	61 895	64 957
1 felnőtt 2 gyermekkel	43 092	47 494	51 411	53 767	56 427
2 aktív korú felnőtt	52 612	57 987	62 769	65 646	68 894
2 felnőtt 1 gyermekkel	48 102	53 017	57 389	60 019	62 989
2 felnőtt 2 gyermekkel	43 593	48 047	52 008	54 392	57 084
2 felnőtt 3 gyermekkel	39 684	43 739	47 346	49 516	51 966
2 felnőtt 4 gyermekkel	37 079	40 867	44 237	46 265	48 554
Nyugdíjas korúak háztartásai					
Egytagú	54 115	59 644	64 562	67 522	70 862
Kéttagú	46 599	51 360	55 595	58 143	61 021
Háromtagú	44 094	48 599	52 606	55 018	57 740

A lakosság fogyasztása

A lakossági fogyasztás a jövedelmen túl az életszínvonal mérésére alkalmas mutató – a két mutató nem mindig mutat azonos képet. A fogyasztás fedezhető: jövedelemből, megtakarításból és hitelből. A fogyasztás vizsgálata vonatkozhat személyre vagy háztartásra. A *lakossági fogyasztást* természetes mértékegységben egy főre számítják. A komplex mutatókat háztartásokra vonatkoztatják

Mi a háztartás?

Olyan személyek összessége, akik – függetlenül a rokoni kapcsolatoktól – egy jövedelmi, illetve fogyasztói közösséget képeznek, folyamatos életviteli költségeiket részben vagy egészben közösen viselik.

Lakossági fogyasztás vizsgálatának szempontjai

- A fogyasztás összetétele jövedelemforrások szerint
- A fogyasztás szerkezete árufőcsoportok szerint
- A fogyasztás volumene szerint
- Az egy főre jutó élelmiszer- és tápanyagfogyasztás szerint
- A fogyasztás beszerzési források szerint

Az egy főre jutó kiadások részletezése COICOP-csoportosítás szerint (2000–)

Megnevezés	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	111 523	145 231	154 561	167 346	177 475	172 516
Szeszes italok, dohányáru	14 204	22 888	21 800	23 544	24 548	25 150
Ruházat és lábbeli (szolgáltatással együtt)	22 409	32 293	32 599	30 190	29 293	28 976
Lakásfenntartás, háztartási energia	70 836	124 762	133 499	148 643	167 389	176 453
Lakberendezés, háztartásvitel	20 431	29 961	30 350	29 473	30 672	30 000
Egészségügy	13 719	26 502	26 577	30 772	33 300	34 969
Közlekedés	40 718	90 916	91 290	88 586	91 289	88 186
Hírközlés	20 211	41 898	48 049	48 287	49 533	46 260
Kultúra, szórakozás	27 280	54 697	55 573	55 324	56 749	57 974
Oktatás	1 508	5 418	6 096	5 816	5 927	6 355
Vendéglátás és szálláshelyszolgáltatás	11 252	20 624	23 222	24 441	27 215	27 355
Egyéb termékek és szolgáltatások	29 013	48 345	49 765	53 888	56 919	53 633
Háztartások egyéni fogyasztási kiadásai összesen	383 104	643 535	673 381	706 310	750 309	747 827

Az élelmiszer-fogyasztás alakulása Magyarországon, 2009

A lakossági élelmiszer-fogyasztás egyik jellemzője az elfogyasztott élelmiszerek természetes mértékegységben kifejezett mennyisége. Számbavétele több módszerrel is lehetséges. Jelen jegyzet az élelmiszermérlegek alapján számított fogyasztási adatokat mutatja be. Itt az élelmiszerek alapvető csoportjaira kalkulált mérlegek az élelmiszer-készítményeket alapanyagokra átszámítva tartalmazzák, tájékoztatva a fogyasztás mögött meghúzódó termelési, külkereskedelmi folyamatok főbb elemeiről és a fogyasztói árak alakulásáról.

A mérlegekből számított **egy főre jutó összes élelmiszer-fogyasztás Magyarországon 2009-ben átlagosan 665 kg volt**, ami a teljes népességet figyelembe véve 6,7 millió tonna fogyasztott élelmiszert jelent. **A tárgyévi fogyasztás 1,4 százalékkal alacsonyabb az előző évinél** és 2004–2008 átlagánál is. Az összes élelmiszer-fogyasztás 35 százalékát képező állati eredetű

termékek (hús, hal, tej, tojás) együttes fogyasztása 1,1 százalékkal, a 41 százalékot kitevő növényi termékeké (burgonya, zöldségfélék, gyümölcsök, egyéb növényi eredetű élelmiszerek) 1,6 százalékkal mérséklődött 2008-hoz képest. A liszt és rizs – az összes fogyasztás 13 százaléka –, valamint a zsiradékok fogyasztása az előző évihez hasonlóan alakult, miközben a cukoré jelentősebben (5,6%-kal) csökkent. 2004–2008 átlagához viszonyítva zöldségfélékből és gyümölcsökből némileg több fogyott, a többi termékcsoporthoz csökkenés következett be. Az élelmiszer-fogyasztáson belül a termékcsoporthoz aránya sem a megelőző öt év átlagához, sem az ezredfordulóhoz képest nem módosult érzékelhetően.

Az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás alakulása

Az állati eredetű élelmiszerek fogyasztásának alakulása

Élelmiszer	1980	1990	2000	2008	2009	2004–2008 átlaga	2009 az előző év százalékáb an
	kg						
Hús	71,8	73,1	70,2	61,5	61,7	63,0	100,3
Hal	2,1	2,7	3,0	3,8	3,7	3,7	97,4
Tej	166,2	169,7	160,6	158,2	155,9	161,4	98,5
Tojás	17,6	21,6	15,3	14,9	14,4	15,7	96,6
Zsiradék	30,5	38,6	39,0	36,8	36,6	36,9	99,5
Liszt és rizs	115,2	110,3	94,1	88,9	88,4	91,2	99,4
Burgonya	61,2	61,0	64,0	65,5	60,8	64,1	92,8
Cukor és méz	38,2	38,6	33,6	32,1	30,3	32,2	94,4
Zöldségfélék és gyümölcsök	154,6	155,4	217,7	208,9	209,3	202,7	100,2
Egyéb növényi eredetű élelmiszer	4,2	3,3	4,1	4,4	4,3	4,4	97,7
Összesen	661,6	674,3	701,6	675,0	665,4	675,2	98,6

Az egy főre jutó hazai húsfogyasztás éves viszonylatban nem változott (62 kg/fő), a megelőző öt év átlagánál 2,1 százalékkal alacsonyabb volt. **2009-ben** az összes húsfogyasztás 45 százalékát kitevő **baromfihús-fogyasztás (28 kg/fő) egy főre vetítve 1 kg-mal csökkent, a sertéshúsfogyasztás (27 kg/fő) ugyanilyen mértékben nőtt**, ezáltal részesedése a fogyasztásból (44 százalék) megközelítette a baromfihúsét.

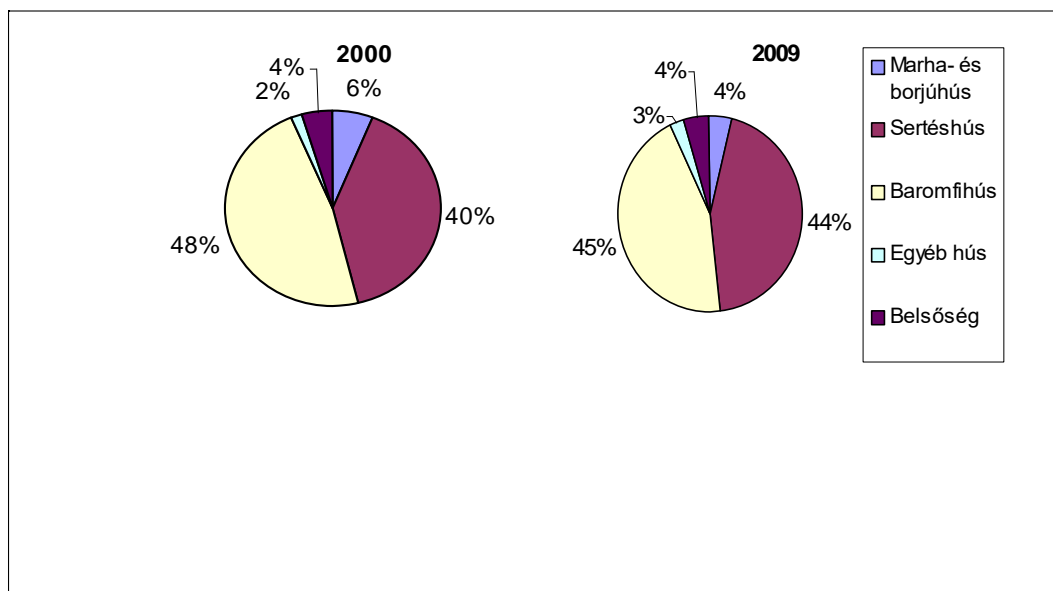
Stagnáló baromfihús-termelés mellett 6 százalékkal csökkent az import és 5 százalékkal bővült az export mennyisége. Az import baromfihús változatlanul a fogyasztás 13 százalékát tette ki. 2009-ben a hús, hal és készítményeik átlagos fogyasztói ára 7 százalékkal emelkedett, ezen belül a baromfihús átlagos fogyasztói ára 4 százalékkal nőtt, ami megfelel az élelmiszerek átlagos árváltozásának. Meg kell azonban említeni, hogy a sertés- és baromfihús egy évvel korábbi 11-

13 százalékos árnövekedése még hatással volt a 2009. évi fogyasztás szerkezetének alakulására. A sertéshústermelés volumene sem változott 2009-ben, miközben több mint 20 százalékkal nőtt a behozatal és 4 százalékkal a kivitel. Az import sertéshús aránya a belföldi felhasználásból közel 40 százalékra emelkedett.

Egy főre jutó húsfogyasztás alakulása és megoszlása

Húsféleség	1980		1990		2000		2008		2009	
	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%
Marha- és borjűhús	9,6	13,4	6,5	8,9	4,3	6,1	2,8	4,6	2,6	4,2
Sertéshús	40,2	56,0	38,8	53,1	28,0	39,9	25,8	42,0	27,0	43,8
Baromfihús	18,1	25,2	22,8	31,2	33,7	48,0	28,7	46,7	27,8	45,1
Egyéb hús	0,9	1,3	1,0	1,4	1,1	1,6	1,4	2,3	1,6	2,6
Belsőség	3,0	4,2	4,0	5,5	3,1	4,4	2,8	4,6	2,7	4,4
Összesen	71,8	100,0	73,1	100,0	70,2	100,0	61,5	100,0	61,7	100,0

94. ábra: A húsfogyasztás megoszlása

A marhahús, a belsőség és az egyéb húsfélék együttesen 2009-ben mindössze a teljes húsfogyasztás 11 százalékát tették ki. Ezen belül a **marhahúsfogyasztás egy főre vetítve 2,8 kg-ról 2,6 kg-ra csökkent egy év alatt**, a húsfogyasztásból való részesedése a 2000. évi 6,1 százalékról 4,2 százalékra mérséklődött.

A marhahústermelés 2009-ben 7 százalékkal visszaesett, miközben a jó minőségű marhahús továbbra is inkább kivitelre kerül. Az export 9 százalékkal meghaladta az előző évit, ugyanakkor említésre méltó, hogy az import is 18 százalékkal emelkedett.

A korszerű táplálkozáshoz nélkülözhetetlen **halfogyasztás** Magyarországon továbbra is nagyon alacsony mértékű, sőt az **egy főre jutó mennyiség 2009-ben** az előző évi 3,8 kg-ról **3,7 kg-ra csökkent**, ami megegyezik 2004–2008 átlagával.

A hazai édesvízihal-termelés egy év alatt 1 százalékkal mérséklődött, és a fogyasztás felét kitevő import is visszaszorult 7 százalékkal. Nem segítette a fogyasztás növekedését, hogy a hal átlagos fogyasztói ára (8,6%) az élelmiszerekéhez (4,4%) képest intenzívebben emelkedett.

Az egy főre jutó **tojásfogyasztás** – ami 1990-ben még meghaladta a 20 kg-ot (389 db) – 2009-ben **3,4 százalékkal, 14 kg-ra (247 db) csökkent**, és 8,3 százalékkal alacsonyabb 2004–2008 átlagánál.

Az étkezési tyúktojás termelése egy év alatt 7 százalékkal visszaesett, amit nem kompenzált az import 20 százalékos emelkedése. A tojás fogyasztói ára – a 2008. évi 13 százalékos emelkedés után – 2009-ben 6,5 százalékkal nőtt.

Az élelmiszer-fogyasztás közel negyedét kitevő **tej- és tejtermékfogyasztás** egy főre jutó mennyisége a tárgyévet megelőző tíz évben 138 és 167 kg között ingadozott. Ennek megfelelően a 2009. évi fogyasztás (156 kg/fő) közepesnek tekinthető, az utóbbi három évben enyhén csökkent. Így éves viszonylatban **1,5 százalékkal, a megelőző öt évhez képest már 3,4 százalékkal maradt el az elfogyasztott mennyiség.**

A hazai tejtermelés 5 százalékos csökkenése mellett a tej és tejtermékek behozatala 12 százalékkal, kivitele 7 százalékkal bővült egy év alatt. Ezen belül több mint a felével nőtt a tej importja, miközben a tejtermékeké stagnált. Érdemes kiemelni, hogy a tej és tejtermékek átlagos fogyasztói ára 2-10 százalékkal csökkent 2009-ben, a fogyasztás bővülése ennek ellenére elmaradt, mert az egy évvel korábbi 15-17 százalékos árnövekedés még hatással volt a tárgyévi fogyasztásra.

A zsiradékfogyasztás alakulása

Az összes zsiradékfogyasztás (37 kg/fő) mennyisége 1990-től számítva nem változott számottevően, és az évtized elejéhez képest is mindössze 2 kg-mal csökkent. Ezzel egyidejűleg jelentősen és élettanilag kedvező irányba változott a zsiradékfogyasztás összetétele. A növényi olajok és zsírok fogyasztása 1990 és 2009 között majdnem megduplázódott, miközben az állati zsíroké 44 százalékkal csökkent. **A 2009 évi összes zsiradékfogyasztás 2008-hoz és 2004–2008 átlagához képest sem változott érzékelhetően**, csökkenése nem érte el az 1 százalékot. Ezen belül a zsiradékok 41 százalékát képező állati zsírok fogyasztása (15 kg/fő) is ugyanannyi volt, mint az előző évben, ami döntően a sertészsírfogyasztás (12 kg/fő) stagnálásának következménye. Növényi zsiradékokból (22 kg/fő) némileg (1,4%-kal) kevesebb fogyott, ezen belül étolajból stagnált (14 kg/fő), margarintól (7,7 kg/fő) 2,5 százalékkal csökkent az egy főre jutó mennyiség.

Figyelemre méltó, hogy miközben az étolaj átlagos fogyasztói ára 2009-ben 11,7 százalékkal csökkent, addig a margariné közel ugyanennyivel (11,1%) nőtt.

A növényi eredetű termékek fogyasztásának alakulása

Az egy főre jutó éves **liszt- és rizsfogyasztás** ebben az évtizedben 88 és 97 kg között alakult. A 2009. évi mennyiség az alsó érték közelében volt, ami két éve gyakorlatilag változatlan, 2004–2008 átlagától azonban 3,1 százalékkal elmarad. Az egy főre jutó éves fogyasztás lisztből 82,5 kg, rizsből 5,9 kg volt.

Az elmúlt öt évben erősen ingadozó **burgonyafogyasztás (2009-ben 61 kg/fő)** az összes élelmiszer-fogyasztás közel egytizedét képezi. A tárgyévben 2008-hoz képest egy főre vetítve közel **4,7, a megelőző öt év átlagához viszonyítva pedig 3,3 kg-mal kevesebb burgonyát fogyasztottunk.**

Burgonyából 18 százalékkal kevesebb termett, amit nem kompenzált a stagnáló import. A burgonya fogyasztói ára a 2008. évi 28 százalékos csökkenés után 2009-ben is csak 5 százalékkal nőtt.

Az egy főre jutó cukor- és mézfogyasztás 2000 és 2008 között lényegesen nem változott, 31 és 34 kg között alakult, 2009-ben **30 kg-ra csökkent.** Ez a mennyiség egy főre vetítve 1,9 kg-mal kevesebb 2004–2008 átlagánál, és 10 kg-mal elmarad az 1990-es évek második felére jellemző fogyasztástól.

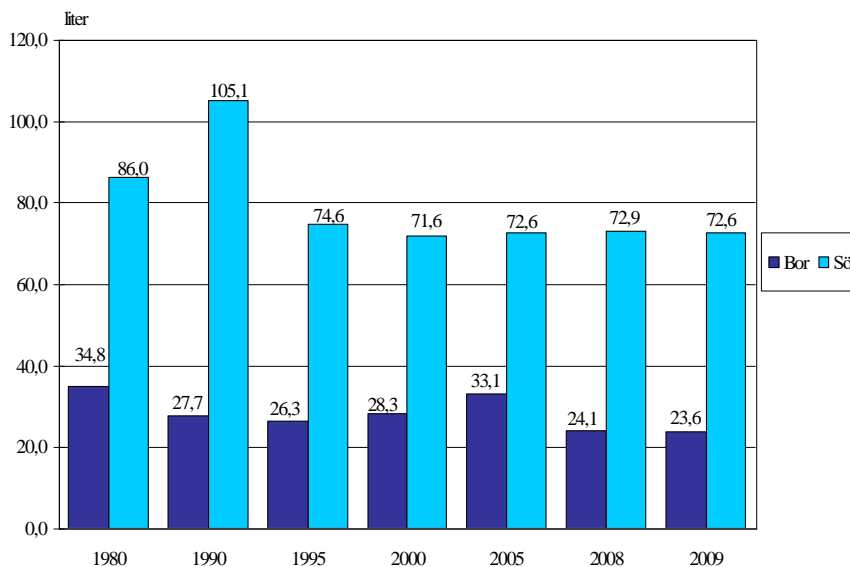
Az összes élelmiszer 30 százalékát kitevő **zöldség- és gyümölcsfogyasztás** az elmúlt öt évben a termelés függvényében nagyon ingadozott. **2009-ben nem változott az egy főre jutó mennyiség (209 kg) éves viszonylatban,** ugyanakkor 3,3 százalékkal magasabb volt 2004–2008 átlagánál. A zöldségfélék fogyasztása (117 kg/fő) fejenként 3,3 kg-mal mérséklődött, a gyümölcsöké 3,7 kg-mal nőtt (92 kg/fő) egy év alatt. A gyümölcsfogyasztáson belül – az előző évhez hasonlóan – tovább nőtt a hazánkban is termesztető gyümölcsök (80 kg/fő) aránya, és visszaszorult a déligyümölcsöké (12 kg/fő).

A hazai zöldségtermelés 2009-ben 11 százalékkal visszaesett, ugyanakkor a gyümölcsstermelés 5 százalékkal bővült. A zöldségfélék importja és exportja is 14 százalékkal maradt el az előző évitől, a gyümölcsök behozatala szintén 14 százalékkal szorult vissza, ellenben a kivitel 5 százalékkal nőtt. Kedvezően hatott a gyümölcsfogyasztásra, hogy a friss gyümölcsök átlagos fogyasztói ára 7 százalékkal csökkent.

A szeszesital-fogyasztás alakulása

Az egy főre jutó összes szeszesital-fogyasztás 2009-ben – tíz év után először – nem érte el a 10 abszolút liter² (9,8 liter). Ezen belül a **bor fogyasztása** országosan 2,4 millió hektoliterre, **egy főre vetítve – évi fél literrel – 24 literre csökkent**, ez 10 literrel kevesebb az évtized elejéhez képest. Sörből az 1980-as évek végén még több mint 100 liter fogyott fejenként, ami az ezt követő tíz évben 68 literre csökkent, majd 2007-re 10 literrel emelkedett. **A sör 2009. évi fogyasztása – 2008-hoz képest változatlanul – 73 litert ért el fejenként**, így háromszorosa a borfogyasztásnak. **Az égetett szeszes ital fogyasztása 3,5 abszolút literről 3,4 literre csökkent.** A bortermelés 3 százalékos mérséklődése mellett egyharmadával visszaszorult a borimport, miközben 10 százalékkal bővült az export 2009-ben. A sörtermelés 5 százalékkal elmaradt az előző évitől, közel a felére csökkent az egyébként sem jelentős export, viszont 5 százalékkal nőtt a behozatal. Az importsör továbbra is a fogyasztás bő egytizedét tette ki.

95. ábra: Bor és sör egy főre jutó fogyasztásának alakulása, 1980–2009

A lakosság szeszesital-fogyasztásának szerkezetében – abszolút literben mérve – vezető sör 2005-höz és némileg 2000-hez képest is növelte részesedését, emellett fokozatosan bővült az égetett szeszes italok jelentősége is, miközben a bor aránya 2005-höz viszonyítva 6,6 százalékponttal csökkent, és a harmadik helyre szorult vissza.

A tápanyagfogyasztás alakulása

² 100°-os szeszezre átszámítva.

Az élelmiszerek fogyasztásából eredő egy **főre jutó napi tápanyagfogyasztás** 13 199 kJ volt, **1,3 százalékkal alacsonyabb 2008-hoz viszonyítva**, és 2,4 százalékkal kevesebb az előző öt év átlagához képest. Ugyanakkor **az elfogyasztott energia még így is 21 százalékkal meghaladja az egészségügyi szempontból ajánlott átlagos mennyiséget**. A termékcsoportok arányai az energiabevitelben nem változtak, így a hazai fogyasztás több mint felét a cereáliák és a zsiradékok tették ki, az állati eredetű élelmiszerek (hús, hal, tej, tojás) a fogyasztás közel negyedét, a cukor- és mézfogyasztás a tizedét képezte, míg az alacsony kalóriatartalmú zöldség- és gyümölcsfélék – beleértve a burgonyát és az egyéb növényi eredetű élelmiszereket – 14 százalékát adták a napi átlagos tápanyagfogyasztásnak.

A napi **fehérjefogyasztás** (100 g) – amelynek 57 százalékát az állati fehérjék teszik ki – **lényegében nem változott, hasonlóképpen stagnált a zsiradékfogyasztás** (143 g), ugyanakkor a **szénhidrátbevitel** (371 g) **9 grammal csökkent 2009-ben**. 2004–2008 átlagához képest a fehérje fogyasztása 3, a zsiradékoké 2, a szénhidráté 13 grammal volt alacsonyabb. Az utóbbi évek kedvező irányú változása ellenére **a zsiradékfogyasztás továbbra is jelentősen meghaladja az ajánlott mennyiséget**, a tárgyévben ennek kétharmadával volt több, **eközben a szénhidrátbevitel az optimális mennyiségre csökkent**.

Az életminőség statisztikája

Az **életminőséget** a jó közérzettel, a jó egészségi állapottal, a színvonalas ellátással, a komfortossággal, a megfelelő környezettel szokták társítani. Az életminőség egy része szubjektív elem, más része mérhető statisztikailag.

Az életminőség-statisztika mérhető elemei:

- Egészségügyi és szociális ellátás
- Oktatás, képzés
- Kulturális lehetőségek igénybevétele
- Lakásviszonyok
- Közlekedés
- Telefon és informatikai eszközök használata
- Szabadidő eltöltésének lehetőségei

A jegyzet a fenti felsorolás legfontosabb elemei közül néhány jellegzetességet emel ki.

Az *egészségügyi statisztika* kiterjed az egészségügyi ellátórendszer működési adatainak, személyi, tárgyi feltételeinek és az egészségbiztosítás főbb jellemzőinek vizsgálatára, az egészségügyi finanszírozásra, kiadásokra vonatkozó statisztikákra, a Nemzeti Egészségügyi Számlák összeállítására, valamint a lakosság egészségi állapotára (megelőzésre, megbetegedésekre, befolyásoló tényezőkre).

Adatforrásai:

- A rendszeres, teljes körű intézményi adatgyűjtések (az egészségügyi intézmények nyilvántartásaiból, egyéb nyilvántartási rendszerekből, illetve közvetlen adatgyűjtésekből),
- a lakossági reprezentatív adatfelvételek (célzott, mintavételes egészségfelmérések, pl. Országos Lakossági Egészség Felmérés/OLEF, illetve egyéb lakossági felvételek, pl. SILC/VÉKA, időmérleg, MEF), valamint a
- halálozási adatok (haláloki statisztika, várható élettartam).

Adatgyűjtések:

- Egészségügyi alapellátás (házi orvosi és házi gyermekorvosi tevékenység)
- Járóbeteg-szakellátás
- Fekvőbeteg-ellátás
- Gondozóintézeti ellátás
- Egyéb egészségügyi ellátások, pl. mentőszolgálat, vérellátás, gyógyszerellátás
- Megelőzési statisztikák, pl. védőoltás, védőnő, iskola-, foglalkozás-egészségügy, közegészségügy, járványügy
- Megbetegedések és balesetek, pl. daganatos, fertőző betegségek, munkabaleset, foglalkozási megbetegedések
- Egészségügyi ellátórendszer személyi-tárgyi feltételei
- Egészségügy finanszírozása (költségvetési beszámolók)

Orvosi, házi orvosi, kórházi, gyógyszerterápi ellátás (1990–)

Év	A dolgozó orvosok száma	Tízezer lakosra jutó dolgozó orvosa	A házi orvosok, házi gyermekorvosok száma	Egy házi orvosra, házi gyermekorvosra jutó lakos	A működő kórházi ágyak száma	Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágy	A gyógyszertárak száma
1990	32 883	31,7	5 864	1 769	101 954	98,3	1 479
1995	34 634	33,6	6 538	1 579	92 603	89,7	2 024
1999	36 386	35,6	6 741	1 516	83 992	82,2	2 028
2000	6 729	1 516	83 430	81,8	2 045
2001	6 713	1 516	80 504	79,1	2 049
2002	37 295	36,8	6 704	1 513	80 340	79,2	2 047
2003	38 241	37,8	6 688	1 513	79 832	78,9	2 066
2004	38 877	38,5	6 623	1 525	79 605	78,8	2 067
2005	32 563	32,3	6 589	1 529	79 605	79	2 070
2006	35 272	35,3	6 559	1 535	79 847	79,3	2 083
2007	32 202	32,1	6 523	1 540	71 902	71,6	2 231
2008	36 088	36	6 560	1 529	70 971	70,8	2 422
2009	35 196	35,1	6 519	1 536	71 064	71	2 486
2010	33 943	34	6 450	1 548	71 216	71,3	2 541

Szociális statisztika feladata a

- családok, gyermekek támogatásának (pl. családi pótlék),
- idősek szociális gondozása és nyugellátásának,
- hátrahagyottak (özvegyek, árvák) ellátásának,
- beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátásának (pl. táppénz, közgyógyellátás, rokkantsági nyugdíj),
- a lakhatási gondokkal küszködőknek, hajléktalanoknak nyújtott segítségének,
- munkanélküliek ellátásának,
- egyéb kirekesztett társadalmi csoportok (pl. menekültek, szenvedélybetegek) támogatásának nyomon kísérése.

Adatforrások:

- Rendszeres teljes körű intézményi adatgyűjtések (KSH – Szociális és Munkaügyi Minisztérium)
 - pénzübeli (önkormányzati segélyek, támogatások),
 - természetbeni ellátások (gyermekintézmények és szociális szolgáltatások)
- Lakossági reprezentatív adatfelvételek (pl. SILC/VÉKA, időmérleg, MEF)
- Adminisztratív nyilvántartások adatainak átvétele (pl. egészség- és nyugdíjbiztosítás, államkincstári információk)

Nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások, sajátjogú nyugdíjak (2000–)

Év	Nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások						Sajátjogú nyugdíjasok	
	Az ellátásban		Az ellátásokra		Egy ellátottra jutó		létszáma, ezer fő	egy főre jutó átlagos nyugdíja, Ft/hó
	átlagos létszáma, ezer fő	a népesség százalék	millárd Ft	a GDP százalék ában	havi nominál összeg, Ft	ellátmány a nettó nominális		
2000	3 103,00	30,4	1 228,50	9,3	32 986	59,1	2 461	39 380
2001	3 084,00	30,3	1 420,10	9,6	38 374	59,1	2 465	45 519
2002	3 070,00	30,2	1 696,30	10,1	44 446	57,3	2 465	52 350
2003	3 056,00	30,2	1 849,20	10	50 428	56,8	2 453	57 847
2004	3 041,00	30,1	2 052,70	10,2	56 244	60	2 461	63 477
2005	3 036,00	30,1	2 294,50	10,5	62 978	61,1	2 474	67 993
2006	3 028,00	30	2 510,30	10,6	69 088	62,3	2 489	73 748
2007	3 024,90	30,1	2 769,30	10,9	76 293	66,9	2 523	81 919
2008	3 027,30	30,2	3 062,60	11,5	84 306	69,1	2 525	87 247
2009	2 989,00	29,8	2 991,10	11,5	83 393	67,2	2 496	92 422
2010	2 937,10	29,4	3 043,80	11,2	86 361	65,1	2 463	97 259

Bölcsődék jellemzői, 2000–2010

Év	Működő bölcsődék száma	Működő bölcsődei férőhelyek száma	Ebből: önkormányzati bölcsődék férőhelyei	Beíratott gyermek száma	Ebből: önkormányzati bölcsődébe beíratott gyermek száma
2000	532	24 965	24 089	29 561	28 722
2001	532	24 394	23 564	28 981	28 177
2002	523	24 078	23 300	28 847	28 029
2003	515	23 771	22 959	29 422	28 254
2004	527	23 911	23 024	30 333	29 369
2005	530	23 766	22 909	30 230	29 274
2006	543	24 255	23 344	31 153	30 066
2007	556	24 934	23 868	32 010	30 659
2008	594	25 937	24 243	33 726	31 536
2009	625	26 687	24 767	34 694	32 308
2010	668	32 516	31 070	35 782	34 224

Oktatási és képzési statisztika részei:

- Közoktatási statisztika (KIR-Stat),
- Felsőoktatási statisztika (FIR-Stat)
- Iskolarendszeren kívüli képzések statisztikája
- Munkaerő-felmérés moduljai
- A munkahelyi képzések főbb adatai

Közéiskolai és felsőoktatásban részesülők a nappali és a felnőttoktatásban (1990–)

Tanév	Középiskolai tanuló			Felsőoktatásban hallgató		
	összesen	nappali oktatásban	felnőtt- oktatásban	összesen	nappali tagozaton	nem nappali tagozaton
1990/1991	360 034	291 872	68 162	108 376	76 601	31 775
1995/1996	448 509	372 618	75 891	195 586	132 997	62 589
2000/2001	509 500	417 800	91 700	327 289	183 876	143 413
2005/2006	531 168	441 218	89 950	424 161	231 482	192 679
2006/2007	534 423	443 388	91 035	416 348	238 674	177 674
2007/2008	525 050	442 042	83 008	397 704	242 893	154 811
2008/2009	514 128	440 120	74 008	381 033	242 928	138 105
2009/2010	513 336	443 212	70 124	370 331	242 701	127 630
2010/2011	515 468	439 064	76 404	361 347	240 727	120 620

Kulturális statisztika területén a KSH és a NEFMI különböző adatgyűjtésekért felelős. A KSH adatgyűjtései főként a rádió-, televíziós műsorszolgáltatás, sajtó, könyvkiadás statisztika területére, míg a NEFMI adatgyűjtései a mozi, színház, múzeum, könyvtár, levéltár, közművelődési intézmények éves statisztikáira terjed ki.

Mozik, színházak, hangversenyek statisztikái

Év	Mozik			Színházak			Hangversenyek		
	termek	előadások, ezer	látogató ezer lakosra	intéz- mények	előadások , ezer	látogató ezer lakosra	előadások	látogatás, ezer	látogató ezer lakosra
1990	1 960	416	3 495	43	12	482	1 723	749	72
1995	597	194	1 373	46	12	398	1 277	459	45
2000	564	372	1 426	52	13	393	1 281	426	42
2001	622	426	1 543	52	12	383	1 356	444	44
2002	605	448	1 504	54	13	409	1 423	485	48
2003	580	442	1 348	54	13	414	1 428	466	46
2004	531	448	1 346	56	14	432	1 395	455	45
2005	466	454	1 199	55	14	437	1 355	454	50
2006	407	408	1 155	56	14	413	1 378	432	43
2007	400	435	1 085	56	13	403	1 342	403	40
2008	418	472	1 164	74	15	406	2 785	954	95
2009	408	479	1 068	130	19	448	3 561	1 219	122
2010	411	478	1 111	143	19	458	3 654	994	99

Lakásstatisztika

A lakás eredetileg állandó emberi szállás, tartózkodás (otthon) céljára épített, vagy lakássá átalakított, és jelenleg is lakás céljára alkalmas, meghatározott rendeltetésű (lakó-, főző-, egészségügyi stb.) helyiségek egymással általában műszakilag (építészeti) is összefüggő egysége, amely a közterületről, udvarról vagy az épületen belüli közös térből (lépcsőház, folyosó stb.) önálló bejárattal rendelkezik. A lakás lehet lakott és nem lakott.

A lakásállomány a lakott lakások, a nem lakott lakások, valamint a lakott üdülők összessége.

A lakásstatistika főbb területei a lakásállomány változásával foglalkozó statisztikák, a lakásszféra pénzügyi és értékadataival foglalkozó statisztikák, az önkormányzati lakásgazdálkodással, ingatlanvagyonnal kapcsolatos statisztikák és a lakásszférára ható folyamatok statisztikáinak szintetizálásaként létrejött rendszerbe foglaló lakásindikátor rendszer.

Lakásstatistika mutatói

- Lakáshelyzetre ható népesedési és makrogazdasági folyamatok
- Lakásállomány szerkezeti és minőségi összetétele
- Lakáspiac és a megfizethetőség
- Lakásberuházások és az építőipar
- Lakásfinanszírozás
- Állami támogatások és adózás
- A lakhatás szociális biztonsága
- Szubjektív lakásindikátorok

Lakásállomány, laksűrűség, január 1. (1990–)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010
Lakások száma összesen	4 238 452	4 270 497	4 302 827	4 330 681
Ebből:				
1 szobás	521 793	523 275	524 516	525 228
2 szobás	1 718 547	1 726 304	1 733 272	1 739 538
3 és annál több szobás	1 998 112	2 020 918	2 045 039	2 065 915
Száz lakásra jutó népesség összesen	237	235	233	231
Ebből:				
Budapest	196	195	194	193
többi város	244	242	241	239
község	254	251	247	244
Száz szobára jutó népesség összesen	92	91	90	89
Az olyan lakások százalékos aránya, amelyek ellátottak				
vízvezetékekkel	91,2	91,3	91,4	91,5
vízöblítéses WC-vel	86,1	86,3	86,5	86,6
fürdőhelyiséggel	89,6	89,7	89,8	89,9

VI.3, Demográfia

A **demográfia** az emberi populáció dinamikájával foglalkozó tudomány. Kiterjed a népesség nagyságának és szerkezetének vizsgálatára. Ezen belül a születések, halálozások, vándorlás és öregedés elemzésére. A népességstatistika egyrészt gyakorlati tevékenység, a népesség

számára, megoszlására a népmozgalmakra vonatkozó adatok gyűjtése, másrészt adatgyűjtésre és elemzésre vonatkozó módszerek tudománya. A demográfiai elemzés vonatkozhat a teljes társadalomra vagy annak egyes – oktatási, nemzetiségi, vallási vagy etnikai szempontok alapján lehatárolt – csoportjaira.

Tárgykörei a népességstatisztika, népesedési elméletek, népesedéspolitika.

A népesedési elméletek a népesség változásainak okait és következményeit, valamint a népességfejlődés általános tendenciáit mutatják be. A népesedéspolitika aktív cselekvés, mely során a népességszám változását kedvező irányba tudják befolyásolni az ország számára.

A demográfia két nagy részterülete:

- a strukturális demográfia, amely a népesség számát és különböző szempontok – pl. kor, nem, iskolai végzettség, etnikai csoportok – szerinti összetételét mutatja meg;
- a népmozgalom, amelynek jelzőszámai a népesség változásait írják le a születéstől a halálig.

A demográfia leggyakoribb forrásaik a népszámlálások, illetve az anyakönyvezés adatai. Ezekből az adatokból és a belőlük készülő statisztikákból, elemzésekből tudható meg, hogy milyen összetételű egy-egy ország vagy terület lakossága, hogyan alakulnak a születési, halálozási mutatói, mennyi a várható élettartam, milyenek a házasságkötési, migrációs szokások, illetve a demográfiai folyamatok várható alakulásáról, annak befolyásolási lehetőségeiről is tájékozódhatunk.

A demográfia által használt legfontosabb definíciók, mutatószámok a következők:

Természetes szaporodás (fogyás): az élveszületések és a halálozások különbözete.

Tényleges szaporodás (fogyás): a természetes szaporodás (fogyás) és a vándorlási (belföldi és nemzetközi) különbözet (+,-) összege.

Eltartottsági ráta: a gyermek- (0–14 éves) és az idős népesség (65–X éves) a 15–64 éves népesség százalékában.

Öregedési index: az idős népesség (65–X éves) a gyermeknépesség (0–14 éves) százalékában.

Nyers élveszületési arányszám: az élveszületések ezer lakosra jutó száma, évközepi népességre számítva.

Tisztított élveszületési arányszám: az élveszületések ezer szülőképes korú (15–49 éves) női népességre jutó száma, évközepi népességre számítva. A korcsoportos adatoknál a viszonyítási alap az anya életkorával azonos korcsoport.

Teljes termékenységi arányszám: azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet.

Nyers (bruttó) reprodukciós együttható: azt mutatja, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány leánygyermeknek adna életet.

Tisztított (nettó) reprodukciós együttható: azt fejezi ki, hogy az egy nőre jutó leánygyermek közül az adott év halandósága mellett hányan jutnának el a szülőképes életkorba.

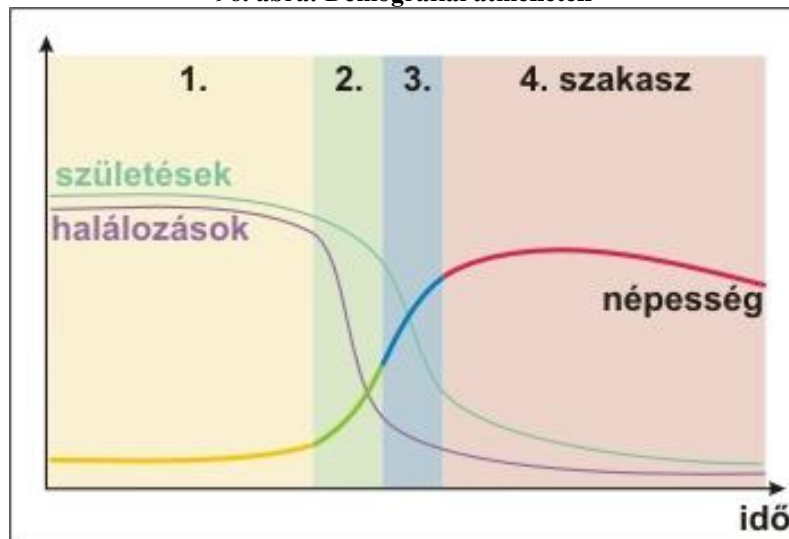
Nyers halálozási arányszám: a halálozások ezer lakosra jutó száma, évközepi népességre számítva.

Várható átlagos élettartam: azt fejezi ki, hogy a különböző életkorúak az adott év halandósági viszonyai mellett még hány évi élettartamra számíthatnak.

a, Demográfiai átmenetek

Minden társadalom áthalad(t) a klasszikus demográfiai átmeneteken a népességfejlődés során, függetlenül a földrajzi helytől és időtől, hozzávetőleg ugyanazok a jelenségek játszódnak le. Természetesen a társadalmak vonatkozásában ezek külön-idejű események. Annál inkább igaz ez a megállapítás, minél kevesebb kapcsolat van köztük, minél messzebb vannak egymástól földrajzilag.

96. ábra: Demográfiai átmenetek

A demográfiai átmenetek négy szakaszát különböztethetjük meg:

- Első szakasz: Mind a születések, mind a halálozások száma magas, ezért a népességszám csak lassan nő. Ennek oka általában járványokban, kedvezőtlen természeti körülményekben, folyamatos háborúkban kereshető, valamint a magas csecsemőhalandósággal és a fejletlen orvosi ellátással indokolható. Ez a szakasz

Európában az ipari forradalomig tartott, míg a fejlődő világban a 20. század elejéig tartott.

- Második szakasz: A kezdetén még nagyon magas születési számhoz a halálozások gyors csökkenése társul, ezért a népesség robbanásszerűen nő. Ennek oka az életkörülmények javulása: az élelmiszerellátás, az egészségügy, az infrastruktúra színvonalának emelkedése. Mindezek az ipari forradalommal köszöntöttek be Európában, ám mára ezen a szakaszon túljutott valamennyi fejlett ország. A fejlődő országok közül azonban a legtöbb még ebben a periódusban van.
- Harmadik szakasz: A halálozások száma még tovább csökken, de ezzel együtt megindul a születések számának gyors csökkenése is. A népességgyarapodás üteme csökken, majd stagnál a népességszám. Ez a folyamat Európát a 20. század elején jellemezte, napjainkban az iparosodott fejlődő országokra és némely fejlett országra (pl. USA, Kanada, Ausztrália) jellemző.
- Negyedik szakasz: mind a születési, mind a halálozási arány alacsony szinten van. A születésszám annyira lecsökkenhet, hogy népességfogyás következik be. Az életszínvonal növekedésével nő az átlagéletkor, és ez a születések alacsony száma mellett a társadalom elöregedéséhez vezet. Ez a folyamat a fejlett országokban figyelhető meg (pl. Magyarország, Ausztria, Németország).

A világ eddig két demográfiai robbanást szenvedett el. Az első az ipari forradalom idején rázta meg Földünket, amikor Európa országai a második ciklusba léptek. Ez nem járt jelentős problémákkal, mert a „népességtöbblet” nagy része más, addig ritkán lakott kontinenseket népesített be: Észak- és Dél-Amerikát. A második demográfiai robbanás napjainkban zajlik. Jellemzője, hogy az élveszületések nagysága sokkal magasabb, mint az első robbanás idején, melynek területeként a fejlődő, elsősorban ázsiai és egyes afrikai országok jelölhetők meg, akik már nem találnak lakatlan kontinenseket.

97. ábra: A Föld 15 legnépesebb városa 1950 és 2000 között

1950		2000	
1. New York, USA	12,3	1. Tokió, Japán	26,4
2. London, UK	8,7	2. Mexikóváros, Mexikó	18,0
3. Tokió, Japán	6,9	3. Sao Paulo, Brazília	17,9
4. Párizs, Franciaország	5,4	4. New York, USA	16,7
5. Moszkva, Szovjetunió	5,4	5. Mumbai (Bombay), India	16,1
6. Sanghaj, Kína	5,3	6. Los Angeles, USA	13,2
7. Ruhr–É-Rajna városeyüttes	5,3	7. Kalkutta, India	13,1
8. Buenos Aires, Argentína	5,0	8. Sanghaj, Kína	12,9
9. Chicago, USA	4,9	9. Dacca, Banglades	12,5
10. Kalkutta, India	4,4	10. Újdelhi, India	12,4
11. Oszaka, Japán	4,1	11. Buenos Aires, Argentína	12,0
12. Los Angeles, USA	4,0	12. Dzsakarta, Indonézia	11,0
13. Peking, Kína	3,9	13. Oszaka, Japán	11,0
14. Milánó, Olaszország	3,6	14. Peking, Kína	10,8
15. Berlin, Németország	3,3	15. Rio de Janeiro, Brazília	10,7

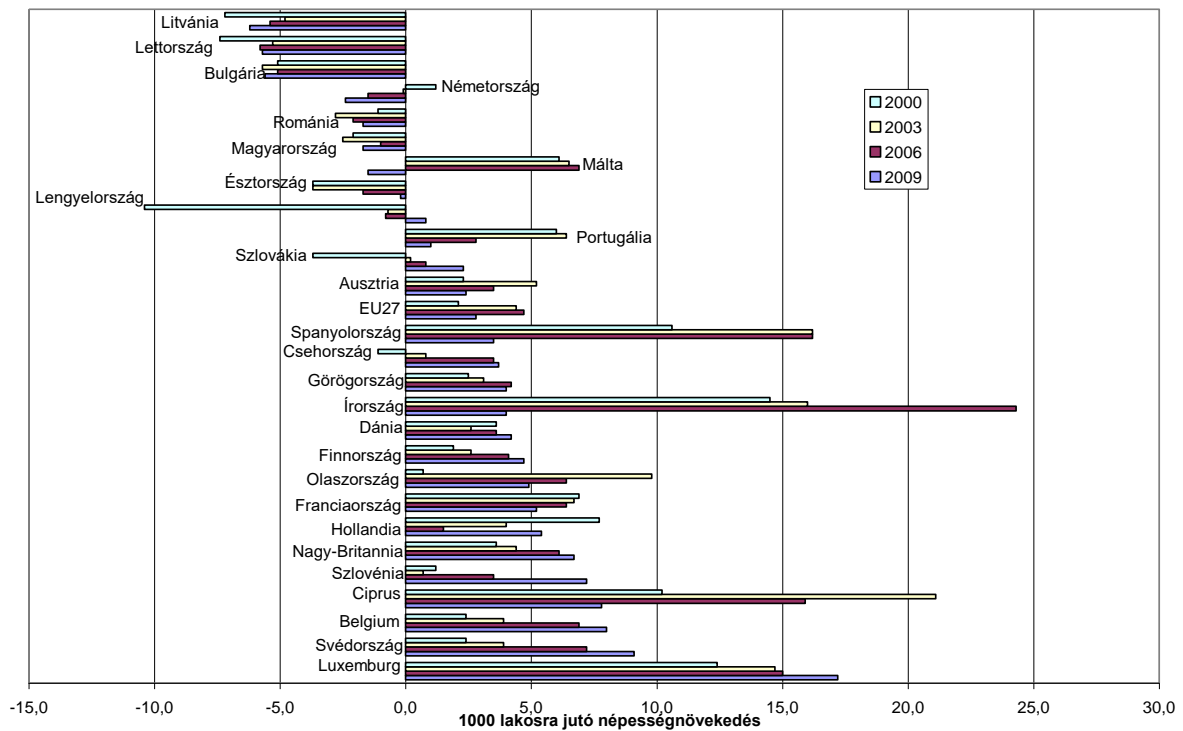
Forrás: Pacione, 2001 és United Nations Population Division, World Urbanization Prospects: The 2001 Revision, New York, UN, 2002.

b. Európa és Magyarország népessége

2010. január 1-jén a huszonhét tagú Európai Unió népessége 501,7 millió fő volt. Ez a szám folyamatosan növekszik, évente 2-5 ezrelékkal. Azonban a huszonhét tagú Európai Unióban is teljesen máshogyan alakulnak az országok népesedési folyamatai. Nagy törésvonalat lehet megfigyelni a volt keleti blokk országai és az EU15 országok között. Általában az igaz, hogy az előbbi csoport népessége csökken, míg az utóbbi csoporté növekszik. Kivételt képez ez alól Németország, ahol a magyarországinál is nagyobb arányban fogy a népesség.

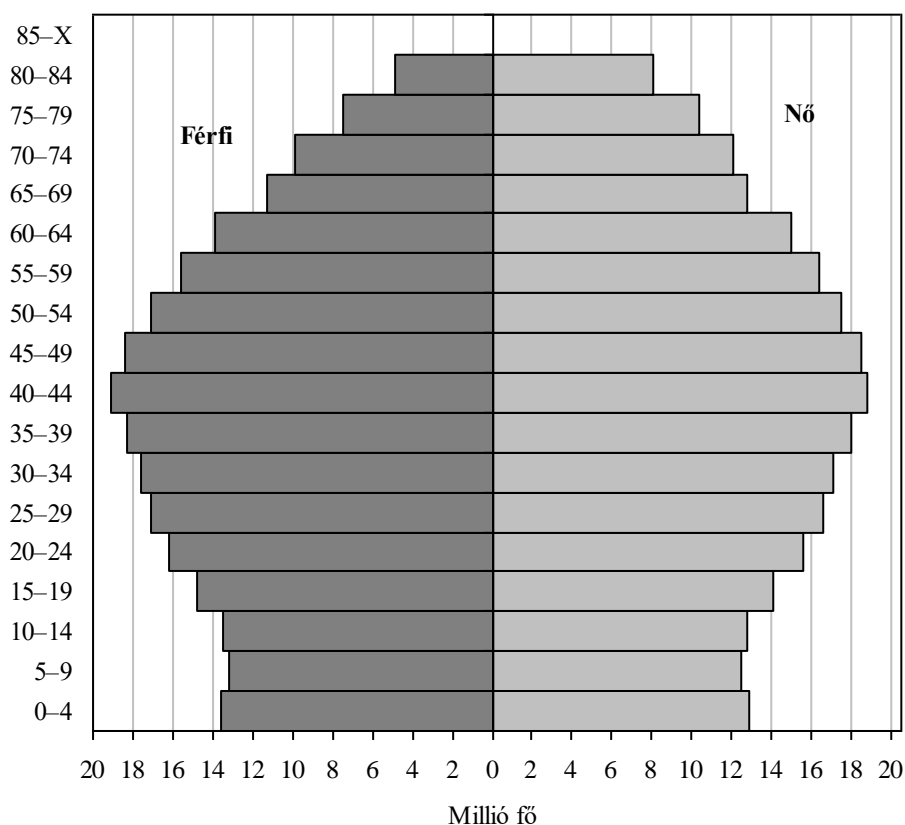
Ezer lakosra jutó népességnövekedés inkább a kisebb nyugat-európai országok esetén a legmagasabb, de volumenében Franciaország népessége növekszik a legnagyobb mértékben, évente 320-350 ezer fővel (a német csökkenés 200 000 fő/éves volt 2009-ben).

98. ábra: Az EU27 országok népességváltozásai, 2000, 2003, 2006, 2009

A népességszám mellett a korstruktúrának is jelentős hatása van egy-egy ország (és az EU) társadalmi-gazdasági folyamataira. Az Európai Unió korszerkezete előregedő, valamint az egészségügyi kondíciók folyamatos javulásával nagyobb időskori kohorszokkal, ami a nők felé tolódik el.

99. ábra: EU27 országok együttes korfája, 2010

A korcsoportok szerinti összetétel a gyermek- és időskori eltartottsági rátával, valamint a teljes eltartottsági rátával is szemléltethető. Ahogy a meghatározások mutatják, mindhárom esetben az adott aktív népesség számával súlyozva, az első esetben az Y időpontban, K területi egységben lévő 0–14 évesek számát, a második esetben a 65– X évesekét, míg a harmadikban mindkettőt.

$$Y_{r_{gyerek}}^K = \frac{Y_{N_{0-14}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}; \quad Y_{r_{id}}^K = \frac{Y_{N_{65-X}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}; \quad r_{teljes}^K = \frac{Y_{N_{0-14}}^K + Y_{N_{65-X}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}.$$

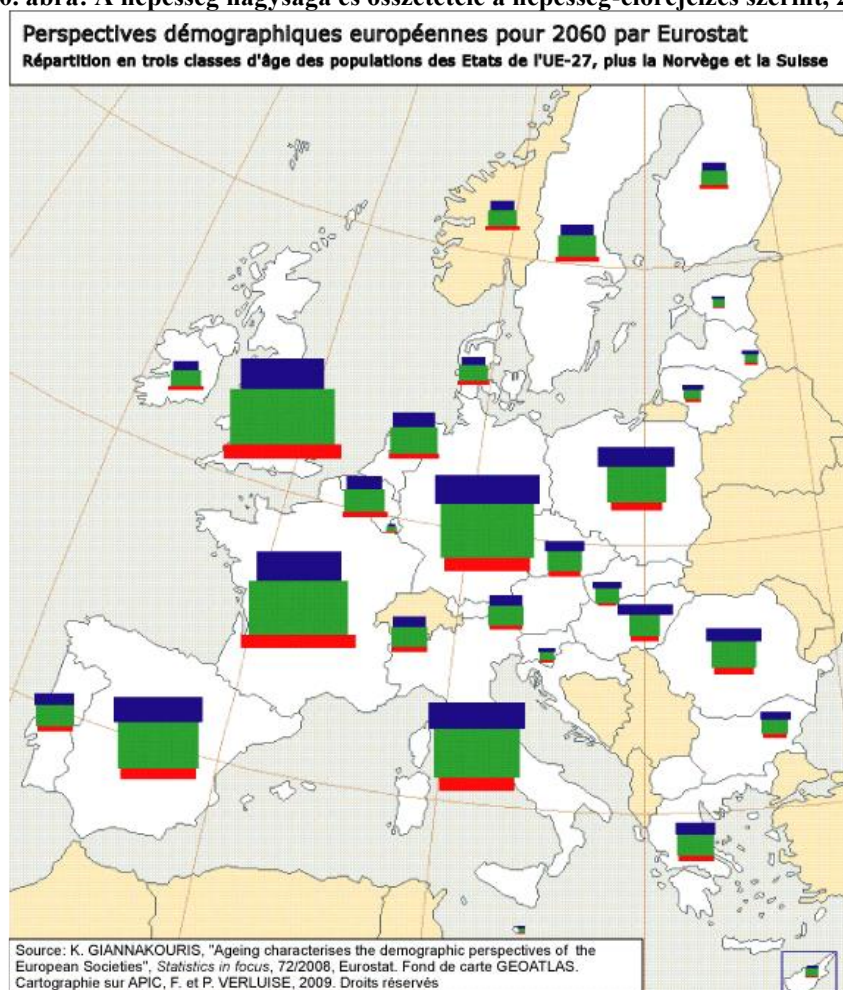
A gyermekeltartottsági ráta (2010. január 1-jei állapot szerint) a francia lakónépesség esetén a legnagyobb (0,29), az európai átlag 0,23, Magyarországra 0,22, az idős esetén is Franciaország esetén a legmagasabb az érték (0,26). Így a teljes eltartottsági ráta Franciaország esetén 0,54. Azaz száz 15–64 éves emberre 54 inaktív jutott 2010-ben. AZ EU-ban és Magyarországon is kevesebb az idősek és a fiatalok aránya is, ami ugyan gazdaságilag kedvezőbb rátát eredményez, de fenntarthatósági szempontból sokkal kedvezőtlenebb.

Eltartottsági ráták, 2010. január 1.

Eltartottsági ráta	EU27	Magyarország
gyerek	0,23	0,22
idős	0,23	0,23
teljes	0,46	0,45

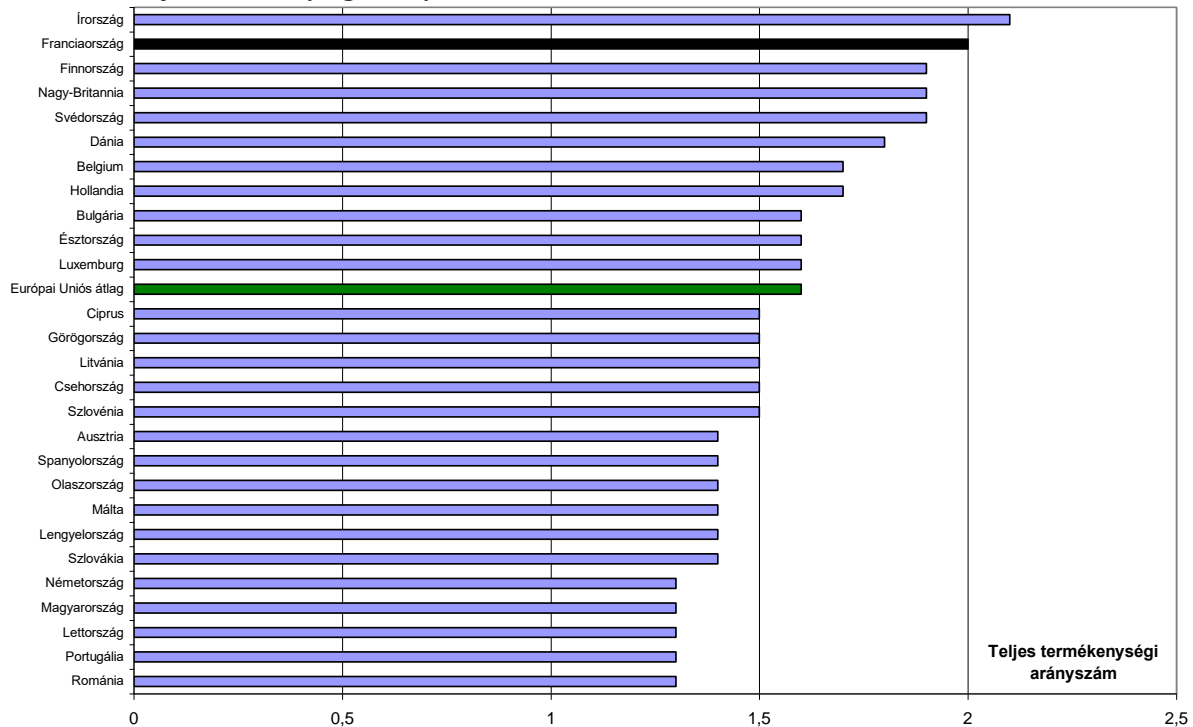
Ez utóbbi állítást támasztja elő a népességprojekció is a következő ábrán. Ahol piros színnel a hasáb alján a 0–14 évesek számát, zölddel a 15–64 évesekét, míg kékkel, legfelül a 65–X éveseket lehet megfigyelni 2060-ban. A skandináv országok, Nagy-Britannia és Franciaország lesznek azok az országok, ahol az idősök arányai nem válnak kritikusan magasá.

100. ábra: A népesség nagysága és összetétele a népesség-előrejelzés szerint, 2060

A teljes termékenységi arányszám segítségével megállapítható, hogy 2010-ben egyedül Írország és Franciaország érte el a reprodukciós szintet (2-t), az uniós átlag 1,6, míg Magyarország esetén a legszerényebb ez a mutató.

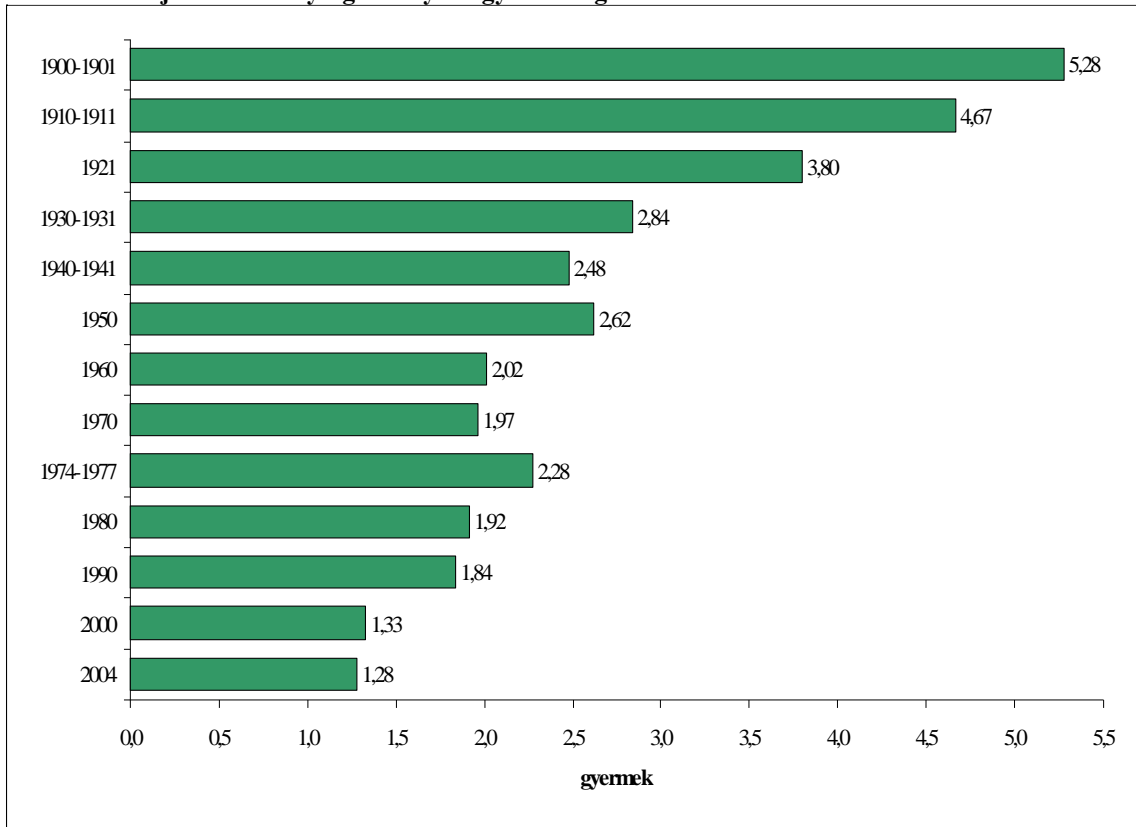
101. ábra: Teljes termékenységi arányszám, 2010

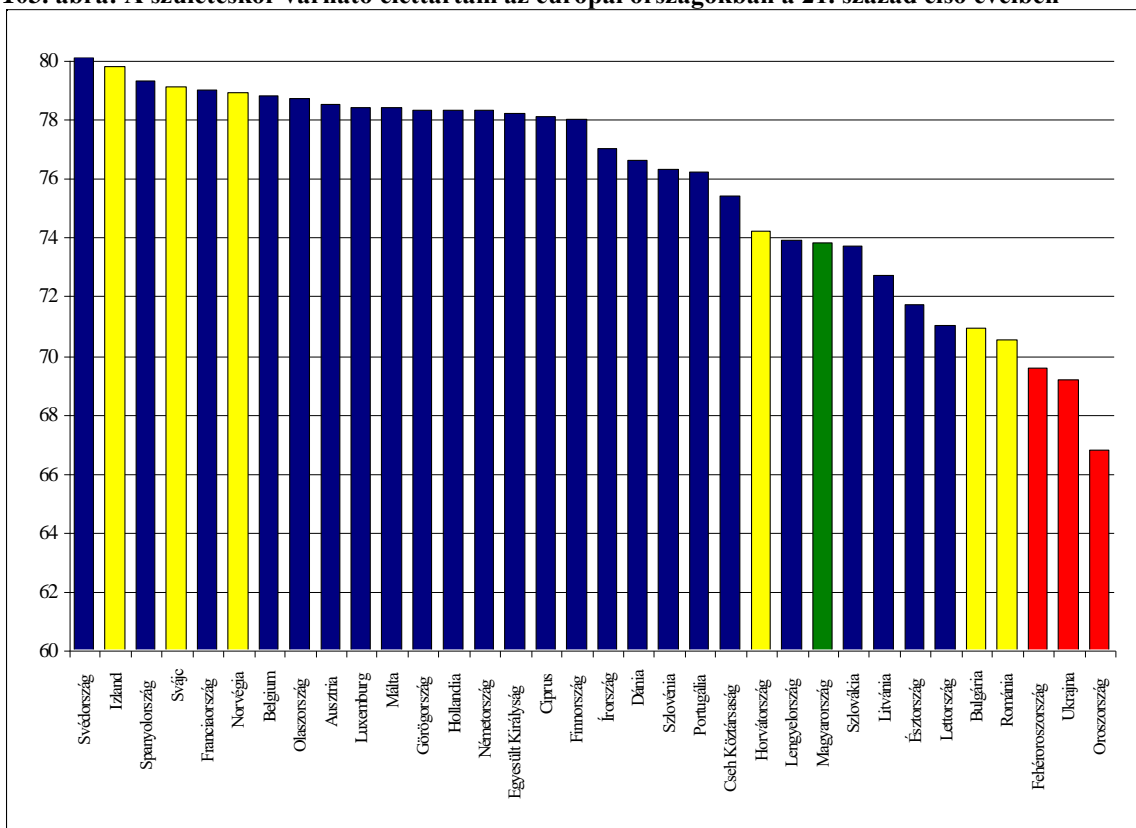
Magyarország korszerkezete is előregedő, akárcsak az Unióé. A születéskor várható élettartamok folyamatosan növekszenek, míg a teljes termékenységi arányszámok csökkenő tendenciát mutatnak. Bár lényeges megjegyezni, hogy a népesedéspolitikai akciók kedvező hatásai is kimutathatóak. Ilyenek voltak az 1953-as abortusztilalom, a GYES 1964-es bevezetése, az 1973-as népesedéspolitikai csomag, a GYED 1985-ös bevezetése vagy a családi pótlék 1990-es kiterjesztése is.

A csökkenő gyermekvállalási kedv egyik oka, hogy a családok egyre későbbi időpontokba vállalják első gyermeküket, mely döntésükkel előrevetítik az összességében kevesebb gyerek születését.

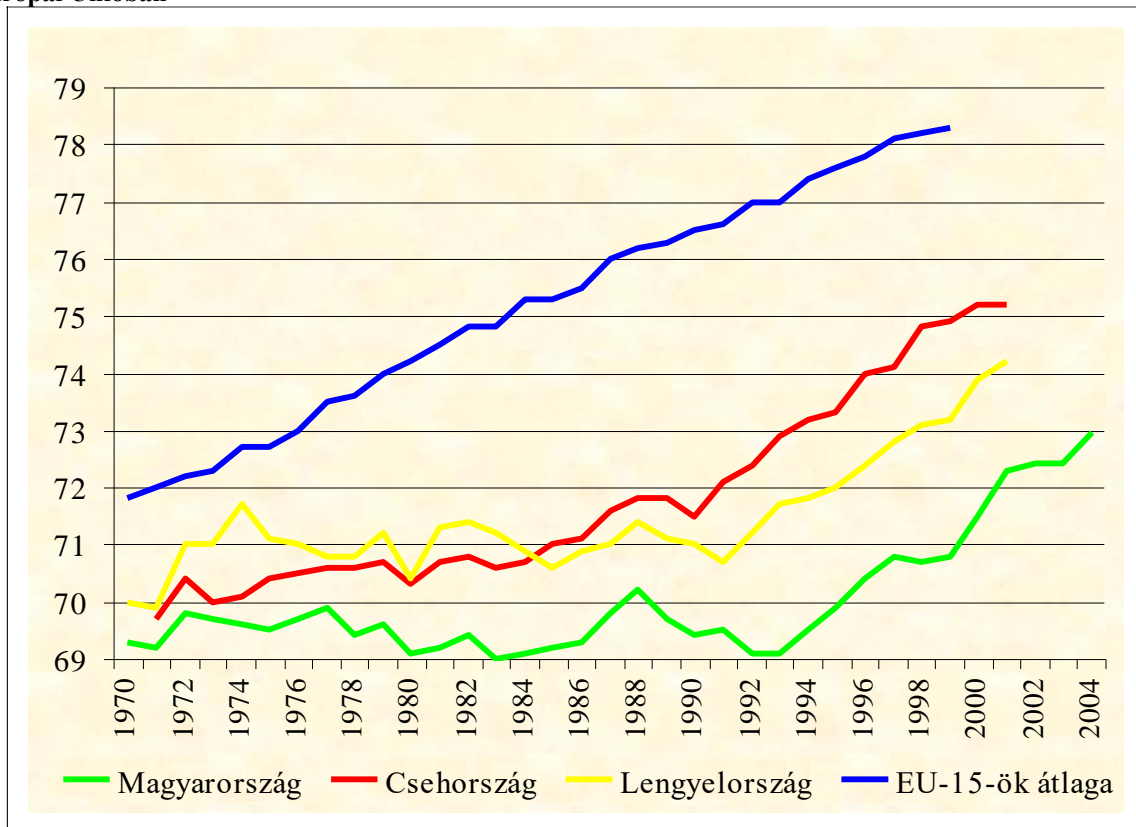
102. ábra: Teljes termékenységi arány Magyarországon

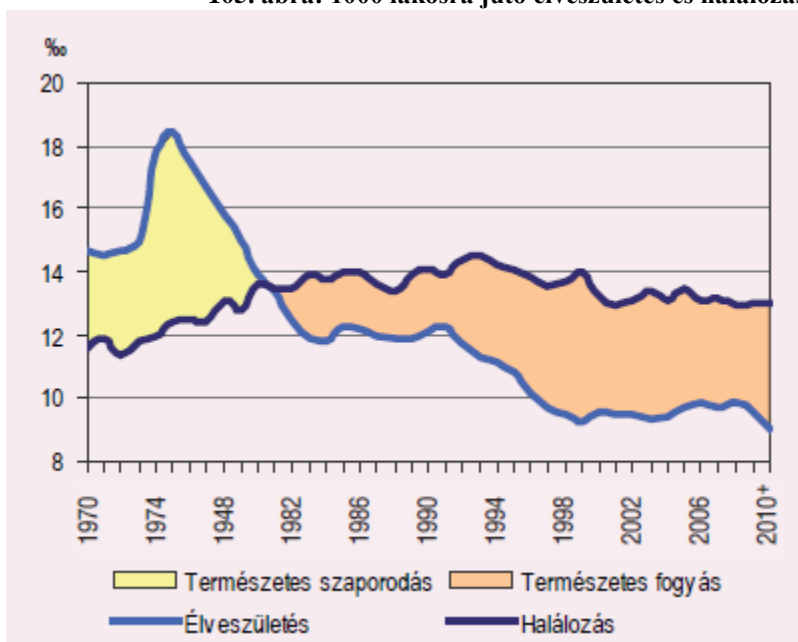
103. ábra: A születéskor várható élettartam az európai országokban a 21. század első éveiben

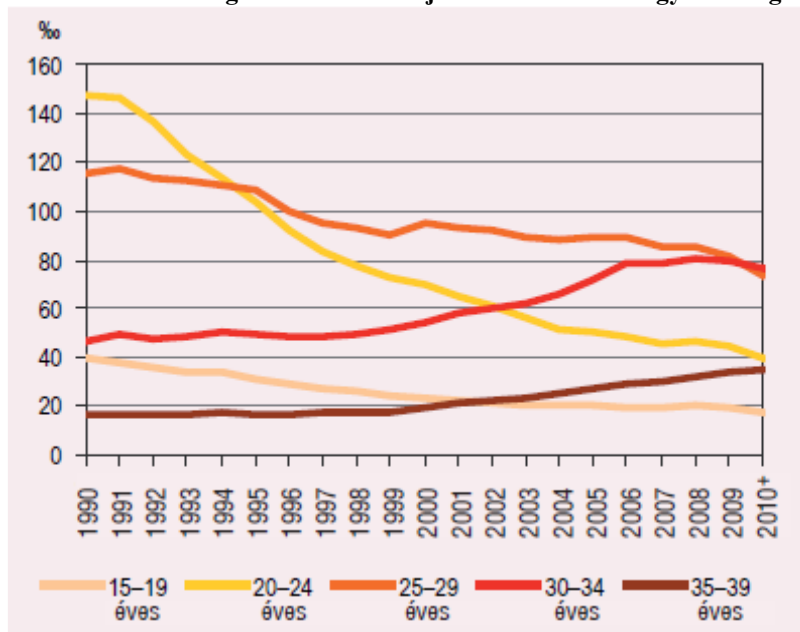
104. ábra: A születéskor várható élettartam Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban és az Európai Unióban

105. ábra: 1000 lakosra jutó élveszületés és halálozás Magyarországon

106. ábra: 1000 megfelelő korú nőre jutó éves születés Magyarországon

c, Vándorlások

A migráció interdiszciplináris jelenség, mely főként a földrajz, jogtudomány, demográfia, közgazdaságtan, történelem, munkatudomány, pszichológia és a politikatudomány területét érinti. Ebből következően az értelmezése, meghatározása is különféle vetületeket hangsúlyoz.

A népesedés jelenlegi és jövőbeli kulcskérdése a térbeli mobilitás. Mind a határokon belüli, mind a határokat átlépő nemzetközi migráció számottevő mértékben érinti Magyarországot, és ezen demográfiai események által hordozott mennyiségi és összetételbeli változások elemzése a jövőbeli kitekintés megbízhatóságát növeli.

A migrációnál általánosabb fogalom a mobilitás. A **mobilitás** lehet társadalmi vagy térbeli. Migráció alatt a térbeli, fizikai térben történő mobilitásokat értjük.

Állandó vándorlás alatt azt a lakóhely-változtatást értjük, amikor a vándorló lakóhelyét elhagyva más településen levő lakást jelöl meg lakóhelyéül. Az elvándorlás helye a vándorló korábbi lakóhelye, míg az odavándorlás helye a vándorló új lakóhelye.

Ideiglenes vándorlás: az a településhatárt átlépő lakásváltoztatás, amikor a vándorló lakóhelyét fenntartva változtat lakást, s új lakását tartózkodási helynek jelöli meg, valamint akkor is, ha egyik tartózkodási helyről másik tartózkodási helyre költözik.

Ideiglenes visszavándorlás: az a lakóhely-változtatás, amikor a vándorló tartózkodási helyét elhagyva lakóhelyére tér vissza.

Településen belüli költözés: az adott település közigazgatási határán belüli lakásváltoztatás. Budapesten belül ide tartozik mind a kerületeken belüli, mind a kerületek közötti mozgás is.

Állandó költözés: az a településhatáron belüli lakásváltozás, amikor a költöző eredeti lakásából elköltözik, és új lakcímre jelentkezik be.

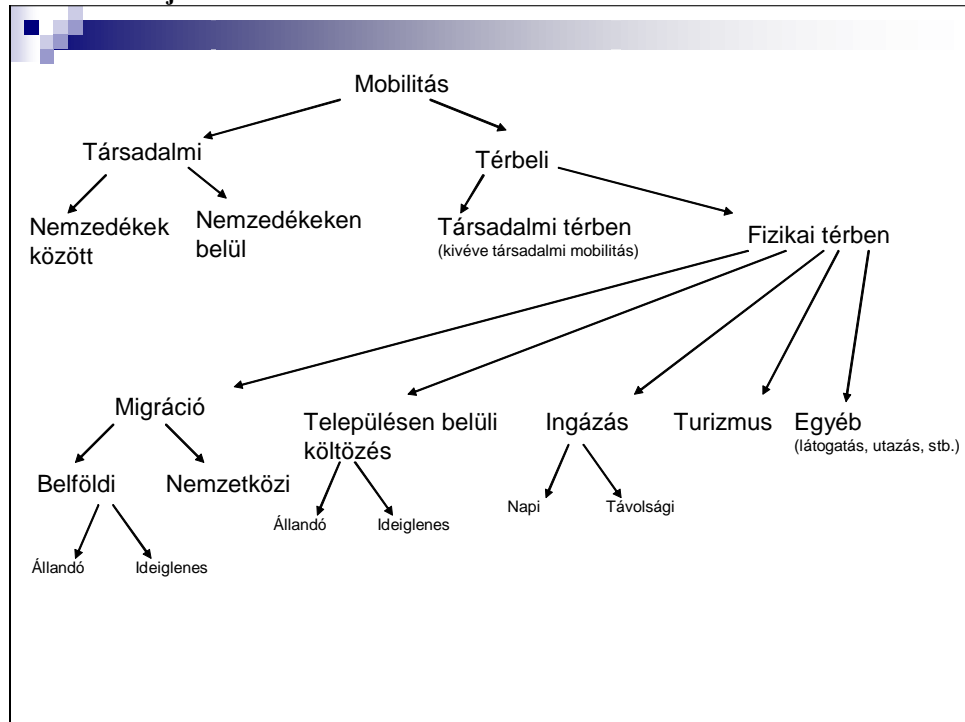
Ideiglenes költözés: az a településhatáron belüli lakásváltoztatás, amikor a költöző fenntartja eredeti lakását is, és új lakásába mint tartózkodási helyre jelentkezik be, valamint ha egyik tartózkodási helyéről egy másikra költözik, továbbá ha tartózkodási helyét megszüntetve lakóhelyére költözik vissza.

A Központi Statisztikai Hivatal Demográfiai évkönyve szerint a **nemzetközi vándorlás** az eredeti (szokásos) lakóhely országának olyan tartós elhagyása, amelynek célja egy más országban való lakóhely létesítése letelepedés, tartózkodás vagy jövedelemszerző tevékenység végzése céljából. Mivel a migráció motivációja gyorsan bővült, így a végleges letelepedésre vagy pusztán a jövedelemszerzésre irányuló meghatározást a tanulási célú migráció fogalmával, valamint az időskori migrációval lehet kiegészíteni, melynek célja lehet a nyugdíjak vásárlóerejének jobb kihasználása, vagy a kedvezőbb éghajlat keresése (mediterrán térség). A családegyesítéssel kapcsolatos motivációk is hangsúlyosak, sokszor a nemzetközi migráció egyik fő befogadási csatornáját jelentik.

Egy másik megfogalmazás a migrációt nagyobb lélekszámú lakosság egyik területről a másik területre való tartós vagy ideiglenes elvándorlásaként magyarázza, jogi szempontból semleges jelenséggént említi, nem szankcionálható cselekedetként.

Míg az első definíció csak az önkéntes migrációt tekinti nemzetközi vándorlásnak, addig a második a kényszermigrációt (a mozgást kiváltó döntés hátterében háború, politikai, vallási, nemzetiségi, nyelvi stb. szempontú üldözés, természeti katasztrófa áll) is ide sorolja. Jogi szempontból is kiemelkedő jelentőségű, hogy legális (az egyének a szükséges okmányok birtokában vándorolnak) vagy illegális migrációról van-e szó. Ez a kérdés azzal függ össze, hogy az államok meghatározhatják, milyen feltételek mellett engedélyezik külföldiek számára a területükre való belépést, az ott tartózkodást.

107. ábra: A mobilitás fajtái

A vándorlások elemei a vándor, a határ, az elvándorlás és az odavándorlás helye, a távolság és az irány.

A migráció osztályozási lehetőségei

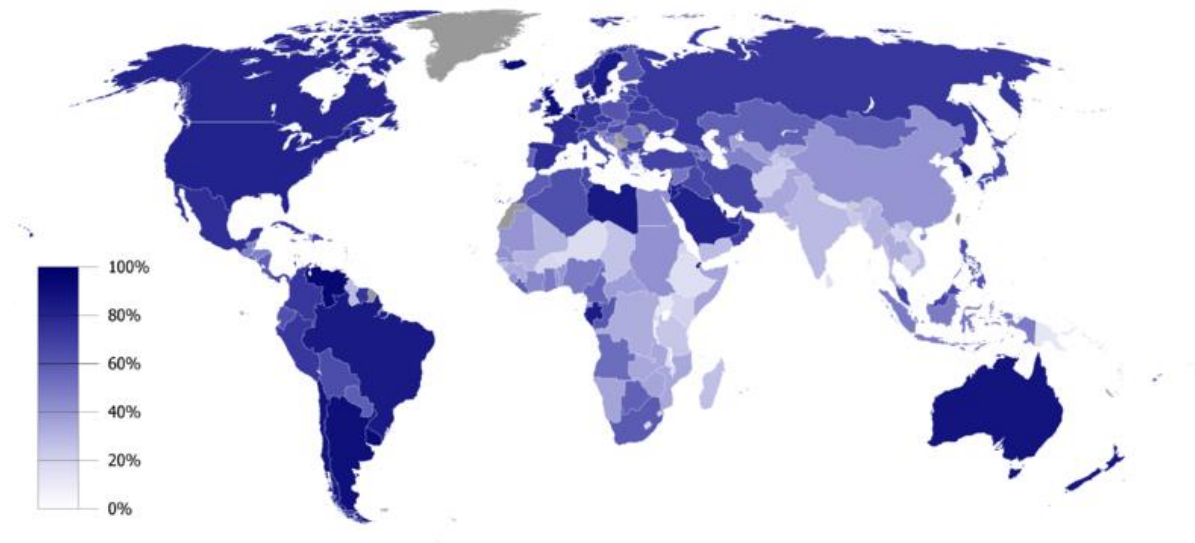
Elkülönülés kritériumai	Jellegzetes típusok	
Országhatár átlépése	Külső	Belső
Döntéshozatal módja	Önkéntes	Kényszer (menekültek)
Vándorlók száma	Egyéni	Csoportos
Indokok	Okok (push)	Célok (pull)
Törvényi szabályozás	Legális	Illegális
Tartózkodás időtartama	Végleges	Ideiglenes (vendégmunkások)

c/1, Belföldi vándorlás, urbanizációs ciklusok

Urbanizáció alatt az emberek elhelyezkedésének sűrűsödését, a települések növekedését értjük.

Az urbanizációs ciklus négy szakaszra osztható: az urbanizáció, a szuburbanizáció, a dezurbanizáció és a reurbanizáció.

108. ábra: Az urbanizált népesség aránya országoként, 2006

Az ipari forradalom hatására kezdődött meg a városok és a körülöttük lévő agglomeráció növekedése, az **urbanizáció**. A népesség a falvakból a városokba vándorol, így erőteljes térbeli koncentráció alakul ki. A világ országaiban eltérő időpontban kezdődött meg az ipari forradalom, így a modern urbanizáció első szakasza is időben változó módon jelentkezett. Anglia már a 18. században eljutott ebbe a stádiumba, Magyarországon az 1870-es, 1880-as évtizedekben bontakozott ki, míg a fejlődő országokban csak jelentős késéssel, a 20. század közepén.

A **szuburbanizáció** során a városnövekedés lefékeződik, a nagyvárosok központjaiban helyenként már csökken a népesség, viszont az elővárosok gyorsan fejlődnek.

A **dezurbanizáció** során a városnövekedés megáll, a falusi népesség száma és aránya nőni kezd. 1970-től kezdődik meg a folyamat, főképp az USA keleti partvidékén, Dánia, Belgium, Németország, Anglia területén.

A dezurbanizáció okai:

- új közlekedési és kommunikáció technológiák jelennek meg, elterjed a távmunka;
- megszűnnek a munkahelyek a hagyományos ipari központokban, az új munkahelyek többsége viszont már a vidéken vagy az agglomerációban jön létre;
- a falusi térségekben olcsóbb a helyi munkaerő, nincsenek szakszervezetek, jobb a környezet minősége is;
- ismét divatba jön a vidéki életforma.

A **reurbanizáció** során a nagyvárosi régiók népességszám-csökkenése megáll, a központi városrag egyes részein ismét népességnövekedés következik. Az 1980-as évektől figyeltek fel erre a jelenségre. Oka, hogy a régi, rossz állapotban lévő belvárosi lakónegyedeket folyamatosan felújítják és korszerűsítik városrevitalizációval. Ennek során a történelmi városrag épületeit modernizálják, a lakókörnyezet luxusszínvonalon újul még. Mindez a belvárosok újbóli felértékelődését vonja maga után. Így a fiatal értelmiségi réteg tagjai visszaköltöznek a helyreállított belső városrészekbe.

A **belföldi vándorlások** volumennövekedését mutatja, hogy a jelenlegi országterületen, a jelenlegi népességnek

- 1880-ban 74,5%-a,
- 1900-ban 70,3%-a,
- 1920-ban 63,2%-a,
- 1949-ben pedig már csak 56,8%-a

született azon a településen, ahol a népszámlálások során összeírták.

Az I. világháború előtt főként az északról délre (hegyvidékről Alföldre), az ország egész területéről Budapestre, faluról városba (urbanizáció) vándorlások voltak jellemzők. Budapesten és környezetében robbanásszerű népességnövekedés volt tapasztalható. A fővárosnak nem volt ellensúlya az országban. Trianon után ez még inkább igaz.

A két világháború között tovább folytatódott az urbanizáció. A városi lakosság aránya lassuló ütemben növekedett tovább. Az észak-dél helyett a kelet-nyugat irány lett a meghatározó. A megváltozott határok miatt az új peremvidékekről indult meg az áramlás a központok (Bp.) felé.

Az 1945 és 1950 közötti mozgásokat az 1945-ös földosztás jelentősen befolyásolta. Sokan lakóhelyüktől távol jutottak földekhez, ami telepítési hullámot indukált. Elsősorban Tiszántúlról és az északi hegyvidékről az Alföldre és a Dunántúl déli megyéi felé. Az 1948-as gazdaságpolitikai fordulat (agrárországból ipari ország) is csak a lakosság drasztikus területi átcsoportosításával volt elérhető.

1960 és 1980 között tovább zajlott az urbanizáció: faluról városba, kisebb lélekszámú településekről a nagyobbak felé, mezőgazdasági területekről az ipari, bányászati központok felé.

Az ebben az időben induló állami nagy beruházások, decentralizált ipartelepítések következményeként a fő célpontok Budapest és az iparfejlesztési települések voltak. Ezért a vándorlási irányok szórtabbakká váltak, de fő tendencia a keletről nyugat felé, illetve mindenholnan központi területekre történő vándorlás volt.

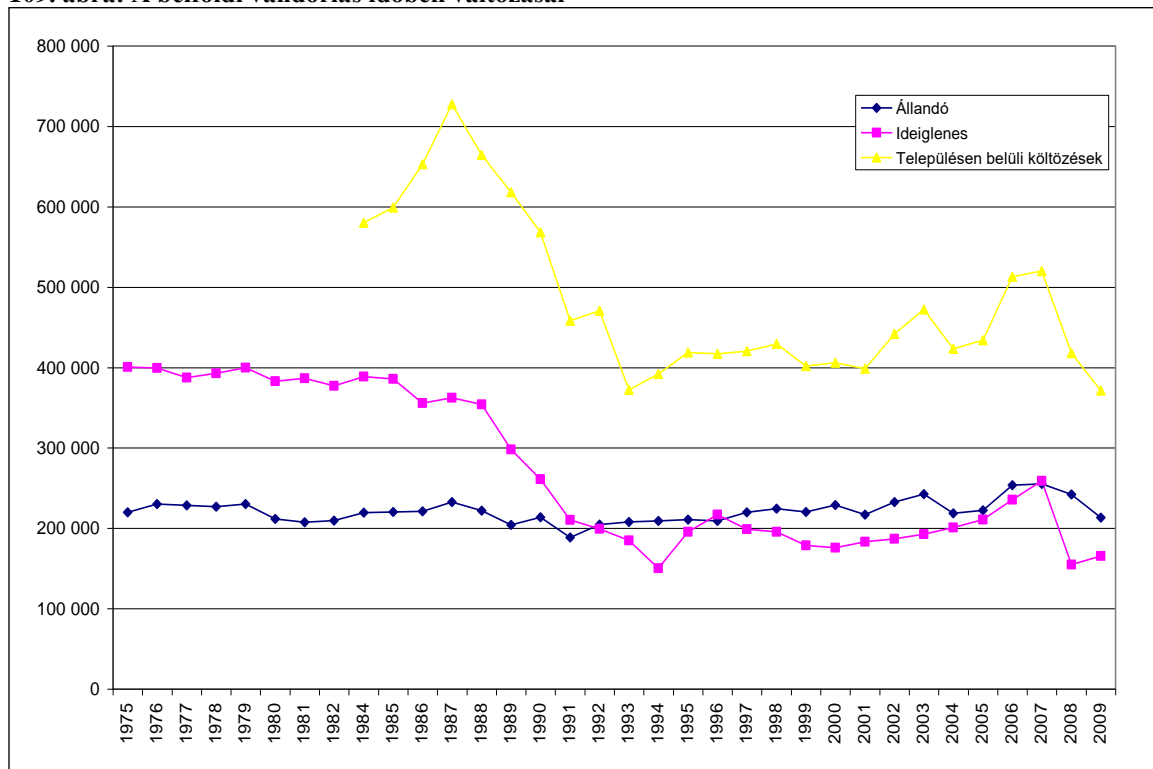
A városi lakosság száma elsősorban a belső vándorlás miatt növekedett, a természetes szaporodásnak csak kisebb szerep jutott. A vándorlók főleg a fiatal, munkaképes korosztályból tevődtek össze. Így a kibocsátó kis településeken kevesebb lett a munkaképes, fogyasztói réteg, szülőképes nő, így a fenntarthatóság is megkérdőjeleződött, ami újabb elvándorlási hullámot generálhatott. A vándorlások volumene az 50-es, 60-as évek elejétől kezdve süllyedő tendenciát mutat.

A rendszerváltás következményeként 1989-től radikális változások zajlottak a belföldi vándorlás területén is. A településen belüli költözések száma a 60-as évek közepéig csak fele volt a vándorlásokénak (állandó és ideiglenes), a 80-as évek első felében nagyjából ugyanannyi, majd az évtized második felében már meghaladja azt. 1988-1989-ben az a tendencia is megtörik, és a vándorlásokkal együtt csökken.

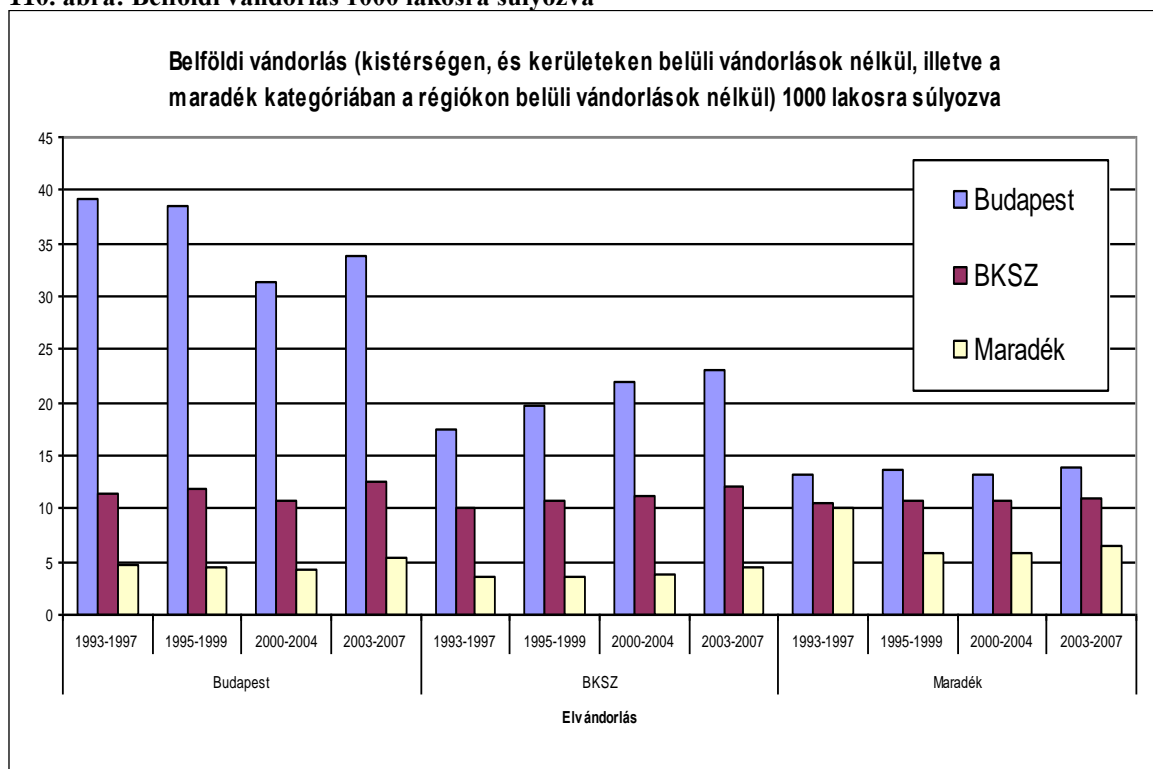
Az 1990-es években a napi ingázók száma drasztikusan csökkent a gazdasági helyzet miatt, mivel nem volt rá szükség. Innentől kezdve a térbeli mobilitás minden formája csökken. Okok:

- A termelésre épülő gazdaságszerkezet megmerevedése.
- Tömeges munkalehetőséget teremtő beruházások hiánya, nagy vállalatok csődjei.
- Új lakások építése visszaesett.
- Az átalakulás során a depressziós térségekben az ingatlanárak jelentősen csökkentek.
- Állami lakások önkormányzati kézbe kerülése.
- A nagy társadalmi változásokra a népesség vagy jelentősen növekvő (külső), vagy nagyon csökkenő (belső) vándorlási hajlandósággal szokott reagálni.

109. ábra: A belföldi vándorlás időbeli változásai

110. ábra: Belföldi vándorlás 1000 lakosra súlyozva

A fenti ábrán az ország területe három részre lett osztva. A fővárosra, az agglomerációra, melyek itt a BKSZ (Budapesti Közlekedési Szövetség) településeit jelentik (Budapestről 60 perc alatt elérhető települések), valamint az ország egyéb területeire.

Ebből látható, hogy a legnagyobb volumenű mozgás Budapesten belül zajlik, és növekszik a Budapestre történő vándorlások volumene. Az agglomerációba történő kiköltözések megtorpantak. Az agglomeráción belüli, illetve a főváros felé történő mozgások erősödtek meg.

c/2 Nemzetközi vándorlás

Ahogy az előző részben olvashattuk, minden ország áthalad(t) a klasszikus demográfiai átmeneten a gazdasági modernizáció során: fejlődnek a táplálkozási és egészségügyi kondíciók, ami miatt a gyermekhalandósági ráta csökken, ezáltal növekszik a populációban a túlélő gyerekek aránya és a várható élettartam is. Pár évtized múlva egy növekvő súlyú mobil fiatal felnőtt kohorsz jön létre, és pontosan ez a csoport a legérzékenyebb a vándorlásokra. Ezek a demográfiai események voltak a meghatározók az európaiak jelentős számban történő tengeren túlra áramlásában a késő XIX. században és a harmadik világbeli munkásoknak a fejlett világba vándorlásának a XX. század második felében.

A szegény, népes agrárországokhoz képest a demográfiai pólus másik végén a gazdag, iparosodott országok találhatók. Európa (mint az USA) demográfiai helyzete előregedő, növekvő várható élettartamokkal. Majdnem minden európai országban (az USA-val ellentétben) a természetes szaporodás a reprodukciós szint alatt marad. Ennek eredménye, hogy a demográfiai előregedés irama sokkal nagyobb Európában, mint az USA-ban. Nem utolsósorban ez kevesebb hazai fogyasztót jelent a primer fogyasztásban, ami nagyobb versenyt indukál a külföldi fogyasztókért a kereskedelem további liberalizálását ösztönözve.

Népesség-előrejelzések alapján *a fejlett országok lakosságának aránya a fejlődőkhöz képest csökkenni fog.* Így az egyik oldalon népességhiány, míg a másikon erőteljes többlet keletkezik, a relatív többletből potenciálisan nemzetközi vándorok lehetnek. *Egyszerre figyelhető meg a fejlett világ bevándorlási vonzása és a harmadik világ kivándorlóinak nyomása.*

A fejlett országoknak a fentebb felsorolt kihívásokra adott válaszaik általában három irányt vehetnek a fenntartható fejlődés szem előtt tartása mellett: (a) alapvető változások a nyugdíj- és egészségügyi rendszerekben; (b) termékenységi ráta javítását célzó intézkedések; és (c) nagyobb bevándorlás ösztönzése, hiszen *a mobilitás segítségével viszonylag gyorsan módosítható egy térség demográfiai helyzete.* Azonban a migráció közvetlen népességszámra gyakorolt hatásai mellett számolni kell a fogadó társadalomban keletkező közvetett hatásokkal (gazdasági aktivitásra, munkanélküliségre, átlagéletkorra, termelékenységi rátára, eltartottsági rátára stb.) is. Kérdés, hogy a nyugati társadalmak előregedésére, alacsony termékenységi rátájára, a nyugdíjrendszer nehézségeire a bevándorlás-e az egyik rész megoldás. A válasz a

vándorlásból elérhető „haszontól”, a migráció irányításának hatékonyságától, a kiválasztás eredményességétől és a vándorok tulajdonságaitól függhet. Amennyiben képzetlen, nyelvtudás nélküli munkaerő áramlik be, úgy ez semmiképpen nem jelenthet kiutat.

A gazdasági globalizáció korszakában az országok közötti jövedelmi szakadékok gyorsuló ütemben növekszenek, a fejlődés egyenetlen. Az 1970-es évek elején a legfejlettebb országok egy főre eső jövedelme 14-szer annyi volt, mint a legfejletlenebbeké, az ezredforduló után pedig 26-szoros ez a hányados. A szélesedő életminőségbeli szakadék a harmadik világ és a fejlett országok között ösztönzi a mozgások növekedését. *A vándorok pénzügyi lehetőségei ugyanakkor folyamatosan javulnak, a közlekedés gyorsan fejlődik, a világ különböző részei így módon könnyebben elérhetők, olyannyira, hogy a nagy távolságú költözések ára – a családok jövedelmének arányaiban – most olyan alacsony, hogy még a harmadik világbeli emberek egy része is bekapcsolódik a migrációs folyamatokba.*

A gazdasági globalizációnak azonban korántsem ilyen egyértelmű a migráció volumenére (a migránsok minőségére talán ez még inkább igaz) gyakorolt hatása. Az egy főre eső bevételek, valamint a gazdasági növekedési ráták szignifikánsan magasabbak azoknál az országoknál, melyek a világgazdaság jelenlegi központjaihoz (USA, Japán, Európa) közel helyezkednek el. A jó piaci elérhetőség ezért nagy előnynek látszik a foglalkoztatottak számára a globalizált gazdaságokban. Így a világgazdaság jövőbeli fejlődésének egyik fontos kérdése az, hogy hol fog koncentrálni a gazdasági aktivitás. Ugyanakkor a kereskedelmi liberalizáció, a cégeken belüli áthelyezések és a technikai fejlődés segítik a tevékenységek mobilitását, képessé téve a cégeket, hogy megosszák a termékeiket különböző helyek között, könnyebbé téve a távoli fogyasztók ellátását, így befolyásolva a gazdasági aktivitások lokalizációját. Az áru, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlása felgyorsította a vállalati fúziókat, a tőkekoncentrációt, a termelés egy részének kitelepítését alacsony bérű országokba. Ennek oka, hogy a multinacionális vállalatok hamar felismerték: az emberek mobilitása sokkal limitáltabb, mint a tőke vagy a javak mozgása. Így a termelés a kedvezőbb szállítási költségek és a fogyasztói piacok irányába mozdul el, míg a stratégiai fejlesztést szolgáló tevékenységek leginkább az anyaországokban maradnak. Másrészt a gazdasági globalizáció következményeként a termelés egyes esetekben a tértől függetlenül (informatikai szektor) rugalmasan alkalmazkodó lett a piaci adottságokhoz és a humán erőforráshoz. *Így kettő, látszólag ellentétes tendencia veszi kezdetét: egyfelől korábban soha nem tapasztalt (munkavállalói) áramlás valósul meg, másfelől növekszik azoknak a tevékenységeknek és végzőiknek az aránya, akik földrajzilag helyben maradnak.*

Az elmúlt két században a bevándorlási és a kereskedelmi politikában paradox módon karakteres különbségek vannak. A kereskedelmi politikák az atlanti gazdaságban sokkal liberálisabbak az 1950-et követő fél évszázadban, mint az 1860-at követő ötven évben. Ez éppen fordítottja a migrációs politikáknak. Ennek egyik oka, hogy a politika a kereskedelem kérdéskörét alapvetően a gazdasághoz kapcsolta, míg a migrációt a biztonsági és szociális témákhoz. Pedig a bevándorlás témaköréhez tartozó döntések általában keresztülvágják a politikai teret.

Az eredeti, a fogadó vagy tartózkodási hely társadalmainak célja nem feltétlenül vág egybe. A válogatás nélküli migráció jótékony hatásai bizonytalanok a fogadó országoknál. Erre utal a svájci drámaírótól, Max Frisch-től való aforizma is: „Mi munkásokat kértünk, és emberek jöttek.” Tehát *egy adaptívabban és flexibilisen szabályozott migrációs irányításnak jelentős gazdasági és demográfiai előnyei lehetnek a fogadó országok számára, ami hozzájárulhat a fejlett országok fenntartható fejlődéséhez.* Ezért egyre több ország fejleszti a már bekövetkezett vándorlási eseményekre utólag reagáló politikák helyett a proaktív, jövőbeli célokat kitűző, toborzó jellegű migrációs szabályozásokat. A cél, hogy a migrációs kínálat leoptimalisabban találkozzon a fogadó ország saját demográfiai és gazdasági szükségleteivel. Az egyik fő kihívás a migráns munkaerő toborzása és a hazai ágazati érdekek figyelembevételével annak beillesztése a munkaerőpiacra, valamint a gazdasági növekedés, az egészségügyi és nyugdíjrendszer fenntartása. Ezzel egyidejűleg a másik fő kihívás a bevándorlási politika logikájának és racionalitásának interpretálása a hazai szavazók felé és a biztonság tudatosabbá tételének erősítése a „biztonságos határok, nyitott ajtók” politikának (secure borders, open doors) jegyében.

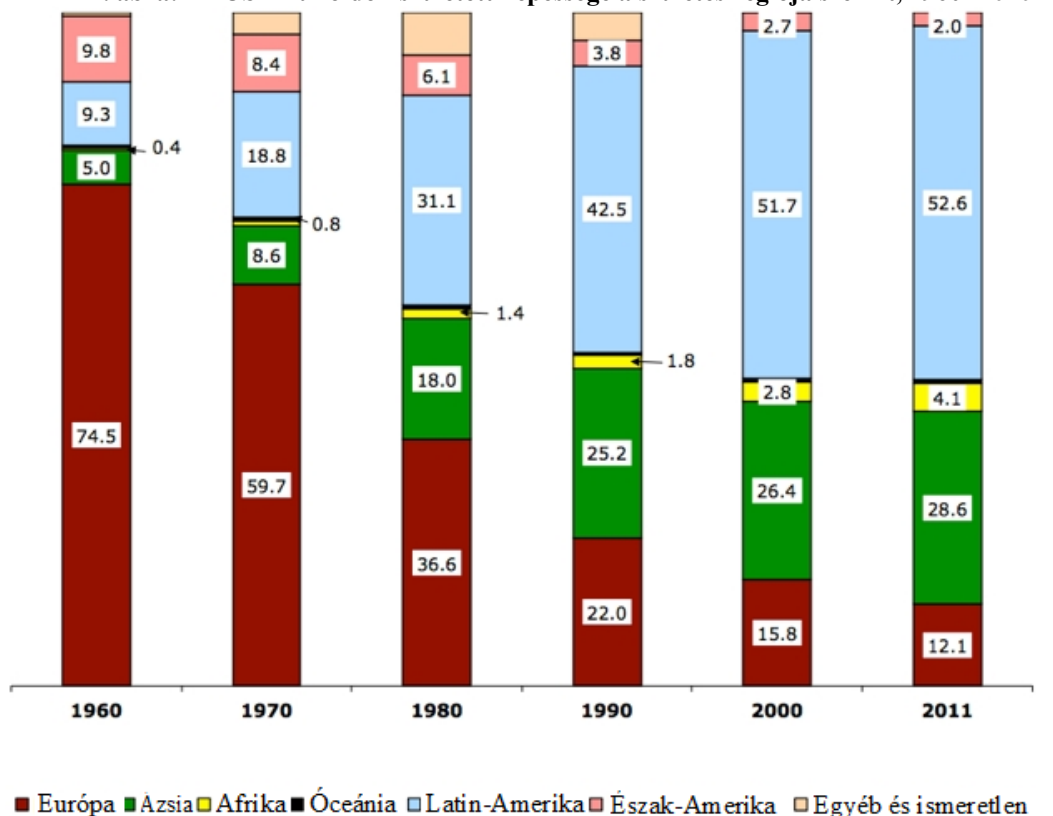
Mindez sokkal szélesebb horizontális együttműködést követel meg a jövőben a releváns kormányzati szektorok és a kormányzati és nem kormányzati szereplők között nemcsak országokon belül, hanem országok között is (lásd az Európai Unió formálódó közös migrációs politikáját). Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a közelmúltig a küldő országok (kivándorlási) politikája nem játszott szerepet a fogadó ország bevándorlási politikájában.

Ugyanakkor a befogadott személy konkrét földrajzi helyen él, így célszerű, hogy a migránsokat érintő valódi döntések ott történjenek, ahol azok hatása érvényesül, ezzel egyfajta szubszidiaritás valósulna meg. Így a szupranacionális együttműködésekkel párhuzamosan a szubnacionális, helyi kormányzati szintekre is fontos szerep hárul. *Tehát a jövőben egyszerre lesz szüksége a globális, regionális és szubregionális szabályozásokra, valamint a szintek közötti koordinációra a migrációból eredő haszon növelése érdekében. A jövő egyik*

kulcskérdése az, hogy miként viszonyul a termelés globális üzleti szempontja a munkaerő egyéni migrációs döntéséhez, és mindez milyen bevándorlási, illetve fenntarthatósági stratégia keretében valósul meg. A migráció stratégiai céljainak megfogalmazásához szükség van az adott ország népesedési, munkaerő-piaci, regionális jövőképeire és a belső szükségletek folyamatos követésére, ezek regionális stratégiai célokkal történő összekapcsolására. Ugyancsak fontos a korstruktúra fiatalítása, az eltartottsági ráta javítása, a hiányszakmák betöltése, a hazai munkaerő felzárkóztatása, a hazai munkavállalók számára nem kívánatos tevékenységek átadása. A fejlett országokban a migráció irányításának kimondott vagy ki nem mondott célja demográfiai, gazdasági előnyök szerzése a globalizált világ fenntartható fejlődésének elősegítése érdekében.

A világ migrációjának trendjében a II. világháború óta eltelt több mint fél évszázadban három masszív változás figyelhető meg. Az USA-ban a bevándorláspolitikai szemléletváltásával (az 1965-ben megszüntették az eredetország-kvótákat) eltolódás figyelhető a migránsok forrásország-összetételében, valamint a családgyesítés hangsúlyos lett, mint a kritériumok kulcsa a belépéshez. Ausztrália, Kanada és más iparosodott országok is kiszélesítették az eredetországok terét, de ez a hatás a bevándorlók összetételében nem olyan drámai, mint az USA-ban.

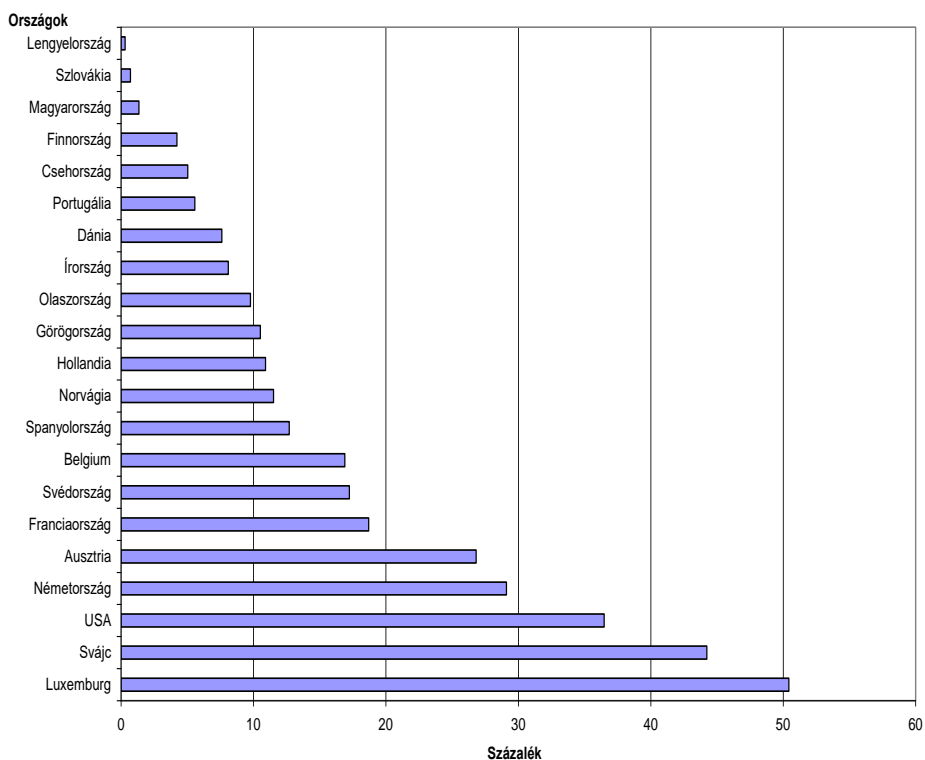
111. ábra: Az USA külföldön született népessége a születés régiója szerint, 1960–2010

forrás: <http://www.migrationinformation.org/datahub/charts/fb.2.shtml>

Így az első és legnagyobb háború utáni eltolódás magában foglalja az ázsiai, afrikai és a közel-keleti, latin-amerikai, karibi bevándorlók számának és súlyának növekedését (akik nemcsak a tradicionális nagy befogadó országokba tartanak, hanem például Oroszországba vagy az Arab-öböl térségébe). A migráció szétterjedésével szegényebb vándorlók, akik a magas bérű munkapiacoktól távol élnek, váltak potenciális migránsokká. Az előző évszázadhoz képest a jelenlegi évek migrációja abban tér el a meghatározott sajátosságokat tekintve, hogy elsősorban azoknak a nagyságrendje, akik mozognak, és olyan országokból jönnek, ahonnan nézve hatalmas szociális, kulturális és gyakran etnikai távolságra vannak azok az országok, melyekbe tartanak. A kivándorlás magában foglalja a bevándorlás szükségszerű következményét: a belföldi születésű népességhez viszonyítva a bevándorlók végzettség, képességek, tapasztalat tekintetében alulmaradnak.

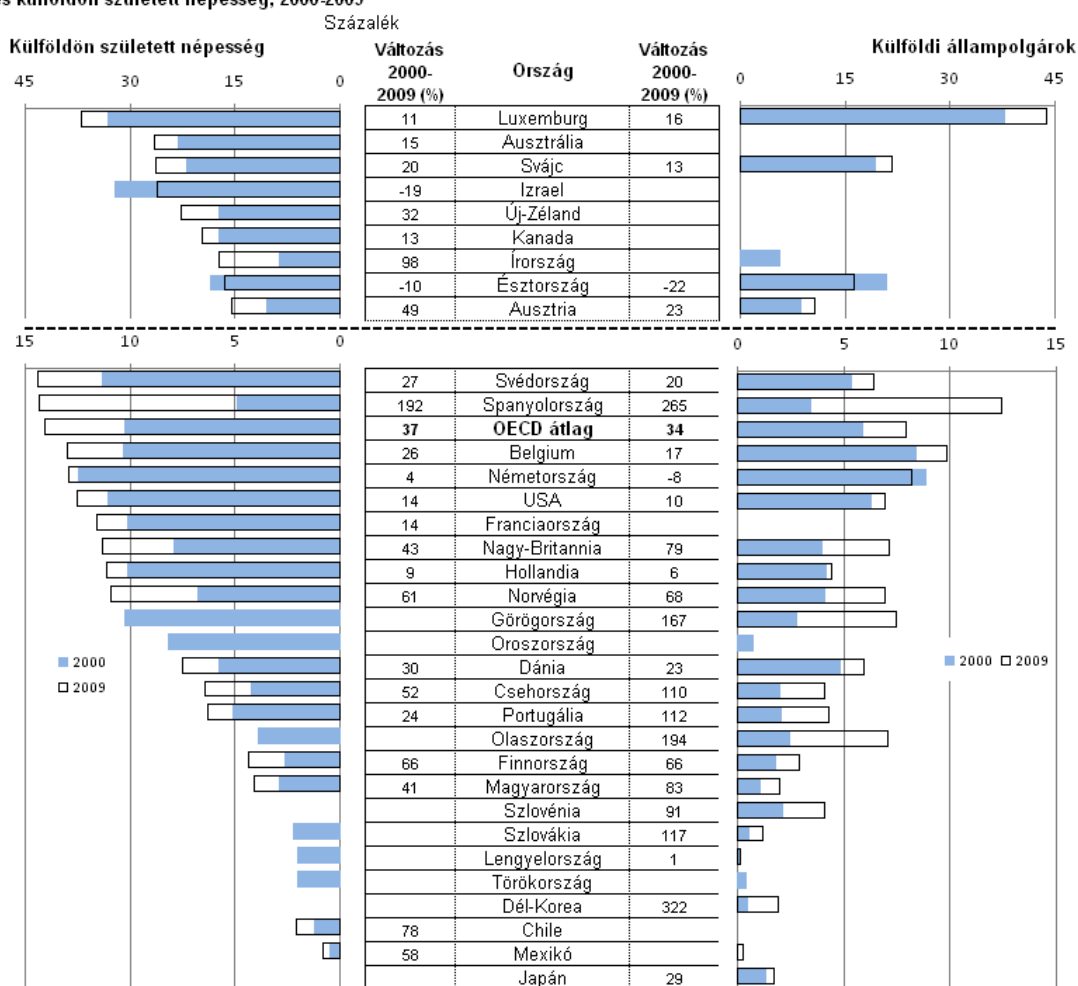
112. ábra: A külföldön születettek arányai az alacsony képzettségű munkaerő között egyes országokban, 2006

forrás: OECD SOPEMI, 2009

Ami elgondolkodtató a modern, tömeges migrációban, az az, hogy az I. világháború előtt ez vízumok, kvóták, menekültstátuszok vagy biztonsági kerítések nélkül zajlott. Vajon mennyivel nagyobb lenne ez a nemzetközi vándorlás napjainkban, ha még mindig a korlátlan migráció éveiben élnénk, ami a migrációt jellemezte 1914 előtt?

113. ábra: A külföldi és a külföldön született népesség arányai egyes országokban, 2000-2009
Külföldi és külföldön született népesség, 2000-2009

forrás: OECD SOPEMI, 2010

Az második eltolódás Európa szerepének megváltozásával járt, ezt részben a vándorlás Európán kívüli újjászületésével magyarázhatjuk. *Egyre több nyugat- és dél-európai terület válik az Ázsiából, Közel-Keletről és Afrikából érkező bevándorlók célállomásává.* Ennek eredménye, hogy az éves nettó bevándorlás az EU-ba megnövekedett az 1980-as évek óta, ami már felülmúlja az USA hasonló értékeit.

Ez a térbeli, strukturális eltolódás magában foglalja a Közép-Európa szerepének megváltozását is. A tradicionális kelet–nyugati migráció hosszú időre nyúlik vissza, de megállt a szocialista érában a hidegháborús, izolációs politikák következtében. Míg a világháborúk után a nyugat-európai országokra az önkéntes és főként gazdasági célú bevándorlások voltak a jellemzőek, addig Közép- és Kelet-Európából az emigrációra csak a politikai válságok adtak lehetőséget. A szituáció a Berlini Fal leomlásával megváltozott. 1989-től 1993-ig a kivándorlások ezekből az átalakuló gazdaságokból meghaladták az egymillió főt. Azaz újra kialakult és stabilizálódott a tradicionális kelet–nyugati vándorlás. Ennek következménye lett a nyugat-európai országok

szigorodó bevándorlási politikája. A volt keleti blokk országaiból az elvándorlási lehetőség és hajlandóság megnőtt, a fogadó területek száma viszont lecsökkent. A geopolitikai elhelyezkedés és a magyar nemzetiségűek számára a Kárpát-medencei anyaországi szerep mellett részben ennek is köszönhető, hogy Magyarország jelentős migrációs célországgá vált. Több új közép-európai ország a gazdasági felzárkózásnak és az integrációnak köszönhetően a 90-es évek második felében szintén befogadó ország lett.

Magyarországon tartózkodó külföldiek száma

Magyarországon 1981-től kezdődően a lakónépesség száma folyamatosan csökken. Belátható időn belül valószínűleg csak a nemzetközi migráció lehetőségei képesek a népességfogyást mérsékelni. *A nemzetközi vándorlás Magyarország népességszámának növelésére közvetlen hatást gyakorol, emellett közvetett fiatalító effektusa is van.*

A rendszerváltás óta hazánk nemzetközi vándorlási többlettel rendelkezik. *A külföldiek társadalmi-gazdasági hatása egyre nagyobb Magyarországon.* Míg 30–40 000 főre tehető az éves természetes fogyás, addig 10–20 000-es éves, pozitív migrációs egyenleg jellemzi Magyarországot. 2008. január 1-jén 174 697 külföldi állampolgár tartózkodott huzamosan hazánkban, ez a lakónépesség 1,74%-a. Azaz, száz Magyarországon élő ember közül majdnem kettő külföldi. Az ezredforduló utáni hét évben a külföldiek aránya 61%-kal növekedett országos átlagban.

A tágabb értelemben vett migráns eredetű lakossághoz a külföldieken kívül a honosítottak, visszahonosítottak, menekültek és a menedékkérők is hozzátartoznak (1993 és 2007 között mintegy 115 000 fő kapott magyar állampolgárságot, 90%-uk szomszédos országból érkezett). A külföldön születettek aránya így természetesen magasabb, mint a külföldi állampolgároké, 2008-ban a magyarországi lakosság 3,8%-át adja. Amennyiben a migráns népességhez még hozzászámítjuk a hazatérő magyar állampolgárokat (akik kivándorlási céllal hagyták el Magyarországot, de később visszatértek), a rövid időtartamú tartózkodásra jogosító engedéllyel rendelkezőket, valamint az illegális migránsokat, a migrációban közvetlenül érintett népesség aránya az 5%-ot is meghaladhatja. Jelenleg Magyarország lakónépességének 3,8%-a nem hazánkban született, döntő többségük a szomszédos országokból származik. Összehasonlításképpen ez az arány az USA-ban 10% felett van, Ausztrália és Új-Zéland esetén a 20%-hoz közelít, míg Európa egészére vonatkoztatva 7,7%. Tehát hazánkban a migrációs hatás jelentős, de korántsem akkora, mint a nagy befogadó országok esetén. A továbbiakban a

(bevezetőben meghatározott) szűkebb értelmezést tárgyaljuk, csak a külföldi állampolgárokat vizsgálva.

Összefoglaló adatok

Év (január 1.)	Lakónépesség	Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok	
		száma	az össznépesség százalékában
2001	10 200 298	110 028	1,08
2002	10 174 853	116 429	1,14
2003	10 142 362	115 888	1,14
2004	10 116 742	130 109	1,29
2005	10 097 549	142 153	1,41
2006	10 076 581	154 430	1,53
2007	10 066 158	166 030	1,65
2008	10 045 401	174 697	1,74
2009	10 030 975	184 358	1,84
2010	10 014 324	197 780	1,97
2011	9 985 722	206 909	2,07

forrás: KSH, 2011

A rendszerváltástól napjainkig azt láthatjuk, hogy a hazai népesség egy részének helyét folyamatosan a külföldiek veszik át, magukkal hozva saját „személyes tereiket”, szokásaikat, eltérő demográfiai összetételüket. *Így a migrációnak gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak Magyarországra nézve. Az országos hatásokat jelentősen felülmúlják a területiek.*

A külföldiek száma a vizsgált időszak alatt több mint duplájára emelkedett. Közülük a Kárpát-medence országaiból (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia) érkezők súlya domináns, és 5%-kal gyorsabban nő az ezen országokon kívülről érkezőktől, ami mutatja, hogy a volumenük mellett az arányuk is gyarapodik. Legtöbbször Romániából, Ukrajnából, Szerbiából érkeztek hazánkba. E csoportokon kívül jelentős számban élnek az EU15 országok állampolgárai (főként németek és osztrákok) is Magyarországon.

Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa szerint (január 1.)

Ország	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hollandia	324	236	666	1 096	1 201	1 375	1 734
Olaszország	542	404	777	1 020	1 207	1 512	1 598
Franciaország	511	330	1 316	1 506	1 481	2 185	1 922
Nagy-Britannia	624	440	1 451	1 911	2 107	2 419	2 427
Ausztria	694	544	1 494	2 225	2 571	2 956	3 705
Németország	7 493	6 908	10 504	15 037	14 436	16 744	18 691
EU-15	11 723	9 714	18 357	25 394	25 490	30 662	33 616
Szlovénia	82	34	79	115	133	171	173
Horvátország	917	837	778	813	852	914	916
Törökország	455	615	756	886	1 120	1 145	1 662
Lengyelország	2 279	2 178	2 364	2 681	2 645	2 776	2 515
Oroszország	1 893	2 642	2 759	2 760	2 787	2 923	3 275
Szlovákia	1 576	1 225	3 597	4 276	4 944	6 106	6 424
Szerbia	12 664	13 643	12 111	12 638	17 186	17 015	17 197
Ukrajna	8 947	13 933	15 337	15 866	17 289	17 610	17 241
Románia	41 561	67 529	66 183	66 951	65 836	66 368	72 720
Egyéb európai	11 100	9 911	8 214	8 447	7 863	8 662	9 005
Szomszédos országok	66 359	97 711	99 579	102 769	108 811	111 140	118 376
Európa	93 197	122 261	130 535	140 827	146 145	154 352	164 744
Ázsia	12 603	15 121	18 543	19 733	22 356	23 521	25 127
Amerika	2 488	2 667	2 989	3 075	3 557	3 617	4 787
Afrika	1 233	1 556	1 800	1 783	1 913	1 998	2 513
Egyéb és ismeretlen	507	548	563	612	726	870	648
Összesen	110 028	142 153	154 430	166 030	174 697	184 358	197 819

forrás: KSH, 2012

A külföldiek területi elhelyezkedése

2001-ben a lakónépesség 17%-a élt Budapesten, 20%-a megyei jogú városokban, 27%-a egyéb városokban és 36%-a községekben. 2008-ra a városokban lakók aránya 31%-ra nőtt, míg a községekben élők 32%-ra csökkent, az első két kategória hozzávetőleges változatlansága mellett. *A külföldiek esetén Budapest erőteljesen felülreprezentált, mely egybeesik a nemzetközi trendekkel, azaz a migráció elsődleges célterületei a fővárosok. Ezt a hatást az európai kontinensen kívülről érkezettek határozottabban mutatják (az ázsiaiak 77%-a lakik a fővárosban, további 13% a megyei jogú városokban).* A munkaképes korúak aránya még nagyobb az összes várost figyelembe véve, míg a falvakban a nyugdíjasoké jelentős.

Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2001. január 1.

2001	Budapest	Megyei jogú városok	Egyéb városok	Községek	Összesen
Ausztria	31,6	17,9	18,3	32,3	100,0
EU15	36,1	19,4	20,0	24,6	100,0
Horvátország	16,6	21,8	38,7	22,9	100,0
Románia	30,9	18,0	21,9	29,2	100,0
Szerbia	16,5	45,3	18,5	19,6	100,0
Szlovákia	28,9	35,4	22,3	13,3	100,0
Szlovénia	34,1	31,7	17,1	17,1	100,0
Ukrajna	19,1	22,9	29,3	28,8	100,0
Európa	29,7	22,9	22,1	25,3	100,0
Ázsia	74,0	15,1	6,7	4,2	100,0
Amerika	52,3	25,5	11,3	10,9	100,0
Afrika	52,0	27,9	11,4	8,7	100,0
összesen	35,6	22,1	19,9	22,4	100,0

forrás: KSH, 2008

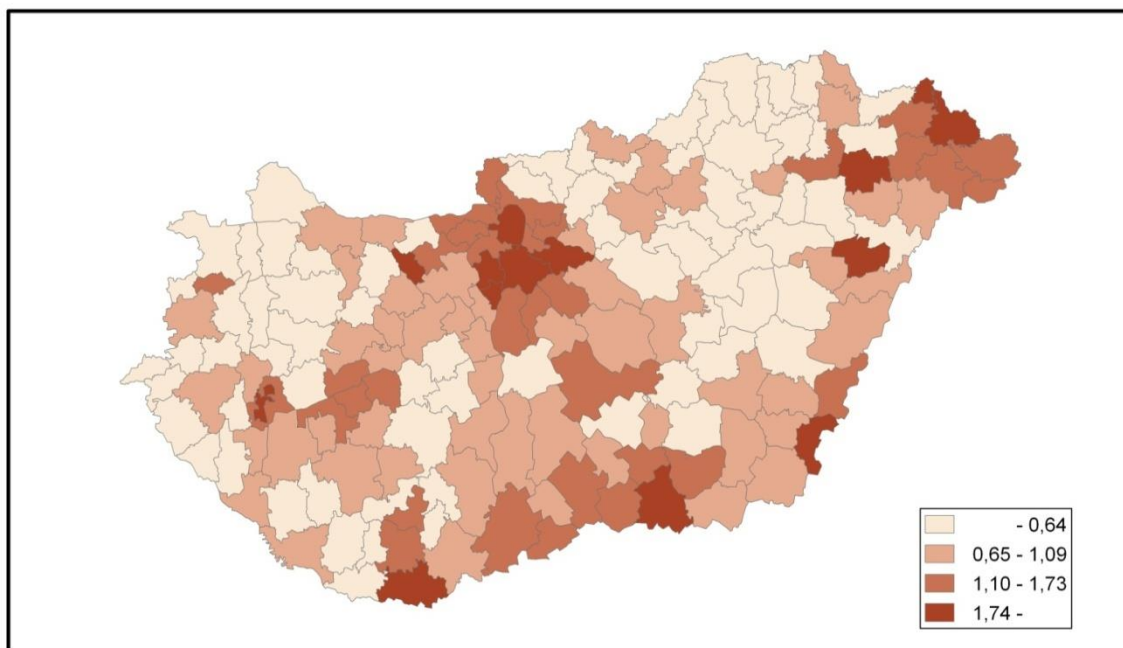
A vizsgált hét év alatt egyrészt Budapest vonzó hatása erőteljesen fokozódott a külföldiek körében, méghozzá a megyei jogú városok arányainak visszaszorulásával, a kisebb városok és községek konstans rátái mellett. Ezekben az utóbbi esetekben csak az állampolgársági súlyok változtak. Megnőtt az EU15 országokból érkezők érdeklődése a kisebb települések iránt, és lecsökkent az Európán kívülieké.

Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2008. január 1.

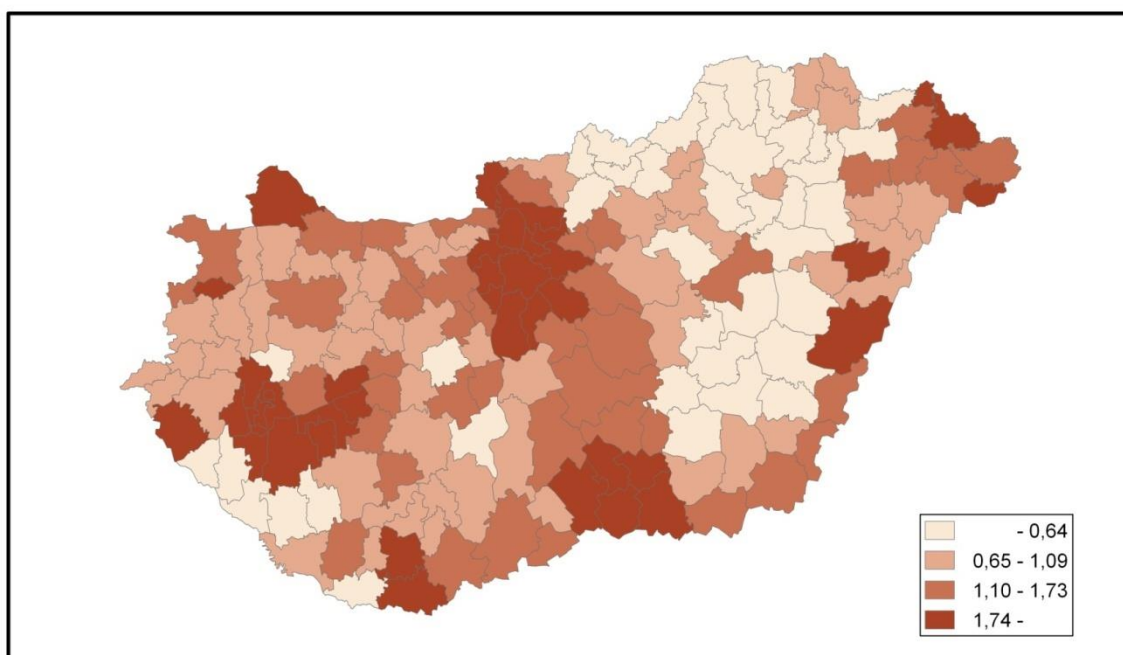
2008	Budapest	Megyei jogú városok	Egyéb városok	Községek	Összesen
Ausztria	17,2	14,6	21,0	47,2	100,0
EU15	31,4	14,2	20,5	34,0	100,0
Horvátország	20,0	19,6	41,9	18,5	100,0
Románia	40,6	12,0	22,9	24,4	100,0
Szerbia	22,7	38,3	21,5	17,5	100,0
Szlovákia	35,0	19,4	23,9	21,8	100,0
Szlovénia	46,6	15,8	22,6	15,0	100,0
Ukrajna	36,1	17,8	22,3	23,8	100,0
Európa	36,7	16,9	22,2	24,2	100,0
Ázsia	77,4	13,4	6,4	2,7	100,0
Amerika	55,7	17,9	11,1	15,3	100,0
Afrika	57,9	24,6	11,4	6,1	100,0
összesen	42,6	16,5	19,8	21,1	100,0

forrás: KSH, 2008

114. ábra: Külföldi állampolgárok 100 lakosra eső száma kistérségeként
2001

2010

A migráció elsődleges célterületei a nagyvárosi centrumtérsegek, ahol a kulturális-etnikai sokszínűség jellemző, illetve a munkalehetőségek széles spektruma áll rendelkezésre. A migránsok területi megoszlásában a keresetek regionális különbségei mellett meghatározó szerepe van a célterületek térbeli fekvésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági

centrumterületek mellett a szomszédos fekvésű – ez esetben periférikus – térségek is fontos szerepet játszanak, azaz a migrációs hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes, míg a távolsággal – legyen az topográfiai vagy kulturális – fordított arányban áll.

A határrégiókat a telephelyelméletek tradicionálisan hátrányos területként szemlélték, a vámhatárok vagy a potenciális katonai fenyegetés miatt. A növekvő tranzakciós költségek okán a nemzeti határok negatívan érintették e régiók gazdaságát, nem beszélve arról, hogy az adott nemzeti piac potenciális vásárlóereje is a perifériákon gyengébb. A felmerülő adók és vámok, a különböző nyelvek és a kultúrák gátolták a határon átnyúló kereskedelmet, csökkentve az igényt a hazai vagy külföldi gyártók elhelyezkedésére e régiókban. E kedvezőtlen kép a globálissá váló (transznacionális) piaci folyamatok és a nagy nemzetközi gazdasági integrációk, egyezmények (pl. WTO) korában megváltozott. A határrégiók egyre inkább aktív kontakttérré, a migránsok számára vonzó területekké alakulnak át.

A külföldiek összetétele

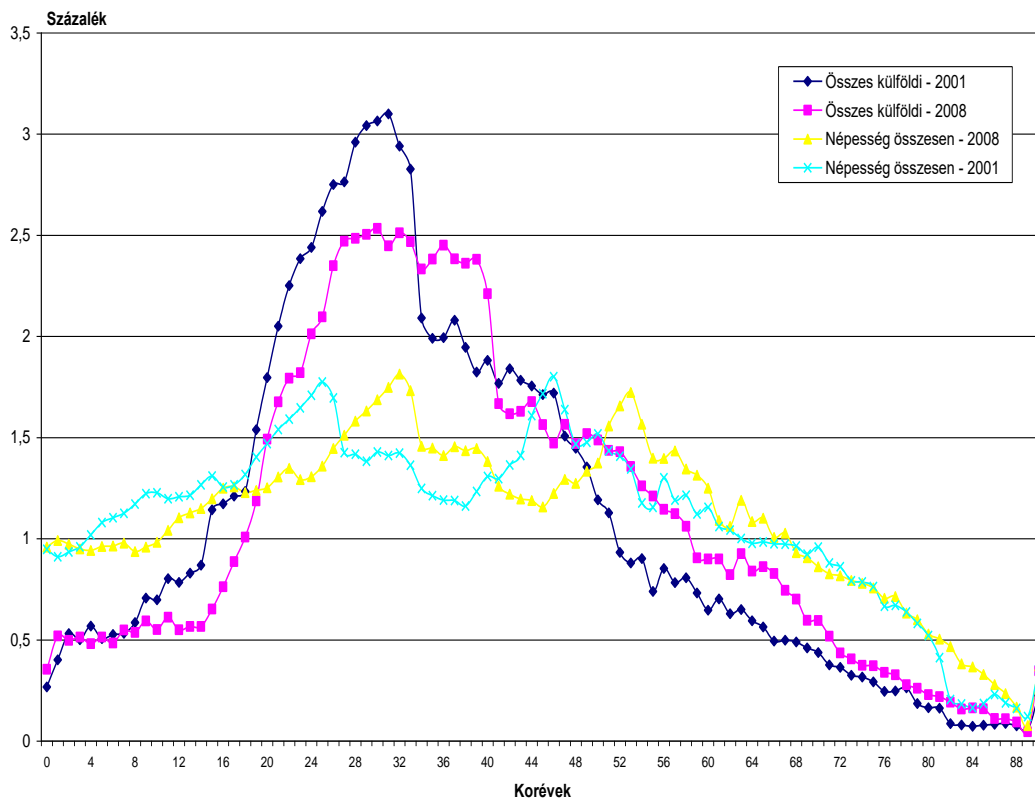
a) Életkor szerinti eltérések

Mivel a vándorlás korszpecifikus folyamat, ezért általában fiatalító hatás jelentkezik a befogadói térségben élő populációban. A következő ábrák azt mutatják be, hogy *az autochon népességhez képest az érkezők, kiemelten a szomszédos országból érkezők, fiatalabb összetételűek.* Ezen belül is az aktív korúak, főként a 20–49 évesek aránya kiemelkedő. Megállapítható, hogy a *külföldi népesség korösszetétele jelentősen függ az elvándorlás tágabb értelemben vett helyétől.* Az EU15 országból érkezők idősebbek az átlagnál, főként nyugdíjasok. Ausztria kivételével a szomszédos ország migránsaira sokkal inkább a munkaképes korcsoportok jellemzők, míg a 0–14 évesek aránya kevésbé. Az Európán kívülről érkezőkre ez a korcsoport sokkal karakteresebb. Itt az 50 éven aluliak aránya nagyon erőteljes, azonban az e feletti korévek jelentősen elmaradnak mind a lakónépességtől, mind a külföldiek arányaitól. Azaz a nyugdíjas korú külföldiek a teljes migráns népesség arányaihoz képest inkább az EU15 (főként Ausztria, Németország) országbeliekre jellemzők. Ennek oka az Európa nyugati felére egyre jellemzőbbé váló időskori migrációs térképen hazánk célterületként való megjelenése.

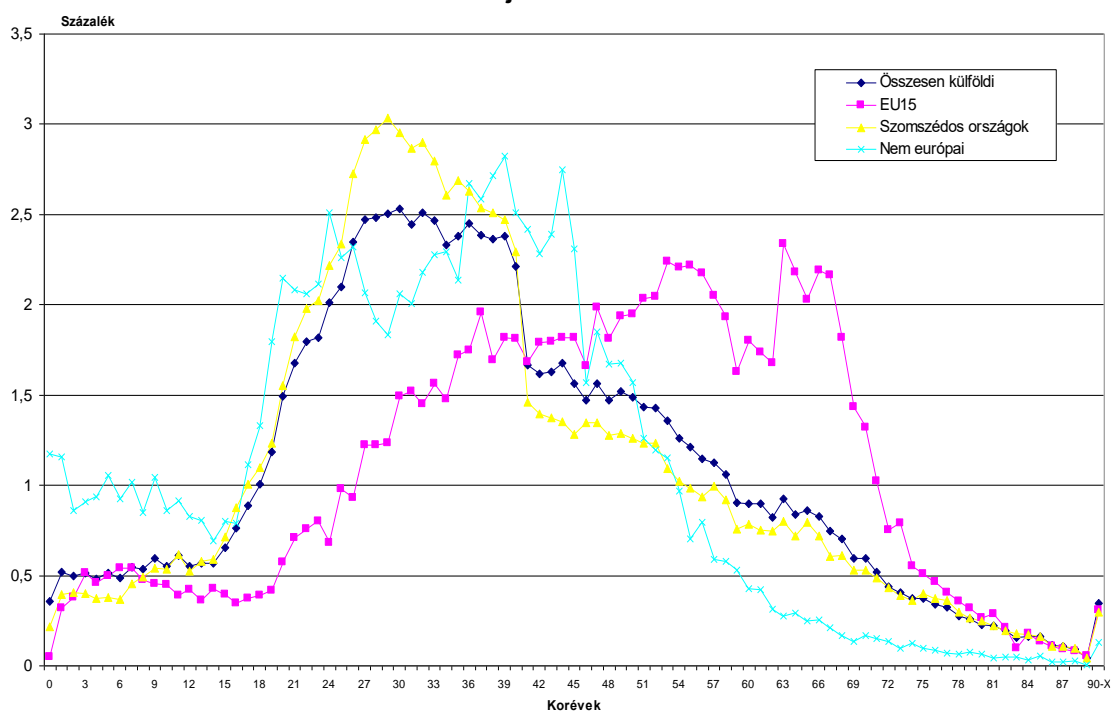
A többi hat szomszédos országra a 18–50 évesek túlsúlya jellemző. A legegyszerűsebb Szerbia állampolgárainak kor szerinti eloszlása. Az ukrainaiak és a romániaiak, akik a külföldi népesség gerincét adják, némileg fiatalabbak az átlagnál. A szlovák állampolgároknál észrevehetünk az

eddigiektől különböző korévek szerinti eloszlást. Itt a 12–30 évesek aránya a meghatározó. Így, vélhetően ezekben az esetekben inkább *tanulási célú* migráció lehet a domináns, nem a munkavállalás.

115. ábra: Magyar és külföldi állampolgárok betöltött korévek szerinti megoszlása, 2001–2008. január 1.

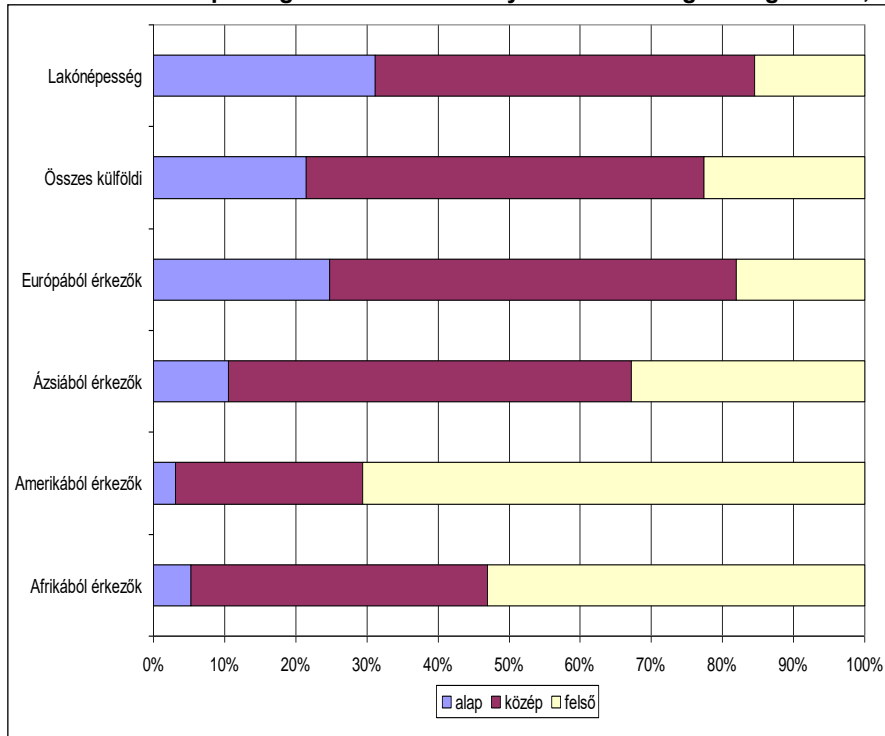
116. ábra: Külföldiek betöltött korévek szerinti megoszlása állampolgárság-csoportok szerint, 2008. január 1.

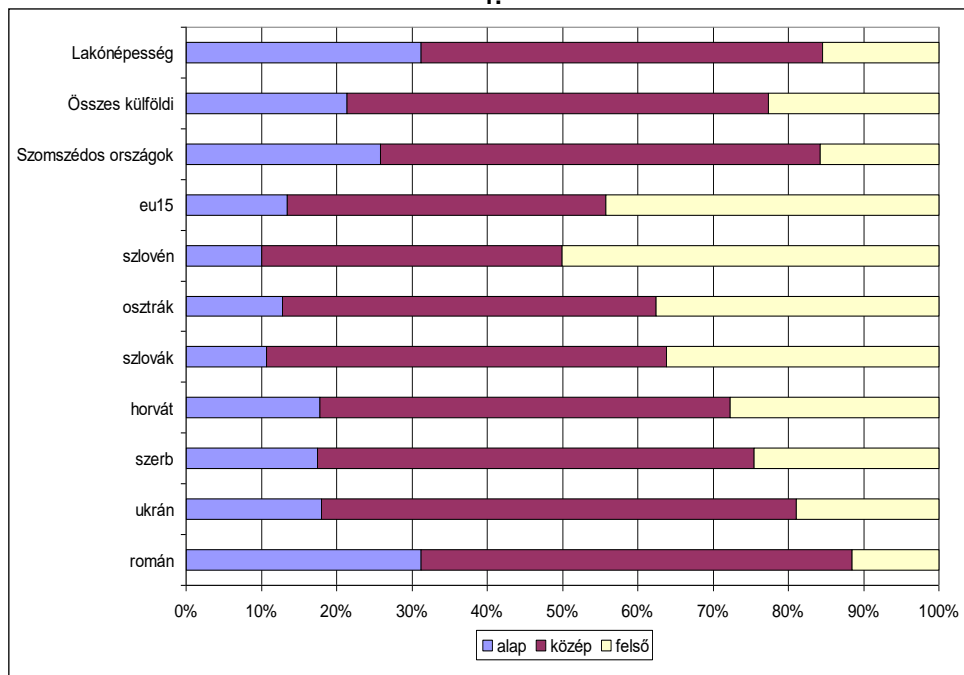
b) Iskolai végzettségek

A lakónépesség iskolai végzettséget mutató adatainál a 2005. április 1-jei eszmei időpontra vonatkozó mikrocenzus eredményei vannak feltüntetve. A magyarországi lakónépességből a felsőfokú végzettségűek 3,9%-a külföldi, Budapesten még nagyobb ez az arány (5,5%). A következő ábra a Magyarországon élő külföldi állampolgárok iskolai végzettségét mutatja be földrészenkénti bontásban. *Minden földrésről érkezők átlagosan magasabb iskolai végzettségűek, mint a lakónépesség. Minél messzebről érkeztek a migránsok, arányukban annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, hiszen a képességek jelentik a lehetőséget a mozgásra. Az Európából érkezők esetén a legkisebb a pozitív különbség, míg Amerika és Afrika esetén a legnagyobb. Azonban Európa külföldiek közötti számbeli fölénye miatt az összes külföldit tekintve inkább az európaihoz közelebbi arányok valósulnak meg.*

117. ábra: A 18–X éves lakónépesség az elvándorlás helye és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.

118. ábra: A 18–X éves lakónépesség főbb állampolgárságok és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.

Megállapítható, hogy a román állampolgárok kivételével minden környező országból érkezettek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség. Európán belül ez a tendencia leginkább a szlovének és az EU15 országok (és közöttük Ausztria) esetén markáns, itt országosan a 18 éven felüliek majdnem fele felsőfokú végzettségű.

A küldő országok vizsgálata és kapcsolatuk a fogadó területekkel

A migránsok magyarországi területi eloszlásainak analízise azt mutatta, hogy a (migrációs) centrum és (földrajzi) perifériatérsegeknek jelentős hatásuk van a szomszédos országból származó nemzetközi vándorlás alakulására. Jelentős földrajzi motívum a határ közelsége, amely nem elválasztó elem, hanem kontaktzónaként funkcionál a migrációs áramlások szempontjából. Hasonló elemek megléte feltételezhető a Magyarországra tartó vándorlás esetén az eredetországokban is. Eszerint a migránsok a határ közeléből sokkal inkább a határhoz közel telepsznek le, mint mások, valamint a migránsok kivándorlási területeinek is vannak központként tekinthető térségei.

Román állampolgárok

A legnagyobb volumenű Magyarországon kívüli magyar etnikumú népesség Romániában él. 1992-ben Románia lakosságának 7,1, míg 2002-ben 6,7%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A magyarok aránya Erdélyben 20% fölött van. A romániai magyarok 37%-a Székelyföldön, 28% a magyar határ mentén, 18% Közép-Erdélyben, 17% pedig interetnikus diaszpórában él. Romániában Erdélyen kívül magyarok jelentős számban Csángóföldön és Bukarestben élnek. A nemzetiségi hovatartozás régóta fontos szerepet játszik a két ország közötti nemzetközi vándorlások karakterisztikájában.

A hidegháború alatt a romániai emigránsok többsége a kisebbségek (leginkább németek és zsidók) köréből került ki. *Az etnicitás a migrációs folyamatokban nemcsak taszító (küldő helyek), hanem vonzó (célterületek) tényezőként is szerepet játszhat.* Romániában a szászok és a zsidók esetében ilyen szerepe volt a befogadó ország migrációs politikájában az etnikai preferenciának. Magyarország nem támogatja egyértelműen a magyarok Magyarországra vándorlását. Ennek ellenére a hazai hatóságok a magyar etnikumú bevándorlókat kiemelten kezelik. Például a magyar állampolgárság megszerzéséről szóló, többször módosított 1993. évi LV. törvény felmenti őket az állampolgárság megszerzéséhez szükséges nyolc éves Magyarországon tartózkodás alól.

A többségi ortodox románság a múlt rendszerbeli migrációs folyamatokban alulreprezentált volt. A 80-as évek közepétől a kivándorló népesség etnikai szerkezete jelentősen átalakult, ami szorosan összefügg Magyarország megváltozott migrációs politikájával. Ugyanis addig a szocialista blokk országaiból érkezők nem kaphattak menekültstátust Magyarországon. A

romániai menekültek 1986-tól kezdtek nagy számban Magyarországra áramlani. Kezdetben az országnak inkább tranzitszerepe volt: Nyugat-Európába próbálták meg eljutni, miután azonban ezek a csatornák elzáródtak, tömegesen maradtak Magyarországon. A kérdést jogilag csak 1989-ben szabályozták. 1987-től gyakorlattá vált, hogy az ország nem adta ki a menedékkérőket a román hatóságoknak. 1988 végére a romániai menekültek száma elérte a 20 ezret, 1989 végére pedig a 36 ezret, miközben a más legális úton Magyarországra érkezők száma is emelkedett. A márciusi marosvásárhelyi eseményeket követően a kiáramlás 1990-ben is folytatódott. 1990-ben 37 242 román állampolgár igényelt huzamos tartózkodási engedélyt Magyarországon. Ebben az évben az összes új belépő külföldi 76,6%-a román állampolgár volt.

Az 1987 és 1991 közötti periódusban mintegy 97 ezer magyar hagyhatta el Romániát. *Tehát a 80-as évek végén meginduló magyar kiáramlásban központi szerepe volt az etnicitásnak, és annak, hogy a magyar állam a Romániából érkezett migránsok egy részét menekültként ismerte el.*

A román migrációs szociológia és demográfia megállapításai alapján mára már a migráns népesség legalább 90 %-ban a többségi románság soraiból kerül ki. Szerintük ugyan a 90-es évek külföldi munkavállalói között összességében egyértelműen felülreprezentáltak az etnikai és vallási kisebbségek, ha azonban az időben későbbi hullámokat nézzük, az arányok már jóval kiegyenlítettebbek. Ennek logikus magyarázata, hogy a kisebbségek (például a nyelvtudásra épülő) munkaerő-migrációs áramlásai már a 90-es évek legelején megindultak, míg erre a román népesség esetében több időre volt szükség. Ezt a folyamatot, melynek során a migrációban a kisebbségi etnikumhoz való tartozás volumene csökken, „de-etnicizálódásnak” nevezik. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a migráció során az etnicitás szerepe csökkenne, hanem immár egyre több jelentős hálózat van, melyen belül a migráció során a „románság” mozog.

A magyar nemzetiségűek vonatkozásában ismert, hogy a Magyarország irányába mutató migrációs hálózatok már a 90-es évek elején felálltak. Ezáltal a magyarországi vendégmunka bejárható, kiszámítható életstratégiává válhatott a romániai magyarok körében. Romániából többségében az ottani magyarok vállalnak munkát Magyarországon, román nemzetiségű alig-alig fordul elő a magyar munkaerőpiacon. Ezeknek a hálózatoknak az értékét növelte, hogy ebben a periódusban a Nyugat-Európa felé irányuló struktúrák még nem alakultak ki. Ezek kiépülésével azonban a helyzet fokozatosan megváltozott. *Ahogy a Nyugat-Európa (elsősorban Németország, Spanyolország, Olaszország) felé mutató román hálózatok működni kezdtek, amelyeket immár többségében románok használtak, úgy válhatott a spanyolországi, olaszországi vendégmunka a magyarországi reális alternatívájává a magyar nemzetiségűek*

között is. Hiszen a románokkal egy településen (szomszédban, ismeretségi körben) élő magyarok migrációs stratégiáját ezeknek a hálózatoknak a léte is befolyásolhatja.

Tehát Románia mint migrációs forrásország egészére a migráció Nyugat-Európa felé való eltolódása jellemző. Míg a magyar nemzetiségűek számára inkább Magyarország jelent célállomást, addig a románok számára az olaszországi, spanyolországi munkalehetőségek a jelentősek. Az etnicitásnak jelentős szerepe van a migrációs hálózatok kialakulásában, de a migráció feltételezhetően nem a nemzetiségi hovatartozás, hanem az ismeretségek alapján szerveződik.

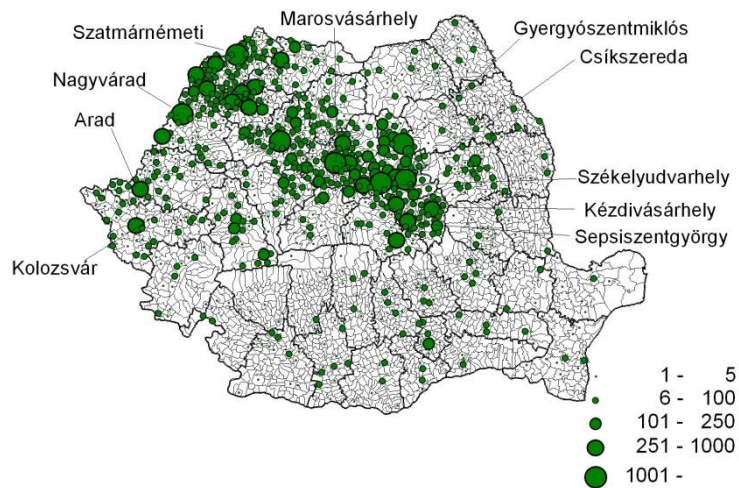
A román-magyar migrációs kapcsolatok tradicionálisan erősek. Mintegy 66 ezer román állampolgár él Magyarországon (2008. január 1-jei állapot szerint), és majdnem 150 ezren telepedtek át hazánkba, ha az 1993 óta magyar állampolgárrá váltakat is ide soroljuk. A migráció az összes román és magyar megyét érinti. Azaz Magyarországra mindegyik román megyéből érkeznek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A 2008. január 1-jei állapot szerint a folyamat a román települések 35, míg a magyar települések 66%-ára terjed ki. Így erős regionális hatásokat figyelhetünk meg.

A Magyarországra vándorlás leginkább érintett romániai települései Marosvásárhely (2008. január 1-jén 6173 fő), Nagyvárad (3824 fő), Kolozsvár (3527 fő), Szatmárnémeti (3142 fő), Sepsiszentgyörgy (2383 fő), Székelyudvarhely (2150 fő), Csíkszereda (2092 fő), a leginkább érintett megyéi pedig Hargita (11 144 fő), Maros (11 017 fő), Bihar (7 345 fő), Kolozs (5 658 fő), Szatmár (5 391 fő) és Kovászna (3 364 fő). Ezeken a területeken jelentős számú magyar kisebbség él. A Magyarországra érkező migránsok mintegy 70%-a érkezik ebből a hat megyéből.

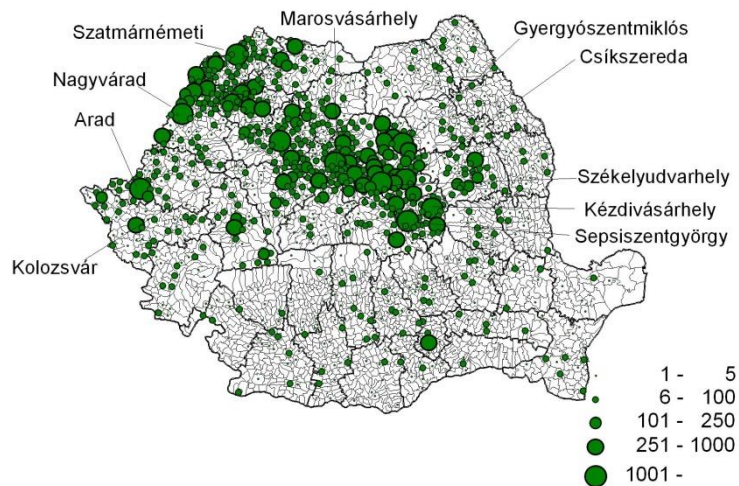
Kovászna (230%) és Bákó (298%) megyék kibocsátó szerepe erősödött a legdinamikusabban 2001 óta, a települések közül pedig Sepsiszentgyörgy (882-ről 2383 főre), Kézdivásárhely (545-ről 1070 főre), Barót (371-ről 678 főre), Bákó (164-ről 651 főre) és Kovászna (139-ről 395 főre) emelhető ki.

Így a Romániából Magyarországra érkező migránsok tovább csökkentik az elvándorlás megyéjének népességszámát. Ahol pedig a természetes népmozgalmi eseményeknek köszönhetően növekedhetne a népesség (például Bákó megye), ott a migráció ezeket „lecsapolja”. A magyarok lakta területek nehéz demográfiai helyzetben vannak, amit a nemzetközi migráció tovább gyengít.

119. ábra: Magyarországon élő román állampolgárok az elvándorlás települése szerint 2001

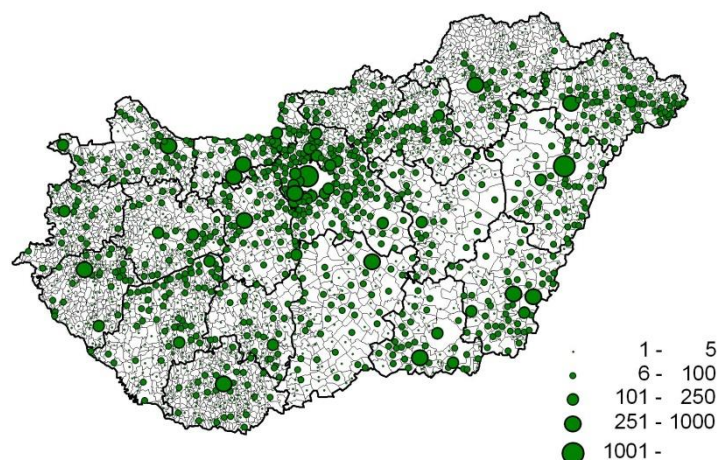

2008

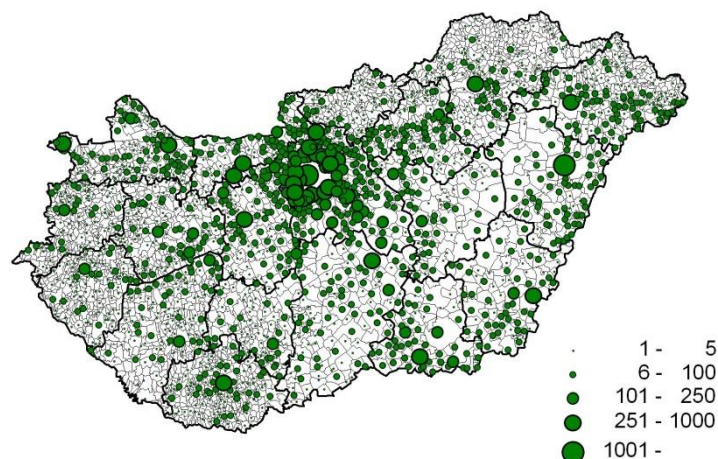

Magyarország mint célterület települései között leginkább preferált Budapest (26 739 fő), Debrecen (1352 fő), Érde (983 fő) és Szeged (927 fő); megyék szerint Budapest (26 739 fő), Pest (14 681 fő), ahol a romániai migránsok több mint 62%-a él (2008. január 1-jén). Hajdú-Bihar, Csongrád, Bács-Kiskun és Fejér megyék jelentősek még, mint nagyobb volumenű célterületek.

120. ábra: Magyarországon élő román állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint
2001

2008

Ukrán állampolgárok

A Magyarországra irányuló ukrain migránsok döntő része Kárpátalján született. Így ezzel a területtel részletesebben foglalkozunk. A határváltozások miatt a Kárpátalján élő lakosok öt állam polgárai voltak a XX. század folyamán anélkül, hogy kimozdultak volna a szülőföldjükéről: az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után a versailles-i békeszerződések következtében Csehszlovákia, a II. világháború alatt Magyarország, a párizsi békét követően a Szovjetunió, 1991 után pedig Ukrajna állampolgárai lettek.

Magyarország az Európai Unióhoz (EU) való csatlakozási folyamat részeként 2003-ban vízumkötelezettséget vezetett be Ukrajna állampolgáraival szemben, illetve a schengeni övezethez való csatlakozás (2008) óta az EU vízum- és bevándorlási politikája hazánkra is kötelező érvényű. Kérdés, hogy a magyar etnikai teret kettéosztó EU-FÁK (Független Államok

Közössége) határ mennyire viselkedik barrierként, elválasztó elemként, azaz mennyire akadály a két térség között zajló migrációs kapcsolatoknak.

Ahhoz, hogy a két ország közötti migrációs folyamatokat teljes egészében megértsük, ismernünk kell Ukrajna migrációs és demográfiai viszonyait is. A népességvesztés Ukrajna területének majdnem egészét sújtja, mivel az ország a függetlenné válás óta mélyreható demográfiai válságba került. Az utolsó két népszámlálás között (1989–2001) a lakosság száma mintegy 7,5%-kal, azaz 3,8 millió fővel csökkent. Összesen „nettó” 1 millió ember – főként hazatelepülő oroszok vagy egyéb volt tagköztársaságok lakói, továbbá zsidók, lengyelek – hagyta el az országot, míg a maradék majd’ 3 millió fő a természetes fogyás számlájára írható, azaz a népességszám csökkenéséért csupán egynegyed részben okolható az elvándorlás. Az ezredforduló utáni gazdasági fellendülés és a gyermekvállalás támogatásának hatására a születésszám 2001 óta újra növekszik, sőt a vándorlási egyenleg is pozitívvá vált az utóbbi években. Ennek ellenére a magas halálozás miatt az ország lakosságszáma tovább csökken.

A népességszám csökkenése különböző mértékben sújtotta az egyes régiókat, sőt markáns eltérések mutatkoztak a tekintetben is, hogy az adott régió városairól vagy falvairól van-e szó. A legdrasztikusabb népességvesztés 1989 és 2001 között Ukrajna északkeleti térségeit jellemezte. Nyugaton, ahol a nagyobb városok (Ternopil, Hmelnickij, Rivne, Luck, Ungvár) népessége növekedett, a vidéki térségek népességvesztése is mérsékelt volt, sőt a Kárpátok (Kárpátalja, Bukovina, Hucul-vidék) és Észak-Volhínia területén a vidéki térségeket a természetes népességnövekedés jellemezte. Ilyen szempontból Ukrajna nyugati régiói egyedi helyet foglalnak el az országon belül, mivel azokat pozitív vagy relatíve pozitív előjelű demográfiai adottságok jellemzik. Kárpátalja demográfiai helyzetét tekintve a legkedvezőbb adottságú megye egész Ukrajnában, mind a lakosság korösszetételét, mind az eltartási arányt, mind az öregedési indexet figyelembe véve.

A legutóbbi népszámlálás (2001) óta eltelt időszakban még drasztikusabb népességfogyás tapasztalható. A korábban csak a Poleszje területét érintő nagyarányú csökkenés már az ország nagy részén jellemzővé vált. 2004-ben már csupán Kárpátalja keleti felében, Bukovina egyes rajonjaiban és Észak-Volhínia területén volt természetes gyarapodás. Kárpátalján a Nagyszőlős-Ökörmező vonaltól keletre, az ún. Hucul-vidéken, illetve a Máramarosi-medencében a települések java részén nőtt a népesség 1989 és 2001 között, ahol továbbra is pozitív természetes szaporulat a jellemző. *A határmenti, többségében magyarul lakta Beregszászi járás településeinek túlnyomó részében viszont a népességvesztés volt a meghatározó.* A legdrasztikusabb csökkenés azonban Kárpátalja északi, hegyvidéki térségeit érintette (Bojkó-

és Lemkóvidéket), ahol egyes települések az utolsó két népszámlálás között lakosságuk több mint tizedét veszítették el.

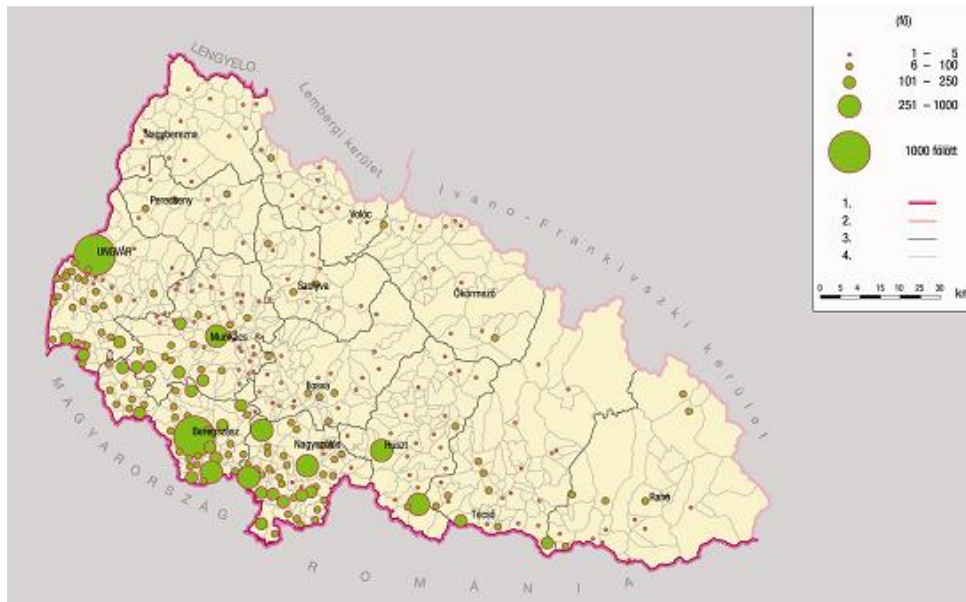
A belső és a nemzetközi migráció, illetve a természetes szaporulat abszolút értékeinek a teljes népességszám-változásból való százalékos részesedése alapján a migráció által leginkább befolyásolt megye Kárpátalja volt 2003 és 2005 között. Ez csak részben tudható be a magyar etnikumú lakosság magasabb migrációs hajlandóságának, mivel az főként Kárpátalja keleti, tradicionális népességkibocsátó ruszin lakta térségeinek köszönhető. Kárpátalja nyugati területén Ungvárt és Munkácsot jellemezte a legintenzívebb migráció 2003 és 2005 között, ahol a legnagyobb jelentőséggel a Kárpátalján belüli – rajonok közötti – vándorlás bírt. Csupán ebben a két járásban volt pozitív a migrációs egyenleg, ahol a más régiókba, illetve más országokba való jelentős nettó kivándorlást a Kárpátalja más járásaiból való bevándorlás ellensúlyozta. Az Ungvári járás népességének természetes fogyását is a várost körülvevő falvakból történő nagyarányú bevándorlás kompenzálta. A határmenti, alföldi területeken, ahol főként a magyar etnikum a meghatározó, a nemzetközi (Magyarország felé irányuló), illetve a Kárpátalján belüli migrációnak volt döntő szerepe. Ezzel szemben Kárpátalja keleti térségeiben, a Técsői, a Huszti, a Rahói és az Ökörmezői járásokban volt a legkisebb hatása a régióon belüli migrációnak, illetve a legnagyobb jelentősége a nemzetközi migrációnak, ami főként Németországba, az USA-ba és Csehországba irányult.

A migrációs folyamat az 530 ukrán és 1108 magyar településre (a magyar települések 35%-ára) terjed ki. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett ukrainai települései Beregszász (2008. január 1-jén 2425 fő), Ungvár (1337 fő), Munkács (873 fő), Nagyszőlős (644 fő) és Visk (446 fő); a leginkább érintett járásai pedig a Beregszászi (5121 fő), a Nagyszőlősi (3160 fő), az Ungvári (2584 fő) és a Munkácsi (1851 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 74%-a érkezik ebből a négy járásból.

121. ábra: Magyarországon élő ukrán állampolgárok az elvándorlás települése szerint Kárpátalján 2001

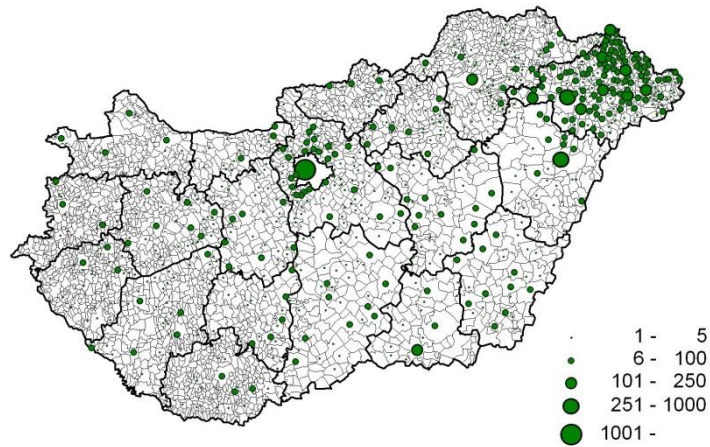
2008

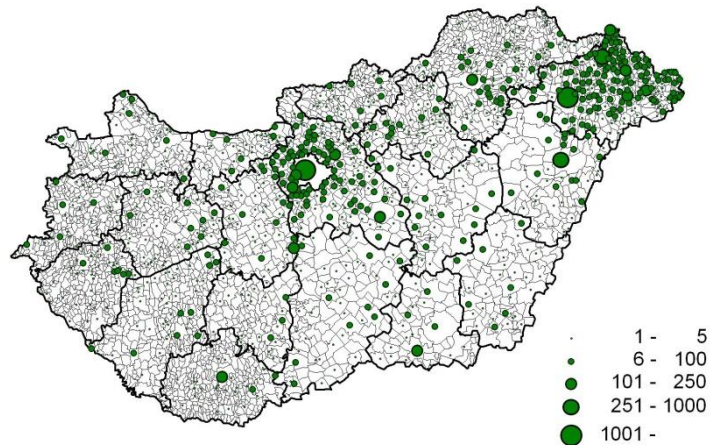
Szerkesztette: a BÁH adatai alapján Dr. Karácsonyi Dávid (MTA FKI) és Kincses Áron. Kartográfia: Dr. Bottlik Zsolt (MTA FKI)

Másrészről Magyarország mint célterület települései között leginkább preferált Budapest (6243 fő), Nyíregyháza (1010 fő), Debrecen (579 fő), Kisvárdá (279 fő) és Miskolc (210 fő); megyék szerint Budapest (6243 fő), Szabolcs-Szatmár-Bereg (4179 fő), Pest (2138 fő) és Hajdú-Bihar (823 fő), ahol a migránsoknak több mint 77%-a él. Fontos megjegyezni, hogy az ukrán állampolgárokat az eredeti és az aktuális lakóhely szerint is nagy koncentrálódás jellemzi települések szerint.

122. ábra: Magyarországon élő ukrán állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint
2001

2008

Szerb állampolgárok

Öt migrációs hullám különböztethető meg Szerbiában a XX. század elejétől: az 1920-as években a legszegényebb rétegek emigrációs hulláma (1.), majd 1945-öt követően a háború utáni Jugoszlávia politikai kivándorlói (2.), az „új diaszpórának” nevezett kései ’60-as évek gazdasági emigránsai (3.). Becslések szerint 2,5–4 millió szerb, illetve szerb származású ember él Szerbián kívül. A szerb migrációkutatók az emigránsok „virtuális hullámának” nevezik a kivándorlók gyermekeit, akik esettől függően a szülőikkel együtt emigráltak, illetve már külföldön születtek (4.). Számukat 250 ezerre becsülik. Ötödik generációként a délszláv háborúk kényszerű szorításában külföldre távozó (becslései szerint 200 ezer – 500 ezer ember), politikai, gazdasági és biztonsági motívumokkal vezérelt menekültek hullámát (5.) említi. *A háborús összetűzések eredményeként főképp a szomszédos országokba (Magyarország, Horvátország) emigrált a lakosság.*

1988 és 1999 között Magyarországra 155 105 menekülő érkezett. Az említett időszakban a menekülők 54,7%-a volt jugoszláv állampolgár. A menekültáradat csúcspontja 1991-ben volt 48 485 fővel, ami később a frontvonal eltolódásával csökkent. 1998-1999-től ismét politikai indíttatású migráció vette kezdetét (koszovói problémák miatt). Az 1991 és 1993 közti időszakot az értelmiségiek távozásának időszakaként, a kft.-alapítás, tőkekimenekítés időszakaként jellemezhetjük. Kényszerhelyzetben, túlélési megoldást keresve a „jugoszlávok” határmenti vállalkozásalapításba kezdenek, tőkebefektetőkké válnak, a politikai mellett gazdasági okokkal is magyarázható volt külföldi tartózkodásuk. Ezt támasztja alá, hogy az 1988 és 1999 közötti időszakban Magyarországon 3982 jugoszláv befektetés valósult meg, az összes külföldi cégalapítás 16%-a. 70%-uk a Dél-Alföld régióban, míg mindössze 20%-uk Budapesten, mely 1993-ban éri el a csúcspontot, mintegy ezer vállalkozással.

A Vajdaság történelmi fejlődését a lakosság jelentős migrációja jellemzi. 2002-ben az őshonos lakosság a régió populációjának 53,1%-a, 46,9%-a betelepülő. A „'40-es évek kolonizációját is felülmúló” méretek miatt 2002-ben a lakosság 9,2%-át a menekültek tették ki. A tartomány 45 községe közül 43-ban növekedett meg a betelepülők száma az előző népszámlálás adataihoz viszonyítva. A migránsok közül legnagyobb számban Horvátországból, valamint Bosznia és Hercegovinából érkeztek. A betelepülés oka gazdasági és politikai (az állam aktív szerepvállalásával), a kitelepülés pedig „kényszerhelyzetek“ eredménye. A 2002-es adatokat megfigyelve, a vajdasági népességmozgás egyik sarkalatos pontja, hogy Újvidékre több betelepülő érkezett, mint Belgrádba.

A Vajdaság demográfiai és népességmozgása ellentmondásos: a régióra jellemző az elnéptelenedés, a lakosság gyorsuló előregevedése, a mortalitás növekedése, illetve a natalitás csökkenése (a természetes szaporulat -4,7‰), ugyanakkor a jelentős bevándorlási folyamatok, a menekültek betelepítése a lakosság abszolút növekedését eredményezték. Etnikai összetételben a régió minden nemzetisége lakosságcsökkenést jegyez, kettő kivételével: a szerb és a cigány. A Vajdaság etnodemográfiai képének alakításában nagy szerepet játszanak a volt JSZSZK (Jugoszlávia Szocialista Szövetségi Köztársaság) területéről betelepülő szerbek és az emigráló magyarok, etnikailag egyre homogénebb területi egységeket kialakítva.

A szerbiai népességmozgást egészében vizsgálva fontos megemlíteni Szerbia másik tartományát, Koszovót, ahol a Vajdasággal ellentétes folyamatok zajlanak: a '60-as évektől a koszovói albánok (Európában egyedi jelenségként) demográfiai robbanásának lehetünk a szemtanúi, amely következményeként a szerb és montenegrói lakosság tömeges emigrációja következik be (Koszovó és Metóhiai Ó-Szerbia „elszerbetlenedése” és „albanizálódása”). Az

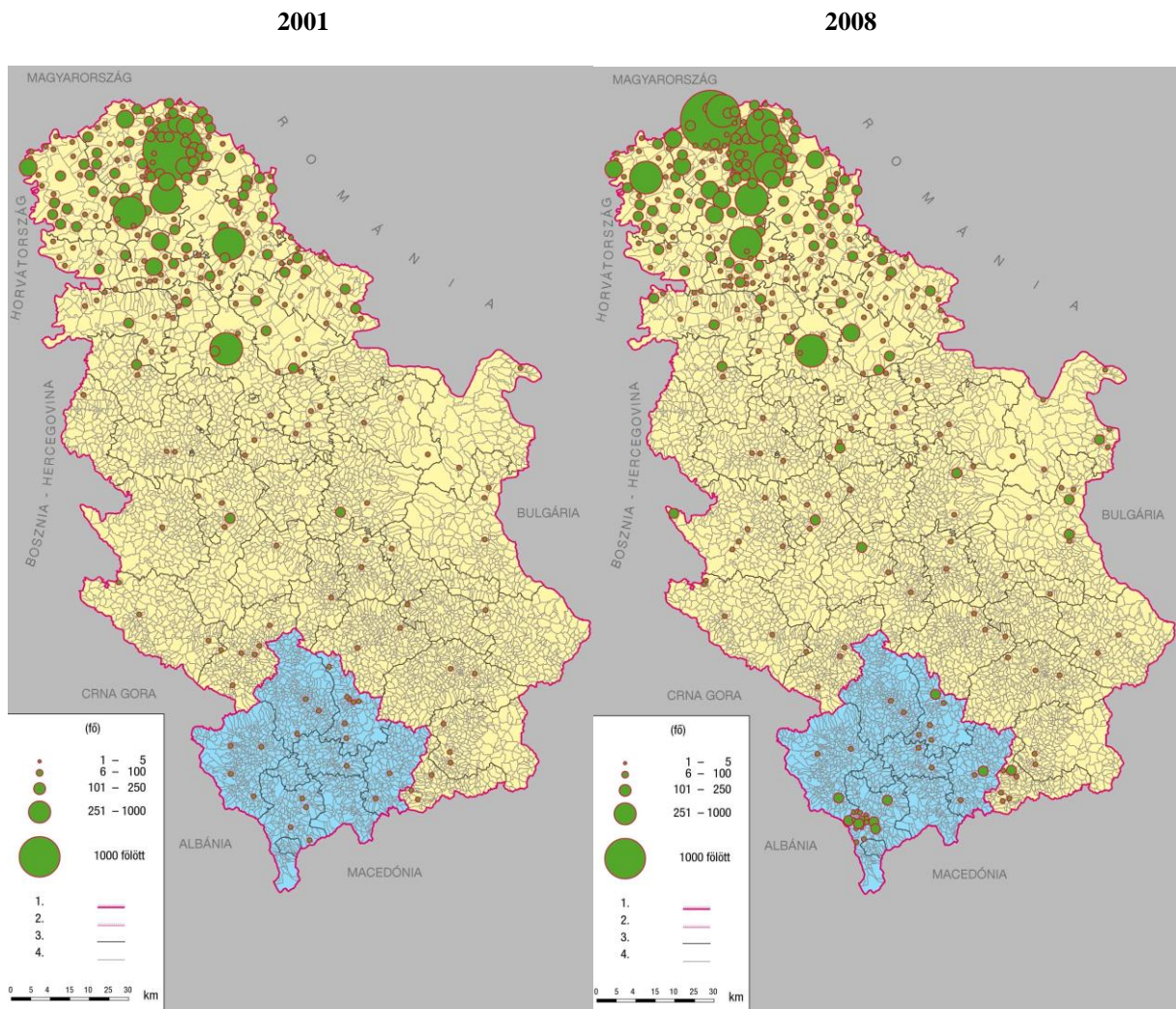
emigráló lakosság nyomon követhető mozgásiránya: Koszovó–Közép–Szerbia–Vajdaság–Magyarország–Nyugat-Európa.

A migráció az összes szerb és magyar megyét érinti. Azaz Magyarországra mindegyik szerb megyéből érkeznek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A folyamat a szerb települések 5,3%-ára, míg a magyarok 24%-ára terjed ki. A Magyarországra vándorlás által leginkább érintett szerb települések (2008. január 1-jei állapot szerint) Szabadka (3365 fő), Zenta (1951 fő), Újvidék (1020 fő), Topolya (705 fő), Magyarkanizsa (694 fő), Óbecse (524 fő) és Nagybecskerek (508 fő); a leginkább érintett körzetek (megyék) pedig Észak-Bácska (5 869 fő), Észak-Bánság (4 661 fő), Dél-Bácska (2 429 fő) és Nyugat-Bácska (1 005 fő). A Szerbiából érkezők körülbelül 88%-a a Vajdaság területéről vándorolt el. Másrészt Magyarországon mint célterület települései között leginkább preferált Szeged (4481 fő), Budapest (3 896 fő), Kecskemét (499 fő) és Baja (336 fő); megyék szerint pedig Csongrád (6 270 fő), Budapest (3 896 fő), Bács-Kiskun (2 522 fő) és Pest (945 fő), ahol a migránsok 80%-a él.

A 2001-es év után is fokozatosan növekszik a Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok száma. A migráció teljes volumene 35%-kal növekedett hét év alatt. *A délszláv háborúk lezárása még nem jelenti a szerbiai emigrációs szándék csökkenését. Valójában a 2008-as koszovói történések következményei is tartogathatnak további politikai indíttatású kivándorlási hullámokat.* 2008. január 1-jén 17 186 szerb állampolgár tartózkodott Magyarországon, továbbá 1993 óta majdnem ugyanannyi (12 556) vált magyar állampolgárrá (97%-uk magyar anyanyelvű). Tehát összességében 17 év alatt mintegy 30 ezer szerb állampolgár települt át Magyarországra a hivatalos statisztikák szerint.

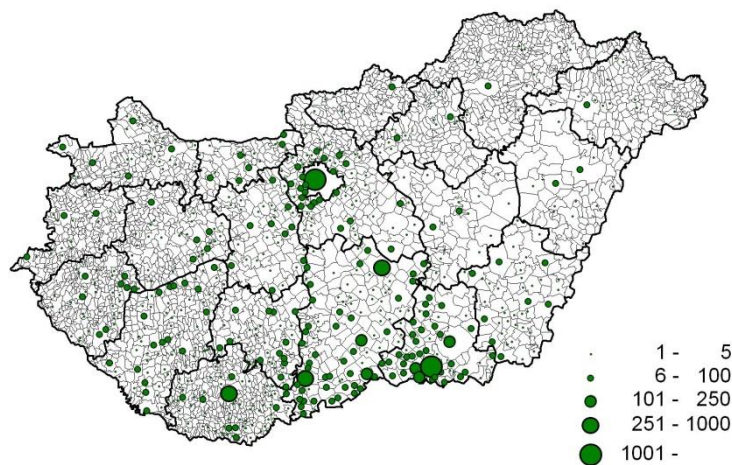
Magyar oldalon a legjelentősebb változás 2001-ről 2008-ra, hogy Budapest súlya a szerbiai migránsok eloszlásában megnőtt (16,5%-ról 22,7%-ra), Csongrád megyéé pedig mérséklődött (41,7%-ról 37,5%-ra). *A forrásterületekről nézve a vizsgált évek alatt a Dél-Vajdaságból érkezők arányai csökkentek (az innen érkezett migránsok számai jelentősen nem változtak 2008-ra), míg az északi területekről fokozódott az áramlás. A Vajdaságon kívül felélénkült a Koszovóból érkező migránsok száma is.*

123. ábra: Magyarországon élő szerb állampolgárok az eredeti szerb települések szerint

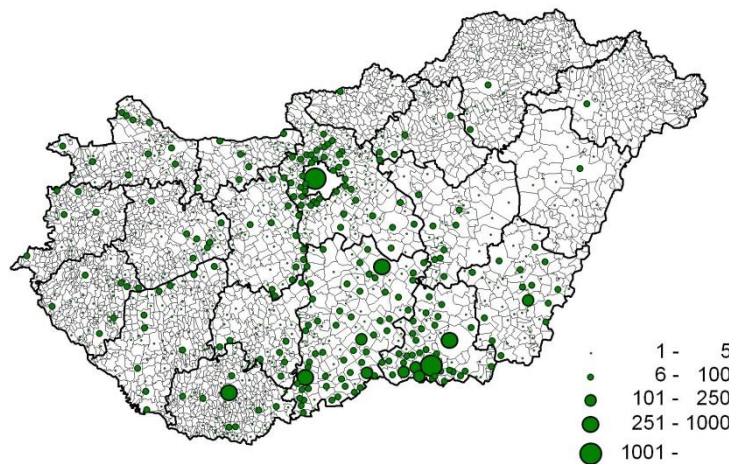

Szerkesztette: a BÁH adatai alapján Takács Zoltán és Kincses Áron. Kartográfia: Dr. Bottlik Zsolt (MTA FKI)

124. ábra: Magyarországon élő szerb állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint
2001

2008

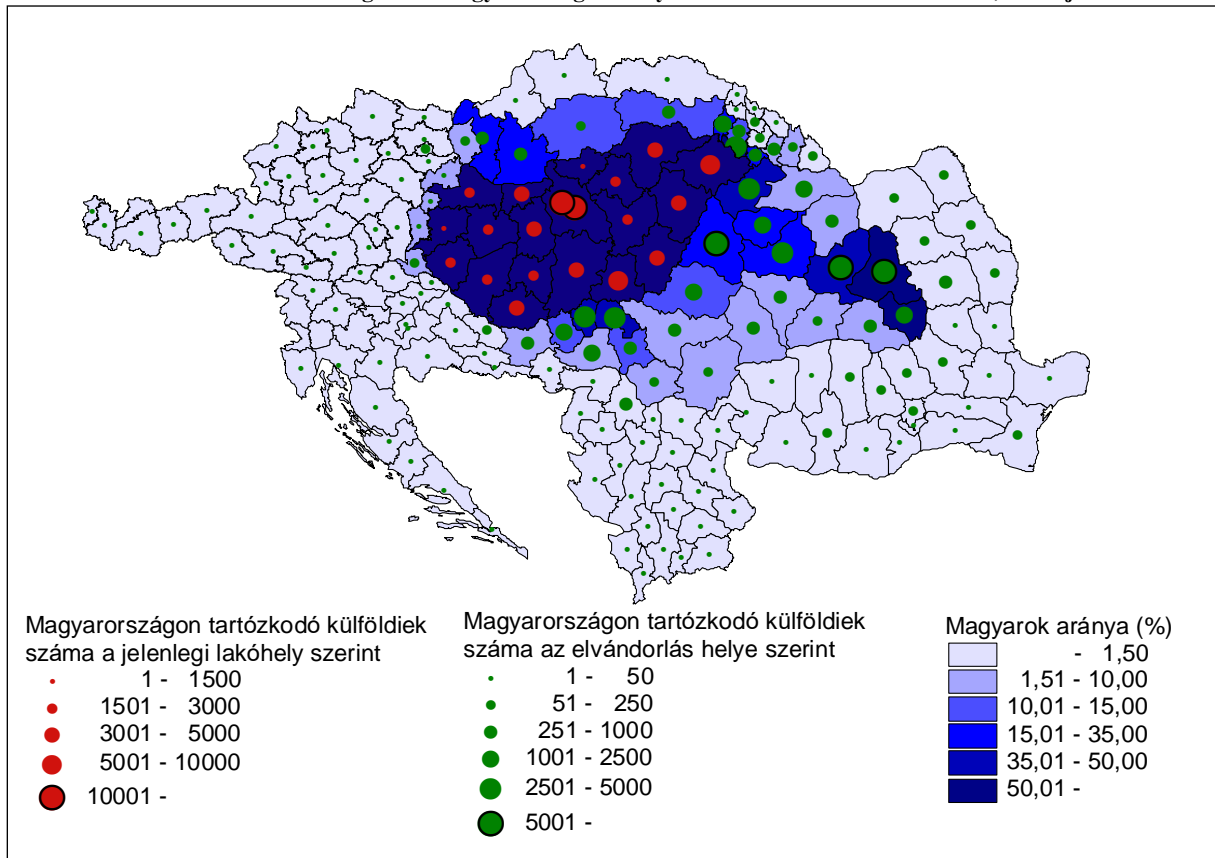
Területi és népességi hatások

A migránsok Kárpát-medencei regionális megoszlása

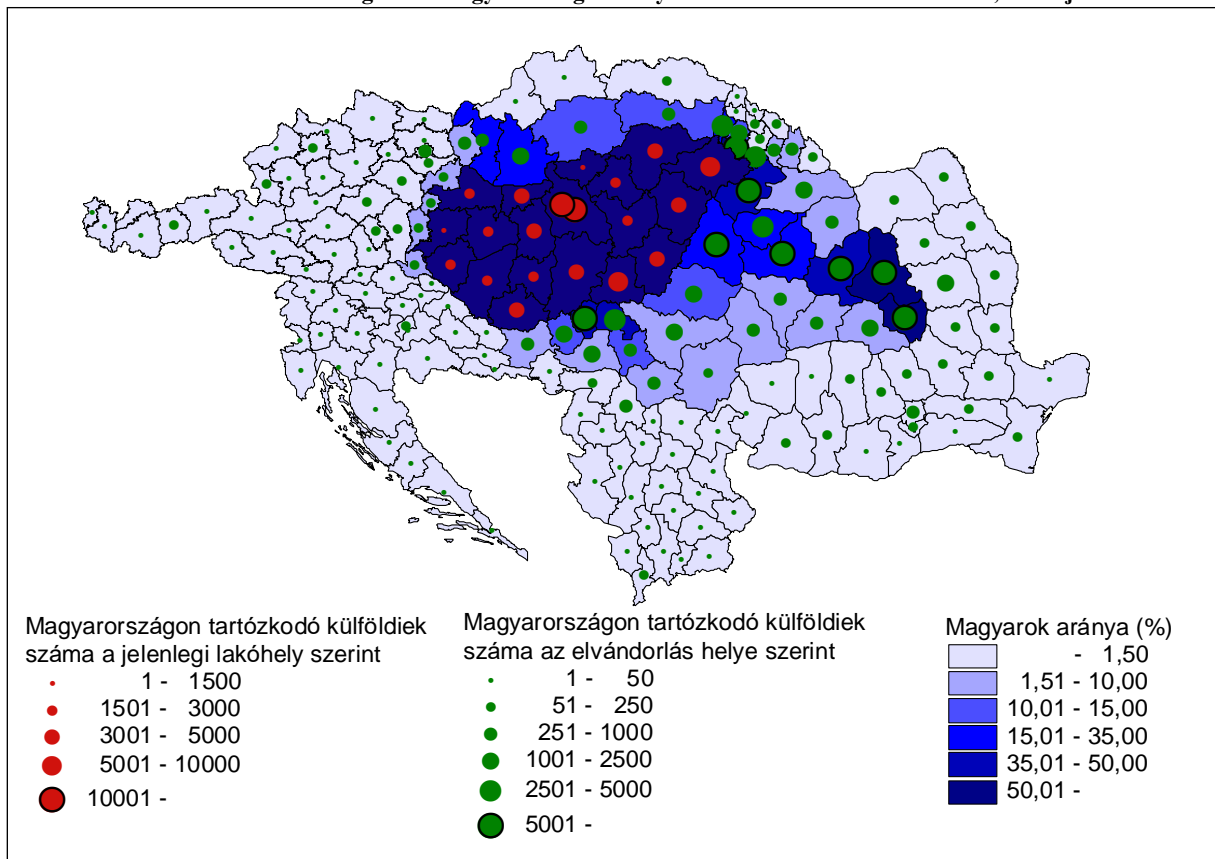
A Kárpát-medence országaiból Magyarországra vándorló külföldi állampolgárságú személyeket együttesen NUTS3 (megyei) szinten vizsgálva megállapítható, hogy a 2001. január 1-jei állapot szerint a romániai Hargita, Maros, Bihar, Kolozs megyékből érkeztek a legtöbben. A vándorlások kumulált volumene egyöntetűen növekedett 2008-ra, melyben Erdély megőrizte vezető kibocsátó szerepét. Kovászna és Szatmár megyék növekvő kibocsátásával a jelentős romániai elvándorlási helyek területe kiszélesedett. Az erdélyi emisszióhoz felzárkóztak a vajdasági Észak-Bácskai és Észak-Bánsági körzetek, valamint a kárpátaljai Beregszászi járás is. Így a jelentős küldő területek nagysága mellett a helyzetükben is változás következett be.

A legnagyobb számbeli növekedések 2001-ről 2008. január 1-jére Maros, Hargita, Kovászna megyékben, Beregszászi és Nagyszőlősi járásokban, valamint a már megnevezett vajdasági körzetekben voltak. A legnagyobb relatív növekedés az osztrák és szlovák NUTS3 régiókban figyelhető meg, melynek oka a 2001-es alacsony bázis. A jelentős kibocsátó régiók közül (ahonnan a Magyarországra vándoroltak 2001-es stock adata meghaladta az 500 főt) ez az emelkedés a kárpátaljai Nagyszőlősi és Munkácsi járások (272%, illetve 134%), a szlovákiai Nyitrai körzet (239%) és a romániai Bákó megye (198%) esetén a legjelentősebb.

125. ábra: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2001. január 1.

126. ábra: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2008. január 1.

Forrás- és célterületek kapcsolatai

A küldő és a fogadó területek közötti kapcsolatok feltárásánál nem egy adott kivándorlási ország és Magyarország közötti áramlások regionális sajátosságainak ismertetése a cél, hanem integráltan, a szomszédos országok mindegyikének szimultán figyelembevételével egy általános kapcsolati háló megrajzolása.

A szomszédos országok 161 NUTS3 régiójából a 19 magyar megyébe és Budapestre történő vándorlások mátrixában jelentős koncentrálódások mutathatók ki. *2001. január 1-jén Közép-Magyarország az erdélyi megyékből érkezők számára volt leginkább vonzó. Az összes vándorlás közel 5%-a Hargita és Budapest között zajlott le, míg majdnem 4%-os a részesedése Maros megye és a magyar főváros közötti mozgásoknak. A határmenti területeknek is nagy jelentőségük volt. Az egymással határos megyék között intenzív áramlások alakultak ki. Ezek közül a legjelentősebbek az Észak-Bácska, Észak-Bánát – Csongrád (2,57-2,57%), illetve a Beregszászi járás – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (2,35%) közötti mozgások.*

A jelentősebb migrációs áramlások arányai a teljes vándorlásból (%), 2001. január 1.

Elvándorlás/odavándorlás megyéje, járása, körzete	Budapest	Bács-K	Csongrád	Hajdú-B	Pest	Szabolcs-Sz-B
Bihar megye	2,12	0,27	0,26	1,25	1,18	0,33
Kolozs megye	2,45	0,18	0,18	0,31	1,12	0,24
Kovászna megye	1,36	0,14	0,15	0,18	0,65	0,13
Hargita megye	4,72	0,54	0,63	0,51	2,04	0,44
Maros megye	3,75	0,37	0,48	0,40	1,64	0,34
Szatmár megye	1,58	0,17	0,16	0,71	0,76	1,37
Beregszászi járás	0,62	0,05	0,04	0,19	0,16	2,35
Ungvári járás	0,45	0,04	0,03	0,22	0,09	1,13
Dél-Bácskai körzet	0,75	0,56	1,44	0,03	0,13	0,02
Észak-Bácskai körzet	0,75	1,02	2,57	0,03	0,13	0,02
Észak-Bánáti körzet	0,61	0,49	2,57	0,03	0,12	0,02

2008-ra növekedett azoknak a régiópároknek a száma, melyek a szomszédos országokból Magyarországra történő vándorlások közül 1%-ot meghaladó mértékben érintettek. *Magyarország migrációs kapcsolatainak a tere szélesedett, a forrásterületekhez a szomszédos országok távolabbi részei is csatlakoztak. Ugyanakkor azoknak a régióknak a száma, melyek a régiópárokat alkotják, csökkent. Budapest és Pest megye szerepe megerősödött, míg Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és némileg Csongrád migrációs jelentősége gyengült. Ezekben a megyékben is növekedett a migránsok száma, de nem olyan mértékben, mint Közép-Magyarországon. 2008. január 1-jére a Hargita, Maros és Budapest közötti vándorlások arányai tovább erősödtek (5,6%, illetve 4,8%). A határmenti kapcsolatok aránya pedig általában visszaszorulóban van.*

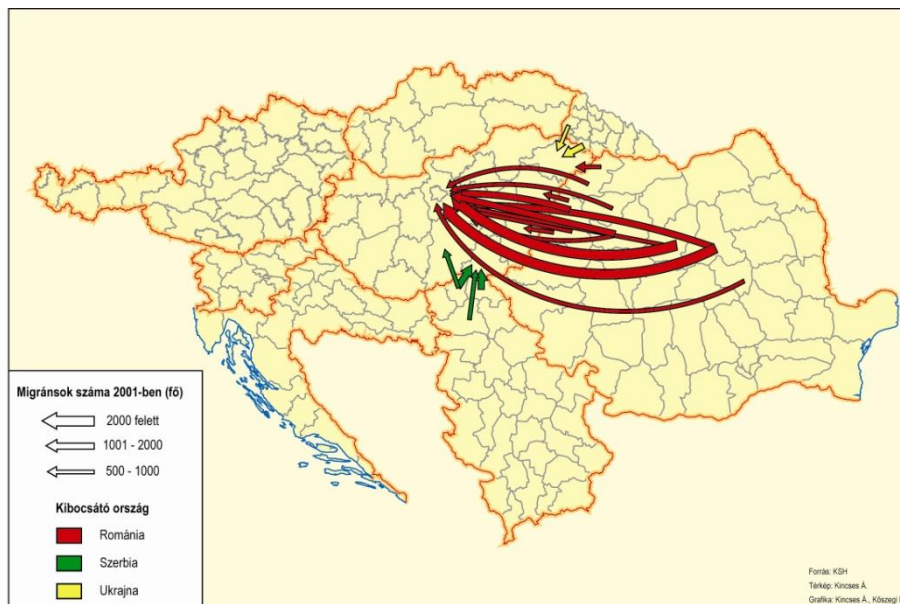
A jelentősebb migrációs áramlások arányai a teljes vándorlásból (%), 2008. január 1.

Elvándorlás/odavándorlás megyéje, járása, körzete	Budapest	Bács-K	Csongrád	Pest	Szabolcs-Sz-B
Bihar megye	2,32	0,20	0,16	1,42	0,12
Kolozs megye	2,60	0,11	0,11	1,42	0,08
Kovászna megye	2,53	0,18	0,12	1,41	0,06
Hargita megye	5,55	0,41	0,39	2,96	0,15
Maros megye	4,82	0,40	0,46	2,23	0,12
Szilágy megye	1,16	0,09	0,06	0,83	0,06
Szatmár megye	1,71	0,08	0,07	1,02	0,82
Beregszászi járás	1,69	0,06	0,06	0,59	1,63
Nagyszőlősi járás	1,42	0,05	0,02	0,49	0,49
Észak-Bácskai körzet	1,31	1,05	2,17	0,31	0,01
Észak-Bánáti körzet	0,82	0,45	2,36	0,23	0,02

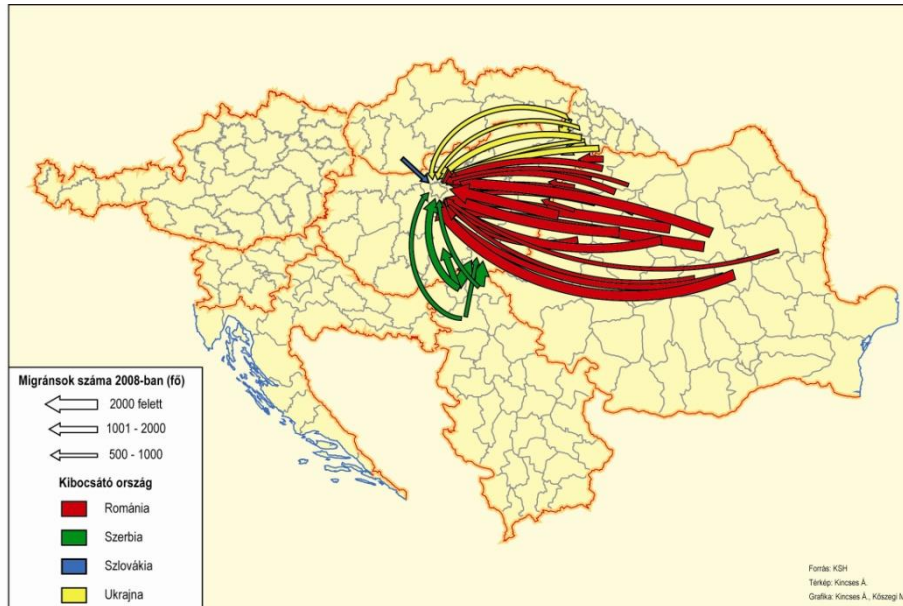
A fővárosi térség vonzó hatásának fokozódása nemcsak a nagyobb kibocsátó régiók esetén érződik, hanem szinte az egész Kárpát-medencében. Ez az a magyar térség, amelyik nagyobb földrajzi távolságok esetén is egyöntetűen célpont a migránsok számára. A határmenti területek inkább lokális célpontok. A vizsgált évek alatti migráció arány-csökkenésük oka a határhoz közeli forrástelepülések migrációs „kimerülése” (akik akartak, már többnyire elmentek, illetve a küldő oldali határmenti migrációs lehetőségek kibővültek) lehet. Ezt ellensúlyozhatja ezekben a régiókban a későbbiekben az a volumenében még gyenge, de arányaiban jelentős növekedés, mely a határtól távolabbi területekről érkezők esetén figyelhető meg.

127. ábra: Területi kapcsolatok a forrás és cél régiók között

2001

2008

Migrációs hálózatok a Kárpát-medencében

A migrációs hálózatok elmélete szerint a beilleszkedés az új környezetbe ott valósul meg sikeresen, ahol korábbi családi, baráti kapcsolatok ezt segítik. A küldő területek nyomása és a már letelepültek által lakott régiók között donori viszony formálódik. *A kivándorlás „kitaposott útja, az ott élőkkel való kapcsolattartás”, ami jelentős hatással van a későbbi migránsok döntésére is.* Ezt erősíti meg egyrészt, hogy a bejutás egyik fő „vágánya” a legtöbb országban ma is a családjegyesítés. Ezen felül az újonnan érkezők sokszor a rokonaiknál telepednek le. Így *a jövedelemkülönbségek és a célterületek helyzete mellett ezek a migrációs hálózatok megjelenése befolyásolhatja leginkább a vándorlások irányát és volumenét.*

Migrációs települések hálózata

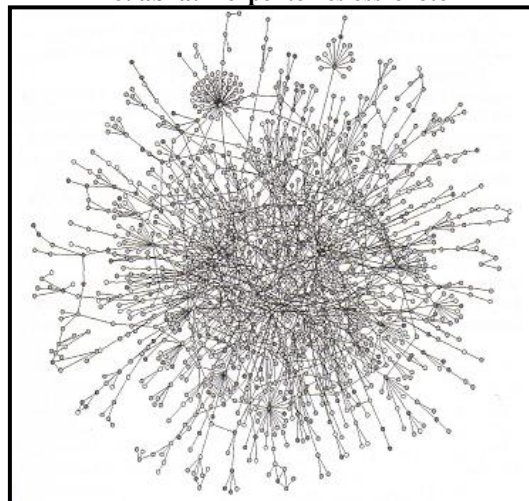
A fent leírt migrációs kapcsolatok az emberek közötti ismeretségeken alapulnak. Itt a megfigyelési egységek mindenhol maguk a vándorok voltak. A hálózatelmélet lehetőséget biztosít a migráció szempontjából releváns, általános, organikus hálózatok vizsgálatára is.

A hálózatok analízise a XX. század első felében kezdődött el (Erdős Pál, Rényi Alfréd matematikusok gráfelméleti tanulmányaival). Érdekes és paradigmaváltó tézise volt e kornak, hogy a Földünkön bármely két embert 6 „lépésnyi” távolság (ismeretségi kapcsolat) köt össze (six degrees of separation) az Amerikai Egyesült Államok elnökétől az eszkimó fókavadászig bárkit. E kezdeti gráfelméleti tételek után a hálózatelmélet napjainkra vált a felismert absztrakciókkal új tudományággá. Ezt azok a felismerések alapozták meg, melyek szerint

minden hálózat, legyen az élő vagy élettelen, természetben meglévő vagy mesterséges, azonos szervezőelv alapján jön létre. Azaz az internet, az emberi kapcsolatok, az agy neuronhálózata vagy éppen a fonalféreg idegsejtkapcsolatai a belső tulajdonságaikban nagyon hasonlóak.

A hálózatokat leíró gráfok fontos tulajdonsága, hogy kis számú középpontja létezik, melyek sok kapcsolattal rendelkeznek, összekötik a gráfokat.

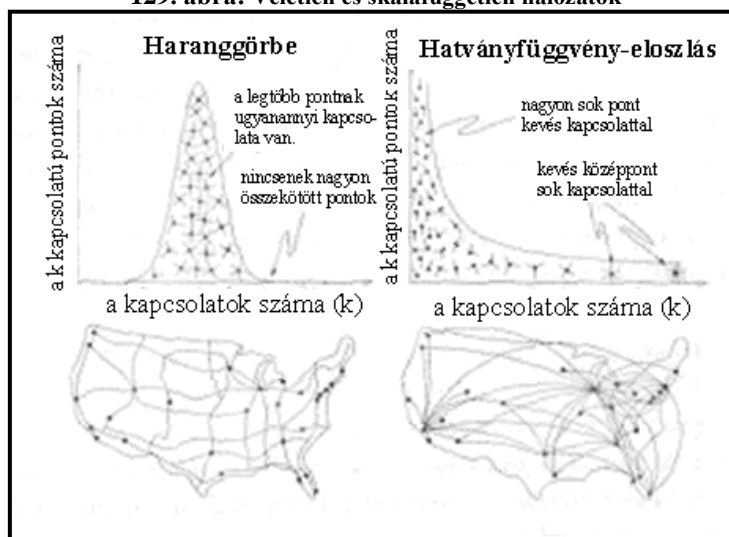
128. ábra: Központok és összekötők

Forrás: Buchanan Mark (2003): Nexus, avagy kicsi a világ

A véletlenszerű rendszerek fokszámeloszlása (a fokszám a pontok kapcsolatainak a száma) egy haranggörbét követ, más szavakkal a pontok többségének körülbelül ugyanannyi kapcsolata van, a nagy és a kis számú kapcsolattal rendelkező pontok létének valószínűsége elenyésző. Ilyen véletlen hálózatra hasonlít általában egy ország úthálózata (az egyetemisták magasság szerinti eloszlása, a jegyzet olvasóinak lábmérete, stb.), ahol a pontok a települések, a kapcsolatokat pedig az országutak összeköttetése jelenti. Az emberek közötti viszonyokat a legtöbb hálózathoz hasonlóan legpontosabban a skálafüggetlen hálózat írja le. Itt a hatványfüggvény szerinti fokszámeloszlás azt jelzi előre, hogy a legtöbb pontnak (embernek) csak kevés kapcsolata van, amelyet néhány, nagy összekötöttséggel rendelkező központ tart össze. Jó példa erre a következő ábra jobb alsó részén lévő térkép, amely a légiforgalmi rendszert mutatja: sok kicsi repülőteret néhány fő központon át lehet összekötni.

129. ábra: Véletlen és skálafüggetlen hálózatok

Forrás: Barabási Albert-László (2008): Behálózva

Itt a hálózatelmélet a Magyarországot érintő, nemzetközi vándorlás által összekötött települések közötti kapcsolatok miatt fontos. Azaz, a gráfok csúcspontjai a települések. Két települést akkor köti össze él (akkor van közöttük kapcsolat), ha a két település között létrejött nemzetközi vándorlás, azaz az egyik településről elvándorolt valaki, aki a másik (magyar) településre költözött, függetlenül attól, hogy mennyi ember mozgott (feltehető, hogy a migránsok közötti személyes kapcsolatok is hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, azonban a vándorok személyes kapcsolatairól nem áll rendelkezésre ilyen típusú adat-összeállítás). A magyar fogadó települések Kárpát-medencei kapcsolatrendszerének elemzése azért fontos, mert megmutatja, milyen sokrétű a vándorlás, mennyire van „beágyazódva” a folyamat az adott településen.

2001. január 1-jén a legtöbb romániai migrációs települési kapcsolattal Budapest rendelkezett. A fővárosba a román állampolgárok 672 különböző romániai településről érkeztek, ezután Debrecen (259), Szeged (234) és Nyíregyháza (163) a sorrend. 2008-ra Budapest tovább növelte kapcsolatainak számát (807), míg Debrecen (201) némileg visszaszorult, de a második legtöbb romániai kapcsolattal továbbra is ez rendelkezik. Érd (217), Szeged (202), Budaörs (156) és Kecskemét (154) pedig jelentősen erősítette pozícióit. Nyíregyháza, Pécs, Miskolc és Gyula drasztikusan veszített kapcsolataiból. *Erőteljes és fokozódó Közép-Magyarország vonzó hatása. A békéscsabai-gyulai, illetve a debreceni-nyíregyházai csomópontok fokszáma csökkenőben van, helyüket a Szeged, illetve Kecskemét környéki települések veszik át.*

Szerbia esetén a legszembetűnőbb változás, hogy 2001-ről 2008-ra Budapest a szerbiai települési kapcsolatokban megelőzte Szegedet. Ugyan Szegeden még több szerb állampolgár él, mint a fővárosban, de sokkal kisebb a különbség, mint pár éve. A települési kapcsolatok

magukban hordozzák, hogy néhány éven belül a migránsok száma szerinti sorrend is meg fog változni. A többi nagyobb befogadó határközeli magyar település kapcsolatai is csökkennek, de nem olyan mértékben, mint Szegeden. Ilyen Pécs, Baja, Kecskemét, Hódmezővásárhely, Kiskunhalas, Tompa, Rösztke, míg Közép-Magyarországon növekedés tapasztalható.

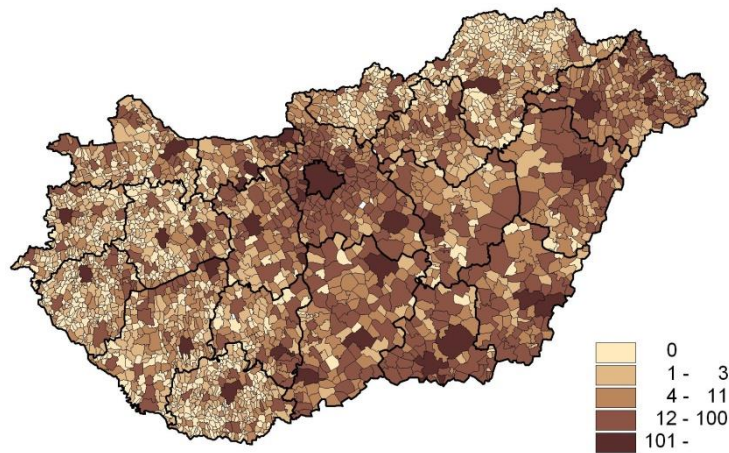
Ukrajna esetén is a szerbiaihoz hasonló helyzet következett be. A határmenti nagyobb városok kapcsolatainak a száma nem növekszik, leginkább csökken, míg Budapestre és Pest megye több településére a gyarapodás a jellemző, miközben a legtöbb kapcsolattal rendelkező települések közötti sorrend többnyire változatlan marad. Így Budapest (425-ről 547-re), Nyíregyháza (251-ről 203-ra), Debrecen (139-ről 140-re), Kisvárdra (89-ről 87-re) a rangsor.

A többi szomszédos ország sokkal kevesebb kapcsolattal (és migránssal) rendelkezik. Itt is mindenhol a főváros erősödő dominanciája mutatkozik meg. Szlovákia esetén Győr (43-ről 63-ra), Miskolc (22-ről 33-ra), Debrecen (24-ről 28-ra) és Komárom (10-ről 26-ra) is erősödik Budapest (80-ről 151-re) mellett. Ausztria esetén Mosonmagyaróvár, Lenti, Sopron, Szombathely, Győr, Hegyeshalom, Zalakaros, Fertőrákos dinamikája érdemel említést. Siklósnak a 2001. január 1-jei állapotok szerint több kapcsolata volt a horvát településekkel (35), mint Budapestnek (34). Ez az arány 2008-ra megfordult (25-re, illetve 48-ra). Mohács és Baja kapcsolatai szintén csökkennek, míg Pécsé és Harkányé gyarapodnak. A szlovén állampolgárok száma minimális Magyarországon, így a Budapesten élő szlovén állampolgárok is összesen 15 különböző szlovén településről érkeztek, míg Lentit hét szlovén településsel köti össze a migráció.

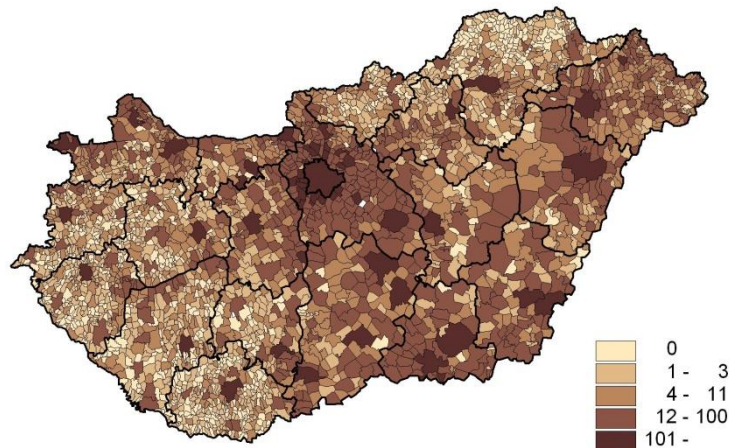
Az összes szomszédos ország településeire kiterjedő magyar migrációs kapcsolatokat vizsgálva még egyértelműbb Budapest és Pest megye centrum volta.

130. ábra: Magyar települések Kárpát-medencei migrációs települési kapcsolatainak a száma

2001

2008

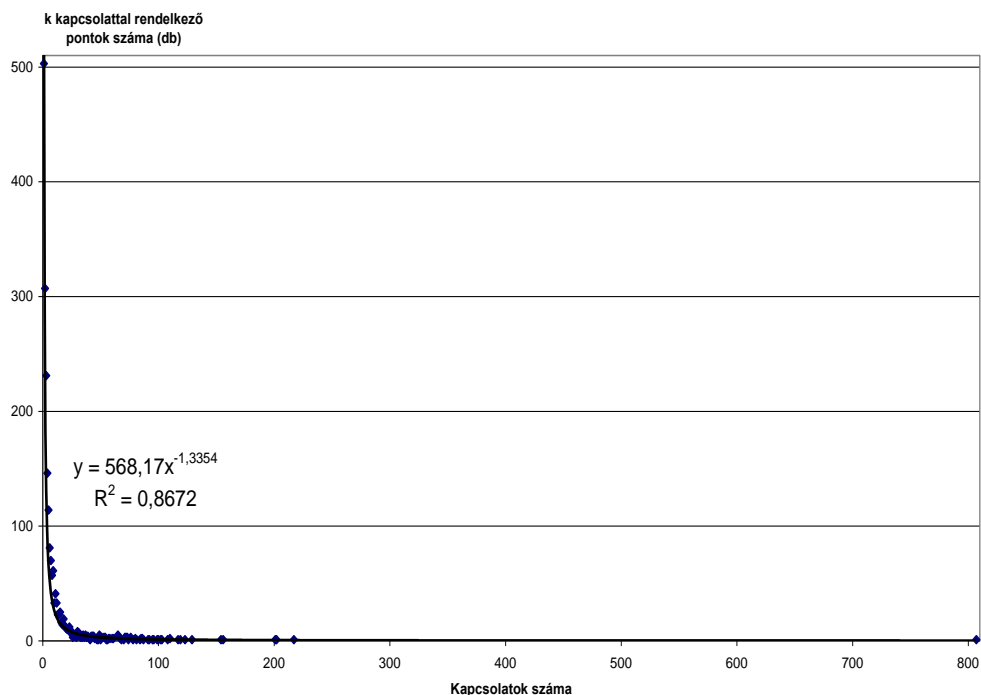
A közép-magyarországi térségek dinamikusan növelik migrációs települési kapcsolataik számát, míg a határmenti nagyvárosok veszítenek abból. Budapesten 2001. január 1-jén 1620 különböző szomszédos országbeli településről érkeztek külföldiek, ami 2008-ra 2022-re növekedett. Dinamikusan fejlődő migrációs települési kontaktus jellemző a Budapestről kiinduló Dunakeszi, Fót, Göd, Vác, Szentendre, Pomáz, Budakalász, Solymár, illetve Pécel, Maglód, Kerepes, Gödöllő tengelyek mentén. A vonalszerű fejlődések így a nagyobb küldő országok felé tapasztalhatók, míg a főváros nyugati oldalán inkább tömörszerűen növekvő struktúra fedezhető fel: Üllő, Vecsés, Gyál, Monor, Pilis, Cegléd, illetve Érde, Tárnok, Biatorbágy, Budaörs, Törökbálint, Budakeszi, Szigetszentmiklós vonatkozásában. A migrációs települési hálózatok fokszámaikat (kapcsolataikat) vizsgálva Budapest mellett jelentős Kecskemét, Kiskunfélegyháza (Budapesthez közelebb eső nagy települések Szerbia felől), Győr, Székesfehérvár, Budaörs és Érde növekedése és volumene is, Pécsre és Miskolcra a

kapcsolatok számának stagnálása jellemző, míg Szeged, Debrecen és Nyíregyháza ugyan megtartotta az országos települési rangsorban elfoglalt 2–4 helyeket, de sokat veszített összeköttetéseiből. Ha a tendenciák folytatódnak, az előbbi csoport meg fogja előzni az utóbbiakat nemcsak az összeköttetésekben, de a migránsok számában is. További csökkenés tapasztalható a szerb, ukrán és román határ mentén lévő települések esetén is. *A települési kapcsolatok és dinamikájuk magukban hordozzák a jövőbeli vándorlások volumenében bekövetkező regionális változásokat. A csökkenéseknél nagy valószínűséggel arról van szó, hogy az adott küldő területek kimerültek, a fogadó területek telítődtek, a régebbi migrációs hullámok visszaszorultak. Más területek vonzóbbak lettek az új migránsok számára.*

Miután minden magyar településhez meghatározhatók a foksámok, azaz hogy a nemzetközi vándorlás által mennyi különböző környező országbeli településsel volt kapcsolatuk, megvizsgálható, hogy adott fokszámmal mennyi magyar település rendelkezik.

Az eredményeket Románia esetén a 2008. január 1-jei állapot szerint ábrázolva:

131. ábra: A román-magyar migrációban érintett magyar települések foksám-eloszlása, 2008. január 1.

A legtöbb magyar településnek migráció révén a román településekkel kevés kapcsolata van (sok a kis foksámú pontok száma), míg kevés település rendelkezik sok kapcsolattal. A kapcsolatok számával hatványfüggvény szerint ($R^2 \approx 0,87$) csökken az adott kapcsolattal rendelkező magyar települések száma. Megállapítható, hogy a Románia felől Magyarországra tartó migráció magyar települési kapcsolatai skálafüggetlen topológiát mutatnak. Ez nemcsak Románia esetén teljesül, hanem az összes szomszédos országra külön-külön és együttvéve is.

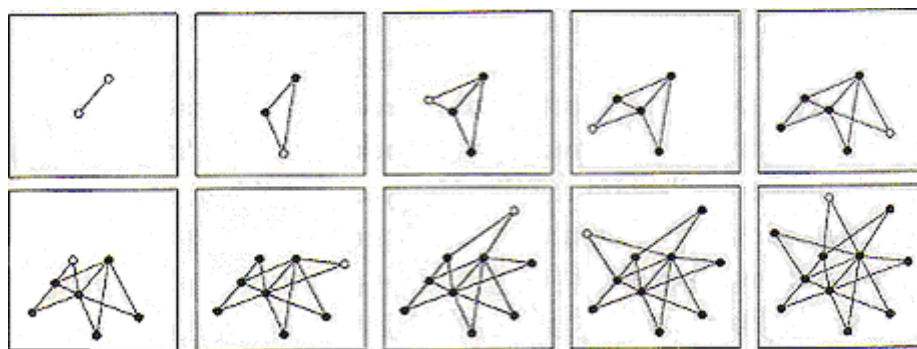
Az illeszkedés pontosságát mérő R^2 értékeket a következő táblázat tartalmazza. A 2001 és 2008 közötti időszakban szinte minden országra javult az illeszkedés.

Migrációs települési foksám-eloszlások illeszkedése a skálafüggetlen topológiához állampolgárságok szerint (R^2)

Állampolgárság	2001	2008
	január 1.	
Románia	0,857	0,867
Szerbia	0,755	0,768
Ukrajna	0,795	0,796
Szlovákia	0,722	0,842
Ausztria	0,684	0,819
Horvátország	0,705	0,743
Szlovénia	0,968	0,840
Összesen	0,797	0,816

A migrációban érintett magyar települések vizsgálatában skálafüggetlen topológia fedezhető fel. Kérdés, hogy miért éppen ezt. A skálafüggetlen topológia a valódi hálózatok örökké terjeszkedő természetének egyenes következménye. A következő ábra egy gondolat kísérletet szemléltet, ahol két összekötött pontból kiindulva minden egyes mezőben egy új pontot ad hozzá a hálózathoz az eljárás. Az új pont hozzáadása olyan módon történik, hogy előnyben részesülnek a jobban összekötött pontok. A növekedésnek és a népszerű kapcsolódásnak köszönhetően néhány sok kapcsolattal rendelkező középpont keletkezik.

132. ábra: A skálafüggetlen hálózat születése

Forrás: Barabási Albert-László (2008): Behálózva

Így a skálafüggetlen hálózatok esetén a nagy foksámú pontok sokkal kedvezőbbek lesznek a többiekénél. *A migrációs települési hálózatokban talált skálafüggetlen topológia oka, hogy a több kapcsolattal rendelkező települések sokkal vonzóbbak lesznek a migránsok számára, mint a kevesebb foksámúak. Több kapcsolattal a településbe jóval „beágyazottabb” a vándorlás, nagyobb potenciális migráns népesség érhető el a hálózaton családi, baráti, rokoni kapcsolatokon keresztül. Magasabb valószínűséggel választ a vándorló népszerűbb, sok*

kapcsolattal rendelkező települést, melyről így több információ áll rendelkezésére, mint olyat, melyről keveset tud.

A skálafüggetlen hálózatok fontos jellegzetessége, hogy nincsenek benne átlagos elemek (innen a skálafüggetlen elnevezés). Amíg értelmes válasz létezik arra a kérdésre, hogy a magyar népesség átlagosan milyen magas (normális eloszlás), addig itt nincsenek átlagos elemek. Ebből látható, hogy nem léteznek a migrációban „átlagosan” érintett települések. Csak olyanok vannak, melyek nagyon kitéttek a vándorlásnak, és olyanok, melyek melyek esetén nem releváns a kérdés.

VII, Statisztikai elemzések eszközei

A statisztikai elemzések végeredményét nagymértékben befolyásolják az elemzési módszerek, eszközök és a használt adatforrások.

Az adatok számbavétele, mérése, illetve az összehasonlítás, elemzés történhet:

- természetes (fizikai) egységben,
- egyenérték segítségével vagy
- érték (ár)ben.

A statisztikai elemzések esetében **időbeli vagy keresztmetszeti összehasonlításokat**, vizsgálatokat lehet megkülönböztetni. Az összehasonlítás vonatkozhat az **eltérések, változások** vagy az **összefüggések** vizsgálatára is.

Az **eltérések, változások** vizsgálatát jellemezheti, hogy egy adott érték:

– **mennyivel** tér el, mennyivel nagyobb/kisebb

(fő, darab, tonna, forint, euro, ...), vagy

– **hányszorosa, hányad része**

(együtthatós, százalékos, százalékpontos)

egy másikkal.

Összefüggések vizsgálata esetén

– más jelenségek/folyamatok adataival (mi magyarázza, mivel magyarázható?), vagy

– a vizsgált jelenség korábbi időponti/időszaki információjával, vagy

– saját magára vonatkozó adatokkal („autoregresszió”) vetjük össze ismereteinket.

Az **időbeli változások** követése történhet:

- ❖ „Fizikai mértékegységben” (fő, db, tonna, ...)
- ❖ Dinamikus viszonyszámok (állandó, változó bázisú) segítségével
- ❖ Mértani átlaggal (változás átlagos üteme)
- ❖ Idősorelemzéssel (trend, szezonaritás, véletlen)

Kiemelendő még a statisztikai indexszámítás, az ár, érték, volumen, illetve főátlag, részátlag, összetételhatás indexek.

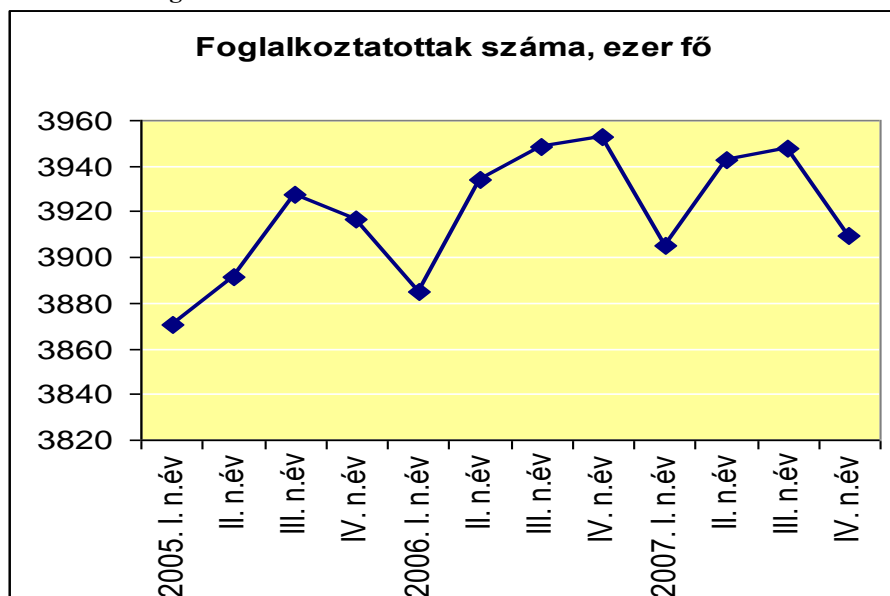
Az elemzések adatforrásai lehetnek:

- hatósági/adminisztratív adatok
- cégnyilvántartás
 - APEH
 - egyéb hatósági nyilvántartások
- céginformációs vállalkozások adatai
- a vállalkozások saját nyilvántartásai
- statisztikai adatforrások

Foglalkoztatottak száma a magyar nemzetgazdaságban

Időszak	ezer fő
2005. I. n.év	3870,6
II. n.év	3891,5
III. n.év	3927,6
IV. n.év	3916,4
2006. I. n.év	3885,3
II. n.év	3933,9
III. n.év	3948,1
IV. n.év	3952,9
2007. I. n.év	3905,5
II. n.év	3942,5
III. n.év	3947,4
IV. n.év	3909,4

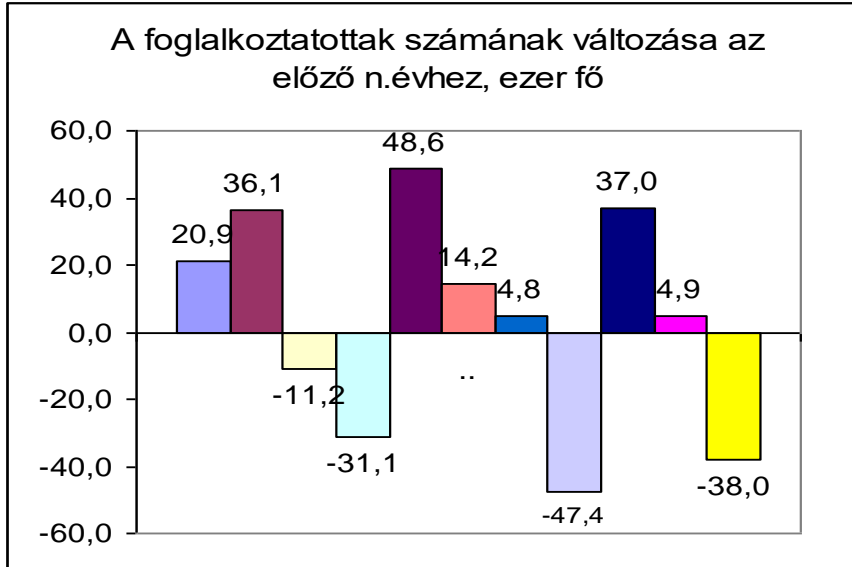
133. ábra: A foglalkoztatottak száma

A foglalkoztatottak számának változása

Időszak	ezer fő	Változás előző évhez (1000 fő)
2005. I. n.év	3870,6	..
II. n.év	3891,5	20,9
III. n.év	3927,6	36,1
IV. n.év	3916,4	-11,2
2006. I. n.év	3885,3	-31,1
II. n.év	3933,9	48,6
III. n.év	3948,1	14,2
IV. n.év	3952,9	4,8
2007. I. n.év	3905,5	-47,4
II. n.év	3942,5	37
III. n.év	3947,4	4,9
IV. n.év	3909,4	-38

134. ábra: A foglalkoztatottak számának változása

Idősorelemzés:

Idősorelemzés esetén minden egyes értéket úgy fogunk fel, hogy az a trend (T), szezonális (S) és véletlen (V) részekre osztható.

Léteznek additív (összeadódó) és multiplikatív (szorzódó) idősorok is.

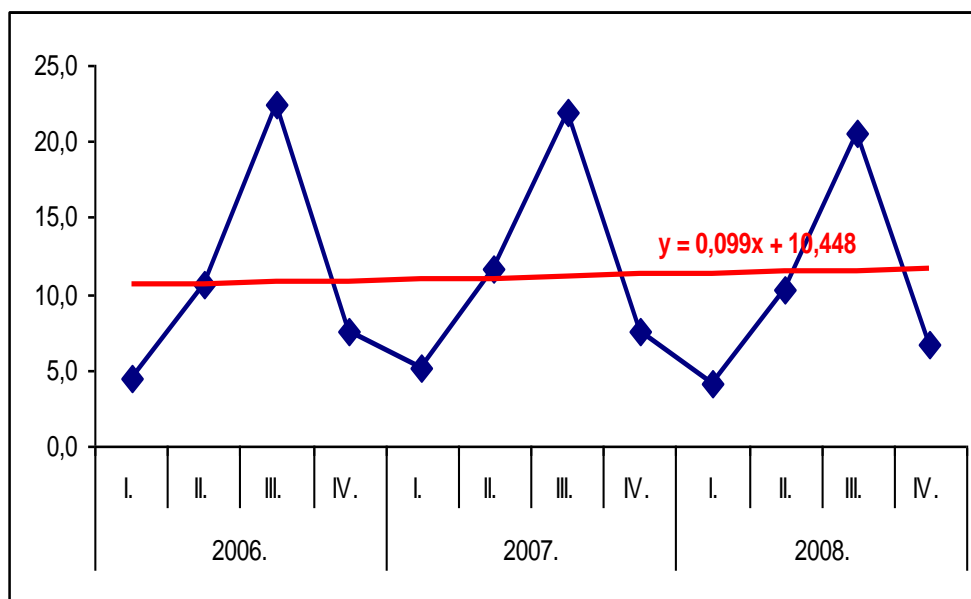
Additív = T+S+V

Multiplikatív = T*S*V

Személyek belföldi utazásai

Személyek belföldi utazási aktivitása, %				
Időszak		2-4 napos utak	5 és több napos utak	Több napos utak
2006.	I.	16,3	4,5	18,8
	II.	20,1	10,7	25,2
	III.	22,8	22,4	34,6
	IV.	21,6	7,5	25
2007.	I.	18,6	5,2	21,3
	II.	22	11,6	27,8
	III.	21,4	22	34,2
	IV.	20,7	7,6	23,8
2008.	I.	16,2	4,1	18,5
	II.	18,8	10,3	23,6
	III.	19,3	20,5	31,1
	IV.	18	6,7	21,1

135. ábra: Személyek belföldi utazási aktivitása, % (5 és több napos utak)

Keresztmetszeti-szerkezeti vizsgálatok

Célja a mennyiségi, minőségi, területi összetételek, megoszlások összehasonlítása, az eltérések mérése.

Mennyiségi pl.:

- a vállalkozások száma/megoszlása az árbevétel nagysága szerint;
- a foglalkoztatottak száma/megoszlása a kereset nagysága szerint.

Minőségi pl.:

- a külkereskedelmi termékforgalom nagysága/összetétele árucsoportok szerint.

Területi pl.:

- a külkereskedelmi termékforgalom nagysága/összetétele országcsoportok szerint;
- a kiskereskedelmi egységek száma területi egységenként (régióként, megyénként).

Szerkezeti vizsgálatok:

Összetétel: - fizikai mértékegységben

- egyenértékben
- megoszlási viszonyzámmal

Szerkezeti eltérések:

- fizikai mértékegységben

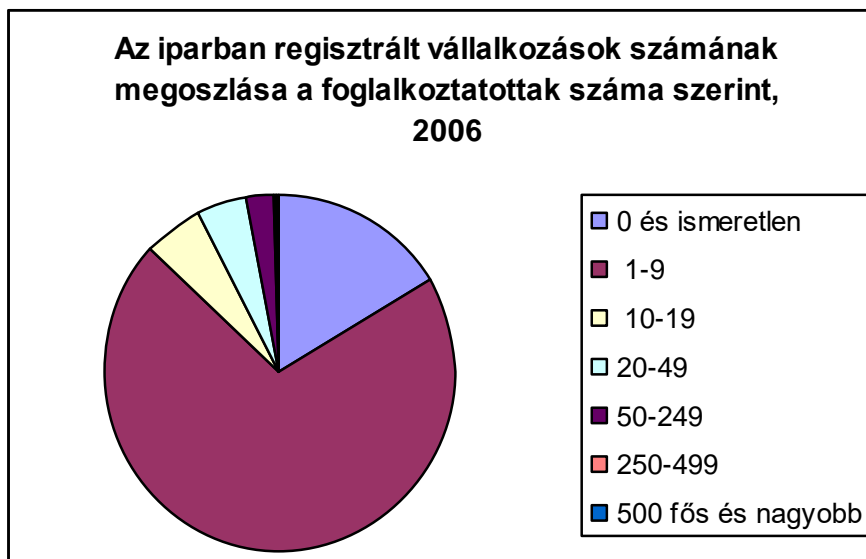
- egyenértékben
- százalék/százalékpont

Maga a konkrét vizsgálat történhet **eloszlások elemzésével, koncentráció** vagy **differenciáltság** számításával.

A regisztrált vállalkozások száma az iparban a foglalkoztatottak száma szerint (db), 2006

0 és ismeretlen	13 746
1-9	57 681
10-19	4 644
20-49	3 583
50-249	1 948
250-499	309
500 fős és nagyobb	231
<i>összesen</i>	<i>82 142</i>

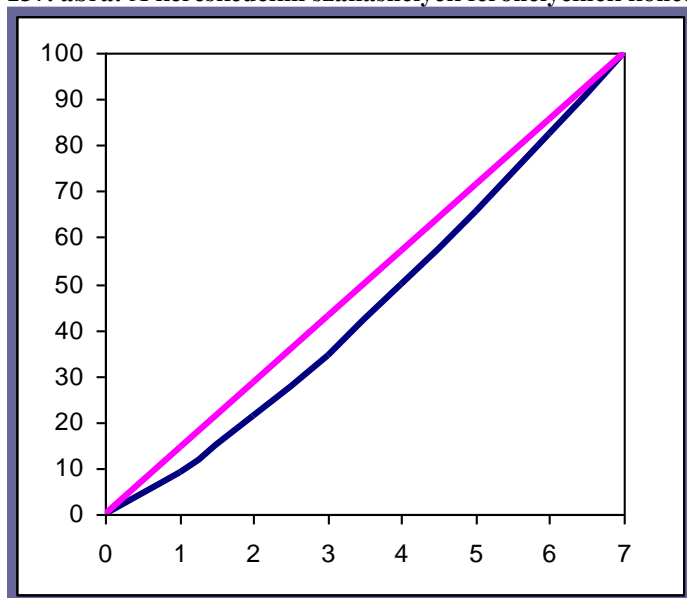
136. ábra: Az iparban regisztrált vállalkozások megoszlása

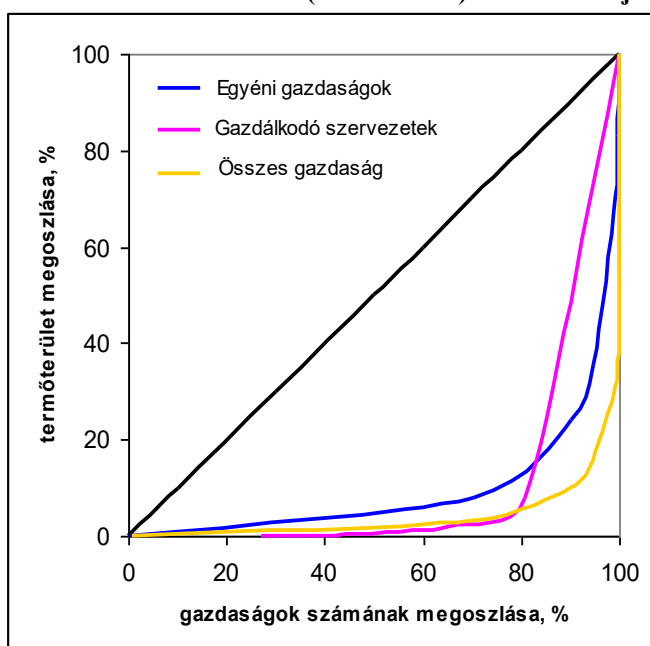
A kereskedelmi szálláshelyek koncentrációja

Területi egység	Férőhely, db	Megoszlás, %
Dél-Alföld	26 846	8,9
Észak-	37 071	12,2
Észak-Alföld	39 799	13,1
Nyugat-	47 289	15,6
Közép-	48 028	15,9
Közép-	50 329	16,6
Dél-Dunántúl	53 527	17,7
Ország	302 889	100

137. ábra: A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek koncentrációja, 2008. július 31.

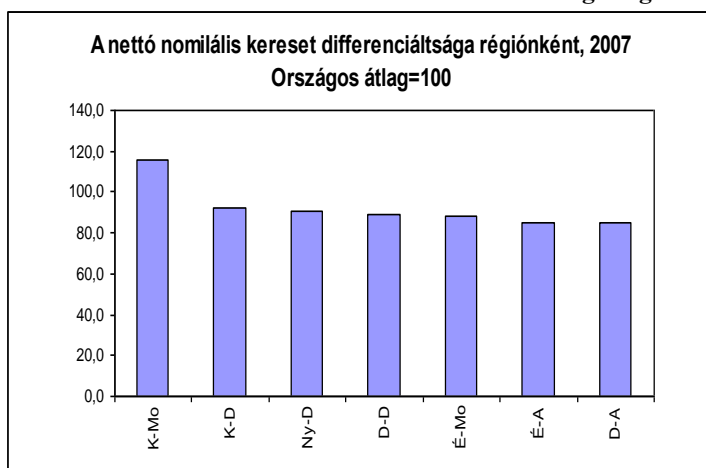
138. ábra: A földhasználat (termőterület) koncentrációja a 2000. évben

Nettó nominális kereset régiók szerinti differenciáltsága, 2007

	forint/fő/hó	Országos átlag =100	Közép- Magyarország= 100
Közép- Magyarország	131 847	115,5	100
Közép-Dunántúl	105 445	92,4	80
Nyugat-Dunántúl	103 240	90,5	78,3
Dél-Dunántúl	101 201	88,7	76,8
Észak- Magyarország	100 509	88,1	76,2
Észak-Alföld	96 726	84,8	73,4
Dél-Alföld	96 683	84,7	73,3
Összesen	114 112	100	86,5

139. ábra: A nettó nominális kereset differenciáltsága régióként (Országos átlag=100), 2007

140. ábra: A nettó nominális kereset differenciáltsága régióként (Közép-Magyarország=100), 2007

